

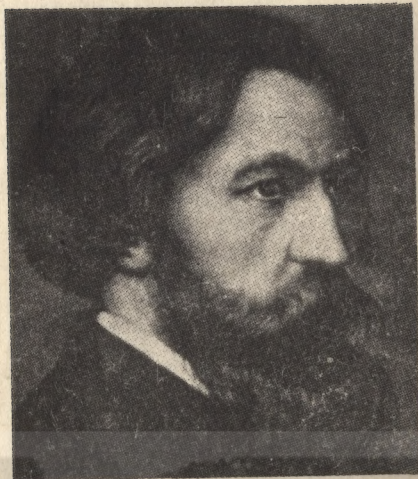
otto ludwig

1161

otto ludwig

între cer și pământ

«În povestirea *Între cer și pământ*, Ludwig a zugrăvit soarta tragică a câtorva oameni din mediul mic-burghez provincial, strâns legați între ei prin sînge și viață. Precizia psihologică a acestei forme narative, care construiește pas cu pas, în chip analitic, din trăsături mărunte, caracterele și acțiunea, reducerea omului la imperativele sale sufletești, derivarea tragicului din excesul binelui, obiectivitatea observării — toate acestea au însemnat elemente noi pentru arta romanului și, cu toată dependența lui Ludwig de Dickens, l-au apropiat deja de Dostoievski.»

FRITZ MARTINI

otto ludwig

Lei 7

editura minerva

Ilustrația copertei : *Gheorghe Marinescu*

otto ludwig

între cer și pământ

TRADUCERE DE **MARCELA PĂLĂNCEANU**

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
VLAD PAPUȘ

BIBLIOTECĂ PENTRU TOȚI ● 1983
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească, toate drepturile
rezervate Editurii Minerva (B.P.T.).

Otto Ludwig
Zwischen Himmel und Erde
Novelle
Aufbau-Verlag Berlin und Weimar
1964

PREFATĂ

Dacă ne aplecăm cu mai multă înțelegere și bunăvoință asupra operei și vieții lui Otto Ludwig (1813—1865), vom observa că atitudinea critică pe care o adoptă unii exegeți, reproșându-i mai ales ataraxia și lipsa capacității de integrare în tiparele contemporaneității sale, este — pe lângă factorii subiectivi, de ordin psihic, structural și educativ — datorată și unei nefericite plasări în orbita istoriei. Secolul al 19-lea, căruia îi aparține pe de-a-ntregul, este centrat pe cel mult trei axe principale, cu efecte traumatizante în toate planurile societății: epopeea napoleoniană, cu ideea ei de unificare paneuropeană, aduce o primă înmănunchiere — cei drept, de scurtă durată — a Germaniei, o centralizare care, prin faptul că vine din afară, va deveni fermentul luptei de emancipare națională ce va culmina cu întemeierea Reich-ului de la 1871. Între aceste două date fundamentale, 1804 (încoronarea lui Napoleon ca împărat al Francezilor) și 1871 (încoronarea lui Wilhelm I ca împărat al Germaniei), ideologia germană străbate o evoluție sinuoasă, dar termină prin a suferi o transformare radicală, o trecere de la *în sine* la *pentru sine* — cum ar spune Hegel. Or, Otto Ludwig cade între aceste două date eclozive, suferă niște consecințe și prepară inconștient niște premise — sau mai bine spus este atins de acestea — fără a trăi vreodată în mod lămurit senzația „realizării“. Este supus, prin însăși perioada în care se naște, unei frustrări istorice. O atare senzație copleșitoare de încordare și crispare fără orizont de eliberare creează, desigur,

În individ o maladivă dezorientare. Singura șansă de a te sustrage acestei predestinări de fier a Europei primelor trei pătrare de veac 19 era, în planul culturii, romantismul, care oferea saltul în oniric sau contemplarea împinsă pînă la solipsism, iar în plan ideologic și politic lupta pentru echitate socială, ce se revendică în mod direct din chiar principiile Revoluției Franceze. Din păcate, Otto Ludwig n-a știut să se agațe nici de aceste alternative și a rămas un om în afara timpului său, preocupat mai curînd de o himeră.

★

★

★

Turingian de origine, Otto Ludwig va parcurge fără zguduiri vizibile o viață aridă și mereu marginalizată, lipsit fiind de o viziune limpede a timpurilor sale și neștiind nici măcar să-și valorifice talentele particulare la justa lor valoare, prizonier al unor prejudecăți neoperante în vremea sa ; era convins, de pildă, — defect napoleonian, bine analizat de Stendhal în romanul său *Roșu și Negru* —, că lipsa înclinației și apetenței poate fi suplinită prin singură capacitatea volitivă (Schopenhauer își va întemeia chiar un întreg sistem filozofic pornind de la acest considerent), că — drept urmare — vremea este sub om și nu invers, crezînd că omul poate să ajungă la liberul arbitru și că poate să-și construiască destinul, așa cum demonstrase Goethe că se poate ; numai că Goethe avea norocul să fie genial. Ludwig va rămîne toată viața un veleitar căre-și va înăbuși cu grijă orice manifestare simpatetică și spontană, pentru a-și încuraja numai acele facultăți în care se simțea inferior.

După un debut existențial destul de trist, brutalizat mai întîi de prezența unui tată dezabuzat, apoi de absența unor mijloace de subzistență, Otto Ludwig este împins de un tutore pragmatic către o carieră negustorească, care-i era însă structural străină, pentru el, un timid cu o sănătate precară.

Optează la început pentru muzică și studiază cu Félix Mendelssohn-Bartholdy la conservatorul pe care acesta îl întemeiasse de puțină vreme la Leipzig. Sănătatea îl silește însă să renunțe la

studii și, în acalmia orașelului său natal, Eisfeld, gustul pentru literatură se trezește din ce în ce mai mult. Nu va întârzia să producă primele sale opere, povestirile *Die wahrhaftige Geschichte von den drei Wünschen* — Adevărata povestire despre cele trei dorințe (1842), *Maria* (1843), *Die Emanzipation der Domestiken* — Emanciparea servitorilor (1843), încă nesigure și versatile din punct de vedere stilistic.

Din acești ani se afirmă marea sa ambiție de a fi creator de teatru; fără să deprindă complet exercițiul prozei, Otto Ludwig se și grăbește să dea prima sa piesă de teatru, comedia *Hanns Frei* (1845), neterminată, urmată în același an de trilogia dramatică *Die Rechte des Herzens* (Drepturile inimii), o operă care, la fel, nu cunoaște o elaborare definitivă.

După 1844 viața sa devine mai mobilă pentru cîtiva ani, fără vreun efect pozitiv asupra potențialului său de creație; mai începe o trilogie dramatică *Die Pfarrose* — Trandafirul parohiei (1847) și o dramă *Das Fräulein von Scuderi* — Domnișoara de Scudéry (1848), neterminate.

Abia în 1850, după ce se stabilise definitiv la Dresda, izbuște să încheie o primă piesă de teatru, tragedia *Der Erbförster* (Pădurarul ereditar), — publicată în 1853 —, prin care face dovada unei maturități creative. Piesa ne introduce în lumea izolată a micilor proprietari funciari, avîndu-l ca prototip pe Stein. Între acesta și pădurarul Ulrich e pe cale să se înfiripe o trainică prietenie, mai ales că vor deveni rude prin căsătoria dintre copiii lor. O cauză arbitrară și implacabilă distruge această legătură afectivă. Andrea, fiul pădurarului, este suspectat că a ucis pe succesorul tatălui său, care-și pierde slujba (de fapt noul pădurar este victima unui braconier); pădurarul află că fiul său a fost ucis de Roberto, fiul proprietarului (Roberto îl ucide, de fapt, de braconier) și, cuprins de o mînie oarbă, hotărăște să se răzbune. O înlănțuire tragică a lucrurilor îl face să-și ucidă propria fiică, iubita lui Roberto, care fugise să-și prevină logodnicul asupra intenției tatălui; văzîndu-l amenințat, ea îl apără cu propriul ei trup. După lămurirea echivocurilor tragice, Ulrich se sinucide. Întreaga tragedie a echivocurilor se află sub semnul fortuitului. Dramatismul nu este izvorît

dintr-o necesitate, reclamată de caracterul personajelor sau al acțiunii, de aceea pare nefondat. Caracteristica oricărei piese de teatru este să actualizeze întreaga evoluție dramatică, dar pentru Ludwig, neinteresat în problemele timpului, în conflictele ce le animă, teatrul nu reprezintă o modalitate viabilă de expresie. Schemele sale sînt prea abstracte și în afara oricărei vremi (*zeitlos*). Cultivarea unor personaje din mediul burghez după modelul inițiat de Hebbel prin tragedia *Maria Magdalena* îl obligă însă — și acesta este un pas înainte — să se adapteze unei conturări precise și pregnante a figurilor dramatice.

La scurt timp publica prima sa narațiune viguroasă, nuvelele *Heiterethei* și pandantul ei, *Aus dem Regen in die Traufe* (Din lac în puț), — apărute în 1854 —, caracterizate de autor ca „povestiri sătești“, în care explorarea lumii rurale nu este decît un pretext pentru stabilirea unui raport între individ și mediu, pentru studierea felului în care se modelează personalitatea umană în funcție de ambianță. În prima narațiune apare Heiterethei, o fetișcană cu un pronunțat spirit de independență, care, în urma unor experiențe nefericite din familie, se ferește de orice relație afectivă. Un flăcău, Holders Fritz, își propune din vanitate să o cucerească, însă reacțiile ei îl conduc la o introspecție ce are drept urmare o extirpare treptată a mobilurilor inițiale și, în final, la concluzia tezistă — în măsura în care nu este suficient argumentată — după care independența ar rezida în ascultarea glasului propriei conștiințe — o formulare nu departe de imperativul kantian.

Holders Fritz ajunge la ideea sincerității cu sine însuși și sfirșește prin a fi acceptat de Heiterethei, care trece și ea prin același proces de autoanaliză. Povestirea conjugată, *Aus dem Regen in die Traufe* (Din lac în puț), propune aceeași problematică — de fapt povestirile au și unele personaje comune — dar pe un alt fond: bolnăviciosul croitor al satului, pentru a scăpa de sub controlul unei *genetrix*, se gîndește să se căsătorească. Începe însă pe mîna unei femei interesate, de care îl salvează un țaran, generos în naturalețea sa, și o servitoare, care întruchipează idealul feminin opus, blindă, devotată și veselă. Superioritatea narațiunii nu constă

atît în substanța epică, cît mai curînd în stilul liber și necăutat, care dă o senzație de prospețime și însuflește cadrul.

În același an, 1854, apare și trilogia dramatică *Die Makkabäer* (reprezentată în 1852), care exploatează motivul prezent în cele două cărți ale *Vechiului Testament*. Opera este brăzdată de diferite straturi estetice și nu reușește să sugereze o formulă dramatică coerentă. Personajul principal al tragediei este Lea, soția lui Mattatin, marele sacerdot al stirpei Maccabeilor. Lea este animată de dorința de a-și vedea patria eliberată de cei doi fii ai ei, Eliazar și Iuda. Afecțiunea pentru Iuda încetează odată cu căsătoria acestuia, iar toate speranțele ei se îndreaptă spre Eliazar, care totuși nu le îndreptățește; felul său invidios și orgolios de a fi îl împinge, puțin cîte puțin, spre trădarea de patrie. Iuda ațîță poporul împotriva străinilor, adună oșteni, preia comanda armatei și o duce din victorie în victorie; însă totul este pierdut, în clipa cînd războinicii săi refuză să lupte într-o zi de sîmbătă. Lea, văzîndu-și ambii fii prizonierii lui Antioh, se duce în tabăra acestuia, cerînd îndurare. I se dă să aleagă între moarte sau convertirea fiilor la o religie străină; eroina fără să ezite îi condamnă la moarte. Oastea lui Antioh, înfricoșată de credința în zei a Maccabeilor, fuge înspăimîntată de perspectiva de a lupta împotriva unor astfel de divinități. Iuda nu participă la urmărirea oastei în retragere, ci preferă să rămînă la căpățîiul Leei, căreia nu-i îndeplinește totuși ultima dorință, aceea de a se declara rege, preferînd să-și rezerve rolul celui mai înalt slujitor al zeului, și anume acela de sacerdot. Din punctul de vedere al istoriei literaturii germane, opera este importantă în măsura în care prefigurează concepția realistă, în ciuda prezenței unor elemente stagnante aparținînd tradiției romantice.

Zwischen Himmel und Erde (Între cer și pămînt) — apărut în 1856 — este romanul pentru care Otto Ludwig își merită pe deplin locul în istoria literaturii, o operă de maturitate, elaborată, echilibrată, fruct al unei îndelungate gestații estetice.

Narațiunea ne transportă într-o ambianță germană, într-o familie de *Schieferdecker-i*, de ardezieri, dintr-un orășel din Turîngia, acei țiglarî care se ocupau cu construirea și repararea acope-

rișurilor de ardezie, caracteristice pentru bisericile și clădirile din Germania acelei vremi.

Găsim printre personajele principale ale familiei Nettenmair pe bătrînul tată, autoritar și sever, un stăpînitor inflexibil și ne-disputat, un *pater familias*, — în înțelesul vechi al cuvîntului —, figură care se proiectează în mod difuz de-a lungul întregii drame; pe doi frați, Fritz și Apollonius, și o femeie, Christiane. Morfologia personajelor indică de la început statura tragică a narațiunii, este situația matrice o tragismului care se rezolvă prin monomania dintre doi bărbați pentru dobîndirea femeii. Apollonius, îndrăgostit de Christiane, însă prea timid pentru a i-o mărturisi, îl însărcinează pe fratele său cu delicata misiune. Acesta profită de situație și, prin intrigi, trezește resentimentul Christianei pentru Apollonius. În ciuda vanității jignite, Christiane mai păstrează pentru el, în subconștient, o vie afecțiune. Acesta este silit să părăsească orașul, pentru a-și face ucenicia, iar Fritz, profitînd de îndelungata sa absență, de șase ani, o convinge pe Christiane de netemeinicia afecțiunii lui Apollonius și se căsătorește cu ea. După reîntoarcerea lui Apollonius, relațiile dintre el și cumnata sa sînt ostile, însă Fritz adoptă o tactică greșită și nu reușește decît să-și dezvăluie propria inferioritate, apropiindu-i involuntar pe cei doi. Ros de gelozie, el nu ezită să comită delictul suprem. Acolo, între cer și pămînt, pe acoperișul bisericii, unde se întîmpla să lucreze, Fritz încearcă să-și doboare fratele de pe schele. Prezența de spirit a lui Apollonius dejoacă tentativa, iar Fritz, care în mînia sa oarbă își luase un avînt prea puternic, se prăbușește de la înălțime. Frumoasa femeie este liberă de-acum să-și împlinească pasiunea atîta vreme amînată și — așa cum dorea și bătrînul Nettenmair — să se căsătorească cu Apollonius. Între ei există însă o piedică de netrecut, ideea, care își face drum din ce în ce mai insistent și mai pregnant în mintea lui Apollonius, că și-ar fi putut salva fratele în cădere. Un gînd cotropitor, care îl împiedică să mai lucreze la înălțime, cuprins de amețeală numai la gîndul de a se urca acolo sus, la locul presupusei fapte. Pentru a se vindeca de această spaimă, el este nevoit să dea o interpretare superioară gestului său de apărare și să se sugestioneze că își salvase viața

numai pentru a avea putința să întrețină întreaga familie. Dar pentru a valida această justificare, pentru a-și adormi conștiința, el va trebui să renunțe la femeia pe care o iubește, tratând-o mai departe ca pe o soră a sa. Așa cum se sugerează și în titlul romanului, antiteza dintre cer și pământ se regăsește și la nivel caracterologic la cei doi frați: Fritz constituie un personaj integral negativ opus lui Apollonius, ca principiu al binelui. Eroii posedă un caracter absolut, nenuanțat, monovalent. Mai umană este figura Christianei, care ar fi fost dispusă să cedeze impulsurilor afective, mai vie în manifestările ei de bucurie și de durere. Narațiunea este caracteristică pentru austeritatea epocii postrevoluționare, prin investirea ei cu o dogmă morală seacă și cu o ideologie cu totul abstractă. Este specific gândirii burgheze — așa cum observa R. Barthes — să confunde valoarea naturală cu cea etică, impunând naturii „domesticite” normele conviețuirii sociale. „Acest limbaj — afirmă criticul francez — datează de pe vremea Restaurației și exprimă o mentalitate profundă; este epoca (similară cu cea postrevoluționară în Germania) în care burghezia, de puțină vreme la putere, operează un fel de apropiere între morală și natură, fondindu-le reciproc; din frica de a nu naturaliza morala, se moralizează natura, ea confundă intenționat ordinea politică cu ordinea naturală și încheie prin a decreta imoral tot ceea ce contestă legile structurale ale societății, care trebuie menținută”¹.

Comentind romanul², Mihai Isbășescu este de părere că acesta constituie „adevărata capodoperă” a lui Otto Ludwig, care „evocă veridic și sugestiv, cu subtile analize psihologice, mediul mic-burghez citadin, izbutind să realizeze concentrarea și profunzimea dramatică pe care le dorise atât de mult pentru tragediile sale”.

După încheierea principalei sale opere literare, pînă în 1860, cînd, din motive de sănătate, încetează cu totul să mai scrie, Otto

¹ Roland Barthes, *Mythologies*, Éditions du Seuil, 1957, p. 134.

² Mihai Isbășescu, *Istoria literaturii germane*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 331.

Ludwig este preocupat cu demersuri teoretice, dedicate mai ales tehnicii teatrului, cum ar fi, de pildă, *Shakespeare-Studien* (Studii despre Shakespeare), — publicate în 1871 —, prin care îl atașează pe dramaturgul englez la originile realismului dramatic.

Contribuția sa teoretică este poate cea mai viabilă parte a operei sale, el fiind cel care lansează termenul de „realism poetic“ (*poetischer Realismus*). În monumentală sa lucrare *Istoria literaturii germane de la origini până în prezent*, Fritz Martini găsește că Ludwig „înțelegea prin acest termen concordanța internă dintre real și ideal, contingent și esențial, individual și tipic, trăirea subiectivă și conținutul obiectiv... Realitatea și adevărul, senzorialul și spiritualul trebuie conciliate pe calea de mijloc între formele-limită ale idealismului și naturalismului. Realismul devine stilul artistic al concepției despre lume bazate pe ideea imanenței, care înțelegea tot existentul sensibil prin prisma interiorității și necesității interne propriie lui.“

În altă parte, același cercetător reține ca plauzibilă posibilitatea ca termenul de „realism poetic“ să fie preluat, de Ludwig, de la Schelling (a 14-a prelegere asupra metodei studiului academic). Filozoful german circumscrie aria semantică a termenului și într-un fragment din MS ULT, coala VII, VII. Spune Schelling : „Sistemele care vor să dea o explicație a lucrurilor pe cale inductivă ajung în mod necesar la faptul că efluviile maximei forțe originare ar urma să se sleiască într-o anumită exterioritate, unde nu mai rămîne decît o umbră a esenței, un rest de realitate, ceva ce nu mai există decît în mică măsură, de fapt nu mai există deloc. Acesta este sensul nonexistenței la neoplatonici, care n-au mai înțeles ce-i adevărat la Platon. Noi, urmînd o direcție contrarie, susținem că există o exterioritate în nimic, dar această exterioritate nu reprezintă pentru noi o ultimă consecință, un produs secundar, ci ceva originar, din care porcede totul, nu o

¹ Fritz Martini, *Istoria literaturii germane, de la începuturi pînă în prezent*, Ed. Univers, 1972, p. 353—54.

simplă lipsă sau o absență aproape totală a realității, ci negația ei propriu-zisă”.⁴

Prezenta tălmăcire românească a romanului *Între cer și pământ*, datorată regretatei Marcela Pălănceanu, este rodul unei munci grele și migăloase, care ține de natura textului, cu o mare densitate de procedee; utilizarea pe scară largă de către autor a frazării în perioade interminabile și sintagmarea frecventă obligă, pe cel care recrează această operă, la un efort deosebit; la aceasta se adaugă și acribia necesară translării sau de-a dreptul inventării unor termeni, legați de tehnica țiglarilor-ardezieri — o meserie puțin cunoscută la noi.

Este cu atât mai lăudabil efortul traducătoarei, cu cât rezultatul obținut este mai prestigios, iar obstacolele de învins au fost mai grele.

Marcela Pălănceanu ne oferă un text fluent, care atenuează mult din factura greoaie a originalului, limbajul ei este viu, iar finețea detaliilor face să circule în limba română întreaga savoare a cărții originale.

VLAD PAPU

⁴ F.W.J. von Schelling, *Schellings Werke*, Münchener Jubiläumsdruck, Nachlassband, Fragmente. In den Urfassungen von 1811 und 1813 herausgegeben von Manfred Schröber, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, p. 230—31.

TABEL CRONOLOGIC

1811 Goethe publică volumul I din *Dichtung und Wahrheit* (Poezie și adevăr). Fouqué — *Undine*. Moare Kleist.

1812 Hoffmann — *Don Juan*. Frații Grimm publică colecția de basme *Kinder und Hausmärchen*. Uhland — balada *Siegfrieds Schwert* (Sabia lui Siegfried). Byron — *Childe Harold*.

1813 Otto Ludwig se naște pe data de 12 februarie la Eisfeld/Werra, unde tatăl său, avocat la curtea ducală saxonă, îndeplinea funcția de sindic comunal. De copil încă se dovedește a avea o constituție debilă.

Bătălia Națiunilor de la Leipzig, în care Napoleon este înfrânt de cea de-a șasea coaliție, formată din Anglia, Rusia, Austria, Prusia și Suedia.

Moare Wieland. Beethoven termină *Simfonia VII*. Se naște Wagner.

1814 Hoffmann — *Der goldene Topf* (Ulciorul de aur). Chamisso — *Peter Schlemihl*. Schubert începe ciclul *Lied*-urilor. Saint-Simon — *De la réorganisation de la société européenne* (Despre reorganizarea societății europene).

1815 Încheierea epopeii napoleoniene, prin bătălia de la Waterloo.

F. Schlegel — *Gesichte der alten und neuen Literatur* (Istoria literaturii vechi și noi).

1816 Hoffmann — *Die Elixire des Teufels* (Elixirul diavolului).

1817 Hegel publică *Enciclopedia*. Se naște Weerth. Byron — *Manfred*.

1819 Schopenhauer — *Die Welt als Wille und Vorstellung* (Lumea ca voință și reprezentare). Goethe termină *Der west-östliche Diwan* (Dívanul). Se naște Keller.

1820 Byron — *Marino Faliero*.

1821 Heine — *Junge Leiden* (Suferințele tinereții). Weber compune *Freischütz*.

1822 Moare Hoffmann. Delacroix expune *Barca lui Dante*.

1823 Heine — *Lyrisches Intermezzo* (Intermezzo liric). Walter Scott — *Quentin Durward*.

1824 Mörike — *Peregrina-Lieder*. Beethoven compune *Simfonia IX*.

1825 Se stinge tatăl său. Viața familială este însă chinuită dinainte. Otto Ludwig va avea o copilărie și o tinerețe nefericite, datorită asprimii excesive a tatălui, decepționat de nereușitele profesionale și de dizgrația ducală.

1826 Eichendorff — *Aus dem Leben eines Taugenichts* (Din viața unui pierde-vară). Heine — *Die Harzreise* (Călătoria în Harz).

1828 Urmează cursurile gimnaziului de la Hildburghausen. Încep problemele pecuniare, care se vor amplifica cu timpul.

F. Schlegel — *Philosophie der Geschichte* (Filozofia istoriei).

1829 Goethe — *Wilhelm Meisters Wanderjahre* (Anii de ucenicie a lui Wilhelm Meister). Mandelssohn-Bartholdy re-elaborează *Matthäuspasion* de Bach. Hugo — *Les Orientales* (Orientalele). F. Guizot începe publicarea la *Histoire de la Civilisation en Europe* (Istoria civilizației în Europa).

1830 Hugo — *Hernani*. Berlioz compune *Simfonia fantastică*.

1831 Se stinge din viață mama prozatorului.
Urmează cursurile liceului din Saalfeld.
Unchiul său, care va prelua rolul de tutore, îl destinează pe tânărul Otto carierei negustorești.

1832 Moare Goethe.

1833 Heine — *Die romantische Schule* (Școala romantică).

1835 Büchner — *Dantons Tod* (Moartea lui Danton). Gutzkow — *Wally, die Zzeiflerin* (Wally, neîncrezătoarea).

1836 Lenau începe redactarea la *Faust*.

1837 Büchner lucrează la *Woyzeck*. Se publică postum *Vorlesungen über die Philosophie der Geschihte* (Prelegerile de filosofia istoriei). Dickens publică *Pickwick Papers* (Clubul Pickwick).

1839 Octombrie Obține o bursă de la ducele de Meiningen și frecventează cursurile Conservatorului din Leipzig, unde îl va avea ca profesor pe Félix Mendelssohn-Bartholdy.

Stendhal publică *La Chartreuse de Parme* (Mănăstirea din Parma).

- 1840 *Toamna* Întrerupe din motive de sănătate studiile de la Leipzig și se întoarce în orașul natal, Eisfeld. Din această perioadă datează interesul său pentru literatură. Receptivitatea se datorează probabil sensibilității pe care boala o face acută și introspecției sporite.
- 1842 *Vara* Se întoarce la Leipzig.
Publică prima sa încercare literară, povestirea *Die wahrhaftige Geschichte von den drei Wünschen* (Adevărata poveste a celor trei dorințe).
- 1843 *Primăvara* Popas la Dresda. Perioadă foarte fecundă, însă produsele literare poartă încă nesiguranța operelor de tinerețe. Publică povestirea *Maria*. Apare nuvela *Die Emanzipation der Domestiken* (Emanciparea servitorilor), comedia *Hanns Frei*, prima sa încercare dramatică, și nuvela *Die Torgauer Heide* (Cîmpia de la Torgau).
- 1844 Cîțiva ani va face frecvente încercări de stabilire la Meissen, Niedergarsebach și Leipzig.
Hebbel — *Maria Magdalena*. Heine — *Neue Gedichte* (Poezii noi) ; *Deutschland, ein Wintermärchen* (Germania, o povestire de iarnă). Vischer — *Kritische Gänge* (Demersuri critice). Se naște Nietzsche.
- 1845 Apare trilogia dramatică *Die Rechte des Herzens* (Drepturile inimii), fără să aibă însă succes de public.
- 1847 Se joacă în premieră trilogia sa dramatică *Die Pfarrrose* (Trandafirul parohiei) și de astă dată fără să-i aducă glorie literară.
Grillparzer scrie *Der arme Spielmann* (Sărmanul circar).
- 1848 Publică drama *Das Fräulein von Scuderi* (Domnișoara de Scudéry).

Hebbel — *Herodes und Mariamne* (Irod și Mariamne). Wagner termină libretul la *Siegfrieds Tod* (Moartea lui Siegfried).
Storm — *Immensee*.

1849 **Septembrie** Se stabilește definitiv la Dresda. Duce o viață retrasă, lipsită de evenimente exterioare spectaculoase.

Dickens începu publicarea romanului *David Copperfield*.

1850 Gutzkow — *Die Ritter vom Geiste* (Cavalerii spiritului).

1851 Heine — *Romanzero*.

1852 Se căsătorește cu Emilie Winkler.

Hebbel publică *Agnes Bernauer*. Gautier publică *Emaux et Camées* (Emailuri și camee).

1853 Scrie trilogia dramatică *Der Erbförster* (Pădurarul ereditar), după modelul dramei burgheze *Maria Magdalena* de Hebbel. Piesa sa nu rezistă însă comparației cu capodopera hebbeliană.

1854 Apare nuvela *Heiterethei*, o „povestire din viața satului“ (*Dorfgeschichte*). Scrie capodopera sa dramatică, trilogia *Die Makkabäer* (Maccabeii), considerată de Fritz Martini o operă în care, „ca și Grillparzer și Hebbel, Ludwig a abordat o mare temă istorico-mitică, supraincercînd-o însă cu motive și făcînd-o astfel neclară“.¹

Hebbel — *Gyges und sein Ring* (Gyges și inelul său). Keler — *Der grüne Heinrich* (Heinrich cel verde). Wagner termină *Rheingold* (Aurul Rinului).

¹ Fritz Martini, *Istoria literaturii germane, de la începuturi pînă în prezent*, în românește de Eugen Filotti și Adriana Hass, cunoscut înainte de Liviu Rusu, cu un studiu critic de Tudor Olteanu, Ed. Univers, București, 1972, p. 353.

1856 Obține prin mijlocirea lui E. Geibel² o pensie de la regele Maximilian II al Bavariei. Prietenul său, L. Devrient, îl introduce la K. Gutzkow³, Lagner, L. Richter ș.a. Apare cea mai însemnată operă epică a sa, romanul *Zwischen Himmel und Erde* (Între cer și pământ), despre care ilustrul cercetător german afirmă : „Precizia psihologică a acestei forme narrative, care construiește, pas cu pas, în chip analitic, din trăsături mărunte, caracterele și acțiunea, reducerea omului la imperativele sale sufletești, derivarea tragicului din excesul binelui, obiectivitatea observării — toate acestea au însemnat elemente noi pentru arta romanului (german) și, cu toată dependența lui Ludwig de Dickens, l-au apropiat deja de Dostoievski.⁴

Tot din această perioadă datează și studiile sale despre teatrul lui Shakespeare (publicate postum în 1871), în care se cristalizează concepția sa dramatică, strict delimitată de formula „subiectiv-idealismă“ a lui Fr. Schiller, din care se revendică totuși piesele sale de tinerețe.

Keller — *Die Leute von Seldwyla* (Oamenii din Seldwyla). Wagner compune *Die Walküre* (Walkiria). Moare Heine.

1857 Wagner compune *Tristan und Isolde*. Baudelaire — *Les Fleurs du Mal* (Florile Răului). Flaubert — *Madame Bovary*.

1858 Busch — *Max und Moritz*.

1859 Hugo — *La Légende des Siècles* (Legenda secolelor).

² Emmanuel Geibel (1815—1884), poet german, liderul „Cercului poezilor münchenezi“ ; cultivă o lirică curtenească.

³ Karl Gutzkow (1811—1878), scriitor german, a cărui operă are un pronunțat caracter de satiră socială.

⁴ Fritz Martini, op. cit., p. 353.

- 1860** Se declanșează o gravă maladie de nervi. Încetează definitiv activitatea literară, dedicată în ultimii ani mai mult exegezei.
- 1861** Hebbel — *Die Nibelungen*.
- 1862** Hugo — *Miserabilii*.
- 1863** Ibsen — *Pretendenții la coroană*.
- 1865** Se stinge la 25 februarie, în vîrstă de 52 de ani, Otto Ludwig.
- 1871** Apar *Shakespeare-Studien* (Studii despre Shakespeare) editate de M. Heydrich (ed. II îngrijită de A. Stern, 1891).
- 1891** Se editează Otto Ludwig : *Opere complete*, în 6 volume, sub îngrijirea lui A. Stern și E. Schmidt.
- 1900** A. Bartels editează „Opere“, 6 vol.
- 1908** A. Eloesser îngrijește o ediție de *Opere* în 2 vol.
- 1912—22** Sub titlul *Sammelwerke* (Opere complete) apare o nouă ediție în 6 volume, neterminată, îngrijită de P. Merker.
- 1935** Se editează *Briefe* (Corespondență), vol. I, prin grija lui K. Vogtherr.
- 1936** Același editor scoate *Tagebücher* (Jurnalul).
- 1961** Un colectiv de la Academia de Științe din Berlinul Occidental completează ediția neterminată a operelor din 1912—22.

Între casă și magazia de ardezie e o grădiniță ; cine merge de la una la cealaltă trece prin fața ei. Cînd vii dinspre casă, grădinița e în stînga ; în dreapta se vede o parte din curte, cu magazia și grajdul, despărțite de curtea vecină printr-un gard de scînduri. În fiecare dimineață, casa își deschide, spre una din cele mai însuflețite străzi ale orașului, două rînduri de cîte șase obloane verzi ; magazia își deschide și ea, spre o stradă mai dosnică, o ușă mare, cenușie. Tramda-firii din virful înaltelor boschete ale grădiniței privesc peste gard, în ulicioara care leagă între ele cele două străzi mai mari. De cealaltă parte a ulicioarei e o casă înaltă, care, retrasă și respectabilă, socoate că strada nu-i de băgat în seamă și nu o învrednicește cu nici o privire ; ea nu are ochi decît pentru forfota de pe Strada Mare. Dacă te uiți însă cu luare-aminte la ochii de pe partea ulicioarei, afli lesne secretul somnului ei neîntre-rup : ferestrele nu sînt ferestre adevărate, ci doar pictate pe zidul dinspre uliță !

Casa cu grădiniță nu e peste tot împodobită ca pe perețele dinspre Strada Mare. Acolo, zugrăveala stins-trandafirică se îmbină plăcut cu verdele obloanelor și albastrul acoperișului de ardezie. Spre ulicioară, spatele casei e înbrăcat de sus pînă jos într-o platoșă de ardezie. Unul dintre pereții lăturalnici e lipit de șirul de case care începe

— sau sfîrşeşte — aici. Celălalt perete, dinspre grădină, e o confirmare a zicalei potrivit căreia în lume nimic nu-i desăvîrşit : el susţine, de la un capăt la altul, un fel de foişor cu pridvor înalt, a cărui formă ne duce cu gîndul la o jumătate de cunună de spini. Sprijinit de birne rudimentar cioplite, pridvorul se întinde în dreptul catului întii şi se lărgeste apoi spre stînga, într-o mică încăpere, la care nu poţi ajunge din nici una din odăile de sus. Cine vrea să pătrundă din camerele de sus în cămăruţa din pridvor trebuie să iasă pe uşa din spate, să facă vreo şase paşi pe lîngă perete, prin faţa cuştii cîinelui, pînă la o scară de lemn, — aidoma celor de la coteţele de păsări —, iar după ce o urcă să o ia la stînga, în lungul pridvorului. Ultima parte a drumului e înseninată, ce-i drept, de privescetea grădiniţei de dedesubt, mai cu seamă dacă e vară şi dacă funia întinsă de două ori pe tot pridvorul nu-i cumva plină de rufe puse la uscat ! Iarna însă obloanele rămîn trase ; ele vor fi date în lături abia în primăvară, odată cu peretele de scînduri groase în care s-au făcut, din loc în loc, mici găuri, dispuse la o înălţime ce depăşeşte pe cea a unui om de statură potrivită.

Clădirile nu sînt toate la fel de frumoase. Dar, dacă foişorul, grajdul şi magazia nu se pot măsura cu casa, nu lipseşte în schimb de nicăieri pînă şi în cel mai ascuns ungher curăţenia desăvîrşită, care bucură ochiul privitorului şi care înfrumuseţează mai mult decît armonia proporţiilor şi luminozitatea tencuielii.

În grădiniţă, ordinea e chiar prea severă ca să te mai poată emoţiona, căci locul pare curăţat nu cu grebla şi cu mătura, ci cu peria. Iar micile straturi de flori, care se înalţă atît de mult din pietrişul gălbui al aleilor, nu par să fi fost potrivite cu sfoara, ci trasate pe pămînt cu rigla şi compasul, iar gardul de cimişir ¹ pare a fi zilnic netezit

¹ Arbust din familia buxaceelor, cu flori galbene-verzui, plantă decorativă, persistentă peste iarnă.

cu foarfeca și cu pieptenele de către cel mai iscusit frizer din oraș. Și totuși, redingota albastră care poate fi văzută — de sus din foișor — plimbându-se de două ori pe zi prin grădină, la ore fixe, arată și mai îngrijită decât grădinița. Șorțul care acoperă redingota stralucește de o albeață neîntinată în clipa când bătrînul care-l poartă iese din grădina unde a îndeplinit tot felul de munci, — și trebuie să știi că plecarea lui are loc zilnic la aceeași oră —, încît, la drept vorbind, te întrebi de ce l-a mai pus. Cînd trece printre trandafirii cu tulpini înalte, care par să-și fi luat drept model statura stăpînului, pașii lui sînt toți la fel : nici unul nu e mai mare, nici unul nu iese din ritmul lui măsurat. Dacă îl privești mai cu luare aminte pe cînd se află în mijlocul celor făurite de el, îți dai seama că de fapt el a dat formă și viață în preajma sa la tot ceea ce natura i-a sădit în suflet. Perfecțiunea tuturor părților ce alcătuiesc făptura lui înaltă pare să fi fost la fel de migălos calculată ca și cea a rondurilor grădiniței. Cînd l-a creat, natura avea, desigur, aceeași expresie de conștiințiozitate care se citește acum pe chipul său și care, pentru că e atît de fermă, ar putea fi luată drept asprime, dacă n-ar fi îndulcită de o undă de blîndețe îngăduitoare, de un aer aproape visător. Iar natura pare să vegheze și acum asupra lui cu aceeași grijă iubitoare cu care ochii lui îmbrățișează grădinița. Părul lui, tuns scurt la spate și adunat deasupra frunții într-o buclă bogată, e de același alb nepătat ca și vesta, gulerul, cravata și șorțul pus peste haina bine încheiată. Aici, în grădinița lui, bătrînul pare o întregire firească a tot ceea ce-l înconjoară. În afara casei sale, făptura și felul lui de a fi pot părea ciudate. Pe stradă, cînd trece bătrînul domn Nettenmair, purtînd în mîna dreaptă bastonul cu măciulie de argint, trecătorii amuțesc fără voie, iar copiii se opresc din joc. Pălăria lui e înaltă și ascuțită spre creștet, iar redingota lui albastră, cu guler îngust și umeri lași, aparține unei mode de mult apuse. Iată destule motive pentru a stîrni glume îndoielnice, dar

nimeni nu le face. În jurul staturii lui impunătoare plutește parcă o aură nevăzută, care nu îngăduie înfiriparea nici unui gând ușuratic.

Dacă locuitorii orașului își întrerup convorbirea atunci când le iese în cale domnul Nettenmair, pentru a-i da respectuos binețe, pricina nu este numai acea aură magică. Ei știu de ce îl respectă pe bătrîn ; o dată trecut, el e urmărit cu privirea de cei care continuă să tacă, pînă ce silueta bătrînului dispare după un colț de stradă. Se întîmplă, uneori, să ridice cineva o mînă — iar un arătător înălțat spune mai mult decît o poate face gura, despre o viață împodobită cu toate virtuțile cetățenești, neumbrită de nici o greșeală. E o cinstire care capătă și mai multă greutate dacă ne gîndim cît de aspru judecă oamenii o viață izolată de lumea din afară. Iar domnul Nettenmair duce tocmai o astfel de viață. Nu e văzut în locurile publice decît atunci cînd se ia în discuție sau trebuie urnită din loc o treabă de interes obștesc. Odihna pe care și-o îngăduie o găsește în grădina lui. În restul timpului stă aplecat peste registre sau veghează în magazie la încărcatul și descărcatul ardeziei, pe care o aduce numai de la cariera lui și o trimite în multe locuri, în țară și peste hotarele ei.

O cumnată văduvă are grijă de gospodărie, iar fiii ei au grijă de atelierul care merge mînă în mînă cu vînzările, și nu-i mai prejos decît ele. Spiritul unchiului, dragostea lui de ordine și conștiinciozitatea lui neclintită sălășluiesc și în nepoți. Ele le-au asigurat și le păstrează încrederea oamenilor, dintre care unii vin de la mari distanțe, ori de cîte ori au nevoie de un acoperiș la o clădire nouă sau de o reparație mai întinsă la vreunul din vechile acoperișuri de ardezie.

În casa cu obloane verzi la ferestre oamenii sînt legați între ei prin sentimente puțin obișnuite.

Cumnata, o femeie frumoasă încă, nu cu mult mai tînără decît stăpinul casei, are pentru el o venerație tăcută, aproape cucernică. La fel și nepoții. Domnul Nettenmair

își înconjoară cumnata cu o atenție plină de respect, cu un fel de cavalerism discret și grav, care uimește și înduioșează. Față de nepoți are afecțiunea unui părinte. Dar și între nepoți și unchi stăruie un sentiment ce imprimă relațiilor dintre ei o notă de politețe grijulie. Cauza e poate, în parte, firea tăcută și închisă a bătrînului, pe care și-au însușit-o și ceilalți membri ai familiei. Ei au preluat de altfel, pînă în cele mai mici amănunte, și toate deprinderile lui, de la ținuta corpului și mișcări, pînă la păreri și preferințe. Și pentru că în cercul familiei se vorbește puțin, rostirea gîndurilor sau dorințelor unuia dintre ei pare de prisos, căci ceilalți, cu instinctul lor sigur, îl înțeleg și fără cuvinte. Cum să nu-l înțeleagă, cînd de fapt trăiesc toți una și aceeași viață ?

În casa cu obloane verzi la ferestre oamenii sînt legați între ei prin sentimente puțin obișnuite.

Vecinii se miră că domnul Nettenmair nu a luat de soție pe cumnata lui. Au trecut treizeci de ani de cînd soțul ei, fratele mai mare al domnului Nettenmair, s-a prăbușit de pe acoperișul bisericii Sankt Georg, în timp ce lucra la repararea vechiului înveliș de ardezie. Pe atunci, toată lumea credea că domnul Nettenmair se va căsători cu văduva fratelui său. Tatăl lor, care trăia încă, dorea această căsătorie, și nici el însuși nu părea să fi avut ceva împotrivă. Nu se știe de ce nu s-a hotărît. Căsătoria așteptată nu s-a mai făcut, deși domnul Nettenmair luase în mînă soarta familiei fratelui său, se îngrijea părintește de copiii lui și nici nu s-a mai căsătorit vreodată, oricîte prilejuri potrivite i s-au ivit.

Viața atît de puțin obișnuită din casa cu obloane verzi a început încă de pe atunci.

E firesc ca oamenii de treabă să se mire. Ei nu știu ce s-a petrecut pe vremuri în patru inimi, și chiar de-ar ști s-ar minuna poate și mai tare. Liniștea duminicală, care își întinde azi aripile chiar și peste rîvna cea mai neostoită a celor din casa cu grădiniță, n-a stăpînit aici dintotdeauna.

A fost cîndva o vreme cînd dorinți necugetate și durea-rea amară pentru o fericire furată îi învrăjbiseră pe cei ai casei, o vreme cînd peste zidurile ei plutise amenințător chiar și umbra crimei, o vreme cînd un om, frîngîndu-și mîinile de deznădejde la gîndul nefericirii pe care el singur și-o adusese, se strecura în liniștea nopții prin ușa din spate, urcînd și coborînd apoi treptele sau pășind fără înțetare între grădină, grajd și magazie. Grădinița era încă de pe atunci locul preferat al unui om înalt de stat. Expresia senină a obrazului însemnat de vîrstă nu avea însă și lumina blîndeții. Cînd se ivea pe stradă făptura lui înaltă, copiii își întrerupeau și atunci jocurile lor vesele, dar bătrînul nu-i privea cu bunătate. Poate pentru că lumina ochilor îi era aproape stinsă. Firește, bătrînul domn Nettenmair de pe vremuri se bucura și el de respectul concetățenilor săi, respect pe care-l merita în aceeași măsură ca și copia lui mai blajină de peste ani. Bătrînul fusese un om de o cinste fără prihană ; am spune chiar că fusese peste măsură de cinstit !

Tot ce a tulburat, atunci demult, inimile care s-au frînt de durere, tot zbuciumul, ascuns în sufletele cernite sau mărturisit în clipe de descumpănire și spaimă, toată suferința care a împins la o faptă deznădăjduită, totul se perindă acum prin mintea domnului vîrstnic despre care am vorbit la început. E duminică.. Clopotele bisericii Sankt Georg vestese slujba de dimineață, iar chemarea lor răsună și peste grădinița unde domnul Nettenmair, după o datină veche, se află la acest ceas al zilei, așezat pe o bancă, într-un boschet. Ochii lui sînt pironiți pe acoperișul turlei bisericii Sankt Georg, iar acoperișul, la rîndul lui, parcă îl privește.

Se împlinesc azi treizeci și unu de ani de cînd s-a în-tors acasă, după un răstimp îndelungat în care colindase prin lume. Tot așa băteau clopotele și atunci în clipa în care, printr-o deschidere în șirul de case, revedea pentru întia oară turla vechii biserici. Atunci, acoperișul ei de

ardezie era legat de viitorul lui cel mai apropiat. Azi, stînd cu ochii aţintiţi asupra lui, bătrînul îşi re trăieşte în gînd trecutul.

Dar — furat de gînduri — am uitat că cititorul nu ştie despre ce vorbesc. Iar eu tocmai acest trecut vreau să i-l povestesc...

Să ne întoarcem, aşadar, cu treizeci şi unu de ani înapoi şi să ieşim în întîmpinarea unui bărbat tînăr, în locul celui vîrstnic, de care ne despărţim. Tînărul este la fel de înalt, dar mai subţirel. Părul lui brun e pieptănat ca cel al bătrînului ; tuns scurt la ceafă şi răsucit într-o buclă elegantă deasupra frunţii albe şi înalte.

Pe chipul lui nu se citeşte încă gravitatea senectuţii, iar în înfăţişarea sa plăcută nu se bănuiesc urmele suferinţelor îndurate mai tîrziu. Dar nu are nici nepăsarea uşuratică, proprie în general vîrstei sale, nici ţinuta neglijent comodă, cu care se deprind atît de lesne tinerii ce umblă din loc în loc ca să înveţe o meserie. Drumul pe care merge trece peste creasta muntelui, printr-o pădure deasă, iar din oraşul aşezat departe, în vale, urcă nestăvilit, printre tufe şi trunchiuri de copaci, spre înălţimea împădurită, dangătul clopotelor bisericii Sankt Georg, întocmai ca o mamă care aleargă în întîmpinarea copilului drag. Acasă ! Cîte nu se ascund în aceste trei silabe ! Ce ecouri se trezesc în inimă cînd glasul patriei, dangătul clopotelor urează bun-venit celui care se reîntoarce din locuri străine, dangăt care cheamă copilul la biserică, adolescentul la prima împărtăşanie, dangăt al cărui glas îl auzea din sfert în sfert de ceas ! Cînd ne gîndim la patrie, toţi îngerii noştri buni se îmbrăţişează.

Ochii gravi şi totuşi atît de senini ai tînărului nostru drumeţ erau plini de lacrimi. Dacă nu i-ar fi fost ruşine de el însuşi, ar fi plîns cu adevărat. I se părea că şederea lui departe de casă nu fusese decît un vis, iar acum, cînd era treaz, abia şi-l mai amintea. Şi maturizarea lui acolo, prin-

tre străini, i se părea tot un vis. Căci acele meleaguri străine i se păreau acum parcă anume făcute ca să-și poată aminti de ele ca de un vis atunci cînd se va trezi acasă.

Părea totuși curios că, în acele clipe de adîncă emoție, cînd sufletul lui era plin de duioșie, nu trecuse cu vederea firul de păianjen pe care vîntul ușor ce sufla dinspre casă i-l lăsase pe gulerul hainei, că-și ștersese cu grijă lacrimile ca să nu-i picure pe lavalieră, iar apoi, cu stăruitoare răbdare, își îndepărtă cel din urmă firicel argintiu de pe guler, înainte de a se lăsa stăpînit pe de-a-ntregul de bucuria întoarcerii acasă. Dar și dragostea lui pentru locul natal era, în parte, o expresie a nevoii lui de puritate, care nu îndura atingerea a nimic străin, iar această nevoie de puritate izvora tocmai din căldura, din afecțiunea cu care el îmbrățișa tot ceea ce era apropiat de ființa lui.

Hainele cu care era îmbrăcat erau pentru el o părticică din locul lui natal, pe care trebuia să-l ferească de tot ce era străin.

Drumul făcea acum o cotitură ; creasta de munte care îngustase pînă atunci priveștița rămăsese deoparte, iar din frunzișul tînăr se înălța vîrfurile unei turle. Era turla bisericii Sankt Georg. Drumetul nostru se opri în loc. Era firesc ca cea mai înaltă clădire din oraș să-i apară în fața ochilor înaintea tuturor celorlalte, dar sufletul lui sensibil dădea acestei apariții o cu totul altă semnificație. Acoperișul de ardezie al bisericii și al turlei avea nevoie de reparații. Lucrarea fusese încredințată tatălui său, și acesta era motivul, sau mai curînd pretextul, rechemării lui acasă mai devreme decît se hotărîseră la plecarea lui. S-ar fi putut să înceapă chiar a doua zi partea lui de muncă. Acolo, chiar deasupra arcadei largi prin care vedea clopotele mișcîndu-se, fusese făcută o mică ușa. Prin ea urma să scoată cele două grinzi de sprijin ale scării pe care avea să se cațere pînă la birna de care trebuia să-și lege frînghia cărucioru-

lui ce-i va servi pentru călătoria lui prin aer în jurul aco-
perişului. Iar pentru că firea lui îl îndemna să se lege cu
toate firele inimii de obiectele cu care venea în atingere
în timpul lucrului, apariţia turlei i s-a părut ca un salut şi,
fără voie, a întins mîna în aer spre ea, ca şi cum ar fi strîns
o mîna ce-l întîmpina prieteneste. Gîndul la munca ce-l aş-
tepta îl făcu să grăbească pasul, pînă ce un luminis în pă-
dure şi sosirea pe coama cea mai înaltă a dealului îi desco-
periră întreg oraşul aşternut la picioarele sale.

Tînărul se opri iar. Vedea în vale casa părintească şi
magazia de ardezie din spatele ei ; vedea, în aceeaşi parte
a oraşului, casa în care locuia ea la plecare lui. Acum ea
locuia în casa lui părintească, era fiica tatălui lui, soţia
fratelui lui, şi de azi înainte avea să trăiască în aceeaşi
casă şi s-o întîlnească zilnic, dar ca pe cumnata lui. Gîn-
dul la ea făcu să-i bată inima mai tare. Dar în sufletul său
nu mai înflorea nici una din speranţele ce se legau de obicei
de amintirea ei. Se gîndea la ea ca la o soră şi ceea ce sim-
ţea acum era mai curînd îngrijorare. Ştia că cumnata sa
nu se gîndea la el cu plăcere. În casa părintească, ea era
singurul om care nu se bucura de întoarcerea lui. Ce se
întîmplase ? Fusesse o vreme cînd părea că ţine la el ! O
vreme în care părea la fel de bucuroasă să-l întîlnească pe
cît părea de hotărîtă mai tîrziu să-l ocolească.

Jos, în vale, înainte de intrarea în oraş, ascunsă prin-
tre grădini, se află cabana de tir. Cît de mult au crescut
copacii din jurul ei de cînd i-a trimis, tot de pe această
înălţime, un ultim salut înainte de plecare ! Sub salcîmul
de colo stătuse nu demult — era după un concurs de tir,
într-o seară frumoasă de primăvară, cea mai frumoasă din
viaţa lui, îşi amintea el. Înăuntru dansau cei tineri ; el
păsea fericit în preajma casei în care o ştia pe ea dansînd.
Se simţea şi azi stîngenit în faţa femeilor şi a tinerelor fete
şi nu prea ştia cum să le vorbească ; iar pe atunci era încă
şi mai sfios. Cît de mult ar fi vrut să-i vorbească... cît de
multe avea să-i spună şi ce frumos ştia să i le spună în

gînd. Dacă din întîmplare o întîlnea singură, — și era într-adevăr de mirare cît de des se întîlneau din întîmplare —, gîndul că sosise clipa potrivită îi alunga tot singele spre inimă și îi fereca în cel mai tainic ascunziș al sufletului cuvintele ce stăteau să-i zboare de pe buze. Așa se întîmplase și în seara aceea cînd ea, cu obrajii aprinși de dans, ieșise singură din sală. Părea că nu vrea decît să se răcorească, își făcea vînt cu batista albă, dar obrajii i se aprinseseră și mai tare. Își dădea seama că ea îl văzuse, că aștepta să se apropie de ea și că se împurpurase tot mai tare tocmai pentru că știa că el o înțelegea. Dar pentru că el șovăia, sfiala o făcu să se întoarcă în sală. Poate nu numai sfiala, ci și zgomotul unor pași care se apropiau. Era fratele lui, care ieșise din sală pe o altă ușă. Îi văzuse pe amîndoi stînd tăcuți față în față, văzuse poate și roșeața mai aprinsă din obrajii ei.

— O cauți pe Beate ? întrebă tînărul nostru, ca să-și ascundă stînjeneala.

— Nu îi răspunsese fratele, n-a venit la dans și e mai bine așa. Tot nu ajungem la nimic, trebuie să-mi caut o altă față, și pînă o găsesc am să îndrăgesc numai berea de Boemia.

În cuvintele fratelui se simțea un fel de răzvrătire. Tînărul nostru îl privi mirat și întristat totodată.

— Cum nu-i nimic de făcut ? De ce te porți astfel ?

— Sigur, vrei să fiu ca tine, răbdător și cuminte atîta timp cît n-ai nici un fulg pe haină. Eu sînt altfel, și dacă lucrurile nu merg cum îmi place mie trebuie să mă descarc într-un fel. De ce nu-i nimic de făcut ? Pentru că așa vrea bătrînul nostru cu redingotă albastră.

— Tata te-a chemat ieri în grădiniță.

— Sigur, și și-a ridicat mai bine de un țol sprîncenele albe, ca trase cu rigla. Eu știam ce are să urmeze. „Umbli după Beate a lui Einnehmer... De azi înainte n-ai s-o mai vezi !“

— Cum e cu putință ? Și de ce ?

— Ai pomenit tu vreodată ca omul în haină albastră să fi rostit întrebarea „de ce“ ? sau l-ai întrebat vreodată „Dar de ce tată ?“ Aș vrea să-i văd fața cînd unul dintre noi l-ar întreba : „De ce ?“ Nu mi-a spus, însă eu am înțeles de ce a trebuit să mă despart de Beate. Am așteptat în fiecare zi din săptămînă să ridice mîna și să mă cheme în grădină și eram pregătit să-l urmez ca un biet păcătos. Grădina e doar locul de unde împarte poruncile lui categorice. Se vorbește că lui Einnehmer nu-i merge prea bine, că se întinde mai mult decît îi e plapuma. Și — ce să mai spun, doar ești și tu un vînător de fulgi ca și omul în haină albastră. Dar ce vină are Beate ? Ce vină am eu ? Între noi doi nu mai e nimic, însă îmi pare rău de fată și trebuie să încerc s-o uit. Am să mă apuc de băutură sau am să-mi găsesc o altă fată.

Eroul nostru era obișnuit cu felul de a fi al fratelui său ; știa că vorbele lui nu erau de fapt atît de nesocotite pe cît păreau, știa că fratele își dovedea dragostea și respectul față de tatăl lor, dîndu-i ascultare. I-ar fi plăcut, totuși, ca fratele să fie la fel de supus în vorbe precum era în fapte. Gluma pe care i-o adresase fratele lui cu puțin timp înainte avea și o parte de adevăr. Lui Apollonius i se păruse că fratele lui avea o pată undeva pe suflet și, fără voie, îi trecu de cîteva ori mîna peste gulerul hainei, ca și cîm i-ar fi putut-o șterge. Gulerul era acoperit de praful stîrnit de dans și, după ce îl îndepărtase, Apollonius avu sentimentul că înlăturase și ceea ce îl nemulțumise.

Discuția lor avea acum altă temă. Vorbeau despre fata care ieșise mai înainte ca să-și răcorească obraji. Apollonius nu-și dădea seama că el însuși adusese vorba despre tînăra fată. Ea era ținta spre care se îndreptau toate gîndurile lui și, odată ajuns aici, nimic altceva nu-l mai interesa. Uitase cu totul și de prezența fratelui său, vorbind pînă la urmă doar cu el însuși. Fratele părea să înțeleagă abia acum întreaga ei frumusețe și bunătate atît de lău-

date de Apollonius, devenit vorbăreț fără să-și dea seama. Fratele mai mare încuviința cu tot mai multă însuflețire, apoi izbucni într-un ris nestăpinit, care-l deșteptă din visare pe eroul nostru, împurpurându-i obrajii la fel de tare cum se împurpuraseră mai înainte obrajii fetei.

— Iar tu te furișezi în jurul sălii unde ea dansează cu alții și, când se arată, n-ai curajul să-i vorbești. Am să fiu eu mesagerul tău. De acum înainte n-are să danseze decât cu mine, pentru ca nimeni să nu-ți pună bețe-n roate. Știu eu cum să mă port cu fetele. Bizuie-te pe mine !

Stăteau cam la zece pași depărtare de ușa cea mare a sălii. Apollonius era cu fața spre ușă, iar fratele lui în profil. Eroul nostru era speriat la gândul că fata va afla chiar în acea seară tot ce simțea el pentru ea. Îi era totodată și rușine că se purtase atât de sfios și neîndemînat și se întreba ce va crede ea despre el, pentru că în loc să-i vorbească singur îi trimite un mijlocitor. Ridicase mîna ca să-și oprească fratele, când o nouă apariție a fetei îl făcu să uite tot ce era în jur. Ea ieșise pe ușă cu pas la fel de ușor, și tot neînsoțită, ca și mai înainte. Pe sub batista pe care-o flutura ca să-și răcorească obrajii privea parcă pe furiș în jurul ei, și Apollonius îi văzu iar obrajii îmbujorîndu-se tot mai tare. Îl văzuse ? Ea însă își întorsese fața în partea cealaltă. Părea să caute ceva în iarba din fața ei. Culese o floare mică, o puse pe o bancă și după ce stătu o clipă, întrebîndu-se parcă dacă să ia sau nu floarea, se întoarse repede spre ușă, ca după o bruscă hotărîre. O mișcare abia schițată a mîinii ei părea să spună : „Aș vrea să o ia, e culeasă pentru el !” Sîngele îi năvăli iar în obraji pînă la rădăcina părului și graba cu care dispăru pe ușă voia parcă să preîntîmpine părerea de rău pe care i-ar fi pricinuit-o îndoiala cu privire la felul în care avea să fie înțeles gestul ei.

Fratele lui, care ai fi zis că nu băgase nimic în seamă, vorbea mai departe, însuflețit și repede, așa cum îi era

firea. Cuvintele lui se pierdeau în vînt însă. Eroul nostru ar fi trebuit să aibă două vieți ca să le audă, căci toată viața lui de acum i se adunase în priviri. Își văzu fratele repezindu-se spre sală. Gîndul de a-l opri veni prea tîrziu. Alergă zadarnic după el pînă la ușă. Ajuns acolo se opri ca fermecat în fața florii pe care fata o lăsase pentru cel ce-o va găsi, pentru un om fericit, dacă el era cel pentru care floarea fusese culeasă. În timp ce buzele lui repetau încet, mecanic, strigătele adresate fratelui său, care nu-l mai auzea, strigăte prin care îi cerea să tacă, se întreba în sinea lui : „Tu ești acela pentru care a cules ea floarea ? A lăsat-o aici pentru cineva anume ?” Fericită, inima lui răspundea de fiecare dată „da”, în timp ce pe el însuși îl neliniștea încă intervenția fratelui său.

Dacă floarea fusese un semn de dragoste de la ea pentru el, ea a fost totodată și ultimul...

Cînd ușa s-a deschis, Apollonius a privit de două ori pe furiș în sală. A văzut-o dansînd cu fratele lui, apoi, într-o pauză a dansului, și-a văzut fratele vorbindu-i în felul lui grăbit și însuflețit. „Îi vorbește despre mine”, se gîndise el, simțind că-i ard obrazii, iar cînd ea a părăsit sala, el s-a ascuns grăbit în umbră tufișurilor din apropiere. Fratele a condus-o acasă. Apollonius i-a urmat la o distanță de la care socotea că nu poate fi văzut. La întoarcerea fratelui său, Apollonius s-a depărtat de ușă. Îi era rușine de parcă ar fi fost dezbrăcat. Fratele îl zărise totuși.

— Nici nu vrea să audă de tine ; nu știu dacă se preface sau e adevărat. Am să mă mai întîlnesc cu ea. Nici un copac nu cade dintr-o lovitură. Îți mărturisesc însă că ai gust. Nu știu unde mi-au fost ochii. E cu totul altfel decît Beate, și asta înseamnă mult !

De atunci dansase neobosit cu Christiane Walter, vorbindu-i despre Apollonius, povestindu-i acestuia de fiecare dată după ce o conducea acasă ce strădanii depune pentru binele lui. Multă vreme nu fusese sigur dacă ea se

prefăcea numai, sau dacă, într-adevăr, nu ținea deloc la el. Povestea amănunțit despre tot ce-i spusese fetei în favoarea eroului nostru, despre răspunsurile ei la întrebările și asigurările lui. Fratele cel mare avea încă speranțe când eroul nostru nu mai avea nici una. Chiar dacă n-ar fi aflat ce răspundea ea fratelui mai mare, ar fi înțeles din purtarea ei că afecțiunea lui nu era împărtășită. Ori de câte ori îl vedea, îl ocolea la fel de neîndoielnic pe cât păruse cândva să-l caute. Oare pe el îl căutase în seara aceea ? Căutase într-adevăr pe cineva ?

Fratele lui îl îndemnase de zeci de ori să-i iasă fetei în cale și să-i spună el însuși ce avea pe suflet. Mai mult, își punea în joc toată fantezia pentru a le oferi prilejul să-și vorbească între patru ochi. Apollonius respingea și îndemnurile, și ofertele. Totul era zadarnic. Ori ce ar fi făcut, credea el, era să o supere și mai mult.

— Nu mai pot vedea cum slăbești și devii din ce în ce mai palid, i-a spus fratele său într-o seară, după ce-i povestise că și în ziua aceea vorbise zadarnic în numele lui. Trebuie să pleci pentru o vreme de aici, ceea ce te va favoriza în două privințe. Dacă îi spun că ai plecat în lume din cauza ei, poate că are să revină la sentimente mai bune. Crede-mă, cunosc femeile și știu cum să mă port cu ele. Îi scrii o scrisoare duioasă de rămas-bun, eu am să i-o duc și am să fac în așa fel încât să-i înmoi inima. Dacă nu-i nimic de făcut, are să-ți prindă bine să stai câțiva ani departe de locurile noastre, unde tot ce te înconjoară îți amintește de ea. La urma urmei, plecarea de acasă va face din tine un alt om care să nu se mai piardă în fața unei fuste. După ce înveți să dansezi ai și câștigat pe jumătate. Am citit nu demult într-o scrisoare ce i-a căzut din buzunar bătrînului nostru cu haină albastră că vărul din Köln i-a cerut să-i trimită pe unul din noi. N-ai decît să-i spui că ai înțeles din spusele lui cam despre ce e vorba și că ești gata să pleci dacă el te lasă. Sau lasă-mă mai bine pe mine să-i spun. Tu ești prea cinstit,

Fratele s-a ținut de cuvînt. Ne întrebăm însă dacă tinărul nostru s-ar fi hotărît de bunăvoie să plece de acasă ; el care nû înțelegea cum poate trăi cineva într-altă parte decît în locul în care s-a născut și. căruia i se păruse întotdeauna greu de crezut că mai erau pe lume și alte așezări locuite de oameni. Își închipuise întotdeauna că viața și munca, și îndeletnicirile acelor oameni nu erau la fel de adevărate ca ale celor de la el de acasă, ci că ar fi doar un fel de joc de umbre care existau numai pentru cel ce le privea. Fratele, care știa cum să se poarte cu părintele lor, aducea ca din întâmplare vorba despre vărul din Köln, tălmăcea aluziile pe care le făcea cu diplomație bătrînul și făcea cu dibăcie legătura între ele și alte aluzii care se refereau la tinărul nostru. După ce vorbiseră astfel de mai multe ori părea convins — după cum arăta — că domnul Nettenmair hotărîse plecarea lui Apollonius la vărul lor din Köln, strecurînd astfel în mintea tatălui lor un gînd pe care acesta, socotind că îi aparține, îl nutrea acum în felul lui. Aveau puțin de lucru și nu se întrezărea nici o speranță că vor avea mai mult în lunile următoare. Se puteau lipsi de două mîini care, dacă ar fi rămas în atelier, ar fi fost osîndite să stea aproape degeaba. Nimic nu-i era mai urît bătrînului decît ceea ce numea el „a tîndăli“. Mai lipsea doar o împotrivire din partea tinărului nostru, care nu știa nimic de urzelile fratelui său. Acesta înadins nu-i spusese nimic, cunoscîndu-l prea bine și neașteptîndu-se la vreun sprijin din partea lui Apollonius într-o faptă pe care ar fi socotit-o lipsită de respect față de tatăl lor.

— Vrei să-l trimiți pe Apollonius la Köln, îi spuse el într-o după-amiază bătrînului. O să vrea să plece ? Nu cred. Ai să fii nevoit să mă trimiți pe mine în locul lui. Apollonius n-are să plece, cu una cu două, nici azi, nici mîine.

Atît a fost de ajuns. Chiar în aceeași seară bătrînul i-a făcut semn tinărului nostru să-l urmeze în grădină. Oprindu-se în fața unui păr bătrîn, i-a spus, în timp ce rupea o crenguță care crescuse pe trunchi :

— Miine pleci la vărul nostru din Köln !

Se întoarse apoi cu o mișcare bruscă spre băiat și văzu cu mirare că acesta dădea supus din cap. Parcă nemulțumit că nu întâmpinase nici o împotrivire, se gîdea că prin mintea băiatului treceau gînduri de răzvrătire, chiar dacă nu le rostea, și, ca să-i înfrîngă și această împotrivire ascunsă, adăugă sever : Îți strîngi chiar azi lucrurile, auzi ?

— Da, tată.

— Miine, la răsăritul soarelui, pleci la drum.

După ce încercase parcă să-i smulgă în felul acesta un răspuns potrivit, regreta acum că fusese aspru. Făcu un semn, și Apollonius ieși fără să se împotrivească. Bătrînul îl urmă și intră de cîteva ori în camera celor doi frați, amintindu-i de fiecare dată, încruntat, dar mai îmbunat totuși, călătorului de a doua zi de vreun obiect sau altul pe care nu trebuia să-l uite.

În zori — din clopotnița de la Sankt Georg tocmai cădea ultima bătaie de patru ceasuri — ușa casei cu obloane verzi la ferestre se deschise, și tînărul nostru drumeț ieși însoțit de fratele său. În locul de unde se uita acum la orașul ce se întinde în vale, fratele lui își luase rămas-bun, iar el îl urmărise încă multă vreme cu privirea. „Poate reușesc s-o cîștig totuși pentru tine“, îi mai spusese el la despărțire, „și atunci îți scriu numaidecît. Iar dacă nu-i nimic de făcut, mai sînt și altele pe lume. Ești un flăcău frumos, ascultă-mă pe mine, iar dacă n-ai să mai fi atît de sfios, ai să poți cîștiga pe oricine vrei. N-avem ce face, fetele nu pot să umble după noi și, ca să spun drept, mie nici nu mi-ar plăcea o fată care mi s-ar arunca de gît. Ce s-ar face o fetișcană voioasă cu un visător ca tine ? Se zice că vărul din Köln are cîteva fete frumoase. Și acum, mergi cu bine. Scrisoarea ta am s-o duc chiar astăzi.

După aceste cuvinte se despărțiseră.

„Da“, își spusese Apollonius, uitîndu-se după fratele lui, care se depărta. „Are dreptate. Nu în privința fetelor din Köln, și nici a alteia, oricît ar fi de dragălașă. Dacă aș

fi fost altfel, poate n-ar fi trebuit să plec de acasă. Oare pentru mine a lăsat ea atunci floarea pe bancă ? O fi dorit ea să mă întâlnească atunci sau altă dată, mai înainte ? Cine știe cât de greu i-a fost și ei ? Și pentru că tot ce a încercat a fost zadarnic, i-a fost poate rușine de modul cum s-a purtat ? O, are dreptate că nu vrea să mai știe nimic de mine. Trebuie să mă schimb, să fiu altfel“.

Hotărîrea lui nu a rămas fără roade. La Köln, în casa vărului său, nu era loc pentru oameni cu capul în nori. Oamenii trăiau aici cu totul altfel decît la el acasă. Vărul lor, un bărbat mai vîrstnic, era la fel de vesel și plin de viață ca și cel mai tînăr dintre membrii familiei. Nu mai putea fi singuratic. Un simț mereu treaz al ridicolului nu îngăduia nimănui nici un fel de ciudățenie. Toți cei din casă se purtau întotdeauna cum se cuvine, nimeni nu dădea vreo dovadă de delăsare. Apollonius ar fi devenit un alt om chiar și dacă n-ar fi vrut. În atelier, treburile mergeau și aici altfel decît acasă. Acolo, bătrînul în haină albastră dădea porunci ca Iehova din înaltul cerului, iar glasul lui era ca tunetul. Nu dădea niciodată vreo explicație, și cei doi frați nici nu îndrăzneau să i-o ceară, știind că bătrînul credea că și-ar pierde din demnitate dacă ar fi arătat vreodată motivele hotărîrilor sale. Trebuiau aduse la îndeplinire, fără împotrivire, chiar și poruncile nepotrivite, odată ce ele fuseseră rostite. Bătrînul nu vorbea niciodată cu fiii săi despre lucruri care nu erau legate de munca lor. Vărul din Köln însă avea obiceiul ca, înainte de a lua o hotărîre cu privire la un aspect sau altul al muncii lor, să ceară părerea celor care îl ajutau. Și nu se mulțumea să le afle numai părerea, ci voia să le cunoască și motivele. Abia după aceea intervenea. Dacă părerea lor era potrivită, discutau pînă ce reușeau să și-o impună, iar dacă greșeau, îi deprindea să descopere adevărul, ajutați de propria lor judecată. Izbutise astfel să se înconjoare de oameni în seama cărora putea lăsa multe treburi, fără ca ei să alerge la el cu întrebări pentru orice fleac. Lucrurile stăteau la fel

și în alte privințe. În casa lui, în cercul familiei — din care făcea parte și Apollonius — discutau împreună felurite aspecte de viață. Părînd că intenționează în primul rînd să modeleze puterea de a discerne a celor tineri, el îi ajuta de fapt să deprindă o sumă de reguli de viață, de principii care promiteau să dea roade cu atît mai mult cu cît tinerii aveau sentimentul că le descoperiseră singuri. Vărul arăta toată înțelegerea cuvenită față de conștiinciozitatea tînărului oaspete, față de dragostea lui pătimașă pentru muncă, față de respectul lui extrem pentru curățenia trupului și a sufletului. Nu-l lipsea însă de dovezi și de pîlde care să-i arate că și aceste virtuți pot avea partea lor neplăcută, dacă sînt practicate cu exagerare.

Apollonius își dădea limpede seama că sosirea lui în casa vărului fusese binevenită pentru el. Devenise treptat mai puțin visător, mai sigur pe el. La puțină vreme de la sosirea sa, stăpînul casei îi putea încredința cele mai complicate treburi, iar el le îndeplinea fără a cere sfatul nimănui, spre cea mai mare mulțumire a vărului său, care se bucura să recunoască că nici el însuși nu s-ar fi descurcat în acele împrejurări cu mai multă grijă, mai repede, mai bine și mai hotărît. Curînd, tînărul putu să-și formeze o judecată proprie asupra felului cum mergeau treburile la el acasă. Ori de cîte ori își spunea că ele nu mergeau tocmai cum trebuie și că multe din cele poruncite de tatăl său erau nepotrivite, se muștra amarnic pentru lipsa lui de respect filial, se străduia să găsească o justificare pentru felul de a se purta al tatălui său, iar dacă nu reușea, își spunea că bătrînul avusese desigur motive întemeiate, iar el e prea nepriceput ca să le poată înțelege.

Veneau scrisori de la fratele lui. În cea dintîi îi scria că tot ce putuse înțelege era că nepăsarea fetei față de Apollonius se datora iubirii ei pentru altul, al cărui nume însă ea nu voia să-l dezvăluie. În scrisoarea următoare, în care abia era vorba despre fată, Apollonius citi printre rînduri o compătimire a cărei cauză îi rămăsese neînțeleasă.

Cea de-a treia scrisoare explica destul de limpede cauza acestei compătimiri. Dragostea nemărturisită a fetei era îndreptată chiar către fratele lui mai mare. Ea îl făcuse de mai multe ori să înțeleagă acest lucru după ce, din voința tatălui lor, el renunțase la prima lui iubire. El personal nu bănuise nimic, iar atunci când se apropiase de ea, ca mesager al lui Apollonius, fata nu îndrăznise să-i destăinuiească nimic, pentru că îi era rușine, crezând că el nu o iubea.

Apollonius înțelegea acum cu durere că se înșelase crezând că semnele ei mute îi erau adresate lui. Se mira că nu-și dăduse seama încă de atunci de greșeala lui. Fratele mai mare era lingă el în seara când ea a pus floarea pe bancă, floare luată de cel căruia nu-i fusese destinată. Iar atunci când îi ieșea în cale neînsoțită, căutînd parcă să-l întâlnească ca din întâmplare, îl căuta de fapt pe fratele lui. De aceea părea speriată când îl întâlnea, de aceea fugea când îl recunoștea, pentru că îl aștepta de fapt pe fratele lui. Cu el nu stătea de vorbă ; cu fratele lui vorbea și glumea nestînjenită.

Aceste gânduri îi pricinuiseră ceasuri, zile și săptămîni de adîncă suferință ; însă încrederea vărului lor, care trebuia răsplătită cum se cuvine, efectul binefăcător al unei activități bine gândite și pline de rîvnă, ca și firea sa hotărîtă și bărbătească l-au ajutat să iasă mai puternic din această încercare.

O nouă scrisoare trimisă de fratele lui îl anunța că bătrînul Walter, care aflate de iubirea fetei, și bătrînul în haină albastră se înțeleseseră ca fratele să se căsătorească cu fata. Pentru tatăl lor acest „să se căsătorească“ însemna de fapt „trebuie să se căsătorească“. Apollonius știa acest lucru la fel de bine ca și fratele său. Dragostea fetei mișcase inima fratelui ; fata era frumoasă și vrednică. Ce îi rămînea de făcut ? Să se împotrivească voinței tatălui de dragul lui Apollonius, pentru o iubire fără speranțe ? Si-

gur de înecuiințarea lui Apollonius, se supusese, lăsându-se în voia soartei.

Mai mult de jumătate din scrisoarea următoare, în care vorbea despre căsătoria lui, era plină de sentimente frumoase. După multe cuvinte calde de mângiere, fratele se scuza sau, mai curînd, își justifica tăcerea de peste doi ani de la ultima lui scrisoare. Îi descria în amănunt fericirea lui casnică, vorbindu-i despre cei doi copii, o fetiță și un băiat, și despre soția lui, care îl iubea și acum cu întreaga patimă a iubirii ei din tinerețe. Bătrînul lor căpătase între timp o boală de ochi și era tot mai puțin în stare să conducă singur atelierul și negoțul în felul autoritar cu care era obișnuit. Din cauza aceasta devenise și mai ciudat. Lăsase pentru o vreme treburile cu totul în mîna fiului său, dar apoi nevoia lui înăscută de a porunci, pe care plictiseala odihnei silite o făcea și mai puternică, l-a ajutat să-și adune iar puterile. Pentru că stătuse o vreme deoparte nu mai cunoștea bine toate rosturile negoțului și, chiar dacă le cunoștea, singura lui grijă era să-și impună voința. Era deci de înțeles că nu voia să mai știe nimic de tot ceea ce făcuse pînă atunci fiul său. Tot ce se împlinise pînă atunci, lucrările ca și vînzările, fuseseră date peste cap. În munca lui era nevoit să ceară totuși ajutorul fiului, dar chiar și cele mai limpezi descrieri ale situației nu puteau suplini lipsa unei concepții proprii. În cele din urmă a fost nevoit să înțeleagă că lucrurile nu puteau merge pe făgașul voit de el. Timpul și munca se risipiseră în zadar și ceea ce îl durea și mai mult era faptul că își dăduse în vileag neputința. După cîteva asemenea încercări nereușite de a pune mîna pe hățuri și a conduce orbește, se retrăsese cu totul din afaceri. Îi era imposibil bătrînului să se subordoneze altcuiva, nici chiar propriului său fiu, căruia i-ar fi putut sta alături cu fapta și cu sfatul. Era prea obișnuit ca acest fiu să fie numai executorul supus și mut al tuturor poruncilor sale. Bătrînul își făcea acum de lucru prin grădină; își putea găsi și alte îndeletniciri atunci cînd nu-i

mai ajungeau cele pe care le îndepliniseră pînă atunci în grădină slujitorii lui. Putea să înlocuiască tot ce era vechi în grădină, să cugete la alte înfrumusețări și să facă loc înnoirilor. Domnea acum în voie în micul lui imperiu de verdeață, în care n-avea cine să-l mai contrazică și unde, pe lângă legile naturii, singura lege recunoscută era voința lui. Acolo, în grădină, bătrînul uita sau părea să uite că ținuse cîndva în mîini un sceptru mult mai puternic.

În scrisorile ce au urmat, fratele îi vorbea mai puțin despre mersul treburilor și despre ciudățeniile tatălui lor. Era vorba în ele mai mult despre festivitățile de la Asociația de tir din orașul lor și despre o asociație de cetățeni care luase ființă pentru ca membrii ei să se poată distra fără să se amestece cu oamenii de rînd. Din toate descrierile despre diverse vînători și trageri la țintă, concerte și baluri, în centrul cărora se aflau el și tînăra lui soție, se revărsa satisfacția deplină a vanitosului expeditor. Doar într-un scurt post-scriptum la ultima scrisoare amintea el, în treacăt, că orașul intenționa să pornească lucrările de reparație a acoperișului turlei și bisericii Sankt Georg și că i se încredințase executarea lucrărilor. Bătrînul cu haină albastră stăruise să-i scrie să se întoarcă acasă și la atelier. El este însă de părere că lui Apollonius i-ar fi greu să renunțe pentru o treabă atît de puțin însemnată la tot ce îi devenise drag la Köln. Reparațiile ar putea fi și așa isprăvite în scurt timp cu oamenii pe care îi are în prezent la îndemînă. Turla și acoperișul bisericii nu erau stricate în prea multe locuri. Apoi, chiar dacă n-ar ține seama de animizitatea soției lui față de Apollonius, împotriva căreia el a luptat zadarnic, încercînd s-o înlătore, crede că ar fi un chin de prisos să reînvie acum ceea ce de fapt e bine că a uitat. Nu era greu să găsească un pretext care să îndreptățească neascultarea unei porunci dictate numai de ciudățenia bătrînului. În încheierea scrisorii făcea o aluzie glumească la idila dintre tînărul nostru și fata cea mai mică a vărului lor, idila despre care vorbea tot orașul, spunea

el, rugîndu-l pe Apollonius să-i transmită salutările lui, ca unei viitoare cumnate.

Idila pomenită nu exista, însă Apollonius își dădea seama că depindea numai de el ca ea să se înfiripe. Vărul lui îi dăduse nu o dată a înțelege acest lucru, iar fata despre care era vorba n-ar fi avut nimic împotrivă. Apollonius era azi un tînăr pe care nici o femeie ce nu-și dăruise încă inima și mîna altcuiva nu l-ar fi respins cu ușurință. Obişnuința de a acționa din proprie inițiativă și de a avea puteri depline asupra activității unor lucrători pricepuți pusese în ținuta lui mai multă demnitate și în purtarea lui mai multă siguranță. Este adevărat că timiditatea sa față de femei și înclinarea lui de a se închide în sine, pierzîndu-se în visare, nu dispăruseră cu totul, dar ele făceau și mai atrăgătoare înfățișarea lui bărbătească, care devenea astfel mai blindă, mai delicată.

Da, știa că ar fi putut deveni ginerele vărului său, dacă ar fi vrut. Fata era drăgălașă, bună și îl îndrăgea ca o soră. El nu o putea iubi însă decît ca pe o soră, nu dorise niciodată ca ea să însemne mai mult pentru el. Credea că reușise să-și înfrîngă dragostea pentru Christiane. Nu-și dădea seama că ea era singura piedică între el și fiica vărului său, ca și între el și oricare altă femeie. Cînd aflase despre iubirea Christianei pentru fratele lui, își scosese de la piept micul medalion cu floarea pe care o purta din seara cînd crezuse că ea o culesese pentru el. Iar cînd ea devenise soția fratelui său, împachetase micul medalion și-l trimisese fratelui. Nu putea să arunce floarea care îi fusese cîndva atît de dragă, dar nu putea nici să o păstreze. Ea trebuia să se afle în păstrarea aceluia pentru care fusese culeasă și căruia îi aparținea mîna ce o culesese.

Tatăl lui îl chema acasă. Îi datora ascultare. Nu o făcea însă numai din supunere. Gîndul plecării îl bucura. Cuvîntul tatălui său însemna mai curînd o îngăduință decît o poruncă. Cînd soarele de primăvară pătrunde într-o în-

căpere rămasă închisă și nelocuită peste iarnă, ne dăm seama că în această încăpere nimic nu fusese lipsit de viață, ci numai adormit. Odată cu primăvara totul revine la viață, și acolo, înăuntru, plutește parcă un nor plin de zumzete și cîntece, jucînd în razele de lumină. Se simțea chemat nu numai de tatăl lui, ci de fiecare casă din oraș, de fiecare colină, de fiecare grădină, de fiecare copac. Îl chemau fratele lui, sora lui — căci așa o numea acum pe Christiane. Era sigur că se simțea atras spre ea ca spre o soră. Ea însă nu voia să-l vadă. Avea pentru el o antipatie atît de puternică, încît fratele lui — așa cum îi scrisese — nu reușise încă să o alunge nici după șase ani, deși se străduise. I se părea că trebuie să se întoarcă acasă ca să-i poată arăta că nu merită să fie urît astfel, că merită să fie privit ca un frate. Toate aceste gînduri le împărtăși fratelui său într-o scrisoare, în care arăta că se supune și anunța și ziua sosirii lui acasă. Măi spunea că fratele lui poate fi sigur că amintirile de odinioară nu-i vor face inima grea și că grija fratelui său este neîntemeiată.

Apollonius reușise deci ca gîndul îndreptat spre Christiane să nu-i mai trezească nici una din speranțele de demult. Privind de sus, de pe colină, se întreba : „Am să pot fi ca un frate pentru ea, care îmi este acum ca o soră ?“

Mai rămase o vreme privind în vale, spre oraș. Înfățișarea lui se schimbase, privirea lui era alta. Retrăise, în gînd, ultimii șase ani din viața lui și admise încă o dată că se transformase dintr-un băiețandru timid și lipsit de îndrăzneală într-un bărbat în toată firea. Ridicîndu-și iar privirea spre turla bisericii Sankt Georg, nu mai ridică ca mai înainte, fără să-și dea seama, mîna spre o mîină nevăzută întinsă spre el în semn de bun-venit. Se muștră singur pentru purtarea lui copilărească. Dorea să ajungă cît mai curînd, să yadă lucrurile de aproape, ca să judece singur ce trebuie făcut. Dragostea pentru locurile în care se născuse era la fel de puternică în sufletul lui, dar el nu mai era copilul pentru care patria este ca o mamă ce-l îm-

brățișează cu mîngîieri. Se simțea acum bărbat. Patria era pentru el ca o soție, ca un copil, pentru care se simțea îndemnat să se ostenească și să-i ocrotească.

Cine ar fi putut privi azi în casa cu obloane verzi, cam cu o oră înainte de amiază, ar fi observat cu ușurință că gîndurile celor din casă nu urmau făgașul lor de fiecare zi. Îți puteai da seama că era astfel văzîndu-i cum se ridicau și se așezau, cum închideau și deschideau ușile, cum luau cîte un obiect și-l puneau iar la loc, pentru că de fapt nu le trebuia. Numai cine își amintește în ce stare se afla în clipele cînd scotea mereu ceasul din buzunar, uitînd ce oră arăta chiar înainte de a-l băga la loc și, scoțîndu-l apoi din nou, dar neștiind de ce l-a scos, îl ducea la ureche, apoi fără să fi auzit dacă mergea sau nu, lua cheia și îl întorcea pentru a nu știu cîta oară în răstimp de o oră, numai acela ar putea înțelege, dacă își mai amintește ceea ce făcea în acele clipe, numai acela ar înțelege deci ce îi împingea pe cei din casă la toate aceste mișcări fără de rost. Tînărul stăpîn al casei, care se pregătește să-și întoarcă pentru a șasea oară ceasul în decurs de o oră, este atît de puțin atent la ceea ce face, încît în următorul sfert de oră va încerca să-l întoarcă și pentru a șaptea oară. Așezîndu-și apoi pe un scaun de lîngă fereastră trupul scund și bine hrănit, nu mai știe nici el dacă privește în stradă sau este cufundat în gîndurile care i se perindă prin minte cu același neastîmpăr fără rost pe care îl arată întreaga sa făptură. Poartă un costum negru de duminică și stă pe scaun în fața tinerei sale soții. Ar avea destul timp să-și dea seama cît e de frumoasă și cît de bine — mult mai bine decît lui — îi stă neliniștea care o stăpînește și pe ea. Pare uneori să-și dea seama, dar constatarea nu îl bucură. Pe chipul său, umbra gîndurilor devine mai adîncă și nu mai e atît de schimbătoare. Se uită mai cu luare aminte la chipul frumos al tinerei femei. Parcă o pîndește, parcă se întreabă îngrijorat dacă expresia de răceală de pe acel chip va stărui; tresare

apoi cînd aude zgomotul unui pas mai pronunțat, dar se ferește de ochii ei frumoși, larg deschiși, pe care la auzul pașilor de afară îi ridică înspre el.

Afară, în grădină, bătrînul Valentin nu-i poate intra cu nimic în voie bătrînului său stăpîn îmbrăcat în haină albastră. Valentin e prea nerăbdător și trage prea mult cu ochiul și cu urechea spre gard, în stradă, și de aceea nu face nimic cum trebuie. Stăpînul îl ceartă uneori cu adevărat, alteori se preface numai, ca să-și ascundă propriul neastîmpăr. Îi tremură destul de tare mîinile cu care cerce-tează dacă gărduțul de cimișir din jurul micilor ronduri a fost tuns cu aceeași migală cu care l-ar fi tuns el dacă ar mai avea ochii de odinioară. Bătrînul Valentin ar trebui să-și șteargă pe furiș o lacrimă de pe obrajii supti, așa cum i se întîmplă adesea cînd vede cît e de neajutorat: bătrînul lui stăpîn și cînd își amintește de atîtea lucruri care erau altfel în trecut. Acum însă ochii și gîndurile lui sînt afară, în stradă, în fața porții.

În fundul curții, lîngă ușa magaziei, pe o grămadă de plăci de ardezie, șade un personaj cu înfățișare neplăcută, îmbrăcat numai în cămașă. Expresia feței lui trece fără vreun motiv evident de la slugărnicie respingătoare la trufia perfidă. Scotocește parcă printre înfățișările lui, ca o tînră printre bijuteriile ei. Oricum, le ține pregătite pe amîndouă, ca s-o aibă la îndemîină pe cea potrivită cînd va fi nevoie. Acum nu știe încă ce expresie să adopte.

În față, prin ușa întredeschisă de la intrare, slujnica aruncă în stradă priviri nerăbdătoare. Nu trece însă nimeni dintre cunoscuții ei. Va fi nevoită să născocească curînd un pretext ca să oprească pe primul trecător numai ca să-i poată spune, așa în fugă, că azi toată casa îl așteaptă pe domnișorul cel tînr care se întoarce de prin locuri străine. Pînă una-alta, o spune cîinelui bătrîn care, tot încercînd să facă legătura între diferitele grupuri mergînd de la unul la altul, tocmai s-a oprit lîngă ea. Se întoarce apoi imediat în curte, ca și cum s-ar fi dus să povestească mai departe

ce a auzit. Bătrînul cîine e cuprins și el de neliniștea stăpînilor, cū atît mai mult cu cît, în alte zile, la ceasul acesta doarme de obicei întîns în fața cuștii lui.

Pare să-și amintească de această îndeletnicire în clipa cînd trece pe lîngă cușcă. Se așază lîngă ea, dar nu închide ochii ; pare cufundat în gînduri. Cugetă oare la pămîntul întîns, cu rîuri și văi, cu sate și orașe ? Se gîndește la drumurile care se întind de la un loc la altul, la drumeții care se duc și vin pe toate drumurile ?

Cine să aibă ochiul atît de ager încît să vadă toate firele inimii care se țes în lungul străzii, peste văi și coline, fire întunecate și fire luminoase, după cum se țes din speranță sau din renunțare, într-o țesătură de vis ! Unele fire se rup, altele se întunecă, iar altele întunecate devin luminoase ; unele rămîn întinse atît cît trăiesc și inimile din care s-au țesut ; altele sînt încordate și te trag înapoi cu o forță căreia nu i te poți împotrivi. Sufletul călătorului aleargă atunci înaintea lui, bate curînd la ușa casei părintești, e strîns cu căldură la piept, lipit de obrații umezi de lacrimi și ținut în brațele care-l cuprind și nu-i mai dau drumul, în timp ce pasul lui răsună încă undeva departe, pe pămînt străin. Ajuns însă la ușa casei părintești cît de diferită este adesea primirea ce i se face de cea pe care o visase ! Cît de mult s-au schimbat oamenii ! Numai într-un minut rostește de două ori : „or fi ei ?“ și de alte două ori „nu se poate să fie ei“. Caută apoi locurile dragi și atît de cunoscute, casele, rîul, dealurile care înconjoară valea orașului natal. Ele nu s-au putut schimba ! Și totuși s-au schimbat. Adesea se schimbă, într-adevăr, oamenii și lucrurile, adesea se schimbă însă numai ochiul care le revede. Timpul zugrăvește altfel decît amintirea. Amintirea netezește ridurile de demult, timpul mai pune altele noi. Iar cei alături de care a fost mereu în amintire îi cer astăzi să se obișnuiască din nou cu ei.

Acestea erau oare gîndurile lui Apollonius în timp ce aștepta mai departe, nesigur, întrebîndu-se dacă fratele său

avea să-i iasă în întâmpinare ? Oare fratele cel mare simțise că Apollonius îl căuta cu privirea, atunci cînd s-a ridicat deodată de pe scaun ? Apucase să pună mîna pe clanță. Apoi i-a dat drumul. S-a gîndit că s-ar putea să nu se întâlnească și a rămas pentru că voia să-și scutească fratele și soția de clipa grea în care aveau să fie singuri față în față ? Ea care nu-l putea suferi, iar el care știe că ea nu vrea să-l vadă ? Imaginea de odinioară a celui plecat pluttea în fața fratelui său, eliberîndu-l parcă de apăsarea grijilor de pînă atunci. Era mijlocul folosit de el pentru a întoarce spatele realității. Înfățișarea lui în aceste clipe arăta că îl socotea în gînd pe Apollonius un „visător“. Făcu apoi o mișcare bruscă, voind parcă să se convingă singur cît e de diferit de acest frate, cît de bine, mult mai bine, cunoaște el viața și fapăturile „care poartă părul lung și fustă“. Își privi în oglindă, cu satisfacție, făptura solidă, fața roșie și plină, așezată pe un gît scurt, dar, după părerea lui, nu atît de scurt încît să-i dăuneze înfățișării ; își ținea mîinile în buzunarele pantalonilor, făcînd să zăngănească monezile dinăuntru. Își aminti că-i spusese calfei de la ușa magaziei : „Totul rămîne ca pînă acum. Nu primești porunci de la nimeni decît de la mine. Aici eu sînt stăpînul“. Calfa rîsesese ciudat și cu înțeles, ca și cum ar fi rostit cu glas tare „Da“, în timp ce în sinea lui părea a spune : „Te las să vorbești, fiindcă n-am încotro“. Fritz Nettenmair se gîndise : „Nu rămîne el mult la noi, am să-i vin eu de hac“. Și făcînd iar mișcarea prin care voia să spună că e un om care știe să se descurce în viață, își aminti de balul din aceeași seară și la care avea să se simtă și mai satisfăcut citind în ochii tuturor ce om minunat și fără de pereche este.

Tînăra lui soție pare să aibă gînduri asemănătoare. Se uită și ea în oglindă, și privirile lor se întîlnesc. Se spune că în căsnicie soții ajung să semene între ei. În cazul nostru observația era adevărată. Conviețuirea făcuse asemănătoare două chipuri care în alte împrejurări ar fi fost mult

diferite. La drept vorbind, nu îi făcuse pe amîndoi să semene între ei, ci numai pe unul dintre ei cu celălalt. Trăsăturile comune — orice ochi ager putea s-o vadă — îi erau proprii numai lui ; el dăduse, fără să primească nimic. Ar fi fost totuși mai bine pentru amîndoi de-ar fi fost altfel, chiar dacă el n-ar recunoaște, iar ea nu și-ar da seama cel puțin în clipa de față și poate că nici nu-și va da seama prea curînd. Cît timp va trece însă, cîte suferinți va cunoaște încă pînă ce se va șterge, de pe un chip ce fusese la început atît de frumos, tot urîtul săpat în el de obișnuința de ani și ani !

Ușa se dădu de perete, în pragul ei apăru chipul îmbujorat al slujnicei :

— Vine !

Vecinii aflați întîmplător la fereastră se uită cu plăcere la silueta înaltă, agilă și bărbătească care se apropie ; poartă o raniță în spate și un baston sub braț. Nu mai are nici o mîină liberă. Cu dreapta duce o fetiță, de stînga i s-au agățat doi băiețași, ceea ce îl face să înainteze destul de greu. Vecinii, care știau cine era, se îngrămădiseră la uși și la ferestre. Drumetul trebuie să le răspundă și lor, nu numai copiilor care vorbesc mereu fără să ostenească. Celor vîrstnici le răspunde la glume și cuvinte de bun-venit, face semn foștilor colegi de școală și se înclină în fața tinerelor fete, ai căror obraji devin mai rumeni. Nu-și poate scoate pălăria : copiii nu-i dau drumul de mîină. Cei ce-l întîmpină nici nu așteaptă însă ca el să-i salute astfel, pentru că își dau seama că nu poate să o facă. După ce trece, o fluturare de mîină în urma lui pare să spună : „E la fel ca înainte, la fel de plăcut la înfățișare, la fel de modest“, iar un deget ridicat adaugă : „Nu mai e un băiețandru, e un om în toată firea, și încă unul și jumătate !“ După ce se închide fereastră, laudele ce i se aduc capătă mai mult glas. Rămîn tăcute doar tinerele fete destul de răsărite pentru a răspunde la înclinarea lui cu obraji dintr-o dată îmbujorați. Sînt mai tăcute ca de obicei, iar soarele, care pare să strălucească

azi mai tare decît în alte zile, are asupra lor efectele cele mai neașteptate. În primul rînd, un ciudat neastîmpăr al picioarelor, care le îndeamnă să se îndrepte spre fereastră. Apoi, o bruscă și bizară reînviere a unor prietenii de mult uitate, dar ale căror reprezentante locuiesc în apropierea casei familiei Nettemmair și trebuie neapărat vizitate și, în sfîrșit, surprinzător de des repetata urcare a singelui spre tîmple, care ar putea fi luată drept îmbujorare, dacă ar exista vreun motiv care s-o îndreptățească.

Oare schimbarea petrecută în făptura călătorului nostru cît a stat departe de casă îl va bucura pe fratele lui la fel cum îi bucură pe vecini ?

Iată-l ajuns la ușa casei părintești. Zadarnic privește spre ferestre în căutarea unui chip cunoscut. În clipa următoare spre el se îndreaptă un bărbat scund de statură, îmbrăcat într-un costum negru. Se repede atît de năvalnic, îl îmbrățișează atît de furtunos, îl strînge atît de tare lîngă vesta lui albă și, lipindu-și obrazul de obrazul lui, rămîne atît de îndelung astfel, încît te face să te gîndești că ori își iubește fratele din cale afară, ori că nu vrea să se lase privit în ochi. În cele din urmă trebuie totuși să se desfacă din îmbrățișare și, petrecîndu-și mîna pe sub brațul drept al fratelui mai mic, îl trage înspre ușă.

— Ce bine că ai venit ! E minunat că ai venit ! De fapt nu era neapărat nevoie — a fost doar așa o idee a bătrînului nostru cu haină albastră, care nu mai are nimic de spus în treburile atelierului. E frumos totuși din partea ta că ai venit ; dar păcat că îți faci logodnica să plîngă fără să fi fost nevoie. Cuvîntul „logodnică“ îl rostise limpede și cu glasul ridicat, așa încît să poată fi auzit și înțeles de cei care așteptau în camera de zi.

Noul venit se uita la fratele lui cu ochi umezi, cercetîndu-i fiecare cută a obrazului, căutînd să regăsească tot ce-i fusese înainte atît de drag pe chipul lui. Fritz nu făcea însă nimic ca să-l ajute. Nu se știe ce-l împiedica, dar privirea

lui nu se ridica mai sus de bărbia lui Apollonius. Crezuse poate că era destul să facă mișcarea lui obișnuită din călcâie pentru a fi iar pe primul loc. Puținul ce văzuse îl făcuse însă să înțeleagă că „visătorul“ nu mai era același — și nu mai făcu nici o mișcare.

— Tata a vrut să vin, începu Apollonius fără sfială, iar ce spui tu despre logodnică...

Fratele său îl întrerupse ; rîdea tare, așa cum îi era obiceiul, și chiar dacă Apollonius ar fi vorbit mai departe nu s-ar fi înțeles nimic din ce spunea.

— Ei lasă, lasă ! Încă o dată — tare-i bine că ne faci o vizită și sper că ai să rezisti măcar vreo două săptămîni, fie că vrei, fie că nu. În timp ce deschidea ușa cu mîna stîngă arătă cu dreapta spre interiorul camerei și îi șopti : N-o lua în seamă.

Tînăra femeie stătea cu spatele spre ușă, căutînd ceva într-un dulap. Se întoarse stînjănită și nu prea binevoitoare, dar numai spre soțul ei. Apollonius vedea numai o parte din obrazul ei drept, acoperit de o roșeață arzătoare. Oricît ar fi fost de criticabilă purtarea ei, ea era totuși o dovadă de sinceritate, de imposibilitate de a se preface. Stătea în fața lui ca și cum s-ar fi așteptat să-l audă rostind cuvinte care ar fi jignit-o. Apollonius se îndreptă spre ea și-i luă mîna. Ea încercă întîi să și-o retragă, dar o lăsă apoi nemișcată în mîna lui. Era bucuros să-și salute cumnata pe care o stima. O rugă să-l ierte că o supără prin venirea lui și spera că, străduindu-se din toată inima, va reuși să-i alunge antipatia pe care o simte pentru el.

Rugămintea și speranța lui, îmbrăcate în cuvinte pline de gingășie și atenție, le rostise însă numai în gînd. Totul era așa cum își închipuise, și totuși atît de altfel, încît curajul și siguranța lui pieriseră.

Fritz Nettenmair întrerupse pauza stînjănită — căci soția lui nu scosese nici un cuvînt — arătînd spre copii. Neștiutori de tot ce-i tulbura pe cei mari, ei se înghesuiau

în jurul unchiului, iar acesta fu bucuros să se poată apleca spre ei și să răspundă la nenumăratele lor întrebări.

— Odraslele nu-ți dau pace, spuse Fritz. Arăta spre copii, dar se uita pe furiș la soția lui. Mă mir cât de repede v-ați cunoscut și cât de repede v-ați împrietenit, adăugă el. Probabil că în sinea lui se mai gădea la ultimele cuvinte pe care le rostise, căci urmă : Se pare că te pricepi să-ți atragi repede simpatiile și să-ți apropii oamenii.

Pe fața lui roșie se așternea o umbră de îngrijorare. Dar nu copiii i-o pricinuiau, căci altfel s-ar fi uitat spre ei, și nu spre soția lui.

Noul sosit vorbea din ce în ce mai însuflețit cu cei trei copii. Nu auzise poate întrebarea sau voia poate ca tinăra femeie, care nu-l privea cu ochi buni, să nu observe că icoana ei era cea pe care o purta în suflet. Asemănarea cu mama lor îl făcuse să recunoască pe copiii întâlniți întâmplător ca pe copiii fratelui său. La întrebarea de ce se împrieteniseră atât de repede ar fi trebuit să răspundă însă bătrînul Valentin. El era cel care le povestise mereu copiilor despre unchiul ce avea să vină în curînd. O făcuse poate numai pentru a vorbi despre o ființă care constituia pentru el un subiect favorit. Tînărul stăpîn și soția lui evitau asemenea convorbiri, iar stăpînul cel bătrîn nu obișnuia să vorbească cu bătrînul lui slujitor despre lucruri ce i-ar fi putut da acestuia prilejul unei familiarități nedorite. Bătrînul Valentin ar fi putut mărturisi că întâlnirea dintre nepoți și unchi nu fusese o întâmplare. Ei plecaseră de acasă ca să-l întîmpine. Bătrînul Valentin se gîndise că mii de oameni se întorc acasă întîmpinați cu dragoste de cei care i-au așteptat și îl durea gîndul că numai băiatului pe care îl îndrăgise atîta nu-i va ura nimeni bun-venit înainte de a bate la ușa casei părintești.

Apollonius amuți brusc. Se speriasse, dîndu-și seama că stînjeneala îl făcuse să-și uite tatăl. Înțelegîndu-i emoția, fratele îi spuse, cu un sentiment de ușurare :

— E în grădină.

Apollonius se ridică în grabă și ieși.

Bătrînul ședea încovoiat printre straturile sale de flori. Urmărea, cercetînd cu degetele, foarfeca bătrînului Valentin, care, pe brînci, tundea gărdutul de cimișir și găsea bineînțeles multe cusururi pe care grădinarul trebuia să le îndrepte pe loc. Nu era de mirare. Bătrînul Valentin gîndea aproape în fiecare clipă : „Vine !” — și, gîndind astfel, intra pieziș cu foarfeca în tufe. Stăpînul l-ar fi muștrat dealtfel mult mai aspru, dacă același gînd nu i-ar fi făcut și lui nesigură mîna de care se sluzea acum în locul ochilor.

Oprit în fața tatălui său, Apollonius, îndurerat, vorbea. Știa de mult că tatăl lui orbise și, cuprins de tristețe, încercase adesea să și-l închipuie. Îl vedea în mintea lui așa cum îl știuse întotdeauna, dar purtînd un cozoroc care să-i apere ochii. Și-l închipuise șezînd sau sprijinindu-se de bătrînul Valentin, dar niciodată așa cum îl vedea acum, înalt, dar neajutorat ca un copil, aplecat, cu mîini nesigure și tremurătoare care căutau pipăind. Abia acum își dădea seama ce înseamnă să fii orb.

Lăsînd foarfeca din mînă, Valentin, rămas în genunchi, ridea sau plîngea — nu se putea ști bine. Bătrînul domn Nettenmair și-a lăsat întîi capul pe o parte, parcă ascultînd, apoi s-a recules. Apollonius înțelegea că pentru tatăl lui era o rușine să fie orb. Vedea că bătrînul se străduia să evite orice mișcare ce l-ar fi putut trăda. Abia acum își dădea seama ce însemna orbirea pentru bătrînul pe care îl iubea atît de mult. Acesta bănuia că fiul său era aproape de el. Dar unde ? În care parte ? Simțînd cît de umilitoare era nesiguranța pentru tatăl lui, Apollonius făcu o efortare și, cu greu, izbuti să strige :

— Tată ! Dragă tată !

Căzu în genunchi lîngă bătrîn și încercă să-l cuprindă cu brațele. Bătrînul făcu o mișcare prin care cerea parcă să fie cruțat, dar prin care voia de fapt să-l țină pe tînr departe de el. Acesta își încrucișă pe piept brațele res-

pinse, înăbuşindu-şi strigătul de durere care, scăpat de pe buze, i-ar fi arătat părintelui său cât de mult îl face să sufere nefericirea care îl lovise. Acelaşi sentiment îl împinse şi pe bătrînul Valentin, care făcuse fără voie mişcarea de a-şi ajuta stăpînul să se ridice, să pună mîna pe foarfecele aflat între ei. Încerca şi el să-i ascundă tînărului ceea ce nu putea fi ascuns şi se purta astfel, îndemnat de credinţa şi de ataşamentul lui faţă de bătrîn.

Acesta se ridicase şi întinse fiului său mîna, ca şi cum ar fi trecut doar cîteva zile de cînd nu-l mai văzuse.

— Cred că eşti obosit şi flămînd ! Mă cam supără ochii, dar nu-i nimic. În ce priveşte treburile, să vorbeşti cu Fritz. Eu am renunţat. Vreau linişte. De fapt nu e numai asta ; tinerii trebuie să stea şi ei odată pe picioarele lor, numai aşa vor munci mai cu tragere de inimă.

Făcu un păs către fiul său. Parcă se dădea în el o luptă. Voia să spună ceva ce nu trebuia auzit decît de fiul său. Dar tăcea. Pe chipul lui ca de piatră trecu o umbră de neîncredere şi teamă să nu se trădeze. Făcu tînărului semn să plece. El însă rămase pe loc, nemişcat, pînă ce urechea lui atentă prinse zgomotul uşii deschise şi apoi închise. Se îndreptă înspre boschet, plin de încordare şi de aparentă nepăsare. În boschet rămase mult în picioare, cu faţa întoarsă spre peretele de frunze. Îi treceau prin minte tot felul de gînduri. Erau gînduri pline de grijă, rareori încălzite de speranţă şi mai adesea umbrite de bănuială. Toate gîndurile acestea erau îndreptate spre negoţul şi munca lor şi spre cîntea casei lor, iar aceste gînduri nu le mărturisea nimănui, nici chiar membrilor familiei sale.

De ce nu rostise ceea ce voia să-i spună noului venit ? Voia să-i vorbească despre afaceri sau despre cîntea casei ? Ştia sau presimţea că cel care se îngrijea azi în locul lui de amîndouă stătea rezemat de porţiţa grădinii şi putea să audă ce vorbea cu noul sosit, iar dacă ar fi vorbit cu acesta în taină putea totuşi să-i vadă ? Oare de aceea îi

ceruse lui Apollonius să se întoarcă acasă ? Credea oare și acum că orice explicație pe care ar fi dat-o hotărîrilor sale i-ar fi știrbit din demnitate ?

Masa de prînz în familie a fost cam ciudată. Bătrînul mîncă singur în camera lui, așa cum făcea de obicei. Copiii mîncaseră înainte și au intrat în sufragerie numai după masă. Tînăra stăpînă stătea mai mult prin bucătărie sau undeva pe afară ; venea pentru cîteva minute la masă, tot atît de tăcută pe cît fusese la sosirea oaspetelui ; stăruia pe fruntea ei un nor de întristare. Fratele era obișnuit cu starea tatălui lor, în timp ce lui Apollonius îi sîngera încă inima de durere. Fritz vorbea numai despre ciudățeniile bătrînului, care nu știa ce voia și le făcea tuturor din casă viața amară. Dacă Apollonius începea să vorbească despre treburile atelierului, despre reparația viitoare a acoperișului bisericii, Fritz îl întrerupea, vorbindu-i despre distracțiile cu care voia să-i facă fratelui său șederea mai plăcută, ședere care, după părerea lui, nu era decît o vizită temporară. Cînd Apollonius îi spunea că nu a venit să se distreze, ci să muncească, Fritz rîdea ca de o glumă fără seamăn de reușită, ca și cum Apollonius ar fi avut de gînd să nu facă de fapt nimic și că el știe să înțeleagă gluma, chiar cînd e spusă pe ocolite. Cînd soția sa nu era în încăpere, se interesa de așa-zisa logodnă dintre Apollonius și fata vărului lor și rîdea apoi iar de glumele pe care socotea că le face fratele său ce nu mai semăna deloc cu visătorul de odinioară.

După masă, copiii s-au întors, aducînd cu ei mai multă vioiciune și bună dispoziție. Pentru Apollonius tot ce îl înconjura, deși știut, era încă nou și neobișnuit, în timp ce proaspăta prietenie cu copiii îl făcea să se simtă la largul lui, ca și cum i-ar fi cunoscut de cînd lumea. Întreaga după-amiază, singura preocupare a fratelui său, și pe cît se părea și a cumnatei, a fost numai balul din acea seară. Tot gîndindu-se la impresia pe care o va face el ca personaj principal al acelei petreceri asupra lui Apol-

lonius, Fritz își uitase treptat temerile. Pînă la bal și-a petrecut timpul povestind și făcînd aluzii menite să-l în-cunoștiințeze pe fratele său despre respectul și atenția de care se bucură el în asemenea ocazii din partea celor mai de seamă oameni din oraș. Vorbînd, se înveselea văzînd cu ochii și pășea din ce în ce mai mîndru prin încăpere. Scîrțîitul cizmelor lui bine lustruite părea să spună, cînd și cînd : „Ei, uite-l ! Uite-l !“ — așa cum aveau să spună mai tîrziu cei invitați la bal. Iar cînd zăgănea cu amîndouă mîinile banii din buzunare, parcă se auzeau din toate colțurile sălii de bal cuvintele : „Ce strașnic va fi acum ! Ce strașnic !“ Se vedea trecînd mai departe printre cei care îl salutau — parcă nu mai mergea, ci plutea sau înota în sunetele muzicii —, fiecare dans era un imn în cinstea numelui Nettenmair, iar el nu mai simțea pămîntul sub picioare, nu-și mai simțea nici picioarele, și abia își mai dădea seama că avea lîngă el pe tînăra doamnă Nettenmair, care plutea și ea alături, prinsă de aripa lui dreaptă, cea mai frumoasă între frumoase, în timp ce el era cel mai jovial dintre joviali, omul fără de care balul n-ar fi în-semnat nimic.

Două ore mai tîrziu se putea auzi cu adevărat din toate părțile : „Uite-l !“ și lumea striga din toate colțurile : „Acum va fi strașnic !“ Pe oriunde treceau, erau poftiți să se așeze. Nici o mîină nu era strînsă atît de des și atît de îndelung ca cea a jovialului Fritz Nettenmair. Nici unui alt om din oraș nu i se șopteau la ureche atîtea laude fă-tișe ! Într-adevăr, cît era de amabil ! Cu cîtă nepăsare primea toate elogiile binemeritate ! Cît de spiritual se dovedea și cît de plăcut rîdea ! Rîdea nu numai de propriile lui glume — ceea ce nici nu era prea greu ; glu-mele lui erau atît de spirituale încît îl făceau să rîdă fără voie ; rîdea și de glumele altora, oricît de puțin reușite erau în comparație cu ale lui. Erău, firește, la bal și oa-meni care nu îi dădeau multă atenție, dar el nu-i lua în seamă pentru că, după părerea lui, erau „filistini, oameni

obișnuiți, persoane fără importanță“, ceea ce nu pierdu prilejul să-i șoptească fratelui său, cu un regret plin de dispreț. Era ciudat, dar îți puteai da seama de mai mica sau mai marea lor însemnătate ca oameni și cetățeni după gradul de stimă pe care i-l purtau lui Fritz Nettenmair. Iată-l deci la bal, cu chipul roșcovan între umerii pe care sentimentul netăinuit al importanței sale îi înălța mai mult decît de obicei, arătînd că părerea lui nerostită despre el însuși era și mai evidentă decît cea exprimată cu glas tare de către cei mai de vază oameni aflați în sala de bal ; ținea brațele cînd lipite de trup, într-un unghi elegant, cînd depărtate, lovind ușor cu bastonul, ca o mîngiere, vreo persoană importantă și primind, în schimb, de fiecare dată cîte un surîs recunoscător.

Cînd a început dansul, Fritz Nettenmair și-a tras frațele într-o încăperé alăturată :

— Trebuie să dansezi. Dacă o inviți pe soția mea, are să te refuze și mi-ar fi neplăcut. Am să-ți prezint o tînără care știe să danseze și are să te ajute să păstrezi tactul. Să nu te pierzi cu firea, băiete, chiar dacă n-ai să reușești de la început.

În emoția stîrnită de propria lui vanitate, Fritz Nettenmair uitase de trecerea celor șase ani. Apollonius rămăsese pentru el același visător pe care el, Fritz, îl silea cîteodată să danseze. Fără să țină seama de împotrivirea lui Apollonius, îl prezentă tinerei fete, iar Apollonius, pentru a nu părea nepoliticos, o invită la dans.

Domnul Fritz Nettenmair era cel mai agreabil om de pe lume atîta timp cît se știa unicul obiect al admirației tuturor. În asemenea dispoziție putea fi chiar generos cu cei care îi puneau în umbră strălucirea. Așa se întîmpla și acum. Stînd în mijlocul oamenilor de vază, pe care îi trata cu șampanie, și citind în ochii soției sale satisfacția de a-l vedea înconjurat de onoruri, avea impresia că îi iertase fratelui său o mare nedreptate pe care acesta i-o făcuse,

că este un om din cale afară de bun, care merită toate dovezile de prețuire și care, cu o rară modestie, binevoiește totuși să le primească și să se simtă mișcat. Apollonius trecea tocmai prin fața lui, dansînd. Fritz Nettenmair își dădu seama că fratele lui nu mai era visătorul de odinioară, dar îl iertă și pentru asta. Ochii tuturor erau îndreptați spre frumosul dansator plin de îndemînare și de bună-cuviință. Fritz își luă soția la dans și, sigur de el, gîndind că își va întrece cu mult fratele, avu și voluptatea să-i ierte încă o nedreptate pe care acesta nu i-o făcuse niciodată.

Cît de nerecunoscător era însă acest frate! Fritz Nettenmair dansa jovial, ca omul ce cunoaște lumea și știe cum să se poarte cu „făpturile cu fustă și păr lung“; pe lîngă el, fratele lui părea țeapăn și lipsit de viață. Nu bătea tactul dînd din cap, nu-și arunca trunchiul spre dreapta cînd piciorul stîng se ridica de la pămînt și invers; nici nu străbătea sala în cruciș și-n curmeziș cu inspirată îndrăzneală, înlăturînd perechile din calea lui; nu dansa nici jovial și nici ca omul ce cunoaște lumea și știe cum să se poarte cu făpturile cu fustă și păr lung, și totuși privirile tuturor îl urmăreau, iar Fritz Nettenmair zadarnic se mai întrecea pe sine.

Era balul cel mai plicticos la care luase parte vreodată și n-ar fi putut fi mai plicticos nici dacă Fritz ar fi rămas acasă. O afirma sus și tare, iar oamenii de seamă care beau șampanie oferită de el erau, ca de obicei, întocmai de aceeași părere.

Cîteva doamne importante și-au exprimat cu prietenie, față de doamna Nettenmair, indignarea îndreptățită cu privire la purtarea cumnatului. Faptul că nu o invitase pe cumnata sa pentru primul dans era o lipsă de considerație de neiertat. Doamna Nettenmair, care simțea nedreptatea făcută soțului ei ca și cum i-ar fi fost făcută ei înseși, răspunse că nu fusese invitată deoarece cumnatul știa probabil că ea l-ar fi refuzat. Admirația și conside-

rația acordate lui Apollonius erau însă din ce în ce mai mari și, în consecință, balul era din ce în ce mai plicticos. Atît de plicticos, încît Fritz Nettenmair plecă împreună cu soția sa la o oră la care de obicei începea să se simtă din ce în ce mai bine. Înainte de plecare, mai născoci o mică răzbunare pentru fratele lui, cel nerecunoscător : o căută pe fata cu care dansase Apollonius și-i spuse că acesta do-rește să o conducă acasă. Se întoarse apoi în sala de bal, își luă soția și plecară, în exclamațiile de dezamăgire ale persoanelor de vază, care mai aveau pesemne chef de șampanie.

Întors acasă după ce își făcuse datoria de cavalier, ce-i fusesse impusă, Apollonius găsi ușa deschisă și pe toți ai casei cufundați în somn. Nu se vedea nici o lumină, nu se auzea nici un zgomot. Fritz hotărîse că Apollonius va locui în cămăruța la care se ajungea trecînd prin foișor. Din fericire pentru Apollonius, în cei șase ani de absență casa nu se schimbase așa cum se schimbaseră locatarii ei. Ieși încet prin ușa din spate, trecu pe lîngă cîinele care îl în-tîmpină cu un mîrîit prietenos, îl mîngîie cu recunoștință pentru dovada statorniciei sale, se urcă pe scară, stră-bătu întreg pridvorul și intră în cămăruță. Înainte de a se dezbrăca stătu multă vreme pe un scaun lîngă fereas-tră, comparînd în mintea lui ceea ce găsise cu ceea ce lă-sase la plecare.

Gînduri și imagini ale acestei comparații îl urmăriră și în vis. Îl vedea pe tatăl lui care îi spunea că a doua zi va pleca la Köln, iar în timp ce vorbea, făptura lui robustă căzu la pămînt, bîjbîind în jurul ei neajutorată, cu mîini tremurătoare, rușinîndu-se că nu mai vede. Alături de ta-tăl său ședea Fritz și bea șampanie. Din casă ieșea cu-mnata lui. Avea chipul frumos și deschis, plin de încredere și de sinceritate, ca odinioară ; floarea pe care voia să o pună în fața lui Apollonius îi căzu din mînă la vederea lui Fritz și pe chipul ei apăru, ca o pînză murdară de pă-ianjen, expresia nouă și străină de goliciune lăuntrică, de

dorință vană de distracție, de îngîndurare și de amărăciune. Apollonius, tot în vis, încerca să uite totul, muncind fără răgaz, dar Fritz clătina căruciorul de ardezier în care se afla, gata, gata să-l prăbușească pe caldarîm de la o înălțime amețitoare, și-i spunea că într-o vizită de două săptămîni nu are voie să lucreze ; Apollonius parcă oricum avea de gînd să se întoarcă acasă. Dar, ciudat, în vis i se părea că „acasă“ însemna acum la Köln, iar orașul lui natal îi era atît de străin încît, cuprins de căință, își făcea din această pricină cele mai mari reproșuri. Se văzu apoi din nou în cărucior, sus de tot, pe acoperișul turlei. Și aici totul era altfel decît în realitate, plăcile de ardezie erau așezate pe dos, iar el rămăsese prins în ușa de ieșire, înfășurat în pînze de păianjen prăfuite. Purta hainele lui de sărbătoare, care erau pline de noroi ; ostentise ștergîndu-le și periindu-le, dar ele rămîneau tot murdare.

De cîte ori se trezea din vis, punînd capăt ostenelei lui zadarnice, își repeta cu glas tare hotărîrea luată înainte de culcare. A doua zi dimineața trebuia să afle ce avea de făcut, trebuia să știe limpede care era rostul său în casa părintească. Dacă nu aveau nimic de lucru pentru el, era hotărît să se întoarcă la Köln chiar în aceeași dimineață.

Se trezi la răsăritul soarelui, dar avu mult de așteptat pînă ce fratele său a binevoit să se scoale. S-a folosit de acest răstimp făcînd un drum pînă la biserica Sankt Georg. Voia să vadă singur ce era de lucru acolo. Întorcîndu-se acasă, se întîlni cu fratele său, care, însoțit de un domn, tocmai se pregătea să plece. Domnul, care era un trimis al consiliului municipal, specialist în construcții, îl cunoștea pe Apollonius. Se salutară. Se întîlniseră și în ajun, la bal, unde acest domn nu se prea numărase printre „oamenii de seamă“, ci mai curînd printre „filistini“, „banali“ sau „persoane fără însemnătate“. Întîlnirea de acum cu Apollonius părea să-i facă plăcere. După ce schimbară

cîteva cuvinte introductive, începu să vorbească despre scopul vizitei sale. Chiar în aceeași dimineată urma să aibă loc o ultimă consfătuire a specialiștilor cu privire la lucrările necesare la acoperișul bisericii și al turlei; rezultatul consfătuirii trebuia să fie prezentat la ședința consiliului municipal din aceeași după-amiază, pentru-se putea lua o hotărîre definitivă. Fritz Nettenmair și consilierul municipal plecau tocmai spre biserică, unde îi așteptau ceilalți specialiști.

Fritz nu voia să-i strice vizita, cum spunea el, obligîndu-l să ia parte la treburi ce nu-l priveau; și nu voia nici — dar acest lucru nu i-l spuse — să-l lase singur acasă. Îi dădu de aceea întîlnire la casa din pădure, de unde avea să vină mai tîrziu să-l ia la o plimbare. Apollonius spuse cît se poate de firesc că preferă să asiste la consfătuire, iar cînd arhitectul municipal insistă chiar în favoarea prezenței lui ca specialist, nu se mai putu invoca nici un pretext pentru a-l împiedica să participe. Fritz Nettenmair începu să-și dea seama că nu peste multă vreme va mai avea de iertat și alte greșeli ale fratelui său.

La ușa ce ducea spre turnul bisericii îi așteptau ceilalți: doi meșteri ardezieri veniți din alte locuri, meșterii consiliului municipal — teslarul, zidarul și tinichigiul. Se pregătiseră niște schele provizorii, cu ajutorul cărora să se poată cerceta acoperișul. Consfătuirea s-a ținut în podul bisericii. Apollonius rămăsese în picioare, la cîteva pași mai departe, ca să-i poată auzi și să poată răspunde cînd era întreat. În drumul lui de dimineată cercetase cu atenție acoperișul și-și făcuse o părere proprie despre ceea ce era de făcut.

Cei doi ardezieri erau de părere că e nevoie de o reparație mai mare. Fritz Nettenmair era convins că, făcînd unele mici cîrpele în anumite locuri, acoperișul va rezista încă mulți ani. Meșterii municipali — teslarul, zidarul și tinichigiul — erau de aceeași părere cu el. Nici nu se putea altfel, ei se numărau doar printre oamenii impor-

tanți și joviali de la balul din ajun, care trăgeau conștiințios concluzia că trebuie să fii de aceeași părere cu cel a cărui șampanie o bei. Cei doi ardeziери, care nu erau din partea locului, știau prea bine că primăria nu era dispusă să suporte cheltuielile unei reparații mari, pe care o tot amîna din an în an. Și pentru că ei înșiși nu sperau să li se încredințeze lucrarea, nu voiau nici să se ostenească de prisos, pentru a-l face pe Fritz Nettenmair să aibă mai mult de lucru și să cîștige mai mult, cînd el însuși nu părea să o dorească. De aceea, în timpul consfăturii arătătoare din ce în ce mai vădită, privind lucrurile dintr-un anumit punct de vedere, domnul Fritz Nettenmair are la rîndul lui dreptate. Poate că arhitectul municipal, un om de treabă, înțelegea motivele lor, ca și pe cele ale oamenilor importanți. Nemulțumit, după cum se vedea, tăcuse o vreme dar și-a adus apoi aminte de Apollonius. Citea pe chipul acestuia ceva asemănător cu propria sa părere și de aceea i se adresa :

— Dumneavoastră ce spuneți ?

Modest, Apollonius făcu un pas înainte.

— Aș dori să vedeți cît mai amănunțit despre ce este vorba, adăugă consilierul, iar după ce Apollonius îi răspunse că cercetase cu grijă acoperișul, adăugă : Nu e nevoie să vă atrag atenția asupra importanței acestei lucrări.

Apollonius se înclină, iar consilierul trecu sub tăcere ceea ce ar fi vrut să mai spună. Pe chipul tînarului se citea, pe lîngă toată blîndețea și bunătatea, o conștiințiozitate atît de strictă și o loialitate atît de dîră, încît consilierul se jenă să mai exprime și alte rezerve.

Tînarul arată la început rezultatele cercetării pe care o făcuse în dimineata aceea. Vorbi despre starea porțiunilor pe care le putuse verifica și despre ce ar fi bine să se facă.

Registreele bisericii arătau că acoperișul nu fusese reparat temeinic niciodată în ultimii optzeci de ani. Chiar

dacă învelișul de ardezie, construit din material solid, rezistă încă multă vreme intemperiilor, nu se poate spune același lucru și despre cuiele cu care au fost fixate plăcile de ardezie pe șarpantă și pe astereală. Peste tot unde cercetase, găsisese cuiele în întregime sau aproape distruse. Acoperișul bisericii era foarte înclinat ; deoarece cuiele nu mai țineau, multe plăci alunecaseră, lăsînd să se infiltreze umezeala ; în locurile acelea șarpanta și astereala, chiar dacă erau din lemn de stejar, putreziseră cu totul ; și astfel de locuri erau peste tot.

Era neapărat nevoie de un înveliș nou și de înlocuirea parțială a șarpantei și a așterei. Încă o iarnă ar fi înrăutățit și mai mult situația, ducînd și la cheltuieli mult mai mari decît economiile ce s-ar fi realizat prin amînarea lucrărilor de reparații, care ar fi putut aștepta, fără riscuri prea mari. Cel mult pînă în anul viitor. Vorbînd astfel, Apollonius îi conduse pe participanții la consfătuire în diverse puncte a căror stare venea în sprijinul celor spuse de el. Nu trase singur nici o concluzie, dar cu îndemînarea care o deprinsese de la vărul său reuși să-i facă pe ceilalți să ajungă la concluzia dorită.

Încrederea și stima arhitectului municipal față de Apollonius erau din ce în ce mai evidente. I se adresă în continuare aproape numai lui, iar la plecare îi strînse mîna cu căldură. Spera ca, după ce va obține aprobarea consiliului municipal, de care de altfel nu se îndoia, Apollonius să preia lucrările și îi ceru să facă un plan din care să reiasă modul cel mai potrivit de a executa reparațiile. Apollonius mulțumi cu modestie pentru încrederea ce i se arăta, promițînd că va încerca să se dovedească demn de ea, dar în ceea ce privea participarea sa la lucrări, singurul care avea să hotărască era tatăl său.

— Vă însoțesc, îi spuse consilierul, și vorbesc eu cu el.

Chiar dacă Fritz Nettenmair condusesese pînă acum atelierul, fiind privit și tratat ca meșter de către „oamenii de seamă”, el nu avea totuși această calitate. Tatăl lui nu-i

recunoscuse titlul de meşter şi nici nu-i predase oficial atelierul, ţinînd să-şi păstreze libertatea de a interveni cu autoritatea lui ori de cîte ori ar fi socotit că e nevoie.

Bătrînul era în grădină. Auzind de departe paşii celor ce veneau, se îndreptă încet spre banca lui obişnuită din boschet şi se aşeză, aşteptîndu-i. După obişnuitele cuvinte de salut, arhitectul se interesă de sănătatea domnului Nettenmair.

— Vă mulţumesc ; mă cam supără ochii, dar nu-i nimic neobişnuit.

Zîmbea vorbind astfel, şi cei doi schimbară între ei o privire care făcu pe arhitect să-l îndrăgească şi mai mult pe Apollonius. Arhitectul i-a povestit apoi bătrînului tot ce se vorbise la consfătuire. Cuvintele sale puneau la grea încercare modestia lui Apollonius, ai cărui obraji se îmbujorară, recăpătîndu-şi abia într-un tîrziu culoarea lor naturală. Bătrînul îşi trăsese cozorocul mai adînc pe frunte, pentru ca nimeni să nu-i ghicească gîndurile care i se perindau în mod ciudat prin minte. Cine ar fi putut privi chipul lui ascuns sub cozoroc ar fi crezut la început că bătrînul se bucură ; umbra de bănuială, cu care îl înţîmpinase în ajun pe Apollonius, dispăruse. Nu trebuia deci să se mai teamă că acest fiu al său va pune la cale, împreună cu celălalt fiu, lucruri josnice împotriva lui. S-ar fi putut vedea pe chipul lui o undă de bucurie maliţioasă la gîndul umilinţei fratelui mai mare. Poate că ar fi reacţionat în felul lui obişnuit, rostind laconic : „De azi înainte eşti tu stăpîn în locul meu, Apollonius, mă auzi ?“, dacă acesta nu ar fi fost atît de lăudat, pe merit, de către arhitect.

Se mulţumi însă, cu diplomaţia ce-l caracteriza, să-şi ascundă gîndurile, rostindu-le numai pe jumătate :

— Da, da, tinereţea ! E tînăr.

— Dar atît de destoinic ! întregi arhitectul.

Bătrînul înclină capul. Cine l-ar fi privit cu interes, ca arhitectul, putea crede că face un semn de aprobare. Dar el rosti :

— Azi tineretul are înțietate !

Da, se simțea mîndru că fiul său e atît de vrednic, se simțea umilit că el însuși era orb și se bucura că Fritz nu va mai putea face tot ce voia, că de acum înainte numele casei lui avea încă un paznic de nădejde și, în același timp, se temea că destoinicia fiului său, care îl bucura, va face din el însuși o ființă de prisos. El nu se mai putea apăra însă în nici un chip, nu mai putea face nimic, nu mai era nimic. Și, ca și cum Apollonius ar fi rostit un asemenea gînd, bătrînul își îndreptă statura, înălțîndu-se, voind parcă a arăta că fiul său se bucură prea devreme.

Arhitectul îl rugă pe bătrîn să-și rețină fiul în oraș pe toată durata lucrărilor și să-i dea voie să ia parte la ele. Bătrînul tăcu o clipă, ca și cum ar fi așteptat să-l audă pe Apollonius spunînd că nu rămîne. Apoi, presupunînd că Apollonius se va împotrivi, porunci scurt și încruntat :

— Ai să rămîi ! Mă auzi ?

Apollonius plecă în cămăruța lui ca să-și despacheteze lucrurile. Încă nu terminase, cînd sosi știrea că lucrările de reparație fuseseră aprobate de consiliul municipal.

Era deci hotărît : rămînea. Putea să lucreze pentru orașul pe care îl iubea și să valorifice aici tot ce învățase în alte locuri.

Cine ar vrea să-l înțeleagă dintr-o singură privire pe Apollonius Nettenmair ar trebui să se uite în această clipă în cămăruța lui. Ținta principală a tuturor dorințelor sale fusese atinsă. Era plin de bucurie. Nu sărea însă în sus, nu alerga fără rost prin cameră, nu-i scăpa nimic din mînă, nu rătăcea nici un obiect, nu căuta în raniță sau pe scaun un obiect pe care îl ținea în mînă. Bucuria nu-l

amețea, ei îi făcea mintea mai limpede, îl făcea mai meticulos. Nu trecea cu privirea nici un fulgușor, nici un firicel de praf de pe hainele pe care le despacheta; nu le netezea mai puțin decât o făcea de obicei, dar după felul în care o făcea îi dădeai seama ce simțea. Nu le potrivea numai, ci le mîngîia. Bucuria pentru un bun nou cîștigat nu-l făcea să uite nici măcar pentru o clipă bunurile dobîndite pînă atunci. Totul îi părea nou și frumos, și felul în care se purta cu fiecare dintre obiectele sale dovedea un respect plin de dragoste și, în același timp, de atentă grijă. Singur în cămăruța lui, amintindu-și de laudele arhitectului, obrații i se rumeneau de bucurie, cu aceeași modestie și sfială ca și în prezența celorlalți. Pentru el nu existau un „între patru pereți” și un „de ochii lumii”.

După ce și-a aranjat lucrurile, începu să lucreze imediat la planul ce i se ceruse. Reparațiile fuseseră hotărîte la recomandarea lui. El avea să contribuie la ele nu numai ca reprezentant al tatălui său sau ca simplu muncitor. Simțea că are totodată o mare datorie morală față de orașul său natal și că trebuia să facă tot ce-i stătea în putință pentru a o îndeplini cu cinste. La drept vorbind, nici n-ar fi avut nevoie de un asemenea stimulent, căci ar fi dat oricum tot ce era mai bun din el. Se cunoștea însă prea puțin pe sine pentru ca s-o știe.

Starea de mulțumire în care se găsea îl făcea să creadă că va putea înlătura cu ușurință tot ceea ce amenința să-i facă șederea neplăcută din cauza purtării fratelui și a cumnatei sale. Fratele lui — credea el — îi doareea plecarea numai de dragul soției, căreia prezența lui îi era neplăcută. El era însă sigur că prin strădanie, bunăvoință și stăruință va izbuti să înfrîngă supărarea cumnatei sale. Pe fratele său nu-l supăraseră niciodată, iar în ceea ce privește munca în atelier, avea să i se supună fără greutate. Nu își închipuia că poți supăra pe cineva fără să vrei și fără să știi. Ba, mai mult, nu bănuia că da-

toria te poate sili să jignești pe cineva fără voie. Nu-și inchipuia că fratele lui îi putuse face vreun rău. Nu știa că poți urî și omul pe care l-ai lovit, nu numai pe cel care te lovește.

Jos, în curte, lângă ușa magaziei, calfa, omul a cărui înfățișare nu inspira încredere, îi spunea cu zîmbet batjocoritor lui Fritz Nettenmair :

— Mi-am dat eu seama de la prima privire. Ah ! domnul Apollonius. Dar nu-i nimic. N-are să țină mult !

Fritz Nettenmair își rodea unghiile și se făcu că nu bagă în seamă expresia care însoțise aceste cuvinte și care era menită să-i stîrnească întrebarea „Cum adică n-are să țină mult ?” Nu spuse nimic și porni spre casă. În drum, rosti supărat, ca pentru sine, următoarele cuvinte de muștrare adresate cuiva ce nu era de față : „Corectitudine ? Ești priceput într-ale meseriei, așa cum spune arhitectul acela de duzină ? Știi eu de ce faci pe grozavul și de ce te bagi pe sub pielea oamenilor, meticulosule, tipicarule. Fă tu pe nevinovatul cum vei crede de cuviință, eu însă...” Își luase și de data aceasta o înfățișare ce voia parcă să spună : „Cunosc eu viața și fapăturile care poartă fustă și păr lung !” Cu aceste gînduri, se îndreptă spre ușă, dar înfățișarea lui nu mai era aceea a unui om mulțumit de sine.

Cîți oameni nu își inchipuie că ei cunosc lumea, și de fapt nu se cunosc decît pe ei înșiși !

Sufletul casei cu obloane verzi știa mai multe decît Apollonius Nettenmair, știa mai multe decît toți ceilalți. Se uita noaptea pe fereastra încăperii unde, la lumina lămpii, Apollonius întocmea planul lucrărilor ce erau de făcut. Umbra lui ușoară cădea peste hîrtia din fața tînărului ; acesta respira din greu și nu știa de ce. Duhul pășea apoi, cu teamă și fereală, în lungul pridvorului, pînă la magazie, și cîinele bătrîn, legat lângă cușca lui, urla în somn și nu știa de ce. Tînăra soție îi vedea mîna trecînd peste fruntea soțului ei ; tresărea speriată, băr-

batul ei se înfricoșă și el și nu știa de ce. Bătrînul visa că li se aducea în casă un om ce nu murise de moarte bună, iar casa cea veche trosnea din toate încheieturile și nu știa de ce. Spiritul casei mai colinda încă multă vreme după ce toată lumea se culca, colinda prin încăperi, urcînd și coborînd, rătăcea prin toate colțurile, în pridvor, în grădiniță, în magazie și în coridor, și își frîngea mîinile străvezii : el știa ce avea să se întîmple.

Împărăția ardezierului este între cer și pămînt. Jos, departe, e forfota zgomotoasă a făpturilor pămîntului, sus, în înalțuri, trec în tăcere pe drumurile cerului, norii, în marea lor călătorie. Luni la rînd, ani, decenii, împărăția aceasta nu e locuită decît de stoluri de stăncuțe cîrătoare, în zborul lor mereu neliniștit. Într-o bună zi, ușița îngustă de ieșire de la jumătatea înălțimii turnului se deschide ; mîini nevăzute împing prin ușița două grinzile de schelă. Cine privește de jos are impresia că cei de sus vor să construiască pe cer un pod din bețe de chibrituri. Stăncuțele s-au refugiat pe giruetă, privesc în jos și își zburlesc penele de frică. Grinzile de lemn au ieșit de cîteva picioare afară și mîinile nevăzute nu le mai împing. Încep în schimb ciocănituri sub acoperiș. Bufnițele adormite se trezesc speriate și se împleticesc zburînd nesigure din ascunzișurile lor în lumina mare a zilei. Stăncuțele ascultă îngrozite ; oamenii care stau jos, pe pămîntul sigur, nu aud nimic, norii de pe cer trec nepăsători mai departe. Ciocănitul durează o vreme, apoi amuțește. Împinse pe lîngă grinzile de lemn, două-trei scînduri sînt așezate acum de-a curmezișul lor. În urma lor își fac apariția un cap de om și două brațe puternice. O mîină ține cuiul, iar cealaltă îl lovește cu ciocanul pînă ce scîndurile se țin bine în cuie. Schela aeriană e gata. Așa îi spune cel ce a făcut-o și pentru care ea poate deveni o punte spre cer, chiar dacă el nu o dorește. Pe schelă se montează acum scara, iar dacă acoperișul turlei este foarte înalt, se

mai adaugă o scară și încă una. Scările sînt legate între ele prin scoabe de fier ; singurul lor sprijin sînt cele patru mîini care le țin pe schelă, iar sus, în vîrf, fleșa de care se reazemă. După ce a fost așezată și legată cu funii groase deasupra ușii de ieșire și de fleșa din vîrfurile turlei, curajosul ardezier știe că se poate urca pe ea fără primejdie, orice ar gîndi oamenii de jos, de pe pămîntul sigur, care amețesc privind în sus și căroră li se pare că scara e o alcătuire firavă din scîndurele subțiri, ca o jucărie pentru copii. Înainte de a fi legat scara — și ca s-o lege trebuie întîi să o urce — e bine ca ardezierul să-și încredințeze sufletul Domnului. Acum, el este cu adevărat între cer și pămînt. Știe că cea mai mică mișcare a scării — și un singur pas greșit o poate mișca din loc — îl aruncă fără scăpare în brațele morții. Sub picioarele lui nici clopotele nu trebuie să mai bată, sunetul lor l-ar putea face să tresară !

Jos, departe, pe pămînt, privitorii încremențiți își împreunează fără voie mîinile, stăncuțele, pe care cel ce s-a cățărat pe o scară le-a alungat din ultimul lor refugiu, croncănă, filfiind fără astîmpăr din aripi în jurul capului său. Numai norii de pe cer își urmează nestînjiți calea pe deasupra lui. Numai norii ? Nu. Omul curajos de pe scară e la fel de nepăsător ca ei. Nu e un nesocotit, un fanfaron, care ține ca lumea să vorbească despre el. E un om care își urmează calea plină de primejdii a meseriei lui. Știe că scara e solidă ; el singur a construit schela provizorie și știe că e solidă, știe că inima lui e puternică și că pasul îi este sigur. Nu se uită în jos la pămîntul ademenitor în haina lui verde, nu se uită nici în sus, unde trecerea norilor pe cer i-ar putea tulbura ochiul sigur, dîndu-i o amețală ce l-ar duce la moarte. Privirea lui e ațintită numai pe mijlocul treptei — și iată-l ajuns sus. Pentru el nu mai există alt cer și alt pămînt decît fleșa și scara pe care le leagă una de alta cu funia pe care a adus-o. În sfîrșit, a reușit ; privitorii respiră ușurați și rostesc pe toate străzile cuvinte de laudă pentru omul în-

drăzneț și fapta lui din înalt, între cer și pământ. O săptămână după aceea, copiii din oraș se joacă numai de-a ardezierii !

Însă omul cel îndrăzneț abia acum începe să lucreze cu adevărat. El scoate încă o funie și face un laț pe care îl petrece în jurul fleșei, sub mica cupolă din vîrf. De laț fixează un scripete cu trei role, iar de scripete agață inelele unui fel de cărucior ; o scîndură, ca un scăunel cu două găuri, pentru picioarele care atîrnă în aer ; la spate are o rezemătoare joasă, puțin încovoiată, de o parte și de alta cutiile pentru unelte, cuie și ardezie ; în față, în tre cele două găuri, o nicovală mică pe care potrivește cu ciocanul plăcile de ardezie la mărimea cerută. Acest cărucior, legat de patru funii groase care se unesc în partea de sus în două ochiuri prinse de cîrligul scripetelui, este „scaunul suspendat“, cum îl numește el, corabia ușoară cu care navighează prin văzduh, în jurul acoperișului turlei. Cu ajutorul scripetelui, făcînd un mic efort, se poate ridica sau coborî la înălțimea dorită ; lațul de sus se rotește în jurul turlei odată cu scripetele, și scaunul suspendat se mișcă fie într-o parte, fie în cealaltă, după cum e nevoie. Izbînd ușor cu piciorul în acoperiș, ardezierul imprimă întregii instalații o mișcare pe care o poate opri în clipa și în locul dorit de el.

Nu trece mult și jos, pe pământ, nimeni nu se mai oprește ca să privească în sus ; ardezierul și căruciorul lui nu mai sînt o noutate. Copiii se întorc la jocurile lor obișnuite. Stăncuțele se obișnuiesc cu el, îl iau drept o pasăre, cum sînt și ele, doar ceva mai mare, însă la fel de pașnică ; iar norii din înaltul cerului nu l-au luat niciodată în seamă. Doamnele îl invidiază pentru priveliștea pe care o are de acolo, de sus. Ce frumos trebuie să fie ! Să privești nestîngenit cîmpiile verzi pînă departe în zări, să vezi munți crescînd în spatele altor munți, întii verzi, apoi din ce în ce mai albaștri pînă acolo unde cerul, încă și mai albastru, se sprijină pe cei din urmă ! De fapt, ar-

dezierului îi pasă de munți tot atît de puțin cît le pasă norilor de el. Mînuiește zi de zi dalta și clama, cioplește zi de zi ardezie și bate cuie pînă ce isprăvește. Într-o bună zi, omul, căruciorul, scările și schelăria nu se mai văd. Desfacerea scării e la fel de primejdioasă ca și așezarea ei, dar jos, pe pămînt, nimeni nu-și mai împreunează mîinile, nici un glas nu mai laudă fapta omului suspendat între cer și pămînt. Stăncuțele se minunează o săptămîină în șir, apoi li se pare că totul a fost un vis de demult, cu o pasăre ciudată. Jos, în adînc, răsună forfota celor ce pășesc pe pămînt, sus, în înalțuri, drumetii de pe cer, norii, își urmează tăcuți marea lor călătorie, iar în jurul acoperișului atît de mult înclinat nu mai zboară decît cîrdurile croncănitoare de stăncuțe.

Pentru alcătuirea planului de lucru, Apollonius a mai cercetat în cîteva rînduri biserica. Acoperișul turlei avea un înveliș de metal, vechi de aproape două sute de ani. Ocolindu-l cu căruciorul său și-a dat seama că plăcile de metal nu mai puteau rezista multă vreme. Era de așteptat. Învelirea cu plumb a clădirilor înalte este mult mai scumpă decît acoperirea cu ardezie, cînd aceasta se găsește în apropiere. Ardezierul ia cu el, pe scaunul lui suspendat, întreaga cantitate de ardezie de care are nevoie și face întreg acoperișul ajutat numai de căruciorul lui suspendat. Cînd se lucrează însă cu plăci de plumb, care sînt mult mai grele, e nevoie de schele fixe și solide. Ținînd cont de aceste inconveniente, Apollonius a propus să se învelească cu ardezie și acoperișul turlei. Feronierul, un meșter cunoscut, a fost, ce-i drept, de părere că meșterii de demult își cunoșteau meseria la fel de bine ca cei din Köln — dînd astfel a înțelege că nu e de acord cu propunerea lui Apollonius. Fritz Nettenmair gîndea și el : dacă meșterii de atunci ar fi găsit că ardezia e la fel de bună ca plumbul, ar fi făcut acoperișul din ardezie. Pe vremea aceea nu existau însă cariere de ardezie în apro-

piere ; ardezia ar fi trebuit să fie adusă de departe, și acoperișul ar fi fost mai scump decât cel de plumb. Biserica fusese acoperită atunci cu țiglă, și abia mai târziu, când s-au deschis carierele de lângă oraș, cu ardezie. Feronierul și Fritz Nettenmair nu știau aceste amănunte sau le treceau voit cu vederea. Stima crescîndă de care se bucura Apollonius îl îngrijora pe Fritz. Apollonius, căruia situația îi era bine cunoscută, a putut trece peste împotrivirea celor doi.

Propunerea lui a fost acceptată și, mai mult, urma să i se încredințeze și conducerea lucrărilor. Pentru că nu voia să-și jignească fratele, a refuzat propunerea. Ținea atât de mult să nu-l supere, încît a trecut sub tăcere numele lui Fritz și dorința lui de a nu-l jigni. Se obișnuise la Köln să hotărască singur asupra faptelor sale ; reîntîlnindu-și fratele, și-a dat seama că va avea de întîmpinat unele piedici din partea lui. Știa că-și pune pe umăr o grea povară promițîndu-i arhitectului că lucrările se vor desfășura la fel de bine, chiar dacă vor fi conduse de amîndoi. Arhitectul, om înțelept, care ghicise gîndul lui Apollonius, și de aceea îl stima și mai mult, l-a ajutat să obțină aprobarea consiliului orașenesc, hotărînd în sinea lui să-și apere protejatul și dispozițiile date de el ori de cîte ori ar fi fost nevoie.

Apollonius pornise pe un drum greu, mult mai greu decât bănuia. Prezența lui nu-l bucurase de la bun început pe Fritz, și Apollonius credea că de vină e și influența cumnatei lui. De cînd venise, simțea că Fritz îi este tot mai ostil. Nici nu era de mirare ! Apollonius își dăduse seama de vanitatea și de ambiția fratelui său, care, după tot ce se petrecuse de la venirea lui, se simțea pus în umbră de Apollonius. Acesta își închipuia că, ajutat de trecerea timpului și de purtarea lui fără cusur, va înlătura antipatia cumnatei și că, arătîndu-se supus față de fratele său, orgoliul rănit al acestuia nu va mai avea

de suferit. Dacă nu se ivea nici o piedică, putea să spere că va izbuti, oricît ar fi fost de greu. Umbra care crescuse însă între el și fratele său era cu totul diferită de ceea ce își închipuia și, de aceea, cu atît mai amenințătoare. Era o bănuială, o bănuială născută din conștiința unei vini, iar tot ce făcea el ca să înlăture din cale presupusele piedici nu putea decît să adîncească prăpastia dintre ei.

Mai bine nu s-ar fi întors ! Mai bine nu și-ar fi ascultat tatăl ! Mai bine ar fi rămas departe, în celălalt oraș !

De vîrfurile turnului atîrnă căruciorul sau scăunelul de ardezier ; curînd se observă o mișcare și pe acoperișul bisericii. Mîini vrednice bat în șarpantă un cîrlig, și cu ajutorul unor funii groase trag pe acoperiș ceva ca un soclu. Acesta e format din două triunghiuri confecționate din dulapi solizi. Alcătuirea celor două părți a fost determinată de unghiul de înclinare al acoperișului. În partea de jos, căptușit cu paie, acest soclu se sprijină cu lățimea lui pe suprafața acoperișului, în timp ce în partea de sus oferă un punct de sprijin unor scînduri așezate orizontal. Pe aceste scînduri ale acestui soclu, în picioare sau în genunchi, stă ardezierul cu ciocanul în mînă, iar lîngă el, la îndemînă, e atîrnată lădița cu plăci de ardezie și cuie.

Apollonius lăsase în seama fratelui său conducerea lucrărilor. La început, Fritz Nettenmair s-a prefăcut mirat, lăsînd să se înțeleagă că, după părerea lui, Apollonius nu venise ca un simplu lucrător, ci ca s-o facă pe stăpînul. Odată ce gîndul lui pornise pe drumul bănuielilor, întrezărea în tot ce făcea fratele său o intenție răuvoitoare sau un plan ascuns. Astfel, presupunea că Apollonius dorea să preia lucrările de pe acoperișul bisericii. Cine lucra acolo putea vedea oricînd dacă era ocupat căruciorul de pe acoperișul turlei sau dacă atîrna gol deasupra schelelor. Continuînd să se prefacă, îi spuse lui Apollonius că presupune că acesta ar prefera să lucreze la noul acoperiș al turlei, pe care dealtfel el însuși îl propusese. Apollonius nu s-a împotrivit. Fritz credea că fratele lui

primise, deși nu-i făcea plăcere, dar că nu voia s-o arate ; de aceea avea sentimentul unui om care a reușit să-și păcălească un adversar. Încerca același sentiment ori de cîte ori, în timp ce lucra pe scheletul acoperișului, își ridica privirea înspre cărucior și schelăria din jurul turlei, cu siguranța că fratele său nu poate coborî din cărucior și pleca acasă fără ca el să-l observe și să i-o ia înainte. În asemenea clipe, Apollonius era pentru el tot visătorul, neștiutorul, în timp ce el însuși era omul care cunoștea lumea și mersul ei. Însă erau și alte clipe în care își considera fratele drept un om prefăcut și în care simțea o adevărată plăcere să se compătimească pe sine ca pe un nevinovat, un neștiutor, menit să cadă în capcanele întinse de fratele mai mic. Găsea astfel motiv să-și urască fratele, care, după părerea lui, îl ura. Lui Fritz nu-i plăcea să clarifice lucrurile, așa cum făcea Apollonius, care își dădea seama de neînțelegerea dintre ei, căutînd să o înlăture. Poate că Fritz intuia totuși această neînțelegere, dar nu voia să o recunoască și de aceea sentimentul de vinovăție îl făcea să ia drept adevărată ura pe care își dădea seama că ar fi meritat-o.

Apollonius observă curînd că acum, acasă, nu mai stăpînea ordinea și bunul mers al treburilor cu care fusese obișnuit la Köln și care puteau fi găsite și aici pe vremea cînd conducea tatăl său. Ardezierul era nevoit să aștepte vreme îndelungată plăcile de ardezie ; lucrătorii care-l ajutau se mișcau cu încetineală și-și găseau o bună dezvinovățire în lenea și lipsa de rînduială a cioplitorilor și sortatorilor. Fritz rîdea compătitor de plîngerile lui Apollonius. O ordine ca cea dorită de Apollonius nu exista nicăieri, după părerea lui, și nici nu era cu putință. În sinea sa își bătea joc de visătorul său frate, atît de lipsit de simț practic. Chiar dacă ar fi fost cu putință să se lucreze ordonat, munca se plătea totuși eu ziua. Timpul pierdut era plătit la fel ca cel lucrat. Cînd Apollonius încerca să înlăture lenea și neorînduiala, Fritz avea din nou

impresia că fratele său lucrează în folosul arhitectului și al consiliului orășenesc, în timp ce el însuși era omul simplu și onest, care nu voia să se amestece în astfel de treburi. Credea atunci că fratele lui vrea să-l înlăture cu totul, că avea intenții chiar și mai rele, care însă nu aveau să-i reușească, oricât ar fi fost de șiret ; mai mult, bănuia că Apollonius se întorsese acasă anume în acest scop. Totuși, Fritz era convins că visătorul nu va izbuti să înfăptuiască ceea ce nici el însuși, care cunoștea lumea, nu reușea să facă, el care era cu ochii în patru mai mult decât fusese pe vremuri bătrînul lor tată.

Fritz Nettenmair își închipuia că îl întrece pe bătrîn fluierînd mai tare cu degetele în gură, tușind mai răsunător și scuipînd și mai hotărît. El pierdea însă din vedere tot ceea ce-l făcea pe bătrîn să inspire într-adevăr respect — anume consecvența în comportare, care, chiar atunci cînd devenea rigidă, inspira totuși stimă, și demnitatea calmă și echilibrată a unei personalități ieșite din comun. Pentru că el însuși nu avea aceste calități, nu avea nici putința să le recunoască la ceilalți. Felul lui de a fi era mult deosebit de comportarea bătrînului, pe care el încerca s-o copieze, iar neliniștea și structura lui lăuntrică îl trădau în fiecare clipă. Vorbirea plină de diplomatie o împrumutase parcă de la bătrîn numai pentru a pune și mai mult în lumină propria lui superficialitate și nesigurantă. Uneori trecea brusc de la rigiditatea proprie bătrînului, la jovialitatea disprețuitoare ce îi era caracteristică, mergînd pînă acolo unde gluma ștergea cu vulgaritate deosebirile dintre stăpîn și calfă. Cînd căuta, la fel de brusc, să-și recîștige autoritatea pierdută, încercările lui nu i-o readuceau, ci jigneau doar pe cei cărora li se adresa. La toate acestea se mai adăuga și faptul că unii dintre lucrătorii săi nici nu-l luau în seamă, iar uneori, în toiul muncii, trebuia să-i lase de capul lor.

Apollonius, în schimb, avea, prin felul lui de a fi și prin educația primită de la vărul său, tot ceea ce-i lipsea

lui Fritz : demnitatea unei personalități, consecvența în fapte. Avea o siguranță lăuntrică ce impunea ; nu era nevoit să se ostenească spre a câștiga stima celorlalți, osteneală care arareori își atinge scopul, ba mai adesea duce tocmai la un rezultat contrariu. Iată de ce Apollonius reușise și de astădată să obțină ceea ce dorea. Nu trecu mult și pe șantier domnea cea mai desăvârșită ordine și toți păreau mulțumiți, în afară de Fritz Nettenmair. Desfășurarea fără greș a lucrărilor, care mergeau parcă pe firul unei nevăzute necesități, făcea de prisos adoptarea de către Fritz a unei purtări autoritare, aidoma celei a tatălui său. Un alt motiv de nemulțumire era și faptul că ordinea cea nouă se datora lui Apollonius, pe care trebuia să-l „ierte“ pentru atât de multe lucruri și pe care dorea din ce în ce mai puțin să-l ierte. Fritz nu știa, sau nu voia să știe, cât farmec exercită o personalitate deosebită, deși el însuși o recunoștea, împotriva voinței lui, și aceasta cu atât mai mult cu cât era lipsit de personalitate în comparație cu fratele său. Îi făcea plăcere să-și spună că fratele lui folosise mijloace pe care el însuși, după cum admitea cu satisfacție, era prea bun ca să le folosească. În felul acesta fratele lui reușise să-i îndepărteze pe oameni de el. Apollonius nu bănuia deloc ce se petrecea în sufletul lui Fritz ; acesta se ferea de el așa cum trebuie să te ferești de oameni ascunși, căci asemenea dușmani nu pot fi învinși decât cu propriile lor arme. Prietenia frățească și stima pe care i le arăta Apollonius erau pentru el o mască, sub care acesta credea că-și poate ascunde mai bine uritele lui planuri ; Fritz era sigur că se apără mai bine ascunzându-și vigilența sub o aceeași mască. Bunăvoința cu care Apollonius primise să lucreze sub ordinele lui îi apărea lui Fritz ca o batjocură, împărtășită și de lucrătorii pe care Apollonius știuse să-i câștige de partea lui. În această credință greșită folosea el însuși mijloacele pe care presupunea că le folosește celălalt. Nu îndrăzneă să-l înfrunte fățiș, pentru că Apollonius îi impunea

totuși respect, chiar dacă Fritz nu voia s-o recunoască. Renunță deci la comportarea severă practică de tatăl său și coborî pînă la treapta cea mai de jos a jovialității care-l caracteriza. Întîi prin semne, apoi, treptat, prin cuvinte începu să-și arate compătimirea față de muncitorii care trudeau din greu sub tirania unui intrus servil ; pentru că nu avea curajul să-i îndemne la împotrivire fățișă, încercă să-i împingă pe nesimțite la unele abateri de la disciplină. Începu să le dea zilnic mîncare și băutură. Muncitorii mîncău și beau, dar nu se abăteau de la drumul arătat de Apollonius.

Omul simplu, ca și copiii, simte fără greș slăbiciunile stăpînului. Osteneala pe care și-o dădea Fritz Nettenmair și pe care ei o înțelegeau cu ușurință îi făcu să-și piardă și ultimul rest de stimă pentru el ; oamenii aceștia învățară astfel, dacă pînă acum nu știau, alături de cine trebuiau să rămînă și lîngă cine nu. Și dacă ar mai fi avut vreo îndoială, purtarea arhitectului față de cei doi frați le-ar fi spulberat-o. Pentru că nu erau atît de complicați și pentru că nu aveau nici motivele lui Fritz Nettenmair, ei își spunea pîrerea deschis. Își permiteau față de el vorbe sau fapte care îi arătau că rezultatul înjosirii lui era cu totul altul decît cel pe care îl urmărea. Mînios, Fritz trecu iar la purtările severe ale tatălui său, fluiera mai tare decît oricînd, făcînd să trezească ecouri în clopotul mare al bisericii, păsea și mai țănoș, își înălța mai sus umerii pe care i se sprijinea capul împodobit cu păr negru ; scuipa și tușea acum și mai cu nădejde decît o făcea înainte. Muncitorii își dădură curînd seama că el se purta astfel numai cînd Apollonius nu era de față și că sosirea acestuia izgonea, ca și luna plină, furtunile cele mai grele.

Fritz Nettenmair nu mai credea nici el că își va putea recăpăta autoritatea pierdută. Firește, vina eșecurilor sale o pune tot pe seama lui Apollonius, ale cărui „greșeli“ față de el deveneau tot mai numeroase. Sentimentul că era de prisos pusesse stăpînire pe dînsul ca și pe bătrînul

său tată, dar nu cu aceleași urmări. Ceea ce era pentru bătrîn grădinița era acum pentru fiul mai mare magazia de ardezie. Își petrecea acolo timpul în care îl știa pe Apollonius în cărucior sau pe acoperișul bisericii. Începu să se poarte și în casă sever, ca bătrînul cu haină albastră. Copiii lui — și aici nu-i era prea greu, pentru că nu se mai ocupa de ei — se apropiaseră de Apollonius, care îi cîștigase, firește, prin mijloace „necinstite“. Mijloacele acestea erau tocmai acelea pe care el însuși nu le folosea niciodată : bunătatea necondiționată și iubirea însoțită de o înțeleaptă severitate. Chiar și soția lui devenise — așa cum i se părea tot mai adesea — un aliat al fratelui împotriva sa. Își dăduse seama de acest lucru mai de mult, chiar înainte de a fi avut un prilej anumit, și tocmai aceasta era umbra pe care vinovăția lui o proiecta în fantazia-i viitoare. Porunca ei îl va constrînge să folosească mijloace de apărare greșite și să facă din această umbră o adevărată făptură vie, care va pătrunde în viața lui cerînd răzbunare.

Presimțiri pline de teamă păreau să-l vestească, în clipe de luciditate, că schimbarea purtării față de soția lui avea să grăbească deznodămîntul unei tragice întîmplări. După asemenea clipe se purta din nou cu ea prietenos și jovial, dar chiar și această jovialitate avea în ea ceva din îngrijorarea din care de fapt se născuse.

Se spune că o boală ca aceasta are un leac sigur : distracția, uitarea de sine. Dar, de fapt, cîrmaciul, atunci cînd zărește stîncă amenințătoare, nu poate să uite că trebuie să fie de două ori mai prevăzător. Fritz Nettemair însă a hotărît să folosească acest leac.

Nu lipsea de la nici un bal, de la nici o petrecere ; se simțea scăpat de primejdie cînd lipsea fie și numai o oră de la locul unde se știa amenințat. Era mai mult plecat decît acasă. Și nu numai el. Socotea că soția lui avea mai multă nevoie decît el de acest leac. Conștiința vinovăției lui și setea de răzbunare îl făceau să transpună în pre-

zent ceea ce era doar probabil într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Soția lui era încă atât de mult alături de el încât îi purta pică lui Apollonius, a cărui influență o recunoștea în purtarea schimbată a soțului ei. Ea nu-și dădea însă seama în ce fel era influențat Fritz. Se așteptase de la bun început numai la o jignire din partea lui Apollonius. De aceea îl întâmpinase la sosire cu capul pe jumătate întors, numai cu un obraz înspre el, iar obrazul era atât de împurpurat ca și cum el ar fi jignit-o din prima clipă. Nu știa ea oare că el se întorsese numai ca să o umilească ?

Apollonius, pe care purtarea lor îl întrista ca un nor apăsător, ca o presimțire neînțeleasă, vedea un singur lucru : că fratele și cumnata lui îl ocoleau. De aceea, el se ferea de locurile prin care umblau ei. I-ar fi evitat chiar și numai datorită unui imbold adânc al firii sale, care îl făcea să caute reculegerea, și nu distracția. Pentru el singurătatea era un leac mai bun decât era amețeala distracției pentru fratele și cumnata lui. Își dădea seama că ea era cu totul altfel decât o crezuse. Își închipuia că se poate socoti fericit că speranțele lui cele mai frumoase nu se împliniseră. Munca îi dădea destulă satisfacție ; ceea ce îi lipsea îi dăruiau copiii. În nevoia firească a vârstei lor de a se sprijini de un om întreg, care, primindu-le dragostea și iubindu-i, devine pentru ei un exemplu, copiii se apropiiau tot mai mult de unchiul lor ; acesta îi îngrijea la fel de afectuos pe cât de nepăsători erau părinții. Cum ar fi putut bănuși că prin această purtare se făcea și mai vinovat în ochii fratelui său ?

Dar bătrînul în haină albastră ? Oare orbirea îl făcea să nu vadă norii care se adunau în jurul casei sale ? Sau era cuprins uneori de presimțiri atunci cînd, întîlnindu-l pe Apollonius, schimba cu el cîteva cuvinte fără însemnătate ? În acele clipe, două gînduri diferite se zbăteau sub fruntea lui, pe care însă, din pricina cozorocului ce-l purta,

fiul său nu le putea citi. Ar fi vrut să întrebe ceva, dar nu întreba nimic. Se închisese atît de mult în singurătatea lui, încît nici un drum nu mai ducea din sine în afară și nici din afară înspre el. Se purta ca și cum ar fi știut totul ; pentru că, dacă s-ar fi purtat altfel, ar fi arătat tuturor neputința lui, ceea ce i se putea întoarce împotriva sa. Și chiar dacă ar fi întrebat, parcă i s-ar fi spus adevărul ! ? Nu ! El vede că lumea este la fel de pornită împotriva lui pe cît este și el împotriva ei. Nu întreabă nimic. Ascultă atunci cînd știe că nu e observat și încearcă încordat să nu piardă nici un sunet. I se pare că înțelege în fiecare cuvînt ceea ce de fapt acel cuvînt nu vrea să spună ; fantezia lui înfierbîntată scoate din aceste cuvinte pietre care îi zdrobesc inima, dar nu întreabă nimic. Presimte numai lucruri care aduc rușine asupra lui și asupra casei sale ; golește pînă la fund cupa plină a dezonoarei și trăiește toate umilirile cunoscute pe lume. Ceea ce nu e o umilință face să i se amplifice peste măsură simțul onoarei, atît de ascuțit la el, dar preferă să îndure și cea mai grea umilință decît să pună întrebări. Gîndul lui se străduiește din răspuțeri să înlăture amenințarea pe care o simte, dar nu întreabă nimic. Va veni o vreme cînd gîndul bătrînului va deveni realitate ?

Vina este sortită, prin însăși natura ei, să nu arunce într-o nouă vină numai pe cel ce a săvîrșit-o. Ea are forța magică să atragă în atmosfera ei alterată pe toți cei din preajma vinovatului, scoțînd la iveală tot ce este rău în acesta și împingîndu-l lă o nouă vină. Fericit cel care se poate apăra în adîncul sufletului lui nepătat de această forță magică ! Chiar dacă nu-l poate mîntui pe făptașul vinovat, îi va putea apăra totuși pe ceilalți. Iată deci patru oameni atît de diferiți unii de alții, pe care viața îi ține strînși laolaltă, amenințați de una și aceeași vină ! Ce soartă își va făuri cu mîna lui fiecare din acești oameni ce locuiesc în casa cu obloane verzi la ferestre ?

Trecuseră săptămîni de la întoarcerea lui Apollonius, iar el încă nu-și dăduse seama de teama care o încerca pe cumnata lui. În primele zile, Fritz Nettenmair deslușea în făptura ei o resemnare disperată, o stăpînire plină de încordare ; acum însă ele fuseseră înlocuite de ceva care semăna a fi mirare. El, și numai el, își dădea seama că ea începuse să-l privească din ce în ce mai curajos pe Apollonius, ori de cîte ori acesta nu bănuia că privirea ei era îndreptată asupra lui. Compara parcă felul lui de a fi și de a se purta cu ceea ce crezuse ea că va fi felul lui de a fi și de a se purta, iar Fritz citea în sufletul ei cît de puțin se asemănau cele două imagini. Își dădea toată osteneala să reînsuflească nemulțumirea de la început a tinerei femei. Se ostenea, deși își dădea seama că încercarea lui era zadarnică, fiindcă o singură privire spre chipul cinstit și blind al fratelui său era de ajuns ca să dărîme ceea ce clădise cu trudă în nenumărate zile. Își dădea seama că trebuia să procedeze cu nespusă grijă, dar că proceda nespus de neîndemînic ; aceeasi forță care îl îndemna spre măsură îl făcea să nu-și poată stăpîni purtările. Era conștient de drumul pe care pornise și pe care trebuia să meargă pînă la capăt, pînă la pierzanie. Încerca să uite și-și trăgea soția după el din ce în ce mai adînc în vîrtejul distracțiilor.

Se știe că luate în doze prea mari doctoriile agravează boala. Așa s-a întîmplat și cu leacul folosit de Fritz Nettenmair, mai cu seamă în ce o privea pe tînăra lui soție. Monotonia muncilor casnice o făcuse mai înainte să dozească strălucirea petrecerilor ; acum însă, cînd ele deveniseră o obișnuință, tînjea după viața liniștită de acasă. Sătulă de dovezile de prețuire din partea persoanelor „importante“, își dădea acum seama că existau și altfel de oameni, care aveau pentru soțul ei o altă unitate de măsură. Începu să-i compare pe unii cu alții, iar cei „importanți“ îi apăreau din ce în ce mai prejos față de „oamenii obișnuiți“. Se gîndea la balul lipsit de bucurie din seara

sosirii lui Apollonius. Îl ocolise atunci, crezuse că el nu va putea decît să o jignească. Ochii ei îl căutau acum prin sală, și nimeni nu o vedea decît cel care părea cel mai puțin să o vadă : Fritz, care bea și rîdea mai nestăpînit și mai bine dispus decît oricînd. Christiane nu simțea de fapt decît plictiseala care o făcea să caute altceva. Nu știa că de fapt căuta pe cineva. Fritz înțelegea însă, și risul lui era tot mai nestăpînit. El știa mai bine decît ea, știa pe cine căuta Christiane. Prietenos și bine dispus față de lumea întreagă, se purta atent cu ea.

Nu va mai trece mult și o va face să-l compare cu cel de care se temea atît.

Ea ședea în grădină, în timp ce bătrînul era pierdut în visurile lui grele de amiază. Fritz era culcat în cameră pe sofa, suferind încă de pe urma unei nopți pierdute în petreceri. Puțin mai înainte, privise spre acoperișul turlei. Christiane se simțea atît de neobișnuit de bine acasă ! Și de ce nu s-ar fi simțit ? Nu se jucau în jurul ei copiii ? Nu se mai gîndea de cîte ori dorise să fie departe de copii, în vîrtejul care astăzi nu o mai atrăgea. În timp ce lucra, copiii se jucau la picioarele ei, cuminți, ca și cum bătrînul ar fi fost de față. Totuși nu era așa ; căci dacă bătrînul ar fi fost în grădină, copiii nici n-ar fi îndrăznit să intre. Fetița își îmbrățișase mama, care, în puritatea întregii ei făpturi, părea ea însăși o fetiță. Trăsăturile ei păstrau acum prea puțin din asemănarea de odinioară cu soțul ei. Asemănarea fusese dealtfel numai de suprafață ; numai lucruri superficiale păreau să fi atins liniile ei feminine ; nici o trăire mai adîncă nu le afectase.

Fetița îi vorbise pînă atunci mamei, în felul ei copilăresc, despre păpuși, flori și copii, repetînd unele lucruri, povestind altele numai pe jumătate. Apoi, înălțîndu-și capșorul și privind-o gînditoare, cu o expresie gravă și inteligentă, o întrebă :

— Ce să însemne oare ?

— Ce ? întrebă mama.

— După ce ai fost aici și ai plecat se uita atît de trist după tine.

— Cine ?

— Unchiul Apollonius. Cine altul ? L-ai certat ? sau l-ai bătut ca pe mine cînd iau zahăr fără să cer voie ? Sigur că i-ai făcut ceva, că altfel nu ar fi atît de trist.

Fetița mai vorbea un timp, dar curînd un fluture o făcu să-l uite pe unchiul Apollonius. Mama ei însă nu-l uitase. Ea nu mai auzi ce spusese fetița. Ce simțămînt ciudat o încerca, dureros și dulce totodată ! Acul îi scăpase din mîină fără să-și dea seama. Era speriată ? Era cuprinsă de spaimă ca atunci cînd stai de vorbă cu cineva și deodată îți dai seama că ai vorbit cu altă persoană decît cea cu care credeai că vorbești. Crezuse că Apollonius voia să o jignească, iar acum aflase din gura copilului că de fapt ea îl jignise. Ridicîndu-și privirea îl văzu pe Apollonius venind către casă dinspre magazie. În aceeași clipă, între ea și cel care venea apăru un alt bărbat, ieșit ca din pămînt. Era Fritz. Nu-l auzise apropiindu-se.

După ce puse o întrebare fără însemnătate, Fritz se referi, cu o grabă de neînțeles, la balul anost din seara știută. Îi vorbea despre părerea oamenilor ; îi spuse că se mirau toți de purtarea lui Apollonius, care nu-și invitase, măcar o dată, cumnata la dans.

Era ciudat ; acum, pentru că i se amintea, ea era mai tulburată decît oricînd, dar fără supărare și cu o tristețe plină de înduioșare. Nu spuse nimic. Nici nu era nevoie. Fritz Nettenmair era ca un om căzut în transă. Fără să o privească, cu ochii închiși, simțea ce se petrece în sufletul soției lui, de parcă ar fi citit pe frunza unui pom, pe scîndura unui gard, pe un perete alb.

— Cred că o să scăpăm curînd de el, urmă Fritz ; nu e loc aici pentru două gospodării, iar Anne e obișnuită cu o casă mare.

Anne era numele fetei cu care dansase Apollonius. În seara balului și pe care acesta, la îndemnul lui Fritz, fusese nevoit să o conducă pînă acasă. Ea îi vizitase de atunci de mai multe ori, sub pretexte pe care le dezmințeau obrazii ei ca purpura. Tatăl ei, unul din cetățenii de seamă ai orașului, căutase și el să-l cunoască pe Apollonius, iar Fritz îl ajutase cît mai mult cu putință.

— Anne ? strigă tinăra femeie, și din glas îi simți o ușoară spaimă.

„Bine că nu poate să mintă“, se gîdea Fritz Nettemair, ceva mai liniștit. Îi trecu însă prin minte că nepuțința ei de a se preface venea și în sprijinul urîtelor planuri urzite de fratele său. Se folosisese de gelozie ca de un ultim mijloc. Fusesse însă o nebulie, pe care o regreta. „Ea nu e în stare să se prefacă, și chiar dacă el ar fi tot cu capul în nori, ca odinioară, tulburarea ei l-ar face totuși să înțeleagă ce se petrece cu ea. Ea însăși nu-și dă încă seama. Și atunci, — gîdea el, ajuns din nou acolo unde ajungea de fiecare dată : îi vedea pe cei doi alături împăcați — „și atunci“, scrișni el printre dinți, mușcîndu-și buzele la fiecare cuvînt, „și atunci — am să-i arăt eu ei !“

Apollonius îl aștepta în casă. „Trebuie să găsească un pretext care să explice de ce a trecut pe acolo cînd era singură, deoarece el știe că l-am văzut“.

Apollonius îl aștepta într-adevăr. Văzîndu-l, Fritz se convinse că avusese dreptate. Apollonius încercă să-l prevină pe Fritz, vorbindu-i despre purtarea necuviincioasă a călfei. Auzise lucruri ce-dădeau de gîndit și știa că Fritz are deplină încredere în călfă.

— De aceea îmi poruncești să-l alung ? întrebă Fritz, fără să se poată stăpîni îndeajuns, astfel încît minia să nu-l dea de gol. Din tonul lui, Apollonius înțelegea ce voia să spună cu adevărat : „ai vrea să-ți bagi nasul și în magazie și să mă gonești de acolo. Încearcă, dacă îndrăznești !“

Apollonius se uită în ochii fratelui său cu tristețe neprefăcută. Trecînd ușor cu mîna peste haina lui Fritz, ca și cînd ar fi vrut să șteargă tot ce tulbura înțelegerea dintre ei, spuse :

— Te-am supărat cu ceva ?

— Pe mine ? rîse Fritz. Rîsul lui ar fi vrut să spună : „da de unde !” dar spunea : „faci oare altceva, te gîndești la altceva decît la ceea ce știi că mă supără ?”

— De mult vreau să-ți spun ceva, urmă Apollonius, am să-ți spun mîine ; azi nu ești bine dispus — despre calfă eram dator să-ți spun, dar să știi că nu m-am gîndit la ceea ce crezi tu.

— Sigur ! sigur ! rîse Fritz. Sînt convins, nu te-ai gîndit la asta.

După plecarea lui Apollonius, Fritz își întregi gîndul : „Vrei să mă faci să cred că nu te-ai gîndit, tipicarule. Te-ai gîndit adică la altceva decît la ceea ce am crezut eu. Calfa e un om nesimțit, dar nu mi-ai fi spus-o dacă n-ai fi avut nevoie de un pretext”. Mulțumit de sine se întoarse pe călcîie cu mișcarea lui obișnuită. În tulburarea de care era cuprins simțea totuși bucuria că știuse să folosească diplomația bătrînului, trecînd lucrurile sub tăcere, în timp ce le spunea numai pe jumătate.

Bucuria lui fu de scurtă durată ; îngrijorarea obișnuită începu să-l chinuie iar. Ei i se adăugă și o alta. În ultima vreme nu se prea ocupase de treburile atelierului. În lipsa lui, magazionerul, stăpîn pe întregul depozit, avea bunul prilej să fure, și o și făcuse. La lucrările de reparație Fritz nu mai apăruse de multă vreme. Apollonius trebuise să angajeze încă un om și să-l pună să lucreze în locul lui. De mult nu mai cîștiga nimic și totuși nu lipsea de la nici o petrecere. Stima oamenilor „importanti” părea să se risipească văzînd cu ochii, căci ea putea fi păstrată numai prin cantități crescînde de șampanie. Se înglodase în datorii, și ele se înmulțeau zi de zi. Avea să sosească însă clipa în care pojghița de bunăstare, cu greu menținută, trebuia

să dispară. Știa că se bucura de stima oamenilor numai atîta vreme cît era socotit cel mai darnic dintre cei darnici. Era destul de deștept ca să-și dea seama de zădărnicia acestui fel de stimă și acestei simpatii, dar nu era destul de puternic pentru a se putea lipsi de ele. Toate acestea se adăugau la durerea lui cea veche și tot ce i se întîmpla acum, ca și ceea ce i se întîmplase mai înainte era numai și numai din cauza lui Apollonius.

Într-adevăr, Anne venise la ei de cîteva ori de la sosirea lui Apollonius, și Christiane, în credința, care la suflatele naive este urmare firească a propriei sincerități, nu-i pusese la îndoială pretextele cusute cu ață albă, acum însă era altfel. Devenise deodată atît de perspicace, încît pretextele născocite i se păreau o faptă de neiertat. Nu-i plăcea fata care putea fi atît de prefăcută, iar ea însăși era, prea cinstită ca să se prefacă. Anne căuta motivul acestei purtări în antipatia tinerei femei față de cumnatul ei. Știa doar toată lumea că tînăra soție nu vedea cu ochi buni dragostea pe care soțul ei o purta fratelui mai mic. Spusese ea însăși că are să-l refuze dacă ar îndrăzni să o poftască la dans, dar privindu-l pe Apollonius, care era atît de bun, vedea bine că din cauza ei el nu se bucura că ședea în casa părintească. Supărarea o făcu și pe Anne să fie sinceră și să destăinuie din gîndurile ei ceea ce putea fi destăinuit, fără să dezvăluie sentimentul ei pentru Apollonius. Christiane auzi acum, și din gura altcuiva, dojana pe care i-o făcuse și propriul ei copil.

După plecarea Annei ieși din casă și Apollonius, întorcîndu-se de la fratele lui, tocmai la timp ca s-o vadă pe Anne plecînd. Pe chipul lui nu se putea citi însă nimic care se îndreptățească teama Christianei, de care ea însăși abia își dădea seama. Fritz, care, ascuns după ușă, se uita după fratele lui, nu putu citi pe chipul ei tot ce se temuse că ar putea vedea.

Christiane se gîndea la ceea ce îi spusese fetița ei; Anne îi spusese și ea că, din cauza ei, Apollonius nu se

simte bine acasă. Privirea lui tristă, atunci cînd se credea neobservat, spunea același lucru. Ca într-o străfulgerare, cuprinsă de bucurie, înțelese că el nu privea nici trist, nici bucurios în urma Annei, ci cu indiferență. I se spusese că îl urăște, că vrea să-l jignească, în timp ce ea crezuse că el era cel care o ura și voia să o jignească. Și nu o jignise oare ? Se gîndește la o vreme de mult trecută, cînd suferise din pricină că el o jignise. De mult nu mai era supărată pe el, se temea numai de o nouă jignire. Ar mai putea fi supărată acum, cînd el a devenit alt om ? Acum cînd știe că nu caută să o umilească, cînd cei din jurul ei și privirea lui tristă îi spun că ea e aceea care îl face să sufere. Se gîndește la cele trecute și e atît de cufundată în amintiri, încît parcă aude muzică în jurul ei și se vede în cercul prietenilor de atunci, în rochie albă cu panglici trandafirii, pe o bancă sub ferestrele cabanei vînătorilor ; un imbold nelămurit o face să se ridice și să se îndrepte spre ușă, pășind ca în vis printre perechile care dansau ; iar acolo, afară, nu era același chip care privește acum în urma ei, atît de sincer și atît de blînd, plin de tristețe ? Nu e și acum aceeași compătimire față de ea însăși care o urmărește pas cu pas și nu-i dă pace, întocmai ca pe vremuri ? Atunci s-a ferit din calea lui și nu l-a mai privit în ochi, pentru că era nesincer. Nesincer ! E iar ca atunci ? Nu s-a schimbat ?

O privighetoare a început să cînte deasupra capului ei, într-un păr bătrîn. Cînta atît de minunat, neînchipuit de frumos și cald. Din turla bisericii, sunete de clopot chemau la slujba de seară. Deasupra lor, ca purtat de glasurile lor legănătoare, Apollonius plutea în corabia lui ușoară. Lumina asfințitului făcea să pară ca de aur firele de care era legată. În orice parte ar fi privit Christiane vedea pretutindeni ochii lui limpezi și triști, cu care o urmărea. Fetița ridică privirea spre ea, povestindu-i despre unchiul Apollonius, care e atît de bun. Sau îi povestea despre ce fusese odinioară ? Pentru ea timpul dispăruse, atunci și

acum se contopiseră. De pe chipul ei dispăruse și cea din urmă asemănare cu Fritz Nettenmair. Sufletul ei se înfiora undeva în înalt, între cer și pământ. Avea în fața ei o ghi-citoare a cărei dezlegare trebuia să-i aducă bucurie, dar pe care ea n-o ghicea. Nu se mai ghicea nici pe ea însăși. Soțul ei o ghicea însă.

Toată ziua s-a întrebat Fritz Nettenmair ce avea oare să-i spună a doua zi Apollonius. „Mîine, pentru că azi nu sînt dispus ? Dispus ? L-am lăsat pe tipicar să-mi vadă cărțile. Dacă nu l-aș fi lăsat mi-ar fi vorbit fățiș ; acum l-am prevenit și a devenit prudent. Sînt prea cinstit cu un jucător atît de necinstit ; trebuie să-l fac să piardă. Deci am să fiu mîine «dispus», am să mă port ca și cum aș fi orb și surd, ca și cum n-aș ști ce vrea, chiar dacă mi-ar arăta-o și mai limpede. Voi avea pe reverul hainei un fir de păianjen ca să aibă el ce peria. Nu pot să sufăr cînd un om ca el, un prefăcut, mă privește drept în față !”

În ziua următoare, Apollonius își găsi fratele așteptîndu-l, bine pregătit și hotărît să nu se lase înșelat de cel ce voia să-l înșele, gata să se supună și la cea mai grea probă de stăpînire de sine. Apollonius luase și el o hotărîre. Nu voia să se mai lase înșelat de nici un nou capriciu al fratelui său ; era nevoie mai mult ca oricînd să-i stăvilească în fașă toate capriciile. Îl întîmpină cu cel mai firesc și mai vesel „bună dimineată” de care era în stare.

— Dacă ai să mă ascuți liniștit, ca pe un frate, spuse Apollonius, am speranța că această dimineată va fi cît se poate de bună pentru tine, pentru mine și pentru noi toți.

— Pentru noi toți, repetă Fritz, iar tonul lui nu lăsa să se întrevadă nimic din ceea ce însemnau pentru el aceste trei cuvinte. Știu că te gîndești mereu la noi toți ; spune deci deschis tot ce ai pe suflet, eu am să fac la fel.

Apollonius renunță la introducerea pe care o pregătise. Se deprinsese să fie înțelept și prevăzător, dar i se

părea o prefăcătorie să se poarte înțelept și prevăzător cu fratele său. Chiar dacă și-ar fi dat seama de nesinceritatea lui Fritz, el n-ar fi putut gândi la fel și nici folosi aceleași arme și ar fi căutat să se convingă singur că se înșeală.

— Cred, Fritz, începu el cu glas cald, că ar fi trebuit să ne purtăm unul față de celălalt altfel decît ne-am purtat de atunci încoace. Firea lui blajină îl făcea să ia jumătate din vină asupra lui. În sinea lui, Fritz îl învinuia numai pe el, deși se pregătea să-l asigure de contrariu, însă Apollonius urmă : între noi nu a mai fost înțelegerea de odinioară, n-am fost atît de apropiați pe cît ar fi trebuit. Cauza este, după cît știu, numai supărarea pe care mi-o poartă soția ta. Sau crezi că ar putea fi și altă cauză ?

— Nu știu nici una, răspunse Fritz, ridicînd din umeri și voind parcă să spună că îi pare rău ; se gîndea însă la întoarcerea lui Apollonius, împotriva voinței sale, la bal, la consfătuirea de la biserică, la înlăturarea lui de la conducerea reparațiilor, la planul întocmit de fratele său, la ceea ce înfăptuise din acest plan și la ceea ce era încă de îndeplinit. Se gîndea la ce mai pregătea Apollonius și că era neapărat nevoie să-i ghicească intențiile și să i le zădărnicească.

Apollonius vorbea în acest timp în continuare, fără să bănuiască deloc ce se petrecea în mintea fratelui său.

— Nu știu de ce soția ta nu mă poate suferi. Știu numai că nu am făcut nimic intenționat, care să-mi fi putut atrage supărarea ei. Poți să-mi spui motivul ? Nu vreau s-o învinuiesc ; se prea poate ca ceva în fapta mea să-i displace. Și atunci cu siguranță că nu e ceva cu care să mă pot mîndri și nici ascunde, iar eu aș fi cu siguranță ultimul care ar dori acest lucru, însă trebuie să știu ce este. Dacă tu știi, te rog să-mi spui. Nu trebuie să-mi ascunzi nici tu ceea ce e rău în purtarea mea, oricît ți-ar fi de greu. Dacă știi și nu-mi spui e numai din această pricină. Să știi însă că n-am să mă simț jignit, crede-mă, Fritz.

La rîndul său, Fritz făcu ceea ce făcuse și Apollonius : îl credea la fel ca el. Rezultatul nu era însă în avantajul lui Apollonius. Acesta luă tăcerea plină de gînduri drept un răspuns.

— Dacă nu știi, urmă el, să mergem împreună la ea și s-o întrebăm. Trebuie să știu ce am de făcut. Viața noastră nu poate continua astfel. Ce-ar spune tata dacă ar ști ? Nu-mi găsesc liniște nici zi, nici noapte gîndindu-mă că el nu bănuiește nimic. Va fi mai bine pentru noi toți, Fritz. Hai vino, să nu mai amînăm.

Fritz Nettenmair nu înțelesese însă decît că fratele său îi pretindea să meargă împreună cu Christiane ! Tocmai acum ! Apollonius își dăduse seama de ceea ce se petrecea în sufletul ei și voia să nu piardă prilejul ? Întrebarea era de prisos ; ar fi fost de ajuns ca el și ea să se privească pentru ca să se înțeleagă. Și atunci s-ar fi întîmplat ceea ce el, Fritz, știa că trebuie să se întîmple, cu toate eforturile lui disperate de a înlătura primejdia. Christiane și Apollonius nu trebuiau să se întâlnească ; ei nu trebuiau să se vadă decît după ce el va fi ridicat un nou zid despărțitor între ei doi. Cum avea să o facă ? Deocamdată nu avea timp să se gîndească. Avea nevoie de un pretext ca să nu meargă acum amîndoi la ea, avea nevoie de timp ca să găsească acest pretext — și numai pentru a cîștiga timp — rîse :

— Sigur ! întreabă fățiș. Cine întreabă primește și răspuns. Dar cum de ți-a trecut tocmai acum prin gînd ? Tocmai acum ? Gîndul care se abătuse asupra lui ca un fulger, copleșindu-l, se preschimbase, fără voia lui, în întrebare.

Apollonius, care ajunsese la ușă, se întoarse spre fratele său și-i răspunse cu o bucurie pe care acesta o socotea diavolească, pentru că nu se uita la chipul lui sincer. Apollonius ar fi putut întrezări însă pe chipul fratelui său o teamă fără margini, dacă acesta ar fi stat cu fața spre el. Poate totuși nu și-ar fi dat seama, pentru că, nebănuind

nimic din temerile fratelui său, și-ar fi închipuit cel mult că acesta nu se simte bine. După el, ceea ce îl bucura trebuia să-l bucure și pe fratele lui.

— Pînă acum, răspunse Apollonius, îmi era teamă să n-o supăr și mai mult, fapt care pentru tine ar fi fost și mai greu decît pentru mine.

Fritz rîse și confirmă în felul lui jovial, legănîndu-și capul și umerii, numai pentru a face ceva, iar întrebarea lui : — Și acum ? păru înăbușită pe jumătate doar de rîs, și de nimic altceva.

— Soția ta e altfel de la un timp încoace, continuă Apollonius increzător.

— Este — răspunse Fritz, care tresărise fără voia lui și era gata să spună ce gîndea despre ea. Era un cuvînt greu. Putea el însă, care o făcuse să fie astfel, să rostească acest cuvînt față de Apollonius ? Nu, ceea ce îl înspăimînta nu s-a petrecut încă, și chiar dacă va trebui să se întîmple, el poate face în așa fel încît să se întîmple cît mai tîrziu. Acum își stăpînește cu greu agitația, se ferește să vorbească. Îi stă pe buze întrebarea : „De unde știi că ea e altfel ?“ dar știe că are să-i tremure glasul și are să se trădeze. Trebuie să știe însă cine i-a spus fratelui său. A vorbit cu ea ? A citit de departe în ochii ei ? Sau a intrat și un al treilea în joc ? Un dușman, pe care îl urăște de pe acum, înainte de a ști dacă există cu adevărat.

O părticică din felul greșit al fratelui său de a citi în suflete pare să fi trecut și asupra lui Apollonius. Fritz nu întrebă nimic ; rămase întors cu spatele, scotocind prin dulap cu disperare fără să găsească nimic, dar Apollonius îi răspunse totuși.

— Mi-a spus Annchen, rosti el rîzînd și se gîndi la fetiță. „Unchiule, mi-a spus ea, mama nu mai e așa de supărată pe tine, du-te la ea și spune-i : «n-am să mai fac» ; atunci o să fie bucuroasă și are să-ți dea zahăr.“ Și astfel m-a făcut să înțeleg. E de mirare, dar uneori se

întîmplă ca și cum ar vorbi un înger prin gura copiilor. Annchen poate a fost un înger pentru noi toți.

Fritz începu să rîdă atît de tare de spusele fetiței, încît risul lui îl molipsi și pe Apollonius. Fritz știa însă că nu un înger, ci un diavol vorbise prin gura copilului ; pentru el, fetița fusese ca un diavol și se putea aștepta la lucruri și mai rele din partea ei. Totuși era nevoit să rîdă și mai tare de fetița zglobie, care avusese o idee atît de „năstrușnică“, Rîdea cu atîta poftă, încît nu se mai băga de seamă cît de chinuit și de fals sunau vorbele lui de răspuns.

— Din partea mea, mîine sau chiar azi după-amiază ; acum însă nu am cîtuși de puțin timp. Am să merg cu tine acuma pînă la biserică. Trebuie să merg neapărat. Mîine ! afurisitul de copil !

Apollonius nu bănuia cît de serios gîndit era cuvîntul „afurisit“ rostit printre hohote de rîs. Adăugă și el, rîzînd încă, cu gîndul la Annchen :

— Bun ! atunci o întrebăm mîine. Și apoi totul se va schimba. Mă bucur la fel de mult ca Annchen, și sigur că și tu te bucuri, Fritz. Viața noastră va fi cu totul alta ca pînă acum.

În bunătatea lui, Apollonius se bucura din toată inima de bucuria fratelui său ! Își simțea inima încălzită de acest sentiment chiar și mai tîrziu, cînd zbura din nou prin aer, pe căruciorul lui, în jurul acoperișului turlei.

Teama care pusese stăpînire pe Fritz se zbătea neli-niștită, presimțînd primejdia întunecată care plutea deasupra lui, amenințînd să-l doboare ; mintea lui făurea și mai febril planurile prin care s-ar fi putut salva ; dar nava gîndurilor lui nu plutea între cer și pămînt ocrotită de lumina cerească. Ea se clătina, coborînd tot mai adînc între pămînt și iad, iar dogoarea iadului o făcea să se întunece și mai tare.

Annchen își pusese brațele în jurul mamei, care ședea în chioșcul din grădină. Fetița ridicase spre ea ochii limpezi ca ai lui Apollonius și îi vorbea despre el. Când, în felul ei copilăresc, începea să vorbească despre altceva, cu o îndemînare de care ea singură nu-și dădea seama, mama aducea iar vorba despre el. La un moment dat în spatele ei, frunzișul boschetului foșni pentru o clipă. Christiane își zise că era vîntul sau că i se păruse, pentru că atunci se gîndea numai la Apollonius. Dacă s-ar fi uitat într-acolo ar fi sărit îngrozită în picioare. Frunzele foșniseră mișcate de un pumn încordat, care tremura violent ; deasupra lui se vedea un chip congestionat, desfigurat de efortul de a reține pumnul care, altfel, ar fi lovit fața zîmbitoare a fetei, care la o vîrstă atît de fragedă era deja o codoașă. Fetișoara surîzătoare își ucidea tatăl ! Fetița purta o rochiță albastră, iar albastrul era culoarea preferată a lui Apollonius. Copilul lui poartă culorile dușmanului său de moarte. Iar mama — ah, Fritz Nettenmair își amintește de vremea în care ea se îmbrăca zilnic la fel ca azi. Nu se teme ? Crede că ceea ce s-a întîmplat cîndva îi dă dreptul să nu se teamă de el ? Dreptul de a trăi în dezonoare, pentru că este dezonoarea lui ? Toate gîndurile acestea fac să-i tremure pumnul ridicat.

În clipa următoare, Christiane rosti ca pentru sine, uitînd de prezența fetei : „Sărmanul Apollonius !“ — ce o fi împiedicat pumnul să lovească ? „Trebuie să-i spun lui Fritz ce rău îmi pare pentru el. E atît de bun, nu-i așa Annchen ?“ Dar fetița cînta și nu auzi întrebarea. Christiane nici nu avea nevoie de răspuns. „Fritz e supărat pe el pentru că m-a jignit cîndva. Eu am uitat de mult. Acum s-a schimbat, și Fritz îl nedreptățește crezînd că e tot ca atunci. Dar poate că nici nu a fost vreodată așa, poate oamenii l-au mințit pe Fritz. Să fim buni cu el, ca să se simtă iar bine ; nu mai pot îndura să-l văd trist. Am să-i spun lui Fritz.“ Tînăra femeie își încheie astfel monologul. Întreaga ei gingășie feminină se trezi din nou, și Fritz

Nettenmair înțelese că fapta la care îl împingea furia trebuia să cheme cea ce încă nu există, să grăbească ceea ce trebuia să vină. E sărac acum, înspăimântător de sărac. Viitorul nu-i mai aparține ; nu-l mai poate prevedea pînă departe ; trăiește numai de la o clipă la alta. Trebuie să păstreze ceea ce are între clipa prezentă și cea următoare. Iar între ele nu e decît chin și tulburare.

Pînă acum își iubise soția așa cum făcea totul, așa cum era el însuși, superficial și jovial. Conștiința i-a dat simțirii o oarecare adîncime. Frica de a o pierde pe Christiane l-a învățat să iubească altfel, iar iubind altfel a ajuns să se teamă altfel. Dacă ar fi iubit-o în trecut așa cum o iubea azi poate că sufletul ei s-ar fi deschis pentru el și l-ar fi iubit și ea. Trăiseră alături ani la rînd, pășiseră împreună pe același drum, dar sufletele lor nu se cunoscuseră. Trupul ei era al unei soții și mame, dar sufletul ei rămăsese sufletul unei tinere fete. El nu trezise simțirile adînci din inima ei și nu ajunsese să o cunoască. El nu putea să-i dăruiască bucuria adevărată. Abia acum ajunge el s-o prețuiască, cînd apare un al treilea între ei. Își dă seama ce a avut fără să prețuiască abia acum, cînd sufletul ei se îndreaptă către altul. Abia acum vede cu adîncă tulburare cum înflorește întreaga ei făptură ! ce fericire, nicicînd bănuită, i se arată acum, căci pînă mai ieri se mulțumea doar să se caute pe el însuși în ființa ei ! Cîtă bogăție l-ar fi putut aștepta : încrederea plină de dăruire, puterea de sacrificiu, admirația plină de uimire și supunerea desăvîrșită, care întruchipau această ființă plină de puritate ; ochiul lui, deși peste măsură de larg deschis, era totuși prea mic ca să le poată cuprinde. Pentru o clipă durerea fu mai puternică decît ura. Fritz fu nevoit să se ascundă, ferindu-se astfel de chipul de a cărui privire se temea ca un criminal, chiar dacă această privire era atît de blîndă.

Către seară, Christiane, care se așezase în iarbă, nu departe de ușa închisă a magaziei, fu trezită brusc din visare de două voci bărbățești. Intrați pe ușa din spate în

magazie, cei doi frați stăteau de vorbă, și ea puțu să audă că Fritz îi amintea lui Apollonius de Anne Wohlig. Aceasta era, spunea Fritz, cea mai bună partidă din oraș. Anne — așa se spunea prin oraș — își lucrează trusoul, iar verișoarele ei duc din casă în casă vestea căsătoriei ei cu Apollonius. Cînd aveau de gînd să facă nunta ? Christiane voise să se ridice și să plece. Rămase însă pe loc, uitînd chiar să și respire. Apoi era cît pe-acî să scoată un strigăt de bucurie auzindu-l pe Apollonius spunînd că el nu se însoară nici cu Anne și nici cu altă fată.

Fritz rîse :

— De aceea ai dansat în seara sosirii tale numai cu Anne și ai condus-o apoi acasă ?

— Aș fi dansat cu soția ta, dar tu mă preveniseși că are să mă refuze, pentru că era foarte supărată pe mine. Nu aveam de gînd să dansez. Tu mi-ai prezentat-o pe Anne, iar la plecare ai întreat-o dacă vrea să o conduc acasă. Nu am avut încotro. Nu m-am gîndit niciodată. Anne...

— Nu te-ai gîndit să te însori ? rîse Fritz. Ce-i drept e destul de drăgălașă ca să te distrezi cu ea și merită ostenala s-o faci să se îndrăgostească de tine.

— Fritz ! strigă Apollonius nemulțumit. Știu eu că nu gîndești cu adevărat ceea ce spui, urmă el ceva mai stăpînit. Știu că mă cunoști destul de bine, dar nici în glumă nu trebuie să vorbești necuviincios despre o fată cuminte.

— Ei, asta-i ! Se face ea singură de rîs. De ce vine mereu la noi și se aruncă de gîtul tău ?

— Nu mi s-a aruncat de gît, o apără Apollonius cu căldură. E o fată de treabă și nu vine la noi cu gînduri rele.

— Sigur, altfel ai pune-o tu la punct, spuse Fritz rîzînd, și glasul lui suna batjocoritor.

— De unde să știu eu ce era în mîntea ei ? Tu ai făcut-o să creadă că eu vreau să o iau de soție, și mie îmi vorbești mereu despre ea. Eu n-am făcut nimic ce i-ar fi

putut trezi asemenea gânduri. Aș fi socotit că era un lucru necinstit.

Cei doi frați ieșiseră din magazie, fiecare în drumul lui. Christiane nu se gîdea că ei ar fi putut veni pe aleea lîngă care ședea ea. Tot ce era sincer și deschis în ființa ei se revolta împotriva soțului ei. Nu-l mințiseră oamenii ; el însuși era mincinos. O mințise pe ea, îl mințise pe Apollonius, iar ea greșise jignindu-l pe acesta din urmă. Apollonius, care era atît de corect încît nu voia să audă vorbe spuse în glumă pe socoteala Annei, nu putuse să-și bată joc nici de ea. Totul fusese o minciună, chiar de la bun început. Bărbatul ei îl ponegrea pe Apollonius pentru că el era nesincer, pe cîtă vreme Apollonius era cinstit. Inima ei se îndepărta de cel ce persecuta, îndreptîndu-se spre cel ce era persecutat. Din vîltoarea tuturor simțămîntelor ei se ridică mai presus de toate un nou sentiment pur și victorios, și ea se lăsă cuprinsă de el cu tot firescul nevinovăției. Ea nu-și dădea seama de natura acestui sentiment. Fie ca niciodată să nu-și dea seama ! Căci îndată ce-și va da seama, sentimentul acesta va deveni un păcat. Iarba foșnește sub pașii care vin spre ea, trezind-o la trista realitate.

Ca să poată apărea în fața soției sale împreună cu fratele său, Fritz Nettenmair trebuia mai întîi să-și construiască un nou zid de apărare. Pentru asta și venea acum. Mersul lui era nesigur ; chibzuia încă și nu se putea hotărî. Ajuns în fața ei deveni și mai nehotărît : tot ce simțea Christiane se citea pe chipul ei ; prea sincer pentru a trece ceva sub tăcere, dîndu-și prea puțin seama ce spunea, spre a se gîndi că e mai bine să nu spună. Fritz era conștient că nu va mai fi nimic de făcut dacă va continua să-l ponegrească pe Apollonius ca mai înainte. Putea să o facă să-și înțeleagă propriile sentimente și să facă apoi apel la mîndria ei de femeie, la cinstea ei. Putea să o silească — la ce ? Să o silească la prefăcătorie ? La minciună ? Să o silească să tănuiască, odată ce ajunsese să-și

dea seama ce vrea ? Nu și-ar fi spus în sinea ei că a înșela pe cel ce te-a înșelat, a lua înapoi pe ascuns ceea ce-i fusese furat nu era nici hoție înșelătoare ? Așa era deci ! Conștiința vinovăției lui îl făcea să vadă într-o lumină greșită și oamenii, și lucrurile. Știa cât de cinstită era Christiane, știa că fratele său era de o corectitudine fără margini și ar fi avut în amândoi o încredere aproape desăvârșită ; se îndoia de ei într-o singură privință și-și dădea seama că de fapt merita să fie înșelat de cei doi. De aceea preferă să meargă mai departe pe drumul pe care pornise. Făcu întâi o mică digresiune, vorbind despre „nebuniile tipicarului“. Știa că micile deprinderi ridicole pot afecta mai ușor o afecțiune născândă decît greșelile grave. Vorbea ironic despre Apollonius, relatînd cum acesta s-a întors odată pe un drum pe care-l făcuse cu lumînarea aprinsă, căutînd cu grijă ca nu cumva să fi lăsat vreo scînteie în urmă. Îi mai povesti cum uneori nu-și găsea liniștea noaptea cînd îi trecea prin minte că nu făcuse un lucru cu conștiinciozitatea lui obișnuită, sau că vreun muncitor nu meritase mustrarea pe care i-o făcuse în toiul și forfota treburilor. Cum sărise odată din pat ca să îndrepte o riglă ce stătea strîmb pe masă. În timp ce vorbea, Fritz sufla din buze și curăța cu mîna niște fulgi închipuiți de pe mînecele hainei. Văzînd că osteneala lui nu avea efectul așteptat, trecu supărat la mijloace mai tari. Începu s-o compătimească pe biata Anne, pe care prefăcătoria lui Apollonius o făcuse să se îndrăgostească de el ; afirmă apoi că Apollonius nu se sfiește să-și bată joc de ea în fața tuturor.

În obrajii tinerei femei năvăli o roșeață adîncă. Firile naive și sincere urăsc de moarte falsitatea ; poate că simt instinctiv că sînt lipsite de apărare împotriva ei. Tremurînd de indignare, se ridică și spuse :

— Tu ai putea să te porți astfel, tu, nu el.

Fritz Nettenmair tresări cu toată făptura lui. Înfățișarea femeii, care sta în fața lui privindu-l cu dispreț, avea ceva care îl dezarma. Era forța adevărului, noble-

țea nevinovăției față de păcătos. Fritz făcu un efort ca să se reculeagă :

— Ți-a spus el ? Ați ajuns pînă acolo ? rosti el cu greu.

Christiane pornise spre casă. El o opri. Ea se feri de atingerea lui.

— Tot ce-ai spus a fost minciună, l-ai mințit pe el, m-ai mințit pe mine. Am auzit ce-ați vorbit adineauri în magazie.

Fritz respiră ușurat. Christiane nu știa deci totul.

— Nu trebuia ? urmă el, abia îndrăznind să privească în ochii ei. Nu trebuia să-ți împiedic dezonoarea ? Vrei ca tipicarul să te disprețuiască ? Privirea lui nu îndrăznea încă s-o înfrunte pe a ei. Știi ce ești ! Întreabă-l pe el ce este o femeie care uită de datorie și cinste ! ? La cine te gîndești așa cum nu trebuie să te gîndești decît la bărbatul tău ? Te învîrtești ca o fetișcană prin locurile unde crezi că ai să-l întîlnești. Îți închipui că oamenii sînt orbi ? Întreabă-l, cum îi spune el unei astfel de femei ? O, frumoase nume au oamenii pentru astfel de femei !

Fritz văzu cît rău îi făcuseră cuvintele lui. Îi simțea brațul tremurînd și-și dădu seama că ea începea să înțeleagă, că începea să se înțeleagă pe sine. Se temuse de împotrivirea ei, se temuse că ea are să-l înfrunte, dar o vedea acum speriată și roșeața miniei dispăru de pe obraji ei, care se împurpurară apoi de rușine. Privirea ei căta spre pămînt, ca și cum ar fi simțit că privirile tuturor erau îndreptate către ea, ca și cum magazia, gardul și pomii ar fi avut ochi cu care căutau să privească în ochii ei. Fritz înțelese că, trezită brusc la realitate, se socotea ea însăși o femeie pierdută.

Durerea o făcu să izbucnească în plîns, iar lacrimile care șiroiau peste obrajii încinși de rușine îi încingeau și mai tare ; ei se învăpăiară și mai mult cînd dinspre magazie răsunară, apropiindu-se, glasul și pașii lui. Se zbātu

să scape din încheștarea brațului soțului ei și ridică spre el o privire jumătate rugătoare, jumătate speriată ; apoi, pierdută, privi din nou spre pământ. Fritz își dădu seama că ea se temea mai mult ca de orice de ochii celui care se apropia. Își recăpătă curajul.

— Spune-i, rosti el în șoaptă, ce vrei de la el. Dacă e așa cum îl crezi, nu poate decît să te disprețuiască.

Conștient că el este mai tare, Fritz Nettenmair o ținu în loc pe Christiane, împotriva voinței ei, și-i făcu semn lui Apollonius, care-i privea cu mirare din fața magaziei, să se apropie. O lăsă apoi pe Christiane, și ea fugi spre casă. Apollonius se opri speriat la jumătatea drumului.

— Vezi și tu cum se poartă, îi spuse Fritz. I-am spus că vrei să o întrebi. Dacă vrei mergem după ea și are să ni se spovedească. Vreau să văd dacă nevastă-mea are de gînd să-mi jignească fratele, care e atît de cumsecade.

Apollonius fu nevoit să-l oprească. Fritz încercă să se mai împotrivească. În cele din urmă spuse :

— Acum vezi și tu, nu eu sînt de vină. Ah, îmi pare rău !

Suna în ultimele lui cuvinte ceva ca o durere involuntară, și Apollonius crezu că Fritz regretă încercarea de împăcare nereușită. Fritz repetă cuvintele cu glas mai încet, dar de astă dată ele sunau ca o batjocură la adresa lui Apollonius, ca un regret ironic.

Christiane intrase în goană în cameră și zăvorîse ușa în urma ei. Nu se gîndea la Fritz, îi era teamă însă că ar putea intra Apollonius. Era stăpînită de un gînd : să fugă în lumea largă ; dar în orice loc încerca să se închipuie pe ea însăși, în munții cei mai prăpăstioși sau în pădurea cea mai deasă, îl întîlnea pe Apollonius, care înțelegea ce voia ea și nu putea decît să o disprețuiască. Dar ce voia de fapt ? Voia ceva de la el ? Dacă fugea în gînd de el și căuta speriată o ascunzătoare, nu fugea tot spre el ? Dacă își rezema în gînd capul de un piept ca să poată plînge în voie, nu era tot pieptul lui ? Clipa în care în-

țelesese că ceea ce voia nu era bine îi arătase ce voia cu adevărat. Annchen era în cameră, dar Christiane nu o văzuse. Toate puterile mamei erau antrenate în lupta ei lăuntrică. Fetița încă nu-și dădea seama ce se întâmplă cu mama ei. O trase pe Christiane spre un scaun, o cuprinse cu brațele, cum făcea de obicei, și ridică ochii spre ea. Pentru mama ei, privirea venea parcă din ochii lui Apollonius.

— Știi, mamă ? Unchiul Lonius... Christiane sări de pe scaun și împinse fetița în lături, ca și cum l-ar fi împins pe Apollonius.

— Nu-mi mai spune nimic, să nu îmi mai vorbești despre el, rosti ea cu supărare și teamă, încît fetița amuți și începu să plîngă. În glasul răstit al mamei ea auzise numai supărarea, dar nu și teama. Christiane era supărată pe ea însăși. Fetița mințise atunci cînd îi povestise unchiului că mama ei era supărată pe el. El nu avea nevoie să i se spună. Nu văzuse el singur obrazul aprins cu care ea se ferise de întrebările lui și ale soțului ei ? Nu era aceeași roșeață a antipatiei și a supărării cu care îl primise pe Apollonius la întoarcerea lui acasă ?

Ah, viața devenise nespus de apăsătoare în casa cu obloane verzi la ferestre. Trecuseră multe zile și multe săptămîni. Christiane nu se mai arăta aproape deloc, iar dacă era nevoită să o facă, apărea cu obrajii acoperiți de o roșeață arzătoare. Apollonius se așeza odată cu primele raze ale dimineții pe scaunul lui plutitor și ciocănea în truna, pînă la căderea nopții. Se strecura apoi fără zgomot pe intrarea din spate, trecea prin magazie și coridor și urca în cămăruța lui. Nu voia s-o întîlnească pe Christiane, care fugea de el. Fritz ședea și mai puțin pe-acasă; își petrecea timpul, de dimineața pînă seara tîrziu, într-o cîrciumă, de unde putea să vadă ușa prin care se ieșea din turnul bisericii și căruciorul care plutea în aer în jurul acoperișului. Era mai bine dispus decît oricînd și făcea pe toți din jurul său, pentru că lingușirile lor îl fă-

ceau să uite gîndurile lui negre. Totuși fie că rîdea, sau juca zaruri, sau bea, ochiul lui se rotea mereu ca și stăncuțele în jurul acoperișului turlei. Parcă era un făcut, ori de cîte ori Apollonius sî se furișa prin magazie spre odăița lui, Fritz apărea cu cinci minute mai înainte în ușa casei.

În magazie și în cariera de ardezie toate treburile erau pe mîna calfei, care îi dădea socoteală lui Fritz despre mersul treburilor. La început jovialul stăpîn își nota cele spuse de calfă în niște registre groase, dar mai tîrziu nu mai scrisese nimic. Pentru el distracțiile erau din ce în ce mai indispensabile ; nu mai avea timp să scrie. Calfa umbla prin coridor, între salon și magazie, pînă la ceasuri tîrzii din noapte, cînd se întorcea acasă Fritz Nettenmair. Prin vecini se petrecuseră cîteva furturi, și calfa stătea de pază. Fritz Nettenmair devenise fricos. Ceilalți oameni se mirau de încrederea pe care o avea Fritz în calfa lui. Apollonius l-a prevenit de cîteva ori. Sigur ! avea motive să nu dorească această pază, mai ales dacă o făcea calfa, care nu ținea la el. Dar tocmai acesta era motivul ce-l făcea pe Fritz să aibă încredere în calfă și să nu ia în seamă vorbele celor care îl preveneau. Cînd Fritz îi spusese fratelui său „îmi pare rău“ dăduse cu ochii de calfă, care era în apropiere, și văzuse pe chipul său că acest om îi citise gîndurile și știa de ce se temea. A scrișnit atunci din dinți, iar peste un ceas i-a încredințat paza casei și i-a dat mîină liberă în magazie și la cariera de ardezie. N-a fost nevoie de multe cuvinte. Omul înțelegea ce spunea Fritz că trebuie să facă, dar înțelegea și ce trebuia să facă fără ca să-i spună Fritz. Acesta avea tot atît de puțină încredere în cinstea lui ca și Apollonius cînd era vorba de muncă. Își dădea seama că acesta va ști să se folosească de ceea ce știa numai el și Fritz, și nimeni nu trebuia să mai afle. Necinstea calfei în această privință era cheazășie că se va putea bizui pe ea acolo unde avea mai multă nevoie. Era nepăsarea stîrnită de teama înfrigurată de tot ce nu era în directă legătură cu obiectul fricii.

Bătrînul în haină albastră avea vise mai pline de neliniște decît oricînd ; urechea lui stătea la pîndă ca să nu piardă nici un cuvînt, spus chiar în treacăt, și cuvintele i se părea că spun mai mult decît voiau să spună de fapt ; își simțea pieptul apăsător de o povară din ce în ce mai grea, dar nu punea nici o întrebare.

Se lăsase seara. De la fereastra vinăriei, Fritz Nettenmair îl văzuse pe Apollonius coborînd din cărucior, pe care îl legase de schela mobilă ; după obiceiul lui, se grăbi să iasă din local, ca să ajungă acasă înaintea fratelui său. În casă o întîlni pe Christiane, care se îndeletnicea cu treburile gospodăriei. Veni la el și calfa, care îi dădu raportul obișnuit, apoi îi șopti ceva la ureche și ieși din încăpere.

Fritz se așeză la masă lîngă soția lui. Stătea așa, de obicei, pînă cînd auzea pașii greoi ai calfei care îl vesteau că Apollonius se dusesese la culcare. Se întorcea apoi la vinărie, știind că era apărat de hoți, deoarece calfa stătea de pază.

Sentimentul că-și domina soția și că ea suferea resemnată îl făcuse, ajutat și de vinul băut, să recapete ceva din trufia lui jovială de odinioară, care radia cîndva din întreaga lui ființă. Azi însă urmele acestei trufii joviale abia dacă se mai zăreau. Poate pentru că soția lui nu-și plecase privirea ca altădată în fața lui. După ce puse cîteva întrebări fără însemnătate, Fritz spuse :

— Ai fost veselă astăzi ! Christiane trebuia să simtă că el știe tot ce se întîmplă, chiar dacă nu era acasă. Ai cîntat.

Ea îl privi liniștită și-i spuse :

— Da. Și am să cînt și mîine ; nu vād de ce nu aș cînta.

Fritz se ridică zgomotos de pe scaun, pășind apăsător încoace. Voia să o sperie. Ea se ridică liniștită și rămase în picioare, așteptînd parcă izbucnirea lui de minie, de care nu se temea. El făcu un pas spre ea și,

rîzînd răgușit, ridică mîna cu un gest de care ea ar fi trebuit să se ferească speriată. Christiane însă nu se feri. Dar roșeața care i se ridică în obraji arăta cît era de jig-nită. Devenise perspicace și se deprinsese să fie bănuitoare față de soțul ei. Știa că el își pusese omul lui să-i pîn-dească pe ea și pe Apollonius.

— Și nu ți-a mai spus nimic ? întrebă ea.

— Cine ? tresări Fritz, și în același timp își înălță umerii crezînd că arată astfel ca bătrînul lui tată. Christiane nu-i răspunse. Făcu un semn spre ușa camerei unde se afla micuța Annchen. Spioana ! Codoașa !... rosti printre dinți Fritz. Fetița se apropia cuprinsă de teamă, cu pași sovăitori. Era în cămașuță de noapte.

Tatăl nu văzu că ochii copilului îl rugau să fie bun cu mama ei, pentru că mama e și ea bună. Nu vedea că neîn-țelegerea dintre ei făcea copilul să sufere, nu vedea că obraji ei erau palizi, că simțea și ea întreaga povară ce apăsă asupra casei, fără să o înțeleagă. El vedea numai cît de atentă asculta fetița, pentru a putea povesti apoi celui care o trimisese să tragă cu urechea. Annchen încercă să-i cuprindă genunchii cu brațele, dar privirea tatălui și pumnul lui ridicat o făcură să dea înapoi. Tristă, dar liniștită, mama își luă copilul în brațe și-l duse înapoi în pat ; se temea de bărbatul ei pentru copil. Nu se temea însă de ceea ce i-ar fi putut face ei însăși. Întoarsă în cameră, după ce închisese ușa în urma ei ca și cum ar fi vrut să apere copilul, spuse :

— Eu mi-am găsit pacea sufletească, iar pacea aceasta îi strălucea atît de limpede în ochi, încît Fritz se învîrtea de colo, colo, pentru a nu fi nevoit să se uite în ochii ei. Mi-am găsit pacea. Gîndurile au venit de la sine, nu e vina mea, eu nu le-am chemat. Nu știam că erau gînduri rele. M-am luptat apoi cu aceste gînduri și o voi face atît cît voi trăi. Am stat cu tot sufletul meu lîngă patul în care a murit mama, am văzut-o zăcînd acolo și mi-am pus trei degete pe inima ei. I-am promis că nu voi face și nu voi

îngădui nici o faptă necinstită și am rugat-o, plîngînd, să mă ajute să-mi țin promisiunea. Am făgăduit și m-am rugat îndelung pînă ce toată teama mea s-a risipit și am văzut limpede că sînt o femeie cinstită și că vreau să rămîn astfel. Nu are nimeni dreptul să mă disprețuiască. Nu mă tem de ceea ce vrei să-mi faci și nici nu mă apăr. Singur îți încarci conștiința. Copilului însă să nu-i faci nici un rău. Nu știi cît sînt de puternică și de ce sînt în stare. N-am să-ți îngădui, poți să fii sigur !

Privirea lui aluneca pieziș pe lîngă statura ei zveltă, fără să se oprească pe chipul ei frumos și palid. O simțea în fața lui ca pe un înger amenințător. Ah, știa, simțea cît de puternică era ; înțelegea ce pavază sigură este hotărîrea unei inimi cinstite. Hotărîrea aceasta o apăra numai împotriva lui ! Se simțea slab. Își dădea seama că ea va fi crezută de cei ce o puteau crede. Era un drept pe care el îl pierduse într-un joc necinstit. Ar fi trebuit să o creadă, dacă n-ar fi știut că ceea ce trebuia să se întîmple se va întîmpla. Nimeni, nici chiar ea nu putea să împiedice ce avea să vină. O cale de mîntuire i-o arăta însuși îngerul lui înainte de a-l părăsi. Dacă s-ar fi străduit neîncetat și sincer să îndrepte tot ce greșise pînă atunci față de ea. Dacă i-ar fi arătat cu adevărat iubirea pe care teama de a o pierde îl făcuse să o simtă cu adevărat. Nu avea ajutoare ? Nu erau copiii care-l puteau ajuta ? Dar sentimentul datoriei, care era la ea atît de puternic ? Mama ei, care nu mai era în viață, de patul căreia se apropiase ea cu toate gîndurile și pe a cărei inimă își pusese degetele spre jurămint ? Dar tocmai curățenia ei sufletească, în care își pune el speranțele, îl face să ezite ori de cîte ori încearcă să se apropie de ea. Fritz e stăpînit de fantoma vinovăției sale, de gîndul răzbunării, care îl împinge nestăvilit tocmai spre ceea ce ar vrea să împiedice. Deprinderea statornică și îndelungată cu acest gînd a lăsat în el urme prea adînci. Speranța și încrederea sînt departe de acest gînd, iar ura este mult mai aproape. Ura trebuie să-l ajute. Afară se

aud pașii calfei în nisipul din fața casei. Casa e apărută de hoți. Fritz poate pleca iar.

La vinărie este cît se poate de vesel. Lingușitorii lui sînt însetați și sînt bucuroși că el binevoiește să-i cîntească. Fritz bea, trage prietenilor de băutură pălăria peste urechi, împarte cu mîna și cu bastonul și alte gingașe mîngîieri și rîde admirativ de ele, ca de niște glume bune. Face totul ca să uite de sine, dar nu reușește.

Dacă ar putea fi în locul tinerei sale soții, care stă în acest timp singură acasă ! Ceea ce își dorește el este uita-rea de sine, iar Christiane tocmai de aceasta se ferește. Ceea ce face el fără voia lui — și oricît s-ar strădui nu poate altfel — este tocmai ce vrea ea din toate puterile dar nu reușește — adică de a se gîndi numai la sine. E adevărat, i-a interzis copilului să mai vorbească despre Apollonius, dar toate gîndurile ei îi vorbesc despre el. Crezuse că ea e cea care îl ocolește, dar își dă seama că de fapt el fuge de ea. Ar trebui să se bucure, dar se întristează. Obrajii îi ard. Ciudat este că e mai indulgentă sau mai severă cu ea însăși, după cum gîndurile ei îi spun că Apollonius e mai sever sau mai blînd față de această stare a ei. El a devenit pentru ea, fără voia ei, măsura tuturor lucrurilor. Oare știe el ce se întîmplă cu ea, și oare o disprețuiește ? E atît de blînd și de înțelegător. Nu a rîs de Anne și nici nu a disprețuit-o, ci a apărut-o de bat-jocura și disprețul celorlalți. Nu cumva avusese, înainte de venirea lui, gînduri pe care nu trebuia să le aibă și pe care el le ghicise ? I se pare că ea însăși, cu tot ce știe și dorește, nu este decît un gînd al lui, pe care-l cunoaște așa cum își cunoaște toate gîndurile și o compătimizește. Oare de aceea o privea cu tristețe cînd ea nu-l vedea ? Da ! Cu siguranță ! Iar acum se ferea din calea ei, ca să o cruțe ; pentru că vederea lui ar fi putut trezi în ea gînduri care era mai bine să doarmă pînă ce va adormi și ea pentru totdeauna. Poate că el însuși scrisese sau spusese toate

acestea, și numai ca s-o lecuiască se hotărîse să-și arate nemulțumirea față de ea.

Era oare o întîmplare că gîndind astfel își îndreptă privirea spre pupitrul de scris al lui Fritz ? Băgă de seamă că el uitase să scoată cheia din broască. Își aminti că nu fusese niciodată atît de neglijent. În alte împrejurări n-ar fi dat nici o atenție acestei întîmplări ; acum însă își dădu seama că, ori de cîte ori era ea de față, el nu ieșea nici măcar pentru cîteva clipe din cameră fără să încuie pupitrul și să ia cheia cu el. În sertarul de sus, în dreapta, erau scrisorile lui Apollonius ; privirea ei ocolea de obicei locul acela. Acum însă deschise pupitrul și trase sertarul. Mîinile îi tremurau, întreagă ei făptură se cutremura. Nu de teamă că Fritz ar fi putut să o surprindă. Trebuia să știe însă ce era între ea, Apollonius și bărbatul ei ; dacă ar fi avut încredere în Fritz, l-ar fi întrebat pe el și n-ar fi avut nevoie să se descurce singură. Tremura de nerăbdarea de a ști ce avea să găsească. Bănuiește oare cît de cît ce o așteaptă ?

În sertar erau multe scrisori ; erau toate deschise și desfăcute și toate păreau doar copii ale unei singure scrisori, atît de mult semănau între ele. Se deosebeau doar prin aceea că în primele scrisul era mai puțin energic. Titlul scrisorii era de fiecare dată exact în același loc, exact la aceeași distanță pe coala de hîrtie a scrisorii. Distanța dintre rînduri, trase parcă cu rigla, și distanța dintre capătul fiecărui rînd și marginea colii de hîrtie era în toate scrisorile aceeași ; nu se vedea nicăieri vreo ștersătură, nu se vedea nici cea mai mică neregularitate care să trădeze starea de spirit a autorului scrisorii sau vreo schimbare în dispoziția lui ; fiecare literă era aidoma celeilalte.

Christiane trecea întîi cu mîna peste fiecare scrisoare înainte de a începe s-o citească. La fiecare nouă scrisoare, o roșeață arzătoare i se urca în obraz, ca și cum l-ar fi atins pe Apollonius însuși și, fără să vrea, își trăgea mîna înapoi. Cînd lăsa din mîna una din scrisori, din ea căzu

un mic medalion din metal. Medalionul se deschise lăsînd să cadă o mică floare uscată, un mic clopoțel albastru. Un clopoțel ca cel pe care îl pusese ea cîndva pe bancă pentru ca el să-l găsească. Tresări speriată. Floarea aceea fusese arătată de Apollonius chiar în aceeași seară prietenilor lui, pe care îi întrebaseră, batjocoritor, ce ofereau pentru ea, iar apoi, în hohotele de rîs ale tuturor, i-o oferise solemn fratelui său. Acesta i-o adusese ei, povestindu-i în timpul dansului ce se întîmplase ; după spusele lui, Apollonius privea de afară batjocoritor prin fereastra sălii de dans. Floarea aceea o rupsese și o aruncase, ea fiind apoi călcată în picioare de tinerii dansatori. În medalion era o altă floare. Din scrisoare avea să afle de la cine era sau cui o trimitea Apollonius.

Și totuși era aceeași floare. Așa scria în scrisoare. Cît de tulburată era Christiane citind că este aceeași floare ! Lacrimile care-i picurau din ochi pe hîrtia scrisorii se preschimbeau într-un abur trandafiriu, care învăluia pereții înguști ai camerei. În aburul acesta plutea ca o adiere asemănătoare vîntului ușor din diminețile de primăvară, care împrășteie negurile ușoare, lăsînd să se vadă ici-colo albastrul cerului și culmi însozite. Privirea pătrunde din ce în ce mai departe și, în timp ce vîlul de negură coboară tot mai jos, pe pămînt se zăresc păduri foșnitoare, pajiști verzi presărate cu flori, grădini ademenitoare cu umbra frunzișului lor, case cu oameni fericiți. O, era o lume a fericirii, o lume în care puteai să rîzi și să plîngi de fericire, era lumea pe care o vedea ea printre lacrimi, și cu fiecare lacrimă lumea aceasta strălucea și mai viu în toate culorile curcubeului. Fiecare lacrimă îi striga : aceasta era lumea ta ! Iar cea din urmă lacrimă spunea îndurerată : viața aceasta ți-a fost furată ! Era floarea pe care i-o dăduse ea, iar el o purtase la piept cu teamă, speranță și dor, pînă ce ea se căsătorise cu fratele lui. După aceea el trimisese fratelui său această solie de fericire, pe urma fericirii lui pierdute. Era atît de corect încît i se părea că păcătuiește

lipsindu-l de această floare pe cel ce îi răpise pe cea care i-o dăduse. De un om 'ca Apollonius ea n-ar fi trebuit să se înstrăineze, ar fi trebuit să se apropie de el cu toate bă-tăile inimii, să-l înlănțuie cu toate brațele dorului și să nu-i mai dea drumul niciodată ! Ar fi putut să o facă, i-ar fi fost îngăduit, ar fi trebuit să o facă ! N-ar fi fost păcat ; păcat ar fi fost dacă nu o făcea. Ar fi un păcat acum, după ce știa că el și ea fuseseră înșelați și că erau chinuiți de cel care de fapt păcătuisse ? Omul acesta o silea să păcătu-iască pentru că o silea să-l urască. Era însă un păcat a cărui vină o purta tot el. Căci el o silea la gânduri de a se certa și cu Dumnezeu din cer, la gânduri care voiau să facă din dragostea și ura pe care Dumnezeu le interzicea un drept al ei. Erau gânduri criminale, gânduri pătimase, minioase, înspăimântător de înțelepte, de ademenitoare. După ce reuși să alunge înspăimântată aceste gânduri, își dădu seama că amenințarea păcatului involuntar plutește asupra ei fără scăpare. Cuprinsă de o dulce înfiorare, care o înspăimînta, îl simțea atît de aproape de ea pe omul care trebuia să-i fie străin dar nu-i era, omul în fața căruia, cuprinsă de teama slăbiciunii ei, nu mai avea scăpare ! Căută să scape de el și de ea însăși retrăgîndu-se în camera în care dormeau copiii și în care murise mama ei. Acolo unde un sentiment sfînt puse stăpînire pe ea, auzea zvonul ușor al somnului nevinovat al copiilor ; Dumnezeu îi încredințase în paza ei, răsufierea lor liniștită răzbătea ca un murmur prin noaptea calmă și întunecoasă. Fiecare răsufiere vorbea parcă despre supunerea încrezătoare și fără de grijă față de forța necunoscută, care poartă întreg universul în brațele ei de mamă. Christiane trecu de la un pătuț la altul, stînd nemișcată în genunchi în fața fiecăruia, cu fruntea sprijinită de marginea patului.

Din turla bisericii Sankt Georg se auzea bătînd ceasul, peste care trecea pasul timpului. Iar timpul nu sta în loc. Se auzea bătînd sfertul de ceas, apoi jumătalea, trei sferturi

de ceas, ora întreagă, apoi iar un sfert și iar o jumătate. Adierea ușoară a răsuflării copiilor adormiți tremura în jurul ei. Cu mâinile împreunate, Christiane rămase nemișcată multă vreme. Într-un târziu, din cîntecul ușor al răsuflării copiilor păru să se desprindă un sunet limpede, argintiu, ca al clopotelor din dimineața Paștilor : „De ce te temi de el ?“ Parcă toți îngerii ei buni o înconjuraseră, iar el era unul dintre ei, cel mai frumos, mai blînd și mai puternic, și ea se simți în stare să-l privească așa cum te uiți la îngerii cei buni. Se ridică apoi și se întoarse în camera cea mare. Întinse acolo toate scrisorile pe masă și se duse să se culce. Cînd avea să se întoarcă acasă și să găsească scrisorile, cel care se considera proprietarul ei trebuia să afle că ea le citise. Nu ca să-l sperie și nici ca o acuzație, orice ar fi gîndit ea despre el. Dar astfel putea să înțeleagă el ceea ce îi porunceă conștiința propriei lui vinovății ; putea citi amenințarea ei de a se răzbuna și intenția ei de a trece la faptă. Fritz știa că ea nu e capabilă de minciună ; dacă ar fi fost tot atît de curat pe cît era Christiane, și-ar fi dat seama că ea nu ascultase decît imboldul firii ei cinstite. Îi era greu să se despartă de scrisori, dar ele nu-i aparțineau. Luă cu ea numai medalionul cu floarea uscată, gîndindu-se că îi va spune a doua zi de dimineață lui Fritz de ce l-a luat.

Fritz era singur la vinărie. Își lăsase obosit capul în piept. Căuta în sinea lui îndreptățiri pentru ura și pentru faptele lui. Apollonius și Christiane nu erau sinceri ; ei doi erau de vină, și nu el, că risipea aici cu amîndouă mîinile ceea ce aparținea copiilor săi. Cel ce îi furase inima Christianei putea să aibă grijă și de ei. Tocmai reușise să se convingă pe sine însuși în timp ce acasă se deschidea ușa camerei mari. Tînăra femeie se sculase și pusese la loc medalionul și floarea alături de scrisori. Fritz n-avea de gînd încă să vină acasă, și ea se strecură din nou în așternut. Gîndindu-se că Apollonius va fi de acum înainte

steaua ei călăuzitoare și că, purtîndu-se ca el; va rămîne și în siguranță, adormi, zîmbind în somn ca un copil fără griji.

În casa cu obloane verzi la ferestre viața devenea tot mai apăsătoare. Înstrăinarea dintre soți era din zi în zi mai mare. Fritz Nettenmair era din ce în ce mai necruțător cu soția lui, pe măsură ce se convingea că nu are nimic de cîștigat menajînd-o. Convingerea lui izvora din calmul tot mai rece al disprețului pe care i-l arăta Christiane. Fritz nu se gîdea că el însuși o silea să-l disprețuiască. Era o reacție nefericită, cu urmări din ce în ce mai durabile. Deși îi întîlnea puțin și rar pe fratele și pe cumnata lui, Apollonius nu putu să nu observe adîncă neînțelegere dintre ei. Se simțea nefericit gîndindu-se că el poartă vina acestei neînțelegeri. El nu știa însă care erau adevăratele ei cauze. În timp ce cumnata lui avea pentru el un sentiment de stimă și de duioșie și imprimase întregii ei vieți casnice o atmosferă ce corespundea caracterului lui Apollonius, acesta continua să-și frămînte mintea spre a înțelege motivul antipatiei ei de neînvins împotriva sa. Fritz nu făcea nimic ca să înlătore această eroare. Dimpotrivă, el căuta să o adîncească. Uneori îl ironiza cu superioritate, mai cu seamă cînd era bine dispus, după ce băuse și ascultase cuvintele lingușitoare ale celor ce-i măguleau vanitatea. Erau, firește, mai numeroase însă ceasurile de descurajare, ceasurile în care era nemulțumit de sine însuși. Căuta atunci să-și închipuie că Apollonius și Christiane nu făceau decît să se prefacă și, compătîmindu-se pe el, îi ura și mai mult pe ceilalți.

Apollonius știa prea puțin despre felul de viață al fratelui său. Fritz i-l ascundea, pentru că firea înțeleaptă și chibzuită a lui Apollonius îl făcea, fără voia lui, să se poarte astfel; n-ar fi mărturisit însă nimănui, și cu atît mai puțin lui însuși, acest imbold involuntar. Muncitorii n-ar fi cutezat să-i spună lui Apollonius nici un cuvînt

care l-ar fi putut face să creadă că birfesc, mai cu seamă cînd era vorba de fratele lui, pe care el ar fi dorit să-l respecte toți, mai mult decît pe el însuși. Apollonius observase însă că Fritz îl privea ca pe un uzurpator al drep- turilor sale, care se amesteca nedorit în treburile și în activitatea lui. Încă din ziua întoarcerii, Apollonius nu se simțea bine acasă ; era o povară pentru toți cei dragi lui. Se gîdea adesea la Köln, unde se știa bine venit. Pînă acum îl reținuse aici datoria morală pe care și-o asumase angajîndu-se să ducă la bun sfîrșit lucrările de reparație. Acestea se apropiau cu pași repezi de încheiere. Gîndul lui de a pleca se putea deci realiza, și de aceea vorbi cu fra- tele său.

La început i-a fost greu lui Apollonius să-l convingă pe fratele său că vrea într-adevăr să se întoarcă la Köln. Fritz crezu mai întîi că e vorba de un pretext iscusit ca să-l liniștească pe el. Omul renunță la fel de greu atît la frică cît și la speranță. Fritz ar fi trebuit să-și spună că fusese nedrept față de doi oameni pe care se obișnuise să-i învinuiască de nedreptatea săvîrșită față de el, iar învi- nuirea aceasta îi aducea un fel de satisfacție. Fritz ar fi trebuit să-i ierte fratelui său o a doua nedreptate pe care i-o făcuse. Izbuti să se resemneze numai după ce ajunse să-l considere din nou pe fratele lui același visător de odinioară și să ia intenția lui de a pleca drept o neghiobie. După el, plecarea aceasta era o recunoaștere involuntară a faptului că Apollonius a înțeles că are în persoana lui un rival mai puternic și se depărtează din disperare că nu i-a reușit planul urzit cu șiretenie. Condescența lui jovială de altădată reveni într-o clipă, trezită ca dintr-un somn lung. Cizmele îi scîrțiau din nou, părăind a spune : „Iată-l !“ și „Acum va fi strașnic !“ Scîrțîitul triumfător al cizmelor înăbușea tot ce i-ar fi putut spune mintea despre conse- cințele de neînlăturat ale risipei, despre pierderea stimei celor din jur. I se părea că totul este iar la fel de bine ca în trecut, odată ce fratele lui va fi plecat. Crezu chiar, la

un moment dat, că este nemaipomenit de generos și că-și va ierta fratele pentru prezența lui acasă. Își îndreptă semeț statura în fața fratelui său, apărînd în toată măreția lui de odinioară, așa cum îl întîmpinase la întoarcere în calitatea lui de conducător unic al întreprinderii și, cu un rîs cît mai binevoitor, îi dădu a înțelege lui Apollonius că va încerca să obțină aprobarea tatălui lor. Acesta singur avea să hotărască.

Altele erau sentimentele tinerei femei. Fritz Nettemair era prea deștept ca să-i vorbească acum despre ele. Însă bătrînul Valentin nu era la fel de deștept și nici nu vedea de ce ar fi trebuit să fie. Lui îi plăcea să fie un nesocotit. Bătrînului său stăpîn nu-i spunea nimic. Era de mirare cît de conștiincios își făcea datoria față de cei ai casei, el, cel mai cinstit slujitor văzut vreodată. Nu spunea niciodată nimic celor doi fii despre ce se întîmpla cu bătrînul ; din fidelitate față de el, ascundea tinerilor starea tatălui lor la fel de îndîrjit ca bătrînul însuși. Era însă atît de devotat și tinerilor, încît părintele nu afla de la el despre copii lui decît ceea ce voiau ei, chiar dacă bătrînul ar fi făcut ce nu făcea niciodată : să-i pună întrebări despre ei.

Tinerei femei i se părea că îngerul ei bun voia să o părăsească. Se simțea mai sigură de sine alături de el decît despărțită, căci toată vraja care oprea dorințele ei să devină nelegiuite se revărsa din ochii lui limpezi asupra ei, de pe fruntea lui atît de curată, încît o privire vinovată, neîndrăznind să o soarbă în dorința ei ce ar fi întinat-o, se întorcea purificată și purificatoare în sufletul din care plecase.

Apollonius nu avea să plece, iar asta din vina fratelui său, singurul om din oraș care se bucura de plecarea lui. Firește, Fritz nu-și recunoștea vina, pe care o puneă tot în seama fratelui său. Apollonius îi vorbise arhitectului despre hotărîrea lui și nu înțelesese de ce acest om de

treabă, care încuviința de obicei dinainte tot ce avea el de gînd să facă, — ca și cum Apollonius n-ar fi putut face nimic ce nu i-ar fi fost lui pe plac —, primise înștiințarea sa cu o răceală neașteptată, răspunzîndu-i scurt, parcă mirat. Apollonius stăruia, vrînd să afle cauza acestei schimbări. Oamenii cinstiți se înțeleg ușor. După ce își arătă mirarea că Apollonius nu știe nimic, arhitectul îi spuse tot ce știa despre felul de viață al lui Fritz, fiind de părere că depozitul și casa nu puteau fi păstrate fără sprijinul lui Apollonius. Îi promise că va căuta să afle mai mult, și curînd îi dădu lui Apollonius și alte lămuriri. Fritz era dator în diverse locuri sume destul de însemnate, iar depozitul de ardezie fusese, mai ales în ultimul timp, administrat atît de nechibzuit și de incorect încît mulți clienți vechi îi părăsiseră, și alții erau pe cale să o facă. Apollonius se sperie. Se gîndea la tatăl lui, la cumnata lui și la copiii ei. Se gîndea și la el, însă tocmai sentimentul cîstei, atît de puternic la el, îl făcu să-și închipuie înainte de orice cît avea să sufere bătrînul, — mîndru, corect și lipsit de vedere —, dacă ar ajunge să trăiască rușinea unui faliment. El însuși avea cum să-și cîștige pîinea. Ce s-ar fi întîmplat însă cu soția și copiii fratelui său ? Ei nu erau obișnuiți cu lipsurile. Aflase că Christiane moștenise de la părinții ei o avere destul de frumușică. Începu să sperie că lucrurile s-ar mai putea îndrepta. El era gata să-i ajute. N-ar fi precupețit nici timp, nici putere și nici bani. Chiar dacă n-ar fi putut să mai împiedice decăderea, cei apropiați lui nu aveau să cunoască lipsurile.

Arhitectul, om de treabă cum îl știm, se bucură de felul de a gîndi al tînărului, la care ținea. Sperase că el va gîndi astfel și-i păruse rău că nu-i vorbise mai înainte. Se oferă să-l ajute pe Apollonius. Nu avea soție și nici copii, iar Cel de Sus îi dăruise o moștenire cu care putea să-și ajute un prieten la nevoie. Apollonius nu primi încă. Voia întîi să vadă cum stăteau lucrurile și să se asigure

că va putea face față în mod cinstit împrumutului ce i se oferea.

Zilele care au urmat au fost grele pentru Apollonius. Bătrînul nu trebuia să știe deocamdată nimic, iar dacă onoarea lui putea fi păstrată nu trebuia nici să afle că ea fusese amenințată. Față de fratele său, Apollonius avea nevoie de întreaga lui fermitate și de toată blîndețea de care era în stare. Trebuia să i se impună în fiecare zi și să-l ierte în fiecare ceas. Nu era deloc ușor să afle de la el situația averii lui, numele creditorilor și totalul datoriilor. Zadarnic încerca Apollonius să-i arate buna lui credință. Fritz nu-l credea și, chiar dacă l-ar fi crezut, tot l-ar fi urît. Se ura pe sine însuși în făptura lui Apollonius și îl ura cu atît mai mult cu cît i se părea urîtă propria lui purtare. După ce află numele creditorilor și sumele datorate, Apollonius cercetă situația depozitului, pe care o găsi mai încurcată decît se temuse. Registrele nu erau în ordine ; în ultimul timp nu se mai înregistrase nimic. Se primiseră scrisori de la clienți care se plîngeau de calitatea mărfii și de neglijență în livrare ; mai erau și scrisori cu note de plată de la proprietarul carierei, care nu mai acorda credite pentru comenzi noi, întrucît cele vechi nu fuseseră achitate. Averea Christianei fusese în cea mai mare parte risipită ; Apollonius trebui să-și silească fratele să pună deoparte ceea ce mai rămăsese. Fu nevoit să-l amenințe cu darea în judecată. Nu e greu să ne închipuim cîtă suferință i-a pricinuit lui Apollonius, care avea atîta nevoie de ordine, toată această dezordine ; nu e greu să ne închipuim cît a suferit pentru fratele său, el care era atît de strîns legat de familia lui ! Fritz vedea însă în fiecare cuvînt și în fiecare faptă a lui Apollonius numai o prefăcătorie pe care, firește, Apollonius nu izbutea să o ascundă. După nesfîrșite străduinți, acesta reuși să-și dea seama de situație în întregul ei. Înțelese că, dacă ar fi reușit să recîștige clienții, iar creditorii ar mai fi așteptat, onoarea casei lor ar fi putut fi salvată, cu economii severe,

cu hărnicie și corectitudine, iar dacă ar fi muncit fără să ostenească, nepoții lui ar fi putut moșteni cel puțin un depozit și un atelier fără datorii. Apollonius trimise întâi scrisori clienților, apoi se duse la creditorii fratelui său. Primii se arătară dispuși să cumpere mai departe. Se arătară la început prudenți : primele lor comenzi erau destul de neînsemnate. Ștînd de vorbă cu creditorii, avu bucuria să-și dea seama de încrederea pe care și-o cîștigase în oraș. Dacă el se considera chezaș, sumele datorate rămîneau sub formă de capital pînă la acoperirea lor treptată, în schimbul unor dobînzii mici. Unii dintre ei voiau să-i încredințeze chiar și bani lichizi. Apollonius nu făcu nimic pentru a pune la încercare sinceritatea asigurărilor primite și își cîștigă astfel și mai mult încrederea celor ce i le dăduseră. Calm și simplu, îi spuse apoi fratelui său ce făcuse și ce avea de gînd să mai facă. Muștrările nu puteau îndrepta nimic, iar prevenirile i se păreau de prisos, pentru că situația vorbea de la sine. Apollonius urma să se ocupe de tot : de depozit și de atelier ca și de casă, făcînd de acum înainte numai el singur toate plățile și cheltuielile. Fritz n-ar fi putut crede că Apollonius îi încălca în mod necuvenit drepturile. Acesta garantase cu onoarea lui și i se cuvenea deci să aibă mîină liberă. Rînduirea netulburată a tuturor activităților prin care s-ar fi putut ajunge la reușita dorită impunea conducerea lor de către un singur om.

Înainte de orice trebuia pus din nou pe roate depozitul cu vînzare. Proprietarul carierei trimisese marfă de calitate din ce în ce mai proastă, și Fritz fusese nevoit să o primească, pentru că altfel nu ar fi avut ce vinde : propunerea creditorilor de a îngheța datoria sub formă de capital fu acceptată, pentru că împreună cu ceea ce mai rămăsese din averea Christianei să fie transformat în bani lichizi, plătindu-se proprietarului carierei vechea datorie și achitînd pe loc o nouă comandă mai substanțială. Aveau astfel din nou o marfă bună la prețuri mai mici și își pu-

teau asigura noi clienți. Proprietarul carierei, care avea prilejul să-l cunoască acum pe Apollonius și să-și dea seama de priceperea sa, îi propuse — întrucît el era bătrîn și obosit de muncă — să-i dea lui în arendă cariera. Condițiile puse îi arătară lui Apollonius că n-ar fi avut decît de cîștigat dacă primea propunerea, însă atîta timp cît știa cu cîte greutate are încă de luptat nu cuteza să-și risipească forțele între mai multe activități.

Apollonius alcătui un plan pentru primul an și stabili o sumă fixă pe care trebuia să o primească Fritz în fiecare săptămînă pentru casă și gospodărie. Concedie dintre salarii pe toți cei de care se putea lipsi. Pe bunul Valentin îl făcu supraveghetor în timpul cît el însuși avea să lipsească, chemat de diferite treburi. Avea bănuiala întemeiată că puțin-cinstita calfă se făcuse vinovată de multe furtușaguri. Fritz, care ținea la paznicul onoarei sale, ca și cum ar fi fost ultimul ei bastion, făcu totul ca să-l scuze și să-l păstreze. Îi spuse lui Apollonius că tot ce săvîrșise acel om fusese numai din porunca lui. Deși ar fi preferat să-l dea în judecată, Apollonius trebui să se mulțumească să-i plătească leafa și să-l concedieze. Îi explică fratelui său cu toată blîndețea care sînt motivele, rămînînd însă neînduplecat. Orice om nepărtinitor își dădea seama că el nu putea face altfel și că plecarea calfei era de nediscutat. La fel se gîdea și Fritz în sinea lui și, rămas singur, izbucni într-un rîs nestăpînit : „Sigur că trebuie să plece !“ În rîsul lui se simțea un fel de satisfacție, satisfacția că avusese dreptate, un fel de bucurie dureroasă cu care se ironiza pe sine însuși : „Tipicarul ar fi un prost dacă nu l-ar alunga. Prost cum am fost eu crezînd că are să-l lase să rămînă. Ah, sînt prea cîstit, sînt neghiob de cîstit față de unul ca el. Ce-i pasă lui de datoriile mele ? Vrea numai să mă aibă în mînă ; m-a silit să fac datorii ca să poată alunga pe omul ce-i stătea în cale. Dorea să devină stăpîn aici în casă, de aceea m-a tot împins dintr-un loc într-altul, voind să mă intimideze, ca să îngădui tot ce

vrea el și ca să se poată întâlni cu ea trecînd peste mine. Și dacă are dreptate, de ce rabdă atîtea de la mine ? Un om cîstit ca mine s-ar purta altfel. Are conștiința încărcată ; nu s-ar purta astfel, dacă n-ar fi prefăcut. E un adevărat... Cînd nu reușește cu intimidarea, încearcă cu vorbele frumoase. Nu-i destul de deștept pentru mine. Eu unul cunosc lumea mai bine decît el !“

Oricum s-ar fi purtat Apollonius, atît blîndețea cît și severitatea îl întăreau pe Fritz și mai mult în convingerea lui. Pe măsură ce trecea timpul convingerea aceasta nu-l mai părăsea, și ea îi absorbea din ce în ce mai mult toate gîndurile, năpădindu-i întreaga ființă. Pentru el nu mai exista nici un obstacol din afară care să fi putut împiedica intențiile criminale ale fratelui său.

De aici înainte starea lui sufletească oscila între resemnarea disperată față de ceea ce nu mai putea fi împiedicat, ba chiar se și întîmplase, și între strădaniile încordate de a înlătura totuși inevitabilul. De aceea și purtarea lui față de Apollonius era cînd înfruntare fătîșă, cînd prefăcătorie slugarnică, dar iscoditoare. Cînd se afla în cea dintîi stare căuta uitare în distracții ziua și noaptea. Spre nenorocul său, omul lui de încredere de odinioară găsisese de lucru la o carieră apropiată și îl însoțea la petreceri nopți întregi. „Oamenii de vază“ îi întorseseră spatele și se răzbunau arătîndu-și disprețul pe față pentru pofta ce le-o stîrnise și acum nu le-o mai putea satisface. Îi răsplăteau astfel pentru condescendența lui jovială, pe care o suportaseră atîta timp cît le-o plătise cu șampanie. Fritz îi ocolea acum, mergînd împreună cu omul lui prin locuri cunoscute de acesta. Aici își regăsi condescendența jovială dar, ce-i drept, ea suna acum cu o octavă mai jos. Cîrciumile răsunau acum de glumele lui, iar glumele acestea semănau din ce în ce mai mult cu condițiile în care erau spuse. Drept e că și în timpuri mai bune ele aveau o înrudire prevestitoare cu cele de acum. Veni apoi

o vreme în care Fritz nu se mai sfia de tovărășia cu oamenii de rînd.

În timp ce Apollonius ciocănea cît e ziua de lungă acolo, sus, pe nava lui primejdioasă, pentru copiii și soția fratelui său, și ședea pînă noaptea tîrziu aplecat peste registre și scrisori, lipsindu-se pînă și de hrana binemeritată, pentru a îndrepta cu hărnicie și iubire tot ce stricase fratele său, acesta povestea prin cîrcumi cît de rău a fost cu el Apollonius, pentru că el, Fritz, e un om de treabă, iar fratele lui un nemernic. O spune atît de des, încît în cele din urmă crede și el că e adevărat. Îi compătimentește pe creditorii, care s-au lăsat duși de nas de fățarnicul ce-i va păcăli pe toți ; născocеște povești menite să dea crezare compătimirii lui. După părerea sa, Apollonius muncea în zadar și veghea zadarnic peste registre și scrisori. Nimeni însă nu-l credea pe Fritz și tot ce spunea îl făcea să piardă și bruma de stimă ce i se mai păstra. Își bătea joc de toate planurile și faptele lui Apollonius. Acesta spera totuși că fratele lui își va da seama în cele din urmă de sinceritatea lui și se va îndrepta. Speranța aceasta dovedea mai mult firea lui încrezătoare și arăta cît de puțin cunoștea firea fratelui său. Cînd Fritz își dădea uneori seama de răutatea lui, avea un motiv în plus să-și urască fratele, tipicarul, iar cea care suferea era Christiane, mai cu seamă atunci cînd Fritz se întorcea acasă în zori, cînd Apollonius se pregătea să înceapă o nouă zi de muncă.

Acoperișurile de tablă sau de olane au nevoie de reparații de obicei abia după un număr de ani ; acoperișurile de ardezie sînt însă altfel. Din cauza schelelor și a umblatului pe suprafața lor, în timpul lucrului apar mereu tot felul de stricăciuni, care nu se văd întotdeauna imediat. În primii trei ani după acoperire sau după schimbarea acoperișului este nevoie adesea de reparații mai întinse decît în următorii cincizeci de ani. Acoperișul bisericii Sankt Georg confirma și el această veche ex-

periență. Însă învelișul de ardezie al turlei, de care se ocupase Apollonius însuși, vorbea destul de limpede despre conștiințiozitatea deosebită a celui care îl făcuse. Stăncuțele care locuiau aici ar fi rămas încă multă vreme netulburate dacă un bătrîn meșter tinichigiu n-ar fi căutat să-și dovedească dragostea lui bisericească prin alcătuirea unor ornamente din tablă. Era o cunună de flori pe care Apollonius trebuia să o pună în jurul acoperișului turlei, și pentru aceasta își legase scara de vârful metalic al turlei. Trecuse peste jumătate de an de cînd o demontase.

Între timp eforturile lui stăruitoare nu rămăseseră fără succes. Păstrase vechii clienți și cîștigase și alții noi. Creditorii își primiseră dobînzile și cite o mică parte din datorie pe primul an. Încrederea și stima față de Apollonius creșteau cu fiecare zi și odată cu ele și speranța și puterile lui, făcîndu-l să se străduiască de două ori mai mult.

Păcat însă că nu se putea spune același lucru și despre Fritz și despre înțelegerea dintre cei doi soți ! Era spre binele lui Apollonius că se dăruia cu tot sufletul planurilor și muncii lui și că nu-i mai rămînea timp să-și urmărească pas cu pas fratele cu ochiul sau cu inima și să vadă cum se prăbușea tot mai mult cel pe care se străduia să-l salveze. Dacă se bucura pentru ceea ce reușise, o făcea din atașament pentru Fritz și familia lui. Fritz înțelegea însă altfel bucuria lui și nu se gîndea decît la cum ar putea s-o tulbure.

Fritz Nettenmair ajunsese rău. La început dădea soției sale, pentru gospodărie, cea mai mare parte din banii primiți în fiecare săptămînă. Apoi își opri din ei din ce în ce mai mult, și în cele din urmă începu să ducă toți banii acolo unde nevoia lui de a-și cumpăra lingușirile, făcînd cinste cu băutură, era mai puternică decît nevoia de a se ști stimat de cetățenii orașului. Nu învățase nimic din experiența lui cu „oamenii de vază”. Christiane se descurca din ce în ce mai greu. Bătrînul Valentin înțelese strîmtoarea ei și de atunci înainte banii pentru casă nu mai

treceau prin mîna lui Fritz, ci prin mîna lui Valentin. În cele din urmă, Valentin deveni trezorerul ei și nu-i dădea niciodată mai mult decît îi trebuia pentru moment, deoarece din mîinile ei banii puteau fi luați de Fritz. Christiane era nevoită să îndure din cauza lui și această înjoșire. El se obișnuise să se răzbune pe ea pentru tot răul pe care i-l făcuseră ceilalți, pentru reușita lui Apollonius, pentru neizbînzile proprii. Valentin i-ar fi destăinuit de mult lui Apollonius purtarea lui Fritz, dacă nu l-ar fi oprit Christiane. Ea era bucuroasă să îndure orice pentru omul care îndura și mai multe pentru ea și copiii ei. Dacă Apollonius era în călătorie pe vreme de furtună, ea rămînea ceasuri la rînd sub cerul liber. Vremea rea pe care o înfrunta el voia să o înfrunte și ea. Voia să poarte și ea aceeași grea povară, dacă nu-i putea face lui povara mai ușoară. Iată pînă unde mergea puterea ei de sacrificiu.

De obicei își folosea timpul pe care i-l lăsau gospodăria și copiii cu diferite lucruri de mînă pe care i le vindea Valentin. Banii cîștigați astfel îi folosea în parte — ea răbda bucuroasă de foame, dar nu-și lipsea copiii de nimic — pentru a împodobi camera de locuit cu obiecte care știa că-i plac lui Apollonius. Și asta deși Apollonius nu intra niciodată în încăpere și nu le vedea niciodată. De altfel nici nu ar fi făcut-o dacă ar fi știut că el avea să le vadă. Cel care vedea însă, ori de cîte ori intra în cameră, era Fritz. Lui nu-i scăpa nimic din ceea ce putea da un nou imbold urii și miniei lui. Vedea părul băieților lui pieptănat în bucle după pieptănătura lui Apollonius ; vedea născîndu-se și crescînd pe chipurile soției și copiilor săi asemănarea cu Apollonius ; nu-i scăpa nimic din tot ce arăta admirația soției sale pentru Apollonius, nimic ce trăda ea conștient sau inconștient din apropierea ei sufletească de cel pe care el îl ura ; descoperea influența acestuia pînă și în cele mai mici amănunte. Începu iar să-l vorbească de rău pe Apollonius, folosind cuvinte prin care

arăta cât de mult poate împrumuta și el din felul de a fi al altora.

Cînd copiii erau de față, prima grijă a Christianei era să-i îndepărteze. Nu voia ca ei să-și dea seama de vulgaritatea lui și să înceapă să-l disprețuiască. Nu la el se gîndea, ci la copii. El nu lăsa să se vadă că de fapt era bucuros să scape de „spioni“. Nu-i păsa de copii, nu se gîndea decît la el. Decăderea sa îl însingurase. Se temea de ceea ce ar fi putut spune copiii despre el lui Apollonius. Nu se gîndea că și soția lui ar fi putut să-l demaște, deși își închipuia că ea se întîlnește cu Apollonius. Patima și viața dezvălătată îi topiseră pînă și puțina lui nevoie de limpezime. Părerile lui n-aveau decît să se contrazică dacă nu contraziceau dispoziția lui de moment, îndărătnicia patimii sale. Tot ce vedea în încăpere era pentru el o nouă dovadă a dezonoarei lui. Cum ar fi putut crede că cele văzute aveau alt scop decît acela de a fi remarcate de Apollonius ! Dacă ea îi spune că pe ea o poate certa, dar să nu-l certe pe Apollonius, ochiul ager al geloziei îl face pe Fritz să înțeleagă că de fapt ea se bucură să sufere pentru Apollonius. Fritz o învinovățește, iar ea nu neagă, ci îi spune : „Pentru că și el suferă pentru mine și pentru copiii mei“. El își cheltuiește banii agonisiți cu trudă ca să acopere lipsurile atunci cînd soțul ei fură de la gura copiilor ceea ce li se cuvine.

— Și asta ți-o spune ție ? Sigur că ți-a spus-o ! rîde bărbatul cu o bucurie nestăpînită, pentru că astfel ar avea dovada întîlnirilor ei cu Apollonius.

— Nu mi-a spus el, îi răspunde Christiane supărată că cel pe care îl disprețuiește crede că Apollonius e la fel cu el. El, soțul, nu recunoaște ceea ce au făcut alții pentru el, iar ceea ce face el pentru alții nu uită să amintească neîncetat, voind să dea impresia că a făcut chiar mai mult. Apollonius, dimpotrivă, e recunoscător pentru tot ce primește, iar despre tot ce face pentru alții nu vorbește deloc sau caută să dea impresia că a făcut mult prea pu-

țin — pentru ca celor pe care i-a ajutat să le fie mai ușor să-i ceară, să primească și să nu se simtă datori față de el. Cum să-i fi spus Apollonius!? Îi spusese bătrînul Valentin. Acesta vînduse drept al lui ceasul pe care Apollonius îl adusese de la Köln, dar nu-i dăduse voie să-i spună Christianei.

— Și l-ă oprit să spună că nu i-a dat voie? rîse Fritz. În rîsul lui se simțea un ușor dispreț. Visătorul putea fi în stare să se poarte astfel, dar el nu-l credea de data aceasta. Sigur, hohoti el și mai tare, chiar și unul mai prost decît visătorul știe că unei femei trebuie să-i dai ceva în schimb. Chiar și cea din urmă femeie știe că are un preț. O femeie cu asemenea păr, cu astfel de ochi, cu asemenea trup!

Înfigîndu-și mîinile în părul ei i se uită drept în ochi cu o privire în fața căreia orice femeie cu cugetul curat nu poate decît să roșească, o privire căreia numai o ființă decăzută îi poate răspunde rîzînd. Pentru Fritz roșeața Christianei era o mărturisire. Rîzînd mai nestăpînit, îi strigă:

— Vrei să spui că eu sînt mai rău decît el. Ai dreptate. Am luat de nevastă o femeie ca tine. El n-ar fi făcut-o. Pentru asta nu-i destul de mizerabil!

Asemenea scene se petreceau în fiecare zi, în fiecare noapte. Cînd știa că fratele lui era plecat sau retras în cămăruța lui și că bătrînul era în grădină, Fritz își vărsa mînia pe scaunele și mesele din casă. Nu îndrăznea încă să ridice mîna asupra soției lui. Trebuia întîi ca furia lui să-l arunce dincolo de cercul magic pe care îl formează în jurul ei nevinovăția și demnitatea cu care ea rabdă totul în tăcere. După ce va face acest pas, cercul magic își va pierde puterea și, în cele din urmă, ceea ce nu îndrăznește încă să facă acum va deveni pentru el o obișnuință. Oamenii nu-și dau seama ce fac atunci cînd spun: „O fac numai de data asta“. Ei nu știu ce vrajă binefăcătoare

risipesc astfel, ei nu știu că ceea ce fac o dată devine apoi obișnuință.

Poate că bătrînul Valentin nu se ținuse de cuvînt sau poate că întîmplarea îl făcuse pe Apollonius să treacă prin fața ușii într-un moment cînd Fritz îl credea departe. Auzi zgomotul, auzi cuvintele de minie ale fratelui său, auzi glasul Christianei, care suna plăcut și limpede chiar la supărare. Îi auzea pe amîndoi, fără să înțeleagă ce vorbeau. Îl cuprinsese spaima. Nu crezuse că neînțelegerea dintre ei era atît de mare. El purta vina pentru această neînțelegere. Trebuia să facă tot ce-i stătea în putință ca să-i apropie din nou.

Cînd dădu cu ochii de cel care intrase, Fritz rămase încremenit, cu mîna ridicată amenințător. Se simțea ca un om surprins în timp ce săvîrșea o nedreptate. Dacă Apollonius l-ar fi certat așa cum merita, Fritz s-ar fi arătat umil. Apollonius voia însă să-i împace, și vorbele lui erau calme, prietenoase. Și-ar fi putut da seama, pentru că i se întîmplase adeseori ca blîndețea lui să nu facă decît să încurajeze împotrivirea plină de batjocură a lui Fritz. Așa se întîmplă și acum. Rîzînd fără măsură, Fritz îi răspunse disprețuitor că-și face scrupule, cînd de fapt e stăpîn. Oare de aceea se crede stăpînul casei ? Știa că el în locul lui Apollonius s-ar fi purtat altfel. Ar fi făcut-o să sufere pe cea pe care o știa în puterea lui. El era un om cinstit și nu avea nevoie să se roage. Își aduse apoi aminte de cîte ori pîndise zadarnic pe la uși ca să-l surprindă pe Apollonius în această cameră. Acum era aici. Intrase neștiind că el, Fritz, era acolo. Apollonius era cel ce trebuia să se sperie, Apollonius era cel prins asupra faptului, și nu el. Împăcarea era doar pretextul imediat, născocit de Apollonius în această situație. De aceea vorbea atît de blajin și lipsit de îndrăzneală. De aceea se speriasă Christiane, care voia să-l facă să creadă că Apollonius nu intră niciodată în această încăpere. De aceea îl privea atît de rugător. Privirea plină de dispreț cu care îl măsurase o clipă mai înă-

inte, pudoarea jignită dispăruseră brusc de pe chipul ei, pe care acum se citea conștiința vinovăției. Era sigur acum că nimic nu mai putea fi împiedicat, singurul lucru pe care îl avea de făcut era să pedepsească. Îi putea arăta acum fratelui său că știe cu cine are de-a face și știuse dintotdeauna.

Arătînd spre Christiane, spuse :

— Mă roagă să plec. De ce ? Eu mă uit pe fereastră. E ca și cum n-aș fi aici și nu văd ce faceți.

Apollonius nu înțelegea nimic. Christiane însă știa ce vrea să spună, chiar fără să se uite la el. Voia să iasă din cameră. Nu putea îndura să fie înjosită și tîrîtă în noroi în prezența lui Apollonius. Fritz o ținu pe loc, apucînd-o cu brutalitate, ca o pasăre de pradă. Christiane ar fi strigat de durere dacă suferința sufletească n-ar fi fost mai mare decît cea a trupului.

— Să nu-ți faci griji că vrea să plece, izbuti să rostească Fritz printre hohote de rîs sălbatic, țintuindu-și fratele cu privirea la fel de brutal cum o apucase pe Christiane. Să nu-ți fie frică. De îndată ce întorc spatele are să se întoarcă și ea. Haideți, vorbiți. Tu spune-i că nu poți să-l suferi ; eu am să cred ; ce nu crede un bărbat unei femei ca tine ? Iar tu povestește-i despre Köln, unde ai învățat de toate, pentru ca să-ți izgonești fratele din casă și de la treburile firmei, ca să — ha, ha, ha ! Hai spune-i că o femeie trebuie să fie supusă. Nu ? O, o asemenea femeie supusă este — hai, spune-i ce este. Ea nu știe încă, nevinovată ! ha ! ha ! ha !

Apollonius nu înțelegea nimic din tot ce vedea și auzea, dar brutalizarea unei femei lipsite de putere de către un bărbat mai tare decît ea îl revolta. Mînia îl cuprinsese fără voie, dublîndu-i puterea, care și așa era mai mare ca a fratelui său. Prinse brațul care o ținea pe Christiane, silîndu-l să dea drumul pradei și să cadă ca paralizat. Christiane voi să iasă, dar se prăbuși fără putere. Apollo-

nus o prinse în brațe și o întinse pe canapea. Apoi se întoarse, ca un înger mînios, către fratele său.

— Am vrut să mi te apropii cu blîndețe, dar nu o meriți. Am îndurat multe de la tine și am să mai îndur ; ești fratele meu. Spui că eu sînt de vină, că eu te-am împins la nenorocire ; Domnul îmi e martor că am făcut tot ce am putut ca să te salvez. Pentru cine am făcut ceea ce îmi reproșezi dacă nu pentru tine, pentru a-ți salva cîntea, soția și copiii ? Cine m-a silit să fiu aspru cu tine ? Pentru cine trudesco eu ? Pentru cine veghez eu ? Dacă ai ști cît de greu îmi este că mă silești să-ți spun ceea ce fac pentru tine ! Știe Dumnezeu, dar tu mă împingi s-o fac ; n-am mai spus nimănui, nici măcar mie însumi. Știi și tu că nu cauți decît un pretext ca să te porți dușmănos cu mine. Îmi dau seama și am să te rabd mai departe ca și pînă acum. Dar ca să găsești în aversiunea soției tale împotriva mea un pretext ca s-o chinuiești și pe ea și să te porți cum nici un om cu bun simț nu se poartă cu o femeie cînstită asta n-am s-o îngădui.

Fritz izbucni într-un hohot de rîș răsunător. Fratele lui îl dezonorase în fel și chip, iar acum mai juca în fața lui și rolul omului virtuos, jignit pe nedrept, protectorul cavaleresc al femeii ofensate pe nedrept.

— Femeie cînstită ! Ce femeie cînstită ! O, desigur ! Așa e ea, nu ? Așa spui tu, iar tu ești un om cînstit. Ha, ha ! Cine să știe mai bine că o femeie e cînstită decît un bărbat atît de cînstit ? Nu mi-ai luat totul ? Trebuie să-mi mai iei și mințile ca să-ți pot crede povestea. Nu te place ? Nu te poate suferi ? Dar încă nu ști cît de tare. Numai să plec eu și are să-ți spună. Are să fie vai de tine ! N-are să-ți dea pace pînă ce n-ai s-o crezi. Cînd sînt eu de față nu spune nimic. Una ca ea nu vorbește despre asemenea lucruri de față cu soțul ei, dacă e atît de cînstită cum e ea. De ce nu spui că nici tu n-o poți suferi ? Ah, mi-am pierdut mințile ! Am ajuns să cred tot ce-mi spuneți !

În rătăcirea patimii lui, Fritz Nettenmair era convins că aversiunea Christianei față de Apollonius era o născocire a amîndoura.

Apollonius încremenise. Înțelegea ceea ce nu voia să creadă. Pe chipul lui, Fritz putea citi spaima care se năștea acum, cînd începea să înțeleagă, supărarea și durerea că nu înțelesese. Și tot ce vedea Fritz era atît de adevărat ; el însuși era nevoit să creadă. Gîndurile ce-i treceau fulgerător prin minte îl făcură să amuțească. Ceea ce trebuia să se întîmple ar mai putea fi deci împiedicat sau amînat ! Își veni iar în fire. Apollonius însă — și Fritz, cu toată tulburarea lui, își dădea seama — se îndoia încă, nu putea să creadă. Așadar, greșeala lui nebunească mai putea fi îndreptată încă, ar mai fi putut împiedica deci, sau amîna măcar, ceea ce trebuia să se întîmple, fie numai cu o zi sau două. Dar cum ? Prefăcîndu-se că a făcut o glumă grosolană ? Asemenea glume nu erau neobișnuite pentru el, iar pe Apollonius îl privea din nou ca pe visătorul care credea tot ce i se spunea. El însuși era, ca și pînă acum, omul care cunoaște viața și știe cum să-i ia pe visători. Trebuia măcar să încerce, dar cît mai repede, înainte ca Apollonius să-și dea pe deplin seama de ceea ce tocmai aflate. Izbucni într-un hohot de rîs, caricatură sinistă a rîsului jovial cu care obișnuia să-și răsplătească propriile glume. Avea haz că Apollonius putea crede că el, Fritz, e gelos ! Veselul, nepăsătorul Fritz Nettenmair ! Și încă gelos pe el, pe Apollonius. Nimic pe lume nu putea avea mai mult haz ! Citi pe chipul Christianei că întorsătura aceasta era binevenită. Îndrăzni de aceea să spună că și pe Christiane o amuza gelozia lui, iar aprobarea ei îl făcu și mai îndrăzneț. Glumi chiar pe socoteala soției lui care găsește de cuviință să-l cicălească pentru că îi cerea să cîștige simpatia celui pe care nu-l putea suferi și explică rîzînd că de aici veneau micile lor neînțelegeri conjugale. Rîse și de Apollonius, care lua în serios o ceartă neînsemnată. Unde erau de găsit oameni căsătoriți fără

asemenea neînțelegeri ? Se vedea bine că Apollonius era încă holtei.

Auzind pe coridor vocea arhitectului, care întreba de el, Apollonius ieși repede, pentru ca acesta să nu intre și să asiste la cele ce se petreceau. Fritz îi auzi plecând împreună. Nu era cîtuși de puțin liniștit. Cînd Apollonius ieșise pe ușă, pe chipul lui se citea încă lupta ce se ducea pentru înțelegerea noului gînd. Fritz era foarte supărat pe el însuși și-și vărsă supărarea pe Christiane. Simțea în clipa aceea că purtarea lui o învrăjbea. Privirea ei trăda cît de mult se disprețuia pe ea însăși pentru că fusese nevoită, cu o clipă mai înainte, să intre în jocul lui, pentru că se gîndea că de acum înainte nu mai are nimic de pierdut. Fritz trebuia să se teamă. N-ar fi trebuit s-o împingă atît de departe. Și deși își dădea seama, îi spuse totuși batjocoritor că și ea știe să mintă, la fel de iscusit ca oricare alta. Fritz nu fusese niciodată un om tare, iar acum era mai slab ca oricînd.

În sufletul lui, o slăbiciune făcea loc alteia. Obişnuința nebunească de a căuta uitarea în băutură îl îmboldea să plece de acasă ; spaima stîrnită de gelozie îl ținea în loc cu mii de gheare. Fratele lui nu se gîndise încă la ceea ce ar fi putut avea, oricînd, dacă ar fi vrut, iar el singur îi arătase acum drumul. Iubirea lui de demult, iubirea și frumusețea Christianei, — Fritz nu-și dăduse niciodată atît de bine seama cît era de frumoasă —, dependența lui de Apollonius, ura pe care i-o purta Christiane, faptul că locuiau împreună, conștiința propriei lui vinovății, toate acestea făceau să-i sporească spaima. Și chiar dacă Apollonius era atît de cinstit pe cît se arăta, el, Fritz, ținînd seama de toate acestea, nu putea avea încredere în el. Frămîntat de aceste gînduri, nu-și pierdu o clipă soția din ochi cît fu ziua de lungă. Numai după ce se lăsă liniștea în jurul lui, după ce Christiane culcă copiii și se culcase și ea, după ce nu mai văzu lumină la ferestrele lui Apol-

lonius, scăpă din ghearele geloziei și puterea obișnuinței deveni mai tare. Încuie ușa din spate, care îl separa pe Apollonius de încăperile casei, trase și zăvorul, încuie chiar și ușa dinspre scara pridvortului și, în cele din urmă, și ușa de la ieșire. Avea pricină să se grăbească, deși încă nu știe. Calfa nu mai poate aștepta multă vreme. Fritz încă n-a aflat că Apollonius a reușit să obțină de la proprietarul carierei ca omul să fie concediat, iar de la poliție ordinul ca el să plece din oraș chiar a doua zi. Calfa e gata de plecare. Pornind de la cârciumă, se duce în lumea largă ; înainte de a pleca vrea să-și ia rămas-bun de la fostul lui stăpîn și să-i mai spună ceva.

Fritz nu mai are aproape nimic pe lume. Drumul pe care merge îl depărtează din ce în ce mai mult de tot ce i-a fost mai drag, de tot ce a pierdut pentru totdeauna. Nu are să mai fie niciodată lingușit și admirat. De soția lui nu-l mai leagă decît chinurile geloziei. La tatăl său n-a ținut niciodată. Pe fratele lui îl urăște. Urăște, și în nebunia lui știe sau crede că este urît. Fetița sa, Annchen, s-ar lipi de el cu toată puterea unei inimi de copil dornic de iubire, dar el o respinge plin de ură. Pentru el ea este „spioana“. În inima lui nu mai e loc decît pentru un singur om, unul care merită mai puțin decît oricine. Știe ce fel e, știe că l-a înșelat, că a contribuit la ruina lui, și ține totuși la el. Omul acesta îl urăște pe Apollonius; e singurul, în afară de el, care îl urăște pe Apollonius și de aceea ține la el !

Fritz însoți pe calfă o bucată de drum. Calfa dorea să meargă mai repede și-i ceru să nu-l mai însoțească. Cînd oamenii se despart își vorbesc despre ceea ce le e drag. La despărțire, Fritz Nettenmair și omul lui au vorbit despre ura lor. Calfa știa că Apollonius l-ar fi trimis bucuros la închisoare dacă ar fi putut. Stînd față în față la despărțire, calfa îl măsură pe Fritz cu privirea. Era o privire rea și iscoditoare, o privire furișă și încruntată, care îl întreba pe tăcute pe Fritz dacă e și el gata să în-

făptuiască ceva ce nu voia să rostească. Apoi, cu o voce răgușită care ar fi surprins pe altcineva, dar nu și pe Fritz, care era obișnuit cu ea, rosti :

— Ce voiam să mai spun... o să aveți curînd un doliu în familie. L-am văzut nu de mult... Nu era nevoie să spună vreun nume. Fritz Nettenmair știa despre cine era vorba. Există oameni care văd mai mult decît alții, urmă calfa. Există oameni care își dau seama că un ardezier nu mai are mult pînă se va prăbuși și va fi adus acasă ; oameni care-l văd zăcînd în sicriu. Un ardezier bătrîn m-a învățat și pe mine să citesc dinainte pe fruntea celui sortit pieirii. Eu cunosc această taină. Iar acum rămii cu bine. Și să nu cîrtești cînd îl vor aduce pe targă.

Omul plecase ; pașii lui se auzeau undeva departe. Fritz Nettenmair rămăsese pe loc, privind în cețurile alburii în care dispăruse. Norii de ceață atîrnau ca o pînză întinsă peste pajiștile de pe marginea drumului. Ridicîndu-se în aer, luau tot felul de forme bizare, se incolăceau, se risipeau, coborau iar pe pămînt, se înălțau din nou. Se agățau în ramurile sălciilor care străjuiau drumul, cînd acoperindu-le, cînd dezvăluindu-le, așa încît nu mai știai dacă negura se preschimba în copaci sau copacii se preschimbau în negură. Ceva asemănător se petrecea în sufletul lui Fritz. Nu mai știa dacă proiecta în afară propriile lui vedenii, sau dacă le vedea în sinea lui : vedea ca prin ceață făpturi aplecate asupra unui trup fără viață întins pe pămînt, apoi un cortegiu funebru, care înainta încet ; i se părea că cel pe care îl ducea la groapă era cînd fratele lui, cînd un dușman. Se simțea cînd cuprins de o bucurie sălbatică, cînd doborît de tristețe, iar uneori bucuria și tristețea se împleteau, una căutînd să o acopere pe cealaltă. Ierta totul celui care zăcea întins fără viață. Vărsa lacrimi pentru el ; iar în clipele în care cîntul de înmormîntare nu se mai auzea, un sunet vesel de cimpoi murmura în surdină : „Iată-l că vine ! De acum va fi strașnic !“ Iar lîngă cel mort zăcea, nevăzut, încă

un leș — frica lui de ceea ce s-ar întâmpla dacă fratele său n-ar muri. Vechea fericire plină de jovialitate a lui Fritz Nettenmair începea să înmugurească într-ascuns în coșciug. Fritz se simțea ca un înger ; dorea chiar ca fratele lui să nu mai moară, pentru că... dar știe că acesta trebuie să moară.

Mai târziu, pe cînd pașii lui răsunau iar pe caldarîmul orașului, ceața încă nu se ridicase ; drumul trecea prin fața hanului „La vulturul roșu“. Ferestrele sînt luminate, se aude muzică. Fritz se oprește, privește spre ferestre, mîna lui se mișcă fără voie în buzunar, ca pe vremuri cînd erau acolo bani care zornăiau. A și uitat de calfă, ultimul prieten de care se despărțise atît de greu. „Era un netrebnic, bine că a plecat!“ A uitat o parte din trecut, uită prezentul, căci viitorul e din nou al lui : e acolo, sus, și rîde privindu-l cu ochi veseli. S-a obișnuit atît de mult să pună pe seama fratelui său tot ce-l apasă, încît i se pare că toate necazurile lui sînt înmormîntate odată cu acesta. Nu vrea să-și amintească de părăduirea averii sale. Nu-i place să se gîndească la lucruri neplăcute, atîta timp cît nu le simte încă. Nu e deajuns să știe că-și va pierde fratele ? Odată ajuns la strîmtoare, ușurătatea lui îl scoate din impas. Dacă mintea îi lucrează cu repeziciune, găsește el o soluție pentru toate, iar ceea ce nu poate azi are să poată mîine ; doar n-au intrat zilele-n sac. Iar el e un om care... Mișcarea legănată cu care pornește iar la drum e la fel de jovială ca întotdeauna.

Are să se simtă totuși tulburat cînd se va scoate din casă un sicriu pe ușa pe care tocmai o deschide, gîndește el. Se dă deoparte fără voie, ca pentru a face loc sicriului și celor care-l însoțesc. „Omul trebuie să se plece în fața inevitabilului“, spune el încet, ascultîndu-se, parcă șoptind altcuiva aceste cuvinte de mîngîiere. Și însoțindu-și cuvintele cu o mișcare din umeri, zărește o ușoară și slabă dîră de lumină. Un petec de lumină îi cade pe mîneacă, un altul zace aruncat lîngă el pe caldarîm. Ridică ochii și

vede că raza de lumină iese pe sub marginea de jos a oblo-
nului, puțin mai depărtată de pervazul ferestrei. În ca-
mera de zi e lumină. Atît de tîrziu ? Trage cu urechea,
i se oprește răsufierea. Coșmarul reîncepe. Fratele lui
trăiește încă, iar ceea ce trebuie să se întîmple dacă el
rămîne în viață se poate întîmpla pînă la moartea
lui — sau s-a și întîmplat ! Mîinile i se mișcă cu repezi-
ciune, închide ușa încet la loc, fără întîrziere. La fel de
ușor și la fel de repede ajunge la ușa din spate. Nu-i des-
chisă, dar cheia e întoarsă numai o dată în broască ; Fritz
știe, ar putea să jure, că la plecare a răsucit cheia de două
ori. Se furișează și bijbîie prin întuneric pînă la ușa în-
căperii ; găsește clanța și o apasă fără zgomot ; ușa se
deschide. O lumină tulbure pătrunde în coridor. Lumina
vine de la o lampă acoperită de pe masă. Lîngă masă, în
umbră, e un pătuț. E patul micuței Annchen, lîngă care
veghează mama ei.

Christiane nu bagă de seamă că ușa se deschide. Capul
ei e aplecat asupra patului. Cîntă încet, fără să știe ce
cîntă ; ascultă plină de teamă, dar nu cîntecul ei îl ascultă ;
ar plînge dacă lacrimile nu i-ar tulbura privirea. Bujorii
ar putea să apară iar în obrajii copilei, expresia străină
și ciudată din jurul gurii și ochilor ei ar putea să dispară,
îi e teamă că n-ar băga de seamă și și-ar mai face griji
inutil. I se pare că și-ar putea însănătoși fetița străduin-
du-se din răspuțeri să nu piardă schimbările de pe chipul
ei. Totodată își amintește cît de neașteptat s-au petrecut
toate cîte o înfricoșează acum atît de tare. În timp ce dor-
mea în patul aflat alături de-al ei, Annchen a început să
tipe cu un glas ce i se păru străin, după care nu mai
scoase nici o vorbă. Ea sărise din pat, se îmbrăcase și, cu-
prinsă de teamă, îl trezise pe Valentin, iar acesta, fără
știrea ei, îl trezise la rîndul lui pe Apollonius. Bătrînul
slujitor încercase toate cheile din casă pînă ce izbuti să
deschidă ușa din spate cu cheia de la magazie. Christiane
nu știa nimic. De aceea își amintea cu atîta limpezime

apariția lui Apollonius și ce simțise ea văzându-l pe neașteptate. Simțise și spaimă, și rușine, și, în același timp, o liniște binefăcătoare. Apollonius adusese imediat un doctor și apoi doctoriile. Stătuse lângă patul fetei și se aplecase asupra ei, așa cum făcea și ea acum. O privise cu adîncă tristețe și-i spusese că boala fetei era pricinuită de vrajba dintre soți și că nu se va însănătoși atîta timp cît ei nu se vor împăca. Îi vorbise despre minunile de care e în stare o mamă, îi spusese că omul poate și trebuie să se depășească pe sine. Dăduse apoi lui Valentin cîteva porunci în legătură cu boala fetei și plecase, temîndu-se ca, în nebunia lui, Fritz să nu-și închipuie cumva că voia să-l înlătore și de lângă patul copilului bolnav. Durerea și teama o îndemnau pe Christiane să se arunce în brațele lui Apollonius ; i se părea că totul ar fi bine dacă s-ar cuibări la pieptul lui și nu l-ar mai lăsa să plece niciodată de lângă ea. Iar așa cum ședea el la căpătîiul copilului părea a fi imaginea unui sfînt, în fața căruia nu se putea sta decît în genunchi. Statura lui zveltă și puternică era ascunsă în umbra baldachinului ; i se vedeau numai fruntea și creștetul înalt, pe care cădea lumina de pe masă, înconjurîndu-le cu un fel de aureolă. Dacă își îndepărta gîndul de la el, îndreptîndu-l spre soțul ei, își simțea inima strînsă într-un fior de gheață și plină de dezgust. Apollonius spusese însă că Annchen nu putea să se însănătoșească dacă părinții ei nu se împacă. Mai spusese că omul poate și trebuie să se depășească. Ea voia să o facă pentru că așa spusese el. O mamă poate face minuni pentru copilul ei, și, dacă se gîndea la înfățișarea lui Apollonius cînd rostise aceste cuvinte, chiar și cea mai mare minune i se părea cu puțință.

Fritz Nettenmair intrînd în cameră nu se gîndea decît că Apollonius fusese acolo, chiar dacă nu mai era. Mînia îl făcea să vadă roșu în fața ochilor. Ar fi tăbărit asupra soției lui, dacă nu l-ar fi văzut pe bătrînul Valentin, care ședea lângă ușa. Hotărî să aștepte pînă ce acesta va

ieși din cameră și se îndreptă spre scaunul de la fereastră pe care stătuse întotdeauna, de pe cînd era atît de diferit de cel de azi ! Christiane îi auzi pasul furiașat dar fața nu i-o putea vedea. Credea că Fritz știe de boala fetei și că de aceea pășea încet. Aruncă spre Annchen o privire care spunea că ceea ce avea să facă era numai de dragul copilului ei bolnav, iar o altă privire, spre ușa pe care ieșise Apollonius, părea să mai spună : „și pentru că așa a spus el“.

— Uite-l pe tata, Annchen, spuse ea. Vorbea de fapt cu soțul ei, care ședea la fereastră, dar nu-și putea întoarce fața spre el, nu i se putea adresa direct. Ai întrebat mereu de el. Spuneai că atunci cînd vine are să fie așa cum era de obicei, înainte de a te fi îmbolnăvit tu. Mama ta are să fie și ea tot așa — de dragul tău.

Glasul ei venea atît de adînc din inimă, încît Fritz făcu un efort ca să-și stăpînească furia. „Se prefacă că e blîndă, ca să te ducă de nas. S-au înțeles cît a fost el aici“, gîndea el. Și furia lui crescuse și mai mult la auzul glasului ei cald, care spunea mai departe :

— Iar tu nu pleci încă în ceruri, nu-i așa Annchen ? Ești un copil atît de bun și de cuminte și ai să mai rămîi cu tata și cu mama. Numai că ție-ți-e frică de tata, dragă și prostuță Annchen, pentru că vorbește tare. Asta nu înseamnă că e și supărat.

Tăcu apoi ; aștepta răspunsul nu de la copil, ci de la Fritz. Spera că el are să se apropie de pat și are să-i vorbească fetei, așa cum făcuse ea, adresîndu-i-se de fapt ei.

Orice ar fi crezut despre el, copilul era și al lui, și era bolnav.

Fritz tăcea, șezînd nepăsător pe scaunul pe care se așezase. O vreme nu se auzi decît tic-tac-ul ceasornicului. Bătea din ce în ce mai repede, ca o inimă omenească ce presimte apropierea unei nenorociri ; lumina lămpii tremura ca de frică.

Valentin se ridică de la locul lui ca să potrivească lampa.

Fetița respira greu ; voia să vorbească, dar nu putea ; voia să întindă mâinile spre tatăl ei și nu putea ; își trimitea spre el doar brațele sufletului, dar el nu le vedea și nu le înțelegea chemarea. Sufletul lui era încrâncenat de supărare și nu mai era în el nici un colțișor liber pentru copilul bolnav. Îi aude răsuflarea grea, dar se gîndește că fetița e o unealtă a dușmanilor lui, că ea nu-l iubește cum își iubește un copil tatăl. Dacă e cu adevărat bolnavă, s-a îmbolnăvit într-adins ca el să poată fi înșelat mai lesne, iar dacă ar muri, moartea ei ar fi tot spre binele dușmanilor lui, pe care i-ar uni astfel mai repede. Dacă el însuși n-ar avea ochii atît de bolnavi încît să nu vadă din lumea din afară decît ceea ce îi muncește fără încetare cugetul, și-ar da seama, după chipul mamei și după glasul ei, că nu se preface, că fetița este cu adevărat bolnavă, rău bolnavă. Însă pentru el, gingășia și teama ei nu sînt decît o dovadă a conștiinței ei încărcate : Christiane se teme de pedeapsa lui, pe care știe că o merită și de care vrea totuși să scape. Valentin pleacă de lîngă lampă și iese din cameră ca să plîngă în voie undeva afară. Fritz se scoală de pe scaun și se apropie încet de Christiane, fără ca ea să-l vadă. Vrea să o surprindă și reușește. Christiane se sperie văzînd pe neașteptate în fața ei un chip omenesc desfigurat aplecîndu-se brusc peste pătuț. E speriată, iar el scrișnește printre dinți :

— Ți-e frică ? Știi de ce ?

Ea voise să-i spună că Apollonius fusese acolo, dar nu avusese cînd. Nu putea să-i spună la patul copilului bolnav, pentru că știa cum ar fi răspuns el. Ori de cîte ori putuse, își ferise fetița, cînd era încă sănătoasă, de accesele lui de brutalitate ; acum, cînd era bolnavă, spaima ar fi ucis-o. Fără să-i răspundă, îl privește rugător, arătîndu-i din ochi copilul.

— A fost aici ? Nu-i așa ? întrebă el, nu ca să afle răspuns la întrebarea lui, ci ca să arate că știe și că nu are nevoie de răspuns. Ridică pumnul. Annchen se zbate, încercînd să se ridice. Fritz nu o vede, dar Christiane da, și spaima ei crește. Își împreunează mîinile și îndreaptă spre el o privire în care pune toate amenințările și toate promisiunile de care e în stare o femeie. Fritz nu vede însă decît spaima ei, pentru că el știe ce s-a întîmplat — și pumnul lui o lovește drept în frunte.

Se aude un țipăt. Fetița se zvîrcolește în spasme, iar Christiane, prăvălită peste ea, plînge în hohote. Valentin intră în goană. Fritz trece într-altă cameră.

Nu-și dă seama ce îl stăpînește : bucuria răzbunării împlinite sau spaima pentru fapta săvîrșită. Se prăbușește pe pat, parcă amețit el însuși de lovitura pe care o dăduse. Aude ca prin vis că Valentin aleargă după doctor, aude venirea și plecarea doctorului, trage cu urechea ca să prindă pasul ușor al lui Apollonius și vorba lui șoptită. Nu îndrăznește să se arate, îl oprește rușinea. Găsește că a avut dreptate și că boala fetei e un fleac : „Copiii sînt azi pe moarte, iar mîine îi vezi mai vioi ca oricînd !”

Neastîmpărul cu care pîndise toate zgomotele și încercările febrile de a se liniști pe sine se preschimbă apoi în vise agitate. Îl vede pe Apollonius, care vrea să-și lege scara de prăjina din vîrfurile turlei, iar la fiecare pas spre vîrf al acestuia își spune, parcă dîndu-și curaj : „Acum are să cadă ! Acum !” Dar Apollonius nu cade. Așteaptă în fiecare clipă să se rupă frînghiile de care atîrnă Apollonius în căruciorul lui, dar ele nu se rup. În timp ce visează astfel aude deschizîndu-se ușa camerei ; în vis, zgomotul ușii deschise devine zgomotul unei căderi, al căderii unui corp greu de la o înălțime amețitoare. Își simte sufletul ușor, de acum totul va fi bine. Pe jumătate adormit, aude din camera mare zvon de pași, murmur de glasuri, plînsете înăbușite, întrerupte toate de răstimpuri de tăcere.

Plînsul domol, care devine plîns zgomotos și apoi se domolește iar, ca și cum n-ar voi să trezească pe cineva adormit alături, izbucnește apoi din nou, pentru că nu poate trezi pe cel ce doarme, dar iar se domolește, speriat parcă de a fi prea tare. Cînd toți cei din jur fac atît de puțin zgomot — cine nu cunoaște acest plîns ? Cine nu-l înțelege, chiar dacă nu-l cunoaște ?

Fritz Nettenmair, între vis și viață, știe doar că acolo, în camera mare, zace un mort. A fost adus acasă. „Omul trebuie să se supună destinului, ce nu poate fi schimbat.“

Doarme iarăși liniștit, pentru prima dată de cîteva luni. De ce n-ar dormi ? Plînsul încet se preschimbă într-un vals vesel. „Uite-l ! De acum va fi strașnic !“ Vorbele răzbat de departe, dinspre „Vulturul roșu“, și pătrund în somnul lui.

Pașii fără zgomot și vorbele șoptite erau însă adevărate și se auzeau încă ; în camera mare era un mort, un mort mic și gingaș : în timp ce Fritz Nettenmair visa scări și cărucioare, sufletul micuței Annchen plecase la un părinte mai bun. Trupușorul ei zăcea țeapăn în pătuț. Învrăjbirea părinților o îmbolnăvisese, iar durerea pe care i-o pricinuisese purtarea sălbatică a tatălui față de mama ei îi frînsese inima.

În zori, Fritz Nettenmair încă dormea, ca un om cu conștiința împăcată. Apollonius era de mult în picioare, poate nici nu dormise. Lupta ale cărei semne i le citise Fritz pe față cînd îl văzuse plecînd odată cu arhitectul și pe care truda zilei nu izbutise să le șteargă nu-l lăsase să închidă ochii. Fritz nu se înșelase, încercarea lui de a arăta că totul fusese o glumă dăduse greș. Răsfoind în cartea amintirilor, Apollonius își vedea confirmată bănuiala că Fritz era gelos din pricina lui. Multe lucruri pe care nu le înțelesese la vremea lor deveneau mai limpezi datorită acestei presupuneri și o confirmau din nou. Antipatia Christianei apărea ca un simplu pretext născocit

de fratele lui, ca să-l țină departe de ea. Fritz se temuse poate ca el să n-o privească altfel decât cu ochii unui cumnat și frate. Teamă lui nu era de neînțeles, deoarece Fritz știa ce însemnase Christiane pentru el înainte de a deveni cumnata lui. L-ar fi muștrat bucuros în gând pe fratele lui pentru această bănuială, dacă nu și-ar fi dat seama că compătimirea pe care i-o trezise purtarea brutală a lui Fritz față de soția lui împrumutase sentimentelor lui față de ea o duioșie care îl neliniștea. Nu se temea că această duioșie l-ar putea face să meargă pînă acolo încît temerile lui Fritz să se adevărească, dar conștiința lui severă îl învinuia chiar și numai pentru atît. Își aminti apoi de aversiunea ei... Nu i-o arătase oare cu adevărat ? Iar dacă nu putea să-l sufere, de ce se temuse fratele lui ? Nu vorbise el pe un ton muștrător de aversiunea ei ca de o închipuire ? Prin urmare, nu credea nici el în această antipatie și își închipuia că soția lui se preface ! Vărul lui din Köln vorbise adesea despre natura geloziei, despre felul cum ea se naște și se hrănește din ea însăși, în timp ce bănuielile ei depășesc granițele realului sau ale posibilului, ducînd la fapte pe care nu le săvîrșește de obicei decât nebunia. Apollonius înțelegea că are în față un asemenea caz. Îi era milă de fratele lui și simțea o dureroasă compătimire pentru Christiane.

Din astfel de gânduri și sentimente îl trezi Valentin, care îl chema jos. Se întoarse în cămăruța lui mai neliniștit decât plecase. Îl apăsă nu numai starea fetei, pe care o iubea ca un părinte ; simțea că o compătimeste și mai mult pe mama fetei și simțea și o teamă, necunoscută pînă atunci, pe care bucuros ar fi încercat s-o treacă cu vederea dacă această încercare s-ar fi potrivit cu corectitudinea și nevoia lui de claritate. Cînd prima licărire a zilei mijeia la fereastră, se sculă de pe scaunul pe care șezuse după întoarcerea lui în odaie. Felul în care își îndreptă statura avea ceva solemn. Părea să spună : „Dacă e așa cum mă tem, trebuie să fiu tare pentru amîn-

doi, de aceea sînt bărbat. Am promis să veghez asupra casei tatălui meu și a cinstei ei și am să îndeplinesc tot ce am promis !“

În cele din urmă se trezi și Fritz. Nu-și mai amintea visurile de peste noapte, dar simțea încă buna dispoziție pe care i-o dăduseră. Încercă zadarnic să-și amintească de unde îi venea această dispoziție, pe care n-o mai avusese de multă vreme. Ce își amintea din întîmplările de peste noapte nu-i părea potrivit ca să i-o explice. Știa numai că soția lui făcuse dintr-o „fandoseală“ a „spioanei“ o boală adevărată, ca să aibă un pretext de a sta împreună cu el. Cu el ! Se ferea să rostească numele lui Apollonius, nu numai cînd vorbea cu calfa, ci și cînd vorbea cu el însuși sau cu soția lui. Poate pentru că ura lui împotriva omului trecuse și asupra numelui, poate pentru că nu se gîndea, ziua și noaptea, decît la doi oameni care nu puteau fi confundați unul cu altul. Nu mai avea nimic pe lume decît ura, iar ura lui cunoaștea numai două ființe : „el“ și „ea“. Se și gîndea cum să pună capăt „fandoseli“. Ieși cu acest gînd pe ușă... și se pomeni în fața unei moarte. Se înfioră. Copilul mort din fața lui era ca un semn ce voia să-i spună : oprește-te de pe drumul pe care ai pornit ! Zăcea acolo fără suflare copilul lui, care de obicei se ferea de el. Acum însă nu se mișca, nu-i mai era frică și îl întreba dacă mai e în stare s-o urască, dacă o mai poate numi cu numele ce i-l dăduse cînd o ura. Nu înțelesese cu o seară în urmă cînd, în teama lui, el, tatăl copilului, o lovise pe mama copilului, întinzînd brațul peste trupușorul lui suferind. Nu văzuse nimic cu o seară mai înainte, aplecat deasupra pătuțului. Acum însă vede, deși își întoarce îngrozit ochii ca să nu mai vadă. Copilul e în fața lui, martor și acuzator. E martor pentru mama lui. Mama știa că e pe moarte, iar la patul de moarte al copilului ei, nici cea mai stricată dintre femei n-ar face ceea ce își închipuise el. Copilul îl acuză, pentru că a fost în stare să lovească o mamă la patul de moarte al copilu-

lui ei. Nu-i o faptă de bărbat, chiar dacă femeia ar fi fost vinovată. Iar ea nu era — o spune copilul. Acum înțelege și el ce voia să-i strige chipul palid și mut al mamei: „Ucizi copilul, nu lovi!“ Iar el lovise. Fetița murise din cauza lui. Gîndul îl doboară ca un fulger. Cade în genunchi lângă patul copilului, peste care se aplecase ca să lovească o femeie, lângă patul în care fetița lui murise pentru că el îi lovise mama.

Rămase astfel multă vreme. Fulgerul care îl doborîse la pămînt îi arătase cu necruțătoare limpezime și nevinovăția celor doi oameni pe care îi bănuia. Vina era numai a lui. El singur își pusese în spate nenorocirea care îl apasă, el pusese povară peste povară și vină peste vină, iar ultima e moartea copilului. Dar poate nici nu-i ultima! Nefericitul își dă seama că trebuie să se oprească. Caută să se agațe de orice fărîmă de gînd care l-ar putea salva. Își amintește de vorbele duioase pe care le nescotise în ajun: „Ai crezut că după ce se întoarce are să fie așa cum era înainte de a te îmbolnăvi tu. Și mama ta crede la fel“.

Vorbele fuseseră ca o punte gingașă pe care inima femeii o întindea spre inima lui, căutînd împăcare. Dureea și frica îl făcură să pornească îndată pe această punte. Își vedea fetița, în cămăsuță, în ușa camerei, așa cum o văzuse adesea trezită din somn de violența lui: cu minunile împreunate, cu ochi triști, care îi cereau să fie bun cu mama ei, dar și speriată ca el să nu se supere că îl roagă. Acum, cînd era prea tîrziu, se gîndea că fetița poate fi îngerul lui bun. Dar nu era prea tîrziu! Auzi pe coridor pasul ușor al soției lui, care se apropia, o auzi deschizînd ușa. Dacă Annchen ar fi fost acolo, n-ar mai fi fost tristă. El avea de gînd să se poarte bine. Voia să fie iar așa cum era înainte de a se îmbolnăvi ea! Cînd intră Christiane, el îi întinse mîna. Ea îl privi și se cutremură. Era palidă ca fetița moartă, i se albiseră buzele, atît de rumene de

obicei. Brațele ei frumoase, mîinile ei moi, gîtul fraged erau lipsite de culoare, ochii ei atît de vii altădată erau stinși. Viața ei întreagă se strînsese în adîncul inimii, plîngîndu-și acolo copilul mort. La vederea lui Fritz, un fior îi străbătu trupul. Din doi pași, ajunsese între el și Annchen, ca și cum ar fi vrut s-o apere de el și în moarte. Dar acum buzele copilei nu mai tremurau de teamă, gura ei era închisă pentru totdeauna. Nu dorința de a o apăra, ci un alt sentiment scăpără din ochii altădată atît de blînzi ai Christianei, sub sprînceana ei încruntată. Fritz înțelese că în fața lui nu mai era femeia care rostise cuvintele-duioase de împăcare ; femeia aceea murise odată cu Annchen, în noaptea de groază care trecuse. Femeia din fața lui nu mai era femeia care mai spera că el i-ar putea salva copilul, era mama copilului ucis de el, mama care îl alunga pe ucigaș de la locul sacru unde zăcea copilul. Un înger palid și amenințător care interzice profanatorului intrarea în sanctuar. El îi vorbește — ah, dacă ar fi vorbit ieri ! Ieri aștepta cuvintele lui, azi nici nu le aude.

— Dă-mi mîna Christiane ! dar ea se ferește de atingerea lui ca arsă. Am greșit, mai spuné el, nu mă mai îndoiesc, înțeleg, n-am să mai greșesc ! Voi sînteți mai buni decît mine.

— Annchen a murit, rostește ea, și pînă și vocea îi e lipsită de culoare.

— Nu mă lăsa fără mîngîiere în durerea mea cumplită ! De mă pot schimba, nu pot decît acum, iar dacă tu îmi întinzi mîna și mă ajuți...

Ea nu-l vedea, nu avea ochi decît pentru copil.

— Annchen e moartă, repetă ea. Voia să spună că nu-i păsa ce se va întîmpla cu el, a cărui căință nu mai putea salva copilul. Sau nici nu-l lua în seamă și vorbea singură ? El se ridică pe jumătate, o apucă de mîină, speriat dar hotărît, și nu-i mai dădu drumul.

— Christiane, plîngea el, fără să se poată stăpîni, zac aici ca un vierme. Nu mă strivi ! Să nu mă striviți ! Fie-ți

milă, pentru Dumnezeu ! Dacă mă umilesc degeaba, n-am să pot ierta. Ține minte ! Pentru numele lui Dumnezeu, ține minte ! Sînt în mîna ta. Poți face din mine ce vrei. Totul depinde de tine. Tu ești vinovată de tot ce se mai poate întîmpla.

Ea reușise în cele din urmă să-și smulgă mîna dintr-a lui și o ținea departe de trup, de parcă îi era silă pentru că el i-o atinsese.

— Annchen e moartă, mai spuse, iar el înțelese că asta însemna : între mine și ucigașul copilului meu nu mai există nici o apropiere, nici în cer, nici pe pămînt !

El se ridică în picioare. Un cuvînt de iertare poate l-ar fi salvat. Poate ! Cine știe ! Îndemnul lui spre căință era ca sclipirea unui fulger : furtuna din sufletul lui fusese stîrnită de surprinderea pe care o încercase. Cînd Annchen, în fața căreia se trezise atît de neașteptat, se va odihni în pămînt, el va nesocoti din zi în zi mai mult semnul prevestitor, fiecare ceas ce trece îi va șterge treptat din amintirea acelei clipe spaima ce o simțise. Prea se lăsase stăpînit de gîndul lui nebunesc ca să și-l șteargă din minte pentru totdeauna, mersese prea departe pe un drum primejdios de pe care nu se mai putea întoarce. Lumina fulgerului se topise, și închipuirea nebunească îmbrăca iar lucrurile în ceața ei înșelătoare. Fritz Nettenmair putea să rîdă sau să plîngă în hohote, pentru Christiane era totuna. Dezgustul adînc ce-l simțea pentru el o făcuse să și-l șteargă din minte, să nu-l mai vadă, să nu-l audă. Cu pași împleticiți, el se întoarse în camera lui. Ea nu-l văzuse, dar simțea că prezența lui nu mai profana încăperea în care se afla icoana sufletului ei îndurerat. Izbucnind în plîns, se aruncă peste trupul fără viață.

Reparația acoperișului bisericii era în toi. Apollonius voia s-o termine înainte de a începe împrejmuirea turnu-

lui cu ornamentele din tablă zimțată. Între timp era nevoit să se îngrijească și de înmormîntarea micuței Annchen, pentru care Fritz nu mișca nici măcar un deget. Apollonius trebui să preia și această datorie a unui cap de familie. O făcea cu mulțumire, dar și cu durere. Nimic nu i se părea prea greu ! Nu trebuise să-și calce pe inimă și să uite de sine cînd hotărîse să-și facă datoria față de familia fratelui său ! Nu urmasese decît imboldul cel mai firesc al inimii. Firea lui îl îndemna să nu facă nimic pe jumătate. De cînd încetase să mai spere în împlinirea dragostei lui de tinerețe și renunțase la ea, nu se mai gîndise să-și întemeieze un cămin al lui. Împlinirea acestei datorii era singurul lui scop în viață. Datoria aceasta nu era însă ceva uscat și rece, impus de rațiune, fără voia lui. Ea îi pătrundea întreaga ființă cu căldura binefăcătoare a unei simțiri curate. Simțirea aceasta îl stăpînea de luni de zile. Cînd plutea în aer cu scaunul lui în jurul turlei, cînd bătea cu ciocanul, stînd în genunchi pe scaunul de acoperiș, purta în gînd chipurile nepoților lui, pe care îi socotea copiii lui. Fantezia îi zbură mai repede decît căruciorul, luînd-o înaintea timpului. Întocmai ca mica lui navă plutitoare în jurul turlei se roteau și toate gîndurile lui în jurul clipei cînd băieții vor fi mari și el le va încredința conducerea firmei scăpate de datorii, cînd Annchen va arăta ca mama ei, iar el va pune mîna ei de fată tînără în mîna unui om dintr-o bucată. De cîte ori își ridica privirea de pe plăcile lui de ardezie, vedea în fața ochilor fețișoara trandafirie a fetei. Cînd o vedea rîzînd cu atîta zburdălnicie, îi era nespus de dragă. Apoi, pe măsură ce o vedea tot mai tristă și mai palidă, îi era din ce în ce și mai dragă — și ochii i se umpleau adeseori de lacrimi. Iar acum — ah, i se părea uneori că toată munca lui e zadarnică ! Se mai întîmplase încă ceva care îl îngrijora din ce în ce mai mult. Din compătimirea pe care o simțea pentru femeia chinuită, care suferea din cauza lui, răsărea iar floarea primei lui iubiri. Înflorind cu fie-

care zi mai mult. Disprețul și nerecunoștința lui Fritz nu izbutiseră ceea ce izbutise purtarea acestuia față de Christiane. Apollonius se înstrăina de fratele lui. Simțea nevoia să o apere pe Christiane, dar știa că amestecul lui i-ar fi adus ei noi asupriri. Tot ce putea face pentru ea era să o ocolească cît mai mult cu puțință. Nu numai din cauza fratelui său, ci — dacă înțelesese bine — și spre binele ei. Înțelesese bine ? Își spunea de zeci de ori că se înșelase. Iar pentru că gîndul îl durea, stăruia asupra lui tot mai des și tot mai îndelung. Simțea că e mai bine și pentru el să nu o vadă. Îi era greu să vadă lucruri oarecari puse de-a valma și lipsite de simetrie, fără ca el să le poată îndrepta. Vedeă acum neînțelegeri și tulburări care pătrunseseră în intimitatea cea mai ascunsă a tot ce îi era mai scump, în inima familiei lui, în inima lui, le vedeă crescînd, iar el era cu mîinile legate !

În casa cu obloane verzi la ferestre viața era tot mai tristă și mai apăsătoare după ce o duseseră la groapă pe micuța Annchen. Mintea și sufletul lui Fritz Nettenmair erau din ce în ce mai tulburi și mai întunecate. Voise să se întoarcă de pe drumul în mijlocul căruia îl speriaseră chipul fetei moarte și înțelegerea faptelor lui de pînă atunci. Dacă ea ar fi primit mîna lui întinsă, el s-ar fi întors din drum. Așa credea, cel puțin. Dar ea îl respinsese, întorcînd spre el un chip plin de dispreț și dezgust ; el înțelesese că ea îl socotea ucigașul copilului ei. Citise în ochii ei setea de răzbunare, și atunci reapăruse și fantoma de odinioară : teama născută din vină. De ce îi era lui frică nu se întîmplase încă, dar avea să se întîmple, deoarece Christiane voia să-l pedepsească pentru lovitura care o ucisese pe Annchen. Cu cît își muncea mai mult mintea cu astfel de gînduri cu atît simțea mai limpede că lovitura a fost spre folosul dușmanilor lui. Căci ei sînt dușmanii lui, care îi poartă pică pentru o greșeală. Cît de binevenită a fost pentru ei lovitura de atunci ! Fritz înțelege că soția lui ar fi putut să-l prevină. N-avea decît să spună : „Nu

da, fetița e bolnavă, o omori dacă mă lovești“. Dar nu ! Un cuvînt al ei l-ar fi putut opri, dar ea nu-l rostise. O, e limpede, cît se poate de limpede... ea a tăcut înadins ca să-l împingă la fapta aceea nesocotită. Dar cum ? Dorise moartea copilului ei ? Nu era cu putință. Da, nu credea nici ea că fetița are să moară. Nu căuta decît un motiv ca să-l urască, să-l înșele, din cauză că îl ura pentru că o lovise lingă patul copilului bolnav. Nu credea că fetița are să moară, iar cînd murise, ea aruncase toată vina asupra lui. Tot el era și acum omul cinstit și prost care intrase, de bună credință, în lațul întins. Se umilise în fața ei ca un vierme, în fața ei, care ar fi trebuit să-i ceară lui iertare. Ba îl mai și respinsese, plină de dispreț ! De cîte ori își amintea de clipa aceea, o socotea vinovată pentru tot ce avea să se mai întîmple. Ea îl împinsese spre tot ce avea să facă de acum înainte. El îi întinsese mîna, el nu avea nici o vină. Își frămînta apoi mîntea, încercînd să-și închipuie ce are să se mai întîmple cu el ; născocirile cele mai crude nu erau îndeajuns de cumplite spre a face mai înfricoșătoare vina ce o punea pe seama ei. Christiane trebuia să înțeleagă, cu spaimă și căință, cît rău făcuse respingîndu-l. Amenințarea inevitabilului, pe care îl simțea tot mai aproape, făcea ca dragostea sau ura lui — pentru că ele se contopeau în sentimentul tot mai arzător pe care i-l inspira ea — să nu mai cunoască margini. Descoperea, avid, cel mai neînsemnat amănunt plin de farmec în făptura ei și vederea frumuseții ei îi înfigea parcă un pumnal în inimă. Frumusețea ei provocatoare, cauza întregii lui nefericiri, frumusețea ei blestemată, de dragul căreia propriul lui frate l-a izgonit din casă și din atelier, atrăgîndu-i disprețul soției și al lumii întregi ! Mîntea lui începu să urzească planuri care i-ar fi putut distruge frumusețea, făcînd din ea o sperietoare pentru rivalul care, înșelat în așteptările lui, îl împinsese zadarnic în nenorocire. Cînd își închipuia fapta ca împlinită, rîdea tare, cu o bucurie atît de sălbatică încît își speria

pînă și tovarășii de băutură, oameni cu nervii tari, iar pe stradă trecătorii ce-i ieșeau în cale se opreau în loc fără voie. Gîndurile acestea nu erau totuși decît solii unui gînd și mai nelegiuit. Își amintea deseori de ceea ce visase în noaptea cînd o lovise pe Christiane, iar visul lui deveni pentru el o realitate. Stătea ceasuri la rînd în locurile de unde îl putea vedea pe Apollonius lucrînd sus pe acoperișul bisericii, se uita la el, aștepta și socotea. Aștepta să se frîngă scîndurile sub greutatea lui, să se rupă frînghia care ține scaunul de acoperiș. Oamenii care cu o clipă mai înainte se uitau nepăsători de la ferestre sau treceau pe stradă trebuie să țipe acum de spaimă. Calcula din ce în ce mai nerăbdător ; o sudoare rece îi acoperea fruntea — dar scîndurile nu se fărîmau, frînghia nu se rupea, oamenii nu strigau de groază. Rîdea tot mai nebunește de unul singur, pornind mai departe, obosit și disperat, după o lungă așteptare : „Dacă ar fi numai nefericirea mea în joc, dacă m-ar ști mai nefericit decît sînt din cauza lui, ar fi mûrit de mult. Trăiește numai pentru că viața lui e nenorocirea mea. Nu vrea să moară înainte de a mă fi nenorocit de tot !”

Frica nu-i da pace, îl apăsă, îl înăbușea. Cînd venea tîrziu noaptea acasă, cu aceeași frică în suflet, somnul calm al soției lui îl înfuria. Dormea liniștită, ea care nu-l lăsa să doarmă ! Se așeza la patul ei, o trezea zgîlțîind-o și îi spunea încet la ureche ce are de gînd să-i facă iubitului ei. Îi spunea vorbe care o înspăimîntau. Ei îi tremurau mîinile și trupul de spaimă și de groază, iar el rîdea în hohote, mulțumit că are totuși un mijloc de a o scoate din disprețul mut cu care se apăra de el, și astfel își uita pentru scurtă vreme suferința. Rîdea apoi iar, aproape prietenos : nu voise decît s-o sperie. E una din ultimele glume născocite de Fritz Nettenmair. Nu l-au împins ei chiar pînă acolo încît să se gîndească cu adevărat la cele spuse. Dacă însă ea îi va vorbi lui Apollonius despre ele, va fi nevoit să facă ce a spus, și vina va fi a ei ! Îi pîndește fiecare pas, ea nu poate face nimic fără ca el să afle. Iar de îl va înști-

înța prin altcineva, el, Fritz, are să-și dea seama numai privind-l pe Apollonius. O, Fritz Nettenmair e un om care...

Christiane umbla apoi ca bolnavă cît era ziua de lungă și mare parte din noapte. Frica ei pătimașă dădea naștere iubirii pătimașe pentru Apollonius. Nu se putea împotrivi, căci iubirea pătimașă îi sporea frica, iar frica n-o lăsa să se mai gîndească și la altceva. Ar vrea să alerge la el, să-l înconjoare cu brațe calde, să-l implore. Se gîndește apoi să se ducă la poliție — dar amenințările lui Fritz nu sînt doar decît o glumă barbară, și dacă ar vorbi cuiva despre ele, gluma ar deveni realitate. Nu mai iese din cameră, îi e frică să se apropie de fereastră ; se ferește de orice pas, de orice mișcare ce ar putea da impresia că îl caută pe Apollonius. Nu mai are curaj să vorbească cu nimeni, ca să nu afle bărbatul ei și să creadă că îi trimite vreo vorbă lui Apollonius. Iar bărbatul ei, care vede dragostea ei crescîndă și înțelege că încercarea lui de a opri nenorocirea ce se apropie nu face decît să o grăbească, stă și așteaptă, și numără, din ce în ce mai nerăbdător, pentru că scîndurile nu se despică și frînghia nu se rupe.

Era o noapte înnourată și înăbușitoare. Era noaptea mergătoare zilei în care Apollonius voia să înceapă montarea micii balustrade de tablă în jurul acoperișului turlei. Fritz ieși tiptil pe ușa din spate și trecu prin coridor spre magazie, de unde putea vedea fereastra lui Apollonius. Cînd acesta stingea lumina, Fritz încuia ușa din spate și pornea la petrecerile lui deșănțate. Din noaptea în care Valentin descuiase ușa cu cheia magaziei, Fritz o închidea și cu un lacăt. Apollonius nu se culcase încă. Fritz știa că Apollonius, cu prudența lui neasemuită, nu stingea niciodată lumînarea după ce se urca în pat. Lumînarea era pe masă, departe de pat, așezată într-un vas, și Apollonius o stingea înainte de a se urca în pat. Fritz ridică pumnul amenințător spre fereastră. Apollonius prea îl făcea să aștepte. Obosit, porni spre magazie, pe care o descuia cu cheia de la ușa din spate. În magazie era întuneric.

În timp ce își potrivește plăcile, orice ardezier stă călare pe o bancă în mijlocul căreia e fixată o bucată de fier : mica lui nicovală. De o asemenea bancă se lovi cu piciorul Fritz, care socoti că trebuia să se așeze. Putea vedea, printr-o crăpătură, fereastra lui Apollonius și avea de gînd să aștepte acolo pînă la stingerea luminii. Dar ardezierul face deseori și muncă de teslar și, de aceea, are printre uneltele lui și o mică secure de tîmplărie. O asemenea secure fusese pe bancă și căzuse cînd se așezase el. O ridicase și, fără un gînd anume, o ținea în mină. Gîndurile lui erau toate înăuntru, în casă. Se vedea șezînd lîngă patul Christianei, sperînd-o cu amenințări. Își mai potolea astfel supărarea pe care i-o pricinuia încetineala lui Apollonius, care îl împiedica să plece să-și caute uitarea în beție. Se vedea apoi sprijinindu-se de patul Christianei și simțea, după mișcările plapumei, că ea tremura din toate măduarele. Își dădea seama de frica pe care o simțea ea și că, prin aceasta, el însuși făcea ca Apollonius să fie unicul ei gînd ; o vedea cum aleargă în întîmpinarea lui cînd se întorcea seara de la muncă. Chiar de-ar fi îngeri cei doi, și nu diavolii care îl chinuie, mîine tot ar trebui să se întîmple ceea ce el vrea să împiedice. Cînd ea, femeia blestemat de frumoasă, îl va cuprinde cu brațe pe care frica le face și mai pătimeașe, el va trebui să nu aibă sînge în vine, ca să nu răspundă îmbrățișării ei. Și chiar dacă acest gînd, care-l obsedează totuși zi de zi, nu i-ar fi trecut niciodată prin minte, el ar fi luat naștere neapărat acum. Ceea ce îl sperie pînă într-atît pe Fritz, făcînd din el cel mai nenorocit dintre oameni, căruia îi vine să se scuie singur, nu mai putea fi evitat dacă prevestirea vedeniei nu se va adevăra chiar mîine. Se vede iar pe sine la colțul străzii, privește iar în sus și așteaptă și numără, mai deznădăduit decît oricînd ; îl trec sudori de spaimă, scîndurile nu se frîng, frînghia nu se rupe. Oh, Apollonius își bate joc de prevestire, are să rămînă în viață, încă un an, încă zece, o sută, numai din ură față de el ! Și numără mai departe „unu, doi“, și spune „acum trebuie...“,

auze un zgomot de frînghii rupte și se trezește din visul avut cu ochii deschiși.

Bucuria lui, sălbatică și înfiorată de spaimă, a fost zadarnică. Nu e la colțul străzii și nu se uită în sus, spre acoperișul bisericii. E în magazie și e noapte. Dar zgomotul l-a auzit, n-a fost o născocire a minții ; venea dintr-un loc anume. I se făcuse părul măciucă. Se aflau acolo scăunelele și scripetele cu funiile lor. Orice ardezier știe ce înseamnă zgomotul-fantomă și i se spusese și lui de zeci de ori. De trei ori trebuia însă să se audă pîrîitul ca de funie ruptă, iar el nu-l auzise decît o dată. Ascultă. Își apasă mîna în dreptul inimii. Bătăile ei, goana singelui prin artere l-ar putea face să nu audă încă o dată, și încă o dată. E tot numai urechi, dar zgomotul nu se mai repetă. În încordarea care îi stăpînește întreaga ființă, un gînd îl străbate deodată, ca un fulger întunecat : soarta poate fi ajutată. Mai are încă în mîini securea de teslar. Fără vreo intenție, îi încercase tăișul cu podul palmei — și își dă seama acum că securea e tăioasă, cu muchea ascuțită. Îl încearcă o sumedenie de gînduri. Parcă le-ar fi avut de mult, dar abia acum le-a scos fulgerul la lumină. Mîine, Apollonius își leagă întîi scara de fleșa cupolei, apoi funia cu scăunelul mobil și scripetele. Fritz Nettenmair bîjbii în jur și dădu peste funie. Soarta așteaptă ajutorul lui, de aceea i-a pus în mînă funia și securea. Cine știe că el e acum în magazie ? Trei-patru creștături cu securea împrejurul funiei, abia zărite, dau o singură ruptură adîncă atunci cînd de funie atîrnă corpul greu al unui bărbat puternic, iar mișcarea violentă a căruciorului în jurul turlei mărește și mai mult greutatea corpului. Cine are să-și dea seama că tăieturile au fost făcute înadins ? O funie purtată în brațe și tîrîtă în bună parte pe pămînt poate da peste tot felul de obiecte tăioase. Ardezierul, care plutește între cer și pămînt, e în voia soartei. Soarta îl ține acolo sus sau îl aruncă la pămînt, nu funia, fie ea crestată sau nu. Dacă soarta îl vrea viu, nici o creștătură nu-l poate prăbuși, dar dacă e să cadă, se rupe

și o funie neatinsă. Iar soarta l-a și însemnat. Ce înseamnă o zi mai devreme sau mai târziu, dacă tot îi e scris să cadă ? O zi de răgaz poate face din el un nelegiuit. N-ar fi mai bine pentru el ca soarta să-l răpună mai înainte ?

Toate aceste idei se perindă cu iuteală prin mintea lui, stîrnite de acel gînd dintîi. Se înfierbîntase. Scînteia diavolească aprinsese focul. Ține funia în mîna stîngă, ridică securea — și, îngrozit, îi dă drumul. Securea e înroșită de sînge, o dungă sîngerie se întinde de la un capăt la altul al magaziei. Fritz Nettenmair iese fugind. Ar voi să fugă și de el însuși. Abia îndrăznește să arunce o privire spre fereastra lui Apollonius. O rază limpede de lumină vine dintr-acolo, și Fritz se ferește de ea, ascunzîndu-se după un tufiș. Raza se retrage : Apollonius se sculase de la masă, ținînd lumina dreaptă în sus, ca să-i curețe flacăra. De pe foarfecele așezat lîngă sfeșnic ar fi putut să cadă printre hîrtii vreo fărîmă aprinsă. Nu se întîmplase însă nimic — și el pusese lumina la loc. Fritz cunoștea prea bine conștiințiozitatea amestecată cu teamă a fratelui său, îl văzuse de nenumărate ori ridicînd astfel lumina. Știa acum că nu de sînge se speriasse. Lumina lumînării trecuse prin geam și prin ferestruică și aruncase o dîră roșietică pe oțelul securii și în întunericul magaziei. Tremura totuși, ascuns în spatele tufișului. Frica stîrnită de închipuire se risipise, dar îl îngrozea încă fapta plănuită și gîndul că frațele lui ridicase parcă anume lumina ca să-l ajute la împlinirea ei. Peste puțin, Apollonius stinse lumina. Fritz se putea întoarce ca să facă ce plănuiise, nimeni n-avea să-l mai tulbure. Nu se întoarce, dar ura puse din nou stăpînire pe el. Își spunea că cei doi nu trebuie să-l împingă atît de departe. Aruncă asupra lor vina gîndului ucigaș ; ei sînt vinovați de toate, iar faptul că nu și-a dus gîndul la îndeplinire vorbește în favoarea lui. Oricine altul în locul lui s-ar fi purtat mișelește.

Închide ușa din spate, închide lacătul, apoi ușa de la intrarea casei și pleacă. Are să bea pînă-și va pierde mințile.

Azi trebuie să uite mai mult decît oricînd. Plecă. Oare se va mai întoarce ? Nu azi, dar mîine, sau peste o zi, sau peste două, după ce se va mai fi obișnuit cu gîndul. Obișnuința te face să te deprinzi chiar și cu iadul. Cei doi să nu-l împingă pînă acolo ! Va sosi oare ceasul în care să regrete că nu se lasă sau că nu s-a lăsat totuși împins încă la asemenea faptă ? O faptă pe care oricine altul ar săvîrși-o dacă ar fi în locul lui.

În casa cu obloane verzi la ferestre viața devenea mereu mai tristă, mai apăsătoare. Cine își aruncă azi privirea în această casă nu mă crede cînd spun cît era de tristă și de apăsătoare pe atunci.

Din noaptea aceea Fritz Nettenmair nu și-a mai speriat soția cu amenințările lui împotriva lui Apollonius. Mai mult chiar, începuse să se poarte față de ea cu oarecare prietenie. De cele mai multe ori rămînea ceasuri la rînd tăcut și pierdut în gînduri, din care tresărea cînd se simțea observat. Se arăta atunci mai vesel decît de obicei și spunea glume din vremurile lui bune. Încercă chiar și să lucreze. Christiane însă era și mai speriată ; se ferea și mai mult decît pînă atunci de tot ce l-ar fi putut face pe Fritz să creadă că ea caută o apropiere de Apollonius. Nu știa nici ea de ce. Chiar dacă își spunea că frica ei e neîntemeiată, îi era totuși frică. Apollonius se bucura văzînd schimbarea petrecută cu fratele său și încerca să-l încurajeze în fel și chip. Nu bănuia ce gînduri trezea bucuria lui în mintea lui Fritz.

Între timp, Apollonius începuse să așeze în jurul acoperișului turlei mica balustradă ornamentală ce fusese dăruită bisericii. Scosese iar grinzile de lemn ale schelăriei, le bătuse în cuie pe dinăuntru, în scheletul acoperișului, așezase scîndurile, pusese scara pe schelele mobile, legînd-o de fleșa din vîrfurile turlei ; făcuse iar un inel din funie în jurul fleșei și prinsese de el schipeții de care atîrna scăunelul lui mobil. Balustrada donată bisericii era făcută din

bucăți de tablă, înalte pînă la brîu, destul de lesne de mînit. După dorința donatorului, care plătea și cheltuielile de montare, balustrada trebuia să înfățișeze două ghirlande cu bucle arcuite în jos înconjurînd acoperișul turlei. Buclele arcuite erau formate din cîte cinci bucăți pentru ghirlanda de jos și din cîte trei pentru cea de sus. Pieseile arcuite trebuiau unite între ele prin nituri, iar fiecare în parte era fixată pe șarpantă prin cuie puternice. Pentru că marginile plăcilor de ardezie se suprapun toate, era nevoie, acolo unde aveau să se bată cuiele, să se înlocuiască ardezia cu foi de tablă de plumb. La fel se întîmplă și acolo unde așa-zisele cîrlige de acoperiș sînt bătute în șarpantă, de care ardezierul își agață scara în timpul reparațiilor. Locul pe care cîrligul, după ce a fost bătut, mai e țintuit pe șarpantă și prin două piroane nu trebuie acoperit cu plăci de ardezie. La urcarea pe scara fixată de cîrlig, acesta intră într-o mișcare de vibrație care ar deplasa și ar deteriora plăcile, și de aceea locul se acoperă cu o placă de plumb... Dacă bătea vîntul, ghirlandele de tablă ar fi vibrat și ele. Și trebuia să se mai gîndească încă la ceva : cîrligele, fixate la nouă picioare și jumătate depărtare unul de altul, formau cercuri paralele pe acoperișul turlei ; distanța dintre două cercuri era de cinci picioare iar ghirlandele trebuiau astfel așezate încît să nu acopere nici unul din cîrlige.

Apollonius lucra cu sîrguință. Meșterul făurar, care aștepta să vadă montate cît mai curînd ornamentele întocmite de el, era mai puțin nemulțumit de Apollonius decît era acesta de meșter. La început, meșterul era cel care se grăbea, nu trecu însă mult și Apollonius era cel nevoit să-l zorească mereu pe meșter.

În sfîrșit, lucrarea era aproape gata ! Mai lipsea doar un fragment dintr-o ghirlandă, bucata arcuită deasupra ușiței de acces. Apollonius nu primise încă materialul de care avea nevoie ca să termine ghirlanda și, pentru că fusese chemat într-un sat apropiat, unde era de făcut o mică

reparație, își lăasă pînă la întoarcere căruciorul atîrnat de turla bisericii Sankt Georg și plecă la Brambach.

A doua zi, bătrînul Valentin bătea la ușa camerei de locuit. Mai fusese de cîteva ori la ușă și plecase. Se vedea bine cît era de neliniștit. Se gîndea neîncetat la ceva ce-l tulbura atît de tare încît își spunea că, furat de gîndurile lui, n-a auzit pesemne cînd i s-a răspuns să intre. Își lipește urechea de gaura cheii, închipuindu-și că ar mai putea auzi răspunsul dacă ascultă cu luare-aminte. Neliniștea care îl stăpînește îl face însă să-și vină în fire. Bate a doua oară, apoi a treia oară și, pentru că nici acum nu i se răspunde, își ia inima în dinți, deschide ușa și intră. Christiane, de cîtăva vreme, se ferise mereu de el. La fel face și acum, dar el trebuie să-i vorbească negreșit. Ea șade pe un scaun, lîngă ușa dormitorului, ceva mai departe de fereastră. Bătrînul nu observă că ea e tot atît de neliniștită ca și el și că prezența lui o neliniștește și mai mult. Își cere iertare pentru intrarea lui, iar cînd ea încearcă să se depărteze, o asigură că nu va rămîne mult ; n-ar fi venit nechemat dacă nu l-ar fi îndemnat ceva care ar putea fi foarte important. El n-ar vrea să fie așa, dar este cu puțință. Christiane ascultă și se uită din ce în ce mai îngrijorată cînd spre ușă, cînd spre fereastră. Valentin trebuie să-i spună cît mai repede ce are de spus ; vorbele lui sînt parcă un răspuns și la privirile ei speriate :

— Domnul Fritz e pe acoperișul bisericii. L-am văzut adineauri din curte.

— Nu se uita încoace ? Nu te-a văzut pe dumneata intrînd în casă ? întrebă ea dintr-o suflare.

— Da de unde ! Lucrează azi ca un nebun, nu se gîndește nici la mîncare, nici la băutură. Cînd un om lucrează așa... Bătrînul tace și rostește doar în gînd fraza pînă la capăt : „urzește el ceva“. Christiane tace și ea. O frămîntă gîndul dacă să-i mărturisească sau nu credinciosului Valentin toate spaimile ei. Bătrînul nu bagă de seamă nimic. Vecinul nostru, știți dumneavoastră, — vorbește el mai de-

parte —, nu prea doarme nopțile, și în noaptea dinaintea plecării domnului Apollonius la Brambach a văzut de la fereastră bucătăriei lui pe cineva care s-a strecurat în magazia noastră, prin spatele casei. Bătrînul nu spune pe cine a văzut vecinul. Așteaptă probabil să-l întrebe Christiane. Ea însă nu întreabă nimic, nici nu-l aude. Iar el povestește : Cu o seară înainte de a pleca, domnul Apollonius s-a dus să-și caute lucrurile pe care voia să le ia cu el și le-a cercetat pe toate ; așa face totdeauna, dar nu s-a putut hotărî. Și tare e de mirare cum a devenit domnul Fritz deodată așa de harnic. Rostirea numelui lui Apollonius o trezise pe Christiane din gândurile ei și acum asculta din nou vorbele lui Valentin : Asta mi-a venit în minte abia adineauri, în magazie. Cînd mi-a povestit vecinul că s-a furișat cineva în magazie mi-am zis : „Ce-o fi vrut acolo omul acela, pe furiș și pe întuneric ?“ Iar cînd m-am uitat în sus și l-am văzut pe domnul Fritz cum mai lucra, a dat peste mine o neliniște care m-a făcut să mă duc îndată la magazie, de parcă mă gonia cineva din urmă. Îmi închipuiam tot felul de lucruri pe care le-ar fi putut face acolo cel ce se strecurase înăuntru. Am văzut întîi securea pe jos, lîngă ușă, cînd locul ei e lîngă celelalte unelte, și mi-am zis : „La ce i-a trebuit securea ?“ Și iar m-am gîndit la ce poate face înăuntru cu securea cineva intrat acolo pe ascuns la vreme de noapte. Mi-a trecut prin minte că o fi căutat ceva pe la scări, dar scările n-aveau nimic. N-avea nimic nici scăunelul, care era tot acolo. După aceea m-am uitat la scripete și la urmă și la funii. Una avea ici și colo niște semne de parcă se frecase de ceva tare și se rosesese. „Asta se întîmplă des“, mi-am zis, și voiam s-o pun la loc. Dar iar mi-am zis : „N-am găsit nimic ; da' dacă cineva vine aici pe furiș, nu vine degeaba, și dacă a pus mîna pe secure o fi făcut ceva cu ea“. Mă uit atunci mai bine și — Domnul să ne aibă în pază ! — văd niște creștături făcute cu securea. Am prins funia de grindă, am tras de ea din răspu-

teri, și creștăturile s-au căscat ; cînd la capătul funiei are să atîrne un cărucior, sînt sigur că funia are să se rupă.

Bătrînul se albise de tot la față în timp ce povestea. Christiane, din ce în ce mai speriată, îi sorbea cuvintele ; căzuse înapoi pe scaun și abia putea vorbi.

— Amenințarea lui, gemu ea. Bătrînul nu înțelegea ce spune.

— Cu o seară înainte nu avea nimic, rosti el iar. Domnului Apollonius nu-i scapă nici o înțepătură de țînțar. Ar fi băgat el de seamă cînd le-a cercetat pe toate. Acu, gîndesc eu, cel de-a făcut creștăturile era acolo cînd domnul Apollonius și-a cercetat uneltele și și-a zis că n-are să se mai uite la ele încă o dată și dimineața. Și s-a dus atunci noaptea pe furiș.

— Valentin, strigă Christiane, și îl cuprinse de umeri, în parte spre a-l sili să-i spună adevărul, în parte sprijinindu-se de el ca să nu cadă. Nu-i așa că n-a luat-o cu el ? Valentin, hai spune-mi !

— Pe asta nu. Da' a luat celălalt scaun, cu funii cu tot, și a mai luat și altele.

— Aveau și ele creștături ? întrebă ea, și spaima ei spori.

— Nu știu. Da' cine le-a făcut nu știa ce funie are să ia domnul Apollonius.

— Dacă a vrut să fie sigur, atunci le-a tăiat pe amîndouă — iar de vină sînt eu, se tînguie Christiane. De mult amenință că are să-i facă un rău, dar îmi spunea că glumește. Dacă aș fi mărturisit cuiva, ar fi făcut-o cu adevărat.

— Cine face astfel de glume face și asemenea fapte, zise Valentin.

Christiane tremura atît de tare, încît bătrînul, îngrijorat de starea ei, uită de teama lui pentru Apollonius. Trebuia să o țină, căci altfel ar fi căzut. Ea se desprinsese însă din brațele lui, amenințînd și implorînd totodată :

— Salvează-l, Valentin, salvează-l ! Ajută-l, Valentin ! Ah, Doamne, altădată l-aș fi ajutat eu.

Se ruga lui Dumnezeu să-l salveze și se tînguia apoi că el a pierit din vina ei. Îl striga, alintîndu-l cu vorbele cele mai duioase, și îl ruga să nu moară. În spaima lui, încercînd să o liniștească, Valentin găsi el însuși puțină alinare, spunîndu-i că Apollonius era poate în drum spre casă, că sigur se mai uitase o dată la funii și că dacă ar fi căzut s-ar fi aflat pînă acum. De zeci de ori a trebuit să repete bătrînul vorbele lui de încurajare pînă a înțeles ea ce voia să spună. Aștepta, tremurînd, solul ce avea să le aducă vestea cumplită și tresărea de spaimă la cel mai mic zgomot. Pînă și plînsul ei i se păruse a fi glasul acelui sol așteptat cu spaimă. În cele din urmă frica și disperarea ei îl cuprinseseră și pe Valentin, care se duse să-l aducă pe bătrînul lui stăpîn. Nu știa ce să facă, dar poate mai era totuși ceva de făcut și spera că stăpînul lui are să găsească o scăpare.

Bătrînul domn Nettenmair era în odaia lui. Afundîndu-se tot mai mult în norii care îl despărteau de lumea din afară, ajunsese să nu-i mai placă nici în grădină. Îl alungase de acolo mai ales nelipsita întrebare : „Ce mai faceți, domnule Nettenmair ?“ Simțise că răspunsul lui : „Mă cam supără ochii, dar nu-i nimic“ nu mai avea crezare, și de atunci i se părea că toți cei care îl întrebau își băteau joc de el.

Deși îl durea suferința tatălui său, Apollonius nu vedea cu ochi răi izolarea lui și teama lui crescîndă de oameni. Cu cît Fritz decădea mai mult, cu atît era mai greu să-i ascundă bătrînului ce se întîmpla la ei în casă și să-l țină departe de gurile rele de care nu-l putea feri cînd ieșea în grădină. Apollonius nu știa însă că, în odăița lui, bătrînul trecea prin chinuri care, deși stîrnite numai de închipuirea sa, erau la fel de amare ca cele de care voia să-l cruțe. Bătrînul ședea ziua întreagă lîngă masă, pe scaunul lui îmbrăcat în piele, și se gîndea, ca de obicei, la toate necazurile ce s-ar fi putut abate peste casa lui. Alteori umbla cu pași neliniștiți încolo și înapoi prin odăiță ; roșeața din obrajii lui supti și mișcările de crîncenă împotrivire ale brațelor

arătau că în sinea lui făcea tot ce-i stătea în putință ca să abată primejdiile amenințătoare. Arhitectul orașului, care se înțelesese cu Apollonius, era singurul om pe care îl primea. Bătrînul, care nu se destăinuia oaspetelui și nimănui altcuiva, simțea că acesta voia să-l cruțe și era tot mai convins că punînd întrebări nu va afla nimic, ci își va da doar în vileag propria-i neputință. Cu cît clocotea mai aprig durerea din sufletul lui, cu atît mai rece părea înfățișarea sa. Starea aceasta l-ar fi făcut să-și piardă mințile cu desăvîrșire dacă cei din preajma lui nu-i aruncau o punte de scăpare, smulgîndu-l cu forța din însingurare.

Și puntea i-a fost, în sfîrșit, aruncată. Ședea ca de obicei muncit de gînduri cînd Valentin, împins de disperare, veni la el. Așa cum se deprinsese de mult, deschise, fără să-și dea seama, încet ușa și intrase fără zgomot. Dar bătrînul, cu simțurile peste măsură de ascuțite de boală, înțelese numaidecît că s-a petrecut ceva neobișnuit. Presimțirile îl duseră, firesc, pe drumul bătut de toate gîndurile lui : o năpastă din cele care îi amenințau casa îl făcea pe Valentin să se poarte altfel decît de obicei ; nu putea fi decît o întîmplare cumplită, pentru că bătrînul slujitor se pierduse cu firea, oricît încerca să pară liniștit. Bătrînul domn Nettenmair tremura cînd s-a ridicat de pe scaun. Se lupta cu sine, nehotărit dacă să-l întrebe sau nu. N-a fost însă nevoie. Valentin vorbea neîntrebat. Îi mărturisi, cu respirația întretăiată, temerile lui și împrejurările din care se născuseră. Bătrînul domn Nettenmair se simțea năpădit de spaimă, oricît se pregătise în închipuire pentru realitate. În înfățișarea stăpînului său, Valentin nu vedea însă nimic din această spaimă. Îl asculta, ca de obicei, ca și cum i-ar fi vorbit despre lucrurile cele mai obișnuite. Cînd termină de vorbit, nici ochiul cel mai ager n-ar fi deslușit vreo urmă de tremur în făptura înaltă a bătrînului. Domnul Nettenmair era iar cu picioarele pe pămînt : redevenise bătrînul în redingotă albastră. Stătea în fața lui Valentin drept, ca

odinioară, atît de drept și de liniștit încît Valentin căpătă puțin curaj privindu-l.

— Născociri ! rosti el apoi, încruntat ca de obicei, nu-i nici o calfă pe aici ?

Valentin chemă pe unul din oamenii care tocmai venise după ardezie. Stăpînul îl trimise la Brambach, ca să-l cheme de îndată pe Apollonius. După plecarea lucrătorului, domnul Nettenmair spuse iar :

— Ți se pare că nu merge destul de repede, ești fricos ca o babă. Du-te și spune-i să meargă mai repede, ca să auzi cît mai curînd că te-ai speriat degeaba. Să nu suflă însă nimănui nici un cuvînt ! Și ai grijă să o închizi pe doamna, să nu facă vreo nesocotință.

Valentin făcu întocmai. Siguranța arătată de stăpînul său și hotărîrea luată îl liniștiseră mai mult decît ar fi putut să o facă zeci de explicații plauzibile. Își încurajă și stăpîna. Era prea grăbit ca să-i mai spună pe ce se întemeia încrederea lui. Dacă ar fi avut timp și-ar fi părăsit stăpîna mai puțin încrezător. El însuși nu se gîndea la altceva decît că stăpînul său era convins în sinea lui de vinovăția fiului mai mare și de primejdia în care se afla fiul mai mic, care poate și murise ; stăpînul însă încerca să-l facă să creadă că temerile lui sînt închipuite, că trimisese omul la Brambach numai ca să-l liniștească pe el și pe tînăra lui stăpîna.

— Neghiobul de bătrîn, spuse domnul Nettenmair, cînd Valentin se întoarse la el, va fi povestit vecinului întreg basmul pe care și l-a închipuit, iar nora mea l-o fi spus la vreo șase cumetre, care l-or fi răspîndit în tot orașul.

Valentin nu băgă de seamă încordarea febrilă cu care stăpînul său aștepta răspunsul la întrebarea lui indirectă.

— Cum să fac una ca asta ! se grăbi el să spună. Bănuiala stăpînului îl jignează. Dar nu m-am gîndit la nimic rău, iar doamna Christiane nu a vorbit cu nimeni de atunci încoaie.

Bătrînul începu să spere. Cît lipsise Valentin se lăsase pentru o clipă pradă durerii fără margini pe care o poate

simți un părinte în asemenea împrejurare. Își spusese apoi că nu e drept să jelească cu brațele încrucișate, în loc să caute să salveze ceea ce mai putea fi salvat. Își pierduse fiii, dar cinstea casei, cinstea lui, a norei și a nepoților săi mai putea fi încă salvată. Acum, când temerile sale se ade-veriseră, îi folosea deprinderea pe care o dobândise cîntă-rind în minte toate posibilitățile. Dacă susceptibilitatea exagerată a sentimentului onoarei îl îndemna să nu se dea în lături de la nimic, acum, în fața realității, gîndurile lui mergeau pe aceeași cale pe care se obișnuiseră să meargă purtate de nălucirile pe care i le isca spaima. Prima îndă-torire i se părea a fi trecerea sub tăcere a tot ce ar fi putut arunca bănuiala asupra fiului mai mare. Dacă Valentin și nora lui nu spusese încă nimănui ceea ce știau, s-ar fi putut totuși ca unele lucruri să fi ajuns pe alte căi la ure-chile oamenilor. Un gînd atît de mișelesc nu răsare dintr-o dată. El e ca o floare a unui pom otrăvitor, cu ramuri și tulpină. Îi ceru lui Valentin să-i povestească ce se întîm-plase în casă după întoarcerea lui Apollonius. Poate că Valentin nu știa nimic de gelozia lui Fritz Nettenmair sau poate nu voia să-i vorbească despre ea bătrînului său stă-pîn, a cărui fire bănuitoare o cunoștea ; istorisirea lui nu era decît o poveste despre un om ușuratic și risipitor, dor-nic de laude și de plăceri, și care, cu toate încercările fra-telui său mai bun de a-l opri, decăzuse, devenind un chefliu și un desfrînat ; era totodată și povestea unui frate cre-dincios, pe care situația îl împinge să ia din mîinile risipi-torului răspunderile pentru cîntea familiei și menținerea atelierului și a casei, și de aceea este urît pînă la moarte de cel decăzut.

Așezat pe scaun, domnul Nettenmair nu făcea nici o mișcare. Numai roșeața, din ce în ce mai aprinsă în obrajii lui slăbiți, arăta cît suferă, știindu-și pătată cîntea casei lui. Părea de altfel că știa tot ce se întîmplase, dar așa era el și poate se purta acum așa și pentru că se gîndea că Va-

lentin nu va avea astfel curajul să tănuiască sau să îndulcească nimic.

Era în sufletul lui atîta tulburare încît nu-și mai dădea seama că purtarea lui nu se mai potrivea cu respectul său pentru cinste și adevăr. Valentin nu căută să adîncească umbrele ce cădeau asupra lui Fritz Nettenmair dar, pentru că își cunoștea stăpînul, crezu că e bine să înfățișeze în cea mai prielnică lumină purtarea fără cusur a lui Apollonius. Valentin nu-și cunoștea însă în întregime stăpînul. Crezuse că acesta va fi mișcat la auzul cuvintelor lui de laudă pentru grija filială cu care Apollonius își cruțase tatăl, ascunzîndu-i apropierea primejdiei. Cuvintele lui frumoase aruncară în umbră tot ce scosese la lumină simpla lui povestire : strădania fiului de a păstra tot ce îi era mai scump tatălui — cinstea familiei. Domnul Nettenmair își vedea adevărită teama pe care i-o stîrnise destoinicia mezinului : acesta, nesocotind supunerea filială, nu-i vorbise de primejdie, ca să se poată făli apoi că o înlăturase singur. Sau credea poate că tatăl lui nu e decît un orb neajutorat, care nu mai era în stare de nimic și care nu mai putea fi decît cel mult o piedică în calea lui. Această vină presupusă era și mai greu de iertat, cu toată durerea pentru fiul său, pe care îl credea mort. Era din ce în ce mai convins că el însuși n-ar fi lăsat lucrurile să meargă atît de departe dacă ar fi știut ce se întîmplă și ar fi intervenit la timp. Apollonius nu poate acuza pe nimeni de moartea lui ; de vină e numai înfumurarea de care a dat dovadă. Însă gîndurile acestea trebuiră să facă loc cîrînd realității imediate. Tot ce știa pînă acum despre cele întîmplate înainte de nașterea gîndului fratricid îi putea întări bănuiala pe care o avea, dar nu i-ar fi putut-o trezi dacă nu i-ar fi venit în minte un gînd nou, încă necunoscut. Trebuia să afle chiar de la fiul lui vinovat dacă gîndul lui era întemeiat. Hotărîrea era oricum luată. Ceru lui Valentin pălăria și bastonul. În alte împrejurări, bătrînul slujitor s-ar fi mirat sau chiar s-ar fi speriat de această poruncă. Dar cînd ești tulburat de o în-

împlare neprevăzută, așa cum era el, și se pare neașteptat numai ceea ce e obișnuit, ceea ce îți amintește de viața liniștită de odinioară. În timp ce Valentin îndeplinea porunca, domnul Nettenmair, pregătindu-se de plecare, îi arată încă o dată cât de nesăbuite și fără de temeii sînt temerile lui :

— Cine știe ce-o fi văzut vecinul, rosti el cu supărare. Cum își închipuie că poate recunoaște în întuneric pe cineva aflat atît de departe de el ? Și mai vii și dumneata cu creștăturile dumitale de secure ! Acu, de i s-o fi rupt băiatului funia la Brambach sau de i s-o fi întîmplat ceva, dumitale n-are să-ți iasă din minte că de vină sînt creștăturile acelea închipuite făcute de omul pe care vecinul — la fel de neghiob ca dumneată — își închipuie că l-a văzut furișîndu-se în magazie. Iar dacă ai să spui vreo vorbă despre ce ai auzit sau văzut, ori dacă ai să fii atît de deștept încît să dai a înțelege pe ocolite ceea ce-ți umblă prin căpățîna dumitale de bătrîn nerod, pînă mîine află tot orașul. Nu pentru că ar fi adevărată povestea ticluită și pe care nici un om cu scaun la cap n-ar putea-o crede, ci pentru că oamenii sînt bucuroși să bîrfească cît mai rău pe socoteala altora. Dumnezeu o avea grijă să nu pățească nimic băiatul, dar o nenorocire se poate întîmpla oricînd sau poate s-a și întîmplat. Lesne ajunge omul în gura lumii, cu atît mai lesne ardezierul, care plutește între cer și pămînt ca o pasăre și nu are aripi ca pasărea. Și unde mai pui că meșteșugul nobil al ardezierului e atît de prețuit tocmai pentru că ardezierul, în timp ce-și face meseria lui cinstită, e pilda cea mai vie că omul e în mîna providenței. Dacă îi dă drumul să cadă, știe ea ce face, iar oamenii să nu vină cu năluciri, care să pricinuiască nefericirea sau dezonoarea altuia. Sînt sigur că lucrurile or să se dovedească așa cum sînt, și nu așa cum le-ai încropit dumneata de frică. Căci...

Ajunsese aici, cînd se auzi afară un zgomot ca de povară pusă la pămînt. Bătrînul rămase o clipă mut, parcă împie-

trit. Valentin privi pe fereastră și îl văzu venind pe ucenicul de la fonerie, care tocmai descărca ce adusese.

— E Jörg, de la atelierul de fierărie, a adus restul de ghirlande, spuse el.

— Iar dumneata, cu închipuirile dumitale, te-ai speria și ai crezut că au adus cine știe pe cine. Unde-i Fritz ?

— Pe acoperișul bisericii.

— Bine ! Spune-i fierarului să vină în casă când e gata.

Pînă la intrarea ucenicului, domnul Nettenmair și-a urmat cu glas scăzut omilia. A vorbit despre oamenii care își făuresc tot felul de fantasme și se sperie de ele ca de lucruri adevărate, despre gîndurile care o iau razna, de nu mai are omul un ceas de tihnă dacă nu le stăpînește de la început. Părea că bătrînul se ia singur peste picior. Lui însă nici nu-i trecea prin minte că, muștrîndu-l pe Valentin, se certa pe sine pentru propria lui greșală. Valentin, în schimb, se simțea rușinat, ca și cum ocara primită era meritată. A ascultat cu respect și căință cuvintele stăpînului pînă ce intră ucenicul fierarului. Domnul Nettenmair luă bastonul, pe care i-l pusese în mînă Valentin, își trase pălăria pe ochi, ca să ascundă lumii cît mai mult din ce destăinuiau ochii lui stinși, și-și îndreptă maiestuos ținuta în redingotă albastră. Valentin se pregătea să-l conducă, dar el îi spuse :

— Doamna are nevoie de dumneata, iar dumneata vei fi știind ce ai de făcut în casa mea.

Valentin înțelese tîlcul acestui limbaj diplomatic. Stăpînul îi porunca să vegheze asupra purtării norei lui. Domnul Nettenmair se întoarse apoi spre colțul de unde ucenicul fierar își manifesta respectul printr-o tuse ușoară și îl întreabă dacă are timp să-l însoțească pînă sus pe acoperișul turlei bisericii Sankt Georg, unde lucrează fiul lui mai mare. Ucenicul se arătă gata să-l însoțească. Valentin mai îndrăzni să spună că poate ar fi mai bine să trimită pe cineva după domnul Fritz, dar bătrînul domn Nettenmair îi răspunse supărat :

— Trebuie să vorbesc cu el acolo, sus. E ceva în legătură cu reparația. După aceea se întoarse iar spre ucenic. Am să mă țin de brațul duminale. Mă cam supără ochii, dar nu-i nimic, rosti el, mîndru și încruntat.

Clătînd din cap, Valentin se uită o vreme după cei plecați. După ce își pierdu din ochi stăpînul, i se risipi și încrederea pe care o simțise în prezența plină de hotărîre a bătrînului. Își împreună mîinile de frică dar, amintindu-și că stă în ușa casei și că răspunde de orice clevetire pe care ar fi putut-o pricinui dezvăluirea „închipuirilor“ sale, încercă să arate că-și împreunase mîinile numai ca să le poată freca în voie.

Ucenicul fierar auzise că domnul Nettenmair era orb de cîțiva ani. El însuși îi spusese că boala lui de ochi e fără însemnătate, dar ucenicul înțelese curînd că oamenii aveau totuși dreptate. Un localnic, trecînd grăbit, salutase dînd din cap iar la întrebarea lui :

— Ce mai faceți ? domnul Nettenmair zîmbise răspunzînd :

— Mă cam supără ochii, dar nu-i nimic.

Ucenicul ar fi rîs de oricine altcineva, nu însă de domnul Nettenmair. Puternica personalitate a bătrînului îi insufla atîta respect, încît nu mai ținu seama de contradicția dintre cuvintele acestuia și ceea ce vedea cu ochii lui ; deși era sigur că domnul Nettenmair e orb, înțelegea totodată că e mai bine să nu spună nimic.

Apariția bătrînului pe stradă era un eveniment și ar fi stîrnit cu siguranță curiozitatea, iar el ar fi fost oprit în drum de zeci de trecători care ar fi dorit să-i strîngă mîna și să-i pună întrebări, dacă nu s-ar fi petrecut un alt eveniment care atrăsese atenția tuturor. O vorbă spusă în grabă și cu glas scăzut umbla din gură în gură. Cîte doi sau trei, oamenii se opreau în loc, așteptînd apropierea unui al treilea sau unui al patrulea, care lăsa să se vadă că știe ceea ce aflaseră alte zeci de grupuri asemănătoare. Ici și colo vestea era adusă în goană. Cei care o aduceau începeau cu

vorbele : „Ați auzit... ?“, stîrnite adesea de întrebarea „Dar ce s-a întîmplat ?“ Domnul Nettenmair nu avea nevoie să întrebe : știa, fără să-i spună nimeni, ce se întîmplase. El nu trebuia însă să arate că aflase și că de fapt el ar fi trebuit să fie întrebant. Oamenii nu voiau să știe numai ce se întîmplase, ci și cum, și de ce, și prin ce împrejurare. Ucenicul fierar crezu la un moment dat că domnul Nettenmair era gata să cadă din picioare, dar bătrînul se lovise doar la un picior. „Nu face nimic“, spusese el. Ucenicul întrebă pe cineva care trecea în goană :

— La Brambach s-a prăbușit un ardezier ?... Cum așa ? mai întrebă ucenicul.

— S-a rupt o funie. Mai mult nu se știe.

Domnul Nettenmair simțise spaima ucenicului și înțelese că acesta s-a speriat la gîndul că cel care se prăbușise era fiul celui alături de care mergea. De aceea spuse :

— O fi fost la Tambach. Oamenii n-au auzit bine. Nu-i nimic.

Ucenicul nu știa ce să creadă despre indiferența domnului Nettenmair. Acesta își spunea, în timp ce o roșeață aprinsă i se ridica iar în obraji : „Da, așa a fost să fie. Așa a fost să fie.“ Se gîndea că trebuie să existe ceva cu ajutorul căruia să poată scăpa de cercetări și de judecată. Acel ceva la care se gîndea el era însă din cale afară de greu, căci scrișni din dinți în timp ce dădea din cap, spunînd în sinea lui : „Nu se poate altfel. Nu se poate altfel.“ Mergînd alături de bătrîn ca să-i arate drumul, ucenicul urca năucit scara din turnul bisericii Sankt Georg. Oamenii aveau dreptate : domnul Nettenmair era un om deosebit !

Bătrînul spusese că avea de vorbit cu fiul lui sus, pe acoperiș, pentru că era ceva în legătură cu reparația ; vorbea în felul lui diplomatic, fără o intenție anume.

Trebuia să fie și el acolo sus, pe acoperișul bisericii, era vorba de o reparație, dar nu de cea a acoperișului bisericii.

Împărăția ardezierului este între cer și pământ. Sus, pe acoperișul bisericii Sankt Georg, între cer și pământ, lucra și Fritz Nettenmair, în timp ce tatăl său urca dus de mână treptele spre el. Acolo, sus, se ascunsese Fritz de ochii oamenilor, pe care și-i închipuia îndreptați toți asupra lui; acolo, sus, voia să scape de propriile lui gânduri, ostenind cu furie. Adusese cu el în piept toate chinurile iadului și, oricât de crâncen trudea, nu sudoarea caldă a muncii cinstite îi scălda fruntea, ci sudoarea rece a spaimelor conștiinței. Cioplea plăcile de ardezie și le bătea în cuie cu atîta grabă și spaimă de parcă ar fi bătut în cuie cupola lumii, care altfel s-ar fi prăbușit în următorul sfert de ceas. Sufletul lui era însă într-altă parte, undeva unde se rupeau funii după funii și ardezieri căzuți se prăbușeau bufnind, intrînd în moarte. Cînd și cînd se oprea deodată. Îi venea să strige spre cei de jos : „Duceți-vă la Brambach ! Să nu se urce pe scară ! Să nu se așeze în cărucior !“ Dar sutele de oameni care se mișcau pe jos ca furnicile s-ar fi oprit încremeniți de spaimă și mii de ochi plini de groază și de silă s-ar fi ațintit asupra lui ; ar fi venit și aprodul și l-ar fi împins înaintea lui pe scări în jos... Și poate era și prea tîrziu ! La un moment dat, și-a pus mîinile împreunate peste ciocan și a făcut un jurămint : dacă Apollonius nu moare, el, Fritz, are să devină un om bun. Nu-i trece prin minte că are să-și regrete jurămintul cînd va afla că Apollonius trăiește. Aude pe cineva urcînd treptele — a și venit aprodul ? Nu. Nimeni nu știe ce-a făcut. Își încruntă trufaș chipul și se întreabă : „Cine vrea să-mi facă vreun rău ?“ Aude glasuri, și sunetele unuia dintre ele bat ca niște lovituri de ciocan în inima lui chinuită. E singurul glas pe care nu se așteptase să-l audă aici, sus. Cel căruia îi aparține are să-l întrebe : „Unde e fratele tău Abel ?“ Nu. Are să-i spună că celălalt fiu a pierit, că e o zi fără noroc și că nu trebuie să mai lucreze azi. Iar dacă are să-l întrebe, răspunsul e aproape la fel de vechi ca neamul omenesc : „Sînt dator să fiu paznicul fratelui meu ?“ În timp ce gîndește astfel,

simte ca o ușurare amintindu-și că tatăl lui e orb. Știe că n-ar putea îndura acum privirea ochilor lui. Cioplește și bate cuie din ce în ce mai zorit. S-ar ascunde de tatăl lui, dacă ar putea, dar scaunul de acoperiș e îngust iar glasul bătrînului se aude în dreptul ferestruicii din acoperiș. N-are să întoarcă capul decît în ultima clipă. Îl aude pe bătrîn zicînd :

— Gata, pînă aici. Salutări de la mine meșterului dumitale ; asta-i pentru dumneata. Să bei în sănătatea cui vrei !

Fritz își dă seama că tatăl lui se așază pe stinghia dezgolită a ferestruicii, pe care o umple în întregime cu trupul lui. Aude cuvîntul de mulțumire al ucenicului și pașii lui răsunînd din ce în ce mai departe.

— Frumoasă vreme, spune domnul Nettenmair, și Fritz înțelege că vrea să afle dacă mai e cineva prin preajmă. Nici un răspuns. Fritz nu poate să scoată nici un cuvînt ; dă cu ciocanul din ce în ce mai tare și mai grăbit. Ar vrea ca ceasul, ziua, viața să se fi sfîrșit.

— Fritz ! strigă bătrînul. Apoi mai strigă o dată, și încă o dată. Fritz trebui să răspundă, în sfîrșit. Prin minte îi trecu o chemare : „Cain, unde ești ?“ și răspunse :

— Aici, tată, și iar dădu cu ciocanul.

— Ardezia e compactă, spuse calm bătrînul, aud după cum sună ; nu se desface în foi.

— Da, răspunde Fritz, — și îi clănțăniră dinții —, nu ia apă.

— E mai bună acuma ca înainte, urmă bătrînul ; o scot mai din adînc. Se pare că ești singur.

„Da“, încercă să spună Fritz, dar cuvîntul i se stinse pe buze.

— Cu cît e mai adîncă, cu atît e mai solidă piatra. Se vede vreo schelă prin apropiere ?

— Nici una.

— Bine. Vino încoace ! Aici, în fața mea !

— Ce să fac ?

— Să vii încoace. Ce avem de spus, trebuie spus încet.

Tremurînd din toate încheieturile, Fritz păși în fața tatălui său. Știa că e orb și încerca totuși să se ferească de privirea lui. Bătrînul se silea să-și păstreze cumpătul. Nu-l trăda nici o tresărire a obrazului răvășit de ani, doar tăcerea lui prelungită și respirația grea, ca un ecou ostenit al legănării lente și hîrîite a pendului din turn. Fritz presimțea ce are să urmeze. Încercă să-și dea curaj : „Dacă mă bănuiește, cine să dovedească că eu sînt vinovatul ? Și chiar dacă ar putea dovedi, nu m-ar denunța, sînt sigur. Altfel de ce-ar vorbi încet ? N-are decît să spună ce vrea, eu nu știu nimic, nu sînt eu de vină, eu n-am făcut nimic.” Îi tremurau toți mușchii obrazului, dar reuși treptat să se stăpînească, pînă ce ajunse la cea mai agresivă expresie de sfidare. Bătrînul tăcea mai departe. Urca de jos spre ei, cu sunet înăbușit, forfota străzii ; umbre viorii se întindeau peste pămînt. În jurul căruciorului lui Apollonius tremura ultima rază de soare. Ceva mai departe, un stol de porumbei întorși de la cîmp trecu filfiind din aripi prin fața lor. Seara era plină de pace. Departe, sub ei, pajiști verzi se întindeau spre zări ; sus, deasupra lor, se boltea cerul, ca un potir de cleștar albastru. Sub el, nori mici, trandafirii, pluteau de ici-colo, ca niște fulgi. Zarva de jos se stîngea treptat. Bătăi stinghere ale unui clopot îndepărtat pluteau în aer purtate de vînt, lovindu-se ușor de acoperiș, ca valuri jucăușe. Dincolo de cea mai apropiată culme înverzită, în direcția de unde vin sunetele de clopot, e Brambach. E glasul clopotelor de seară din Brambach. E pace pretutindeni, sus în cer și jos pe pămînt, și-i dorul lin și dulce de odihnă. Dar între cer și pămînt, cei doi oameni de pe acoperișul bisericii Sankt Georg nu mai știu ce e liniștea. Aripa ei nu-i mai poate atinge. Sufletul unuia e bîntuit de nebunia onoarei jignite, sufletul celuilalt e pîrjolit de toate flăcările, de toate chinurile iadului.

— Unde-i fratele tău ? rosti în cele din urmă, printre dinți, unul din ei.

— Nu știu. De unde să știu ? răspunse celălalt, sfidător.

— Nu știi ? Bătrînul vorbise în șoaptă, dar fiecare cuvînt al lui lovise ca un tunet în sufletul fiului.

— Am să-ți spun eu. Zace mort, acolo, în Brambach. S-a rupt funia deasupra lui, ai tăiat-o tu cu securea. Te-a văzut vecinul intrînd pe furiș în magazie. Ai amenințat de față cu soția ta că așa ai să faci. O știe tot orașul ; s-au dus să te denunțe la tribunal. Primul om care va urca treptele încoace va fi aprodul, care te va duce în fața judecătorului.

Fritz Nettenmair căzu fără cunoștință pe schela care trosni sub el. Bătrînul ascultă încordat. Dacă nefericitul a căzut pe marginea schelei, se va prăbuși în gol și totul se va isprăvi ! Tot ce ar fi trebuit să se întîmple s-ar fi întîmplat !

Dintr-o grădină apropiată se înalță în văzduh o ciocîrlie, presărînd peste copaci și case trilarile ei vesele. Oameni mai fericiți îi auzeau cîntecul de departe. Muncitorii lăsau din mîna sapa, copiii biciul și cercul și, cu ochii întorși spre cer, căutau vietatea care plutea melodioasă și ascultau cu suflarea oprită. Bătrînul domn Nettenmair nu auzea ciocîrlia aproape de el. Nu mai respira nici el, dar auzul lui pîndea zgomotele de jos, nu pe cele de sus. Ce voia el să audă nu trebuia să semene a cînt de ciocîrlie. Aștepta un duruit pe acoperișul de sub el, un strigăt de groază, nestrigat pînă la capăt. A ascultat, la început cu speranță, apoi cu teamă. De jos nu auzi nimic. În fața lui, pe scîndurile schelelor, deslușea însă o respirație grea, gîfiiitoare. Ascultă. Hazardul, care ar fi putut interveni milos la timp, nu l-a ajutat. Trebuia singur să se ajute. Era unica scăpare, căci altfel nepoții vor fi arătați cu degetul de oameni : „Tatăl lor și-a ucis fratele și a murit pe eșafod sau la închisoare“. Iar cînd fapta lui va fi de mult uitată, va fi de ajuns să iasă în lume ca totul să reînvie ;

oamenii îi vor arăta iar cu degetul pe nepoți și-și vor întoarce cu scîrbă fața de la ei. Încrederea pe care o moștenește de la părinți este capitalul cu care omul își începe viața. El trebuie să se bucure de încredere înainte de a o putea cîștiga, ca să învețe cum se cîștigă încrederea. Cine le va arăta încredere unor copii stigmatizați de crima tatălui lor ? Cum ar putea ei învăța să cîștige încrederea oamenilor ? Trăind între oameni care le întorc spatele, nu vor ajunge și ei ca tatăl lor ? Propria lui viață plină de strădania de a-și cîștiga și de a-și păstra cinstea este acum umbrită de nelegiuirea fiului său. Copiii pot fi socotiți în stare să se poarte cum s-a purtat tatăl lor ; iar el se vede că nu a fost un tată cinstit dacă a avut un asemenea fiu ! Pe obrajii lui supti, roșeața se aprindea tot mai arzătoare ; ținea pieptul încovoiat și respira cu greu. Fără voie făcu o mișcare cu brațul putînd a da de înțeles ce are de gînd. Fritz pricepu tilcul mișcării, încercă să se ridice și ar fi căzut din nou dacă nu s-ar fi sprijinit în mîini. Rămase în genunchi în fața bătrînului și scoase un strigăt de groază :

— Ce vrei să faci, tată ? Ce-ți trece prin minte ?

— Vreau să văd, răspunse bătrînul șuierînd în șoaptă, dacă am să fac eu sau ai să faci tu ceea ce trebuie făcut. Altfel nu se poate. Nu știe încă nimeni nimic din tot ce ar putea duce la cercetări în fața judecății, afară de mine, de soția ta și de Valentin. De mine pot fi sigur, dar nu și de ei că nu vor spune ceea ce știu. Dacă ai să cazi acum de pe schele, încît oamenii să creadă că ai alunecat fără voie, vom scăpa de cea mai mare rușine. Ardezierul care moare în timpul lucrului rămîne în fața lumii un om căzut cu cinste, la fel ca soldatul căzut pe cîmpul de luptă. Tu nu ești vrednic de o astfel de moarte. Pe tine ar trebui să te tîrască gîdele pe piele de vacă pînă la locul execuției, nemernicule, care ți-ai răpus fratele și ai vrut să înveni-nezi viața viitoare a copiilor tăi nevinovați și viața mea trecută, pe care am trăit-o în cinste. Ai adus destulă rușine asupra casei tale și n-am să te las să mergi mai de-

parte. Nu vreau să se spună despre mine că fiul meu și nici despre nepoții mei că tatăl lor a murit pe eșafod sau în închisoare. Ai să spui acum o rugăciune, dacă mai ești în stare să te rogi. Ai să te întorci apoi ca și cum ai vrea să te apuci iar de treabă și ai să pășești cu piciorul drept dincolo de schelă. Am să spun că ai amețit de spaimă aflînd de moartea fratelui tău. Pe mine mă vor crede și la tribunal, și lumea din oraș. Asta ca urmare a unei vieți care a fost altfel decît a ta. Dacă nu sări de bunăvoie, mă arunc și eu odată cu tine și ai să mă ai și pe mine pe conștiință. Oamenii știu că sufăr de ochi ; or să creadă că m-am împiedicat, că am vrut să mă sprijin de tine și te-am tras după mine. După cele aflate azi, viața mea nu mai are nici un rost ; am ajuns la capătul ei, dar copiii abia încep să trăiască, iar numele lor trebuie să rămînă nepătat. Gîndește-te acum ce e de făcut. Cît timp număr de două ori cîte cincisprezece bătăi ale pendulului din turn.

Fritz Nettenmair ascultase cu groază crescîndă cuvintele tatălui său. Aflase că fapta lui nu era cunoscută public și mai spera încă. Frica de moartea care-l amenința îl ajută să-și mai vină în fire. Recurse iar la purtarea lui sfidătoare. După ce bătrînul terminase de vorbit, el rosti în grabă :

— Nu știu ce vrei. Sînt nevinovat. Nu știu ce tot spui despre creștăturile de secure.

Aștepta ca tatăl lui să-i răspundă, chiar dacă nu-l credea încă. Bătrînul însă începu să numere liniștit :

— Unu... doi...

— Tată, îl întrerupse el din ce în ce mai speriat, iar glasul îi deveni rugător, măcar ascultă-mă ! La judecată acuzatul poate să vorbească, dar tu nici nu vrei să mă auzi. Am să mă arunc dacă vrei să mă vezi mort, am să mor, chiar dacă sînt nevinovat. Dar întii ascultă-mă !

Bătrînul nu-i răspunse. Număra mai departe. Nefericitul înțelese că sentința era definitivă. Tatăl lui nu l-ar fi crezut orice i-ar fi spus. Știa că, îndărătnic cum era,

ducea fără șovăire pînă la capăt ceea ce își propunea. Era gata să se lase în voia soartei, apoi se gîndi să-l implore încă o dată. Îi trecu prin minte că l-ar putea împinge în lături pe bătrîn și să fugă apoi trecînd peste el sau că s-ar putea prinde și ține bine de ceva ca să nu cadă cînd bătrînul se va agăța de el. Nimeni nu i-ar fi putut lua în nume de rău această faptă. În timp ce prin minte i se perindau aceste gînduri, își aminti ce l-ar fi așteptat dacă fugea și era totuși prins. Era mai bine dacă murea acum. Dar dincolo de moarte îl așteptau lucruri și mai îngrozitoare. Se gîndi la trecut și-și retrăi într-o clipă întreaga viață. ca să-și dea seama dacă va putea fi iertat pe lumea cealaltă. Gîndurile i se învălmășeau ; se vedea cînd într-un loc, cînd într-altul și nu mai știa pentru ce. Vedea adunîndu-se negurile în care dispăruse calfa și vedea totodată și ferestrele luminate de la hanul „Vulturul roșu“. Se auzea dintr-acolo zvon de glasuri : „Uite-l că vine ! De-acum va fi strașnic !“ Sau stătea la colțul străzii și număra, în timp ce scîndurile nu se rupeau sub Apollonius și nu se rupeau nici funiile deasupra lui ; sau era iar în fața Christianei și, aplecat peste patul fetei, care era pe moarte, întreba : „Știi de ce te sperii ?“ și întindea mîna ca să o lovească. Îi trecea prin fața ochilor ca într-un coșmar chiar și clipa de față cînd sta îngenuncheat în fața tatălui său și prin minte i se perindau cu spaimă și repeziciune atîtea gînduri. I se păru apoi că își revine în simțiri, că trecuse nesfîrșit de multă vreme între clipa de față și aceea în care tatăl său începuse să numere bătăile pendulei. Se vedea scăpat. Trebuia numai să-și dea seama dacă fugise trecînd peste tatăl lui, sau dacă se agățase de ceva cînd tatăl lui voise să-l tragă odată cu el în cădere. Își dădu însă seama că era tot în genunchi și că tatăl lui nu se mișcase din loc. Îl auzi numărînd „nouă“, după care tăcu. Apoi își pierdu cunoștința.

Bătrînul tăcuse însă cu adevărat. Nu mai număra. Îi ajunsese la ureche un zgomot de pași care urcau în grabă

treptele. Întinse mîna spre Fritz, ținîndu-l strîns, voind parcă să se asigure că n-are să-i scape. A simțit însă după răceala și inerția brațului pe care îl apucase că nu avea nevoie să-l țină pentru că leșinase. Îl cuprinse o nouă teamă : dacă Fritz zăcea leșinat, trebuia să-l ascundă de privirile celorlalți. Leșinul lui putea trezi sau întări bănuiala. Ridicîndu-se, se întoarse cu fața spre trepte. Nu știa cum e mai bine : să acopere lucarna cu trupul lui sau să coboare spre cel ce urca. Omul pe care îl trimisese la Brambach — căci el venea atît de repede — tușea urcînd scara. Pe omul acesta îl putea ține departe de schele, îl putea împiedica să-l vadă pe Fritz lungit pe schele : avea să-i iasă înainte și să vorbească cu el pe scară. Era poate mai sigur așa decît dacă ar fi stat în fața lucarnei, pe care poate n-ar fi acoperit-o în întregime. Abia acum își dădea seama bătrînul cît de mult îi măcinase puterile ceea ce aflase în ziua aceea. Calfa nu observă însă nimic în timp ce stătea în fața stăpînului lui, care, rezemat de stîlpul scării, îi închidea drumul.

— Să-i spun să vină aici, doamnă Nettenmair ? întrebă el oprindu-se pe trepte.

— Cui ? întrebă, la rîndul lui, domnul Nettenmair, dîndu-și osteneala să pară liniștit. Dacă omul trimis de el fusese la Brambach n-ar fi putut vorbi atît de firesc cu oricine ar fi vorbit.

— Păi, o fi ajuns de-acum acasă, fu răspunsul.

Bătrînul nu-și repetă întrebarea ; fu nevoit să se țină de grinda de care se sprijinea.

— Era pe drum, urmă calfa ; am venit cu el pînă la poarta orașului. M-a trimis de acolo la meșterul fierar să-l întreb dacă a terminat ultimele bucăți ale ghirlandei. Jörg mi-a spus că le-a și adus și că tocmai se întorsese din turnul bisericii, unde îl dusesese pe domnul Nettenmair. Mi-am spus atunci că stăpînul o fi încă aici sus și, pentru că era atît de urgent, voiam să-l întreb dacă nu cumva să-l trimit pe domnul Apollonius pînă aici sus.

Abia acum reuși domnul Nettenmair să pipăie în sus și în jos birna de care se ținuse, ca și cum pusese mîna pe ea numai ca s-o vadă cum e. Simțind însă că-i tremurau mîinile, renunță. Rosti apoi, cu toată severitatea de care era în stare în acea clipă :

— Am să cobor eu. Dumneata așteaptă pe platformă pînă te strig.

După plecarea calfei, știind că nu-l mai vede nimeni, trase adînc aer în piept. Respirația lui se preschimbă apoi într-un geamăt. Acum, cînd încordarea în care se aflase de cînd vorbise cu Valentin începea să se destrame, își făcea loc și durerea înăbușită pînă atunci de efortul dramatic de a păstra cu orice preț onoarea casei sale. Abia acum era în stare să deplîngă nefericirea fiului său cîstit, abia acum cînd se dovedise că nenorocirea nu se întîmplase. Îi veni însă în minte că fiul acesta bun e amenințat în continuare de aceeași primejdie, atîta timp cît e alături de fiul cel rău. Prevăzuse în planurile lui și această posibilitate și se gîndise la ce era de făcut. Forța care îl susținuse pînă acum, și pe care și-o impusese, l-ar fi părăsit odată cu încordarea dacă n-ar fi fost mai departe în joc salvarea vieții fiului celui bun și cîntea casei sale. Bijbîind, porni către ferestruica din acoperiș. Între timp, Fritz se trezise din leșin și izbutise să se ridice în picioare. Bătrînul îi porunci să plece de pe schelă și să vină lîngă el :

— Mîine, înainte de răsăritul soarelui, să nu mai fi aici. Să pleci în America și să cauți să devii un alt om. Aici te-ai acoperit de rușine și ne aduci numai rușine. După ce plec eu, te duci acasă : ai să iei cu tine bani ; să fii gata de plecare. De ani de zile n-ai făcut nimic pentru soție și copii. Am să am eu grijă de ei. Înainte de ivirea zorilor să fii pe drum. Ai auzit ?

Fritz Nettenmair se clătină. Adineauri văzuse moartea cu ochii, iar acum avea să trăiască ! Să trăiască undeva unde nimeni nu știa ce făcuse, unde nici un zgomot întîmplător nu-l mai putea umple de spaima că vin să-l aresteze.

În clipa aceea i se părea o fericire chiar și faptul că avea să fie departe de femeia din prieina căreia făcuse tot ce făcuse și a cărei prezență îi amintea zilnic de faptele săvârșite; ea îi cunoștea faptele, fiecare privire a ei era o amenințare că va fi dat pe mâna celor ce trebuiau să-l pedepsească. Îi era groază de casa în care totul îi amintea în fiecare clipă de ceea ce spera să uite sub cerul altor locuri și ceea ce își închipuia că va putea ispăși începînd o viață nouă. Cel mai bine ar fi fost să alerge neîntîrziat spre acel liman salvator chiar din locul în care se afla.

— Apollonius nu s-a prăbușit, urmă bătrînul, și toată bucuria lui Fritz pieri. Vechea năluca îl chinuia iar. O iubea acum iar pe femeia de care cu o clipă mai înainte se bucura că va fi departe. Odată cu el pe care îl ura, reînviase și ura, și iubirea lui — și amîndouă îl ardeau ca flăcările iadului. I se părea că ar fi fost în stare de orice. Moartea era un fleac, dacă și rivalul lui ar fi fost mort. Frămîntările conștiinței, amenințătoarea viață de apoi, pe toate le-ar fi îndurat, numai un singur lucru nu: să o știe pe ea în brațele lui. Bătrînul aștepta ca fiul să spună „da”. Pentru că acesta tăcea, reluă: Ai să pleci! Ai să pleci! Mîine înainte de a se face ziuă ai să fii în drum spre America sau am să fiu eu în drum spre tribunal. Dacă e să ne acoperim de rușine, mai bine numai rușine decît rușine și crimă. Nu uita că am jurat, și acum fă ce vrei.

După aceste cuvinte bătrînul își chemă calfa și-i spuse să-l ducă acasă.

Între timp, zvonul pe care îl auzise domnul Nettenmair în drumul lui spre biserica Sankt Georg ajunsese și pe strada casei cu obloane verzi. În fața ferestrelor ei, un trecător îi spusese altuia: „Ai auzit? La Brambach s-a prăbușit un ardezier.” Christiane a încercat să sară de pe scaun, dar a căzut moale la pămînt. Teama și grija pentru ea nu-i mai îngăduiau lui Valentin să se gîndească la durerea lui. Alergă spre ea. Căderea n-a mai putut-o opri,

i-a ferit doar capul de muchea ascuțită a piciorului scaunului. Ședea chircit lângă ea, sprijinindu-i capul și gâtul, iar mâinile îi tremurau. În cădere, când o prinsese, părul ei brun și des se desfăcuse deasupra frunții și îi acoperea fața palidă. Părul din față avea mereu tendința să se încrețească în mici bucle naturale, tendință pe care Christiane încerca să o disciplineze cât de cât pieptănându-se foarte strins. Acum, parcă voind să profite de leșinul ei, buclele se desfăcură în voie. Valentin își eliberă mâinile, lăsând trupul Christianei cu grijă la pământ, și încercă să-i dea în lături părul de pe față. Voia să vadă dacă mai trăia. La început se osteni zadarnic ; din cauza fricii, mâinile lui bătrâne erau și mai neîndeminate, iar la nepriceperea lui se mai adăuga și sfiala firească a holteiului bătrîn pus față în față cu o prezență feminină. Îl mai împiedica și neastimpărul părului, care cădea mereu peste obraz în bucle jucăușe. La tîmple și pe gît ele erau ușor mișcate de puls, și, văzînd cum tresăreau odată cu pulsațiile, bătrînul Valentin începu să se mai liniștească. Era pe masă o cană cu apă ; turnă din ea în palma făcută căuș și-i stropi părul și fața. Apa o trezi din leșin și Christiane făcu o mișcare. Valentin o ajută să se așeze, sprijinindu-i spatele. Christiane își dădu la o parte buclele îndărătnice și se uită în jurul ei. Privirea îi era atît de rătăcită, încît Valentin se sperie din nou. Christiane clătină din cap și spuse cu voce înceată :

— Da.

Valentin înțelese ce voia să spună : că nu visase, ci auzise cu adevărat cumplita veste. Auzînd-o, Valentin își dădu seama că ea se gîndea la cele întîmplate, dar nu înțelegea. Părea că fapta la care se gîndea nu avea nici o legătură cu ea și că se întrebă chiar cui ar fi putut să i se întîmple. Ea presimțea că aflînd răspunsul va afla și spaimă și durere, dar în clipa de față nu cunoștea nici teamă, nici durere ; vedea ca prin vis mîini împreunîndu-se de spaimă, sîngele fugit din obraji, pierderea simțirii,

apoi ridicarea febrilă, mâini frîngîndu-se de durere într-un umblet fără astîmpăr, oboseala care te îndeamnă să te lași pe fiecare scaun pe lîngă care treci clătînîndu-te, dar ești împins mai departe, în timp ce capul se înalță mereu cu neliniște și cade apoi iar fără putere în piept. Asemenea imagini ca de vis pluteau prin cameră, prin fața ochilor ei, ca propria ei imagine depărtată și tulbure, văzută într-o oglindă acoperită de un văl îndoliat. Mai aproape și mai clar simțea o greutate surdă în dreptul inimii, preschimbîndu-se apoi într-o durere ascuțită, și conștiința plină de teamă că s-ar fi înăbușit dacă n-ar fi izbucnit într-un plîns care să-i aline durerea. Rămase așa mult timp nemișcată, fără să audă nimic din tot ce-i spunea Valentin în spaima lui. Bătrînul nu credea nici el ceea ce îi spunea ca s-o consoleze. Încearca să o convingă că Apollonius nu putuse să cadă, el fiind prea prudent și prea îndemînat. Și mai spuse apoi și o poveste din tînețea lui despre oameni dispăruți demult și care se speriaseră cîndva zadarnic de un zvon asemănător ! Vorbea mereu fără încetare, îi descria personajele de atunci ca și cum Christiane s-ar fi liniștit neapărat dacă ar fi văzut cu ochii minții pe domnul Kern și pe menajera lui întocmai cum arătau pe vremea aceea. Și-ar fi dat viața ca s-o poată ajuta, dar în tulburarea lui nu știa cum s-o ajute. Încearca din răspuțuri să treacă peste clipa de groază povestind din ce în ce mai zelos. În timp ce povestea, pîndea și cea mai neînsemnată tresărire de pe chipul ei frumos și palid. Cu cît i se părea mai tînără și mai frumoasă, cu atît suferința ei îi părea mai grea, și atunci începea să vorbească mai cu foc.

O văzuse intrînd în casa cu obloane verzi la ferestre ca tînără mireasă de 17 ani și trăise opt ani în preajma ei. Împlinise 24 de ani și rămăsese curată la suflet ca un copil care se bucură voios de tot ce-l înconjoară, dar cît de mult îndurase în ultimii trei ani ! Și cît de frumoasă rămăsese, cît de frumos știuse să îndure totul ! Era acum

zdrobită în fața ochilor lui bătrîni, care plînseseră nu o dată pentru ea, mai mult pentru blîndețea și noblețea nemăsurată cu care își suporta nenorocirea decît pentru nenorocirea propriu-zisă. Există fapte care ne înduioșează, pe care nici mînia nu le desfigurează și care ne impresionează prin tot ceea ce fac, chiar și cînd surd, chiar și cînd se bucură din toată inima, și a căror înfățișare ne emoționează chiar atunci cînd privindu-le nu ghicim că au vreo durere sau vreo suferință. Emoția noastră nu e dureroasă și chiar și durerea are pe un asemenea chip puterea miraculoasă de a ne face să simțim înduioșare și mîngiere totodată, ca și compătimirea cea mai adîncă. O astfel de faptură fusese Christiane pentru Valentin de cînd o cunoștea, și tot astfel o avea și astăzi în fața ochilor.

Bătrînul Valentin respiră ușurat cînd Christiane începu în sfîrșit să plîngă ; știa că era salvată. O citea pe chipul ei, la fel de cîstit ca și ea însăși și care nu putea ascunde nimic. Asculta atent și plin de bucurie plînsul ei ca pe un cîntec frumos pe care i l-ar fi cîntat lui. În clipele în care omul se lasă fără constrîngere în voia firii, îți dai cel mai bine seama cum este el într-adevăr. Ceea ce zace ascuns în om, sub pojghița așa-numitei educații sau a unei atitudini impuse, iese atunci limpede la iveală în mișcările corpului și în inflexiunile glasului. În plînsul Christianei bătrînul Valentin auzea aceeași melodie pură care răsunase în glasul ei, chiar și după lovitura care o făcuse să strige de durere și de disperare lingă patul micuței Annchen. Cînd se mai liniști, Christiane se ridică de pe scaun. Nu mai avea nevoie de ajutorul lui Valentin. Se pregătea de plecare. Era în înfășișarea ei ceva solemn și hotărît. Valentin o privea cu grijă și mirare. Își aminti că era dator să aibă grijă de ea. O întrebă sfios dacă nu cumva are de gînd să plece. Ea dădu din cap în semn că da.

— Dar nu mi-e îngăduit să vă las să plecați ; stăpînul cel bătrîn m-a pus să jur că nu vă las.

— Trebuie. Trebuie să mă duc la tribunal. Trebuie să spun că sînt vinovată. Trebuie să-mi iau pedeapsa. Bunicul are să aibă grijă de copiii mei. Aș vrea să le spun celor de la tribunal să-l îngroape lângă Annchen ; a iubit-o atît de mult. Aș vrea să mă odihnesc și eu lângă ei, dar n-o să mă lase. Nu, despre asta n-am să spun nimic.

Valentin nu știa ce să-i răspundă. Nu trebuia să o lase să plece, dar o vedea atît de hotărîtă, încît știa că n-are s-o poată opri. „Ce bine ar fi dacă s-ar întoarce stăpînul !“ se gîndea el. Iar cu glas tare rosti :

— N-ați face nimic de dragul bătrînului Valentin ?

Din adîncul durerii ei îl privi totuși cu bunătate și-i spuse :

— Cum poți întreba așa ceva ? Dumneata l-ai iubit întotdeauna, și asta n-am s-o uit cît voi trăi. El a murit și trebuie să mor și eu. Dacă pot face ceva pentru dumneata înainte de a pleca e deajuns să-mi spui. Dacă e ceva ce pot să fac și dacă nu-mi ceri să nu plec.

— Nu, asta nu. Dar să rămîneți numai pînă se întoarce stăpînul cel bătrîn, căci pînă atunci răspund eu pentru dumneavoastră.

Valentin nu se gîndea numai la el. Spera totodată că domnul Nettenmair, cu prezența lui de spirit, va găsi mijlocul s-o oprească de la ceea ce voia să facă.

Christiane dădu din cap, în semn că rămîne :

— Am să aștept pînă atunci, mai spuse ea.

Împins de grijă și de speranță, Valentin ieși din casă să vadă dacă nu vine domnul Nettenmair. Christiane își luă cartea de rugăciuni din pupitru și se așeză cu ea la masă.

Valentin lipsi mai mult decît crezuse. Cînd se întoarse, nu mai era același care plecase. Era neliniștit și încurcat, dar neliniștea lui era cu totul alta decît cea dinainte. Încerca mereu să spună sau să facă ceva de care se speria el însuși, făcînd și spunînd apoi altceva, pîrînd apoi că e

gata să se sperie iar de cuvintele spuse sau de gesturile făcute. I se părea mereu, chiar și când nu spusese nimic, că vorbise prea mult. Uneori puteai crede că rîde, dar în clipa următoare părea și mai trist. Iar veselie sau tristețe a lui nu aveau nici o legătură cu ceea ce spunea, fiindcă vorbea despre vreme. Între timp, își făcea întruna de lucru pe la ușă, pe care o tot închidea și deschidea; în cele din urmă rămase pe coridor, de unde putea vedea drumul spre magazie. Pentru tot ceea ce făcea găsea, ce-i drept, pretextele cele mai ciudate. La început, Christiane nu băgă de seamă schimbarea ce se petrecuse cu el, dar mai apoi începu să-l observe mirată, presimțind parcă ceva. În cele din urmă, neastîmpărul lui o molipsi și pe ea. Când Valentin rîdea fără voie, renăștea în ea speranța, iar când chipul lui se întrista, își împreuna mîinile și se albea iar la față. Îi urmărea privirile, se uita după el când se îndrepta către ușă și tresărea speriată ori de cîte ori o deschidea. În tot acest răstimp, vorbeau întruna despre vreme. Dacă ar fi fost liniștiți, ar fi rîs ei înșiși de ce spuneau; se vedea însă că el se temea să vorbească despre ceva, iar ea se temea să-l întrebe. În cele din urmă tulburarea o făcu să-și ducă mîinile când la inimă, care bătea să-i spargă pieptul, când la tîmplele fierbînti, care zvicneau. Valentin socoti că o pregătise îndeajuns ca să nu mai vorbească despre vreme.

— Da, spuse el, e o zi în care ar putea învia și morții, — cine știe! — dar vă rog, de dragul meu, nu vă speriați!

Pe ea totuși o cuprinse spaima. Își spunea: „Doar nu e cu putință!” Dar spaima o cuprindea iarăși, pentru că era mai mult decît cu putință, era sigur.

— Ia uitați-vă puțin înapoi, rosti cu greu bătrînul, pe care bucuria îl împiedica să vorbească.

Christiane privise spre coridor încă înainte de a o fi îndemnat bătrînul. Acesta ieși în mare grabă pe ușa din față ca să-i ducă stăpînului vestea cea bună, mîndru și fericit că se purtase cu iscusință. Tinăra femeie se rezemă

puternic de ușorul ușii la auzul pasului care se apropia dinspre magazie. Dar se clătina și ușorul ușii, și i se clătina și pământul sub picioare. Parcă plutea între cer și pământ. Iar când îl văzu venind, nu mai există pentru ea nimic pe lume decât omul pentru care îndurase atîta vreme mai mult decât toate chinurile morții. Totul începu să se rotească în jurul ei : întâi pereții, apoi podeaua, tavanul, pomii, cerul și pământul înverzit ; simțea că e sfîrșitul lumii și că va fi zdrobită în acest vârtej dacă nu se va sprijini cu nădejde de el. Își dădu seama că se prăbușește, apci nu mai simți nimic.

Apollonius alergă spre ea și o cuprinse în brațe. Se opri în loc ținînd îmbrățișată femeia frumoasă pe care o iubea și care îl iubea. Ea era palidă și părea fără viață. Nu a dus-o nici în cameră, n-a lăsat-o nici să alunece la pământ, nu a făcut nimic ca s-o readucă la viață. Rămăsese incremenit ; nu înțelegea nici el cum se întîmplase ; încerca să se gîndească. Cu Valentin nu vorbise încă. Acesta aflate numai de la ucenic că Apollonius venea în urma lui și că va fi curînd acasă. Apollonius mai întîrziase la poarta orașului, unde stătuse de vorbă cu unul din meșteri. Se grăbise apoi să împlinească porunca tatălui său. Era nedumerit, nu putea înțelege de ce îl chemase. Auzise și el de prăbușirea unui ardezier la Tambach, dar nu știa că zvonul încurcase numele localităților și că lumea îl credea pe el victimă. Trecuse prin magazie total nepregătit pentru ceea ce avea să-i aducă clipa următoare. Voia să se ducă de îndată la tatăl lui, în camera acestuia, cînd o văzuse pe Christiane gata să-și piardă cunoștința și alergase spre ea. Acum o ținea în brațe. Ființa pe care el se străduise zadarnic s-o îndepărteze din gîndurile lui, ființa la care era de ajuns numai să se gîndească, ca să fie covîrșit de o tulburare pe care și-o reproșa ca un păcat, era acum atît de aproape de el, îi simțea dulcea povară, o simțea respirînd, palpitînd, și sufletul i se umplea de teamă și de încîntare totodată : capul ei dat pe spate se

sprijinea de brațul lui stîng. Îi vedea de aproape chipul care era mai frumos, mai primejdios de frumos decît și l-ar fi închipuit în visurile lui. O undă trandafirie îi apăru pe obrazul alb, urcînd pînă la rădăcina părului, care cădea peste tîmple în bucle brune și mătăsoase, și ea deschise ochii de un albastru adînc. El nu avu puterea să fugă de privirea lor. Îl văzu și ea și îl recunoscă. Nu știa cum ajunsese în brațele lui ; nici nu-și dădea seama că o ținea în brațe. Tot ce știa era că el trăiește. Cum s-ar mai fi putut gîndi și la altceva ! Rîdea și plîngea în același timp, îl înconjura cu amîndouă brațele ca să fie sigură că e el cu adevărat. Iar în același timp întreba grăbită și plină de teamă :

— Ești chiar tu ? Ești tu cu adevărat ? Trăiești încă ? N-ai căzut ? Nu te-am ucis eu ? Ești tu ? Sînt eu ? Dar el — el poate să vină ! Privi în jur neliniștită : vrea să te omoare. N-are să aibă liniște pînă nu te omoară.

Pusese brațele în jurul lui ca și cum ar fi vrut să-l apere cu trupul ei împotriva unui dușman ; apoi siguranța că el trăiește o făcu să-și uite frica. Rîdea din nou și plîngea totodată și-l întreba întruna dacă mai trăiește, dacă e el cu adevărat. Dar ea era datoare să-l prevină. Trebuia să-i spună tot ce făcuse fratele lui, tot ce amenințase că are să facă. Trebuia să vorbească numai decît, căci dușmanul putea veni în orice clipă. Dulci și nesocotite cuvinte de iubire, rîs și plîns, fericire, teamă, păreri de rău pentru fericirea pierdută, o plîngere ușoară ca a unui copil care se plînge părintelui său, nevoia de iubire cu tot ceea ce aduce ea, cu tot ce o bucură sau o întristează, dorința de a fi un gînd al minții lui, o simțire a sufletului lui pe care el să-l gîndească și să o simtă laolaltă cu toate gîndurile și simțurile lui ; sfiala unei tinere mirese și uitarea a tot ce o înconjoară în această clipă, care e pentru ea existența ei cea adevărată, — căci tot ce a fost sau va mai fi e învăluit în umbră —, pentru că ceea ce spune acum a visat numai, simte și-și dă seama abia acum ; tot ce a fost

și va mai fi a fost și va fi numai pentru prezența acestei clipe, căci înainte și după ea timpul nu mai există. Toate acestea se întrepătrund, toate tremură laolaltă în fiecare silabă a vorbelor ei grăbite, precipitate :

— M-a mințit pe mine, te-a mințit și pe tine. Mi-a spus că nu vrei să știi de mine și că floarea mea ai oferit-o oricui ar fi vrut s-o ia. Îți mai aduci și tu aminte, la serbarea de Rusalii de floarea, de clopoțelul pe care l-am lăsat pe bancă. Iar tu i-ai trimis-o lui. Am văzut-o. Nu știam de ce. Îmi părea rău de tine. Mă durea că erai atât de liniștit și trist, și atât de singur. Apoi, la dans, mi-a spus că ai glumit pe socoteala mea. Ai plecat apoi departe, și el îmi spunea cum rîdeai de mine în scrisorile tale. M-a durut mult. Nu știi ce mult mă durea, chiar dacă nu știam de ce. Tata a vrut să mă mărit cu el. Iar cînd te-ai întors tu, îmi era frică de tine ; eram tristă din cauza ta și te iubeam încă, numai că nu-mi dădeam seama. El singur m-a făcut să înțeleg că te iubesc. Fugeam din calea ta. Nu voiam să păcătuesc și nu vreau nici acum. Nicidecum. M-a silit apoi să mint. Mă amenința apoi cu ceea ce voia să-ți facă. Voia să facă în așa fel încît să te prăbușești. Zicea că e doar o glumă ; dar dacă ți-aș fi spus, ar fi făcut-o cu adevărat. De atunci n-am mai închis ochii ; vegheam nopți întregi în pat cuprinsă de o frică de moarte. Te știam în primejdie, și nu puteam să ți-o spun, și nu puteam să te salvez. Iar el a tăiat funiile cu securea în noaptea dinaintea plecării tale la Brambach. Mi-a spus Valentin ; vecinul îl văzuse furișîndu-se în magazie. Te-am crezut mort și voiam să mor și eu. Căci eram vinovată de moartea ta și aș fi murit de o mie de ori pentru tine. Dar tu trăiești iar eu nu pot să înțeleg. Totul e ca mai înainte ; copacii de colo, magazia, cerul și tu n-ai murit. Voiam și eu să mor pentru că tu nu mai erai, dar tu trăiești, iar eu nu știu dacă e adevărat sau doar visez. E adevărat ? Spune-mi, te rog, e adevărat ? Pe tine te cred orice mi-ai spune. Iar dacă îmi spui să mor o voi face, dacă așa crezi

tu. Dar el poate să vină în orice clipă, poate a auzit că ți-am spus ce are de gând. Trimite-l pe Valentin la tribunal să vină să-l ridice ca să nu-ți mai poată face nici un rău!

Așa vorbea fără încetare, printre hohote de râs și plîns, femeia zbuciumată pe care o ținea în brațe. Uitase totul și, aidoma unui copil care se joacă la marginea unei prăpăstii pe care nu o vede, se îndrepta fără să-și dea seama spre o primejdie mai ucigătoare decît aceea de care se bucura că a trecut, mai amenințătoare decît aceea de care voia să-l apere cu propriul ei trup pe omul care o ține în brațe. Nu-și dă seama că purtarea ei, că gingășia afecțiunii ei nerezinate, că mîngîierile ei, că îmbrățișarea ei plină de viață și de căldură îl tulbură adînc pe omul care o iubește. Nu-și dă seama că tot ceea ce face îl poate determina pe omul pe a cărui cinste și noblețe se sprijină cu atîta siguranță să uite, în aceste clipe de pasiune, tocmai cinstea și noblețea care-l caracterizează. Nu bănuiește deloc ce luptă dezlănțuită în sufletul lui și cît de grea sau chiar imposibilă îi face victoria. Iar el știe acum că femeia din brațele lui îl iubise și-l iubea; fratele lui i-o răpise și o înșelase și pe ea. Își dă seama acum, cînd ea îl face să înțezărească fericirea pe care i-a furat-o fratele lui. El i-a răpit-o și s-a purtat și crud cu ea. Iar pentru tot ce i-a făcut lui, pentru toate suferințele îndurate îl mai și urăște și vrea să-i ia viața. Femeia pe care i-a furat-o, pe care a maltrat-o, aparține acestui frate pe care ea îl urăște, sau îi aparține lui, căruia i-a fost furată mișelește, lui care o iubește și care e iubit de ea. Gîndurile acestea care îi treceau prin minte nu erau limpezi; erau mai curînd simțiri nenumărate care se contopeau într-un singur sentiment adînc și năvalnic care îl stăpînea, sentimentul că ținea în brațele lui încordate, lîngă inima lui, ceea ce îi era drag. Dar o teamă nelămurită îl crispează, îi încremenește brațele încordate. Are sentimentul că vrea să facă ceva, dar nu-i este limpede ce anume și ce urmări ar putea avea. Îl încearcă o amintire îndepărtată, o promisiune făcută

cîndva, pe care o încalcă, dacă nu se stăpînește ; are impresia nelămurită că e în fața mesei lui și că, dacă s-ar mișca fără să se uite în jur, ar putea răsturna o călimară pe o rufă curată sau pe o hîrtie de valoare. Sentimentele lui de acum porneau dintr-o presimțire plină de teamă că, făcînd o singură mișcare, ar strica ceva ce n-ar mai putea îndrepta. Ascultînd vorbele ei, care îl umpleau de bucurie, căuta ceva fără să-și dea seama ce anume căuta. Avea și de astă-dată o nevoie de limpezire, nevoie înăscută în firea lui, care parcă îi grăia : „Ți-ai dat cuvîntul să păstrezi neîntinată cinstea casei, iar ceea ce vrei să faci o va distruge“. Știa că trebuie să răspundă și de faptele lui, și de faptele ei. Nevoia sa de puritate condamna trădarea pe care ar fi săvîrșit-o cu un singur gest, cu o singură privire față de încrederea deplină și înduioșătoare pe care i-o arătau toate cuvintele ei pornite din suflet. De pe obrazul ei sprijinit de inima lui și din privirile calde și visătoare îndreptate spre el se revărsa numai puritate, și el își dădea seama că amîndoi ar putea săvîrși o faptă mult mai vinovată decît cea săvîrșită de dușmanul lor. Între ei stăruia încă, apărîndu-i, o sfială pe care o singură privire sau un singur gest putea s-o alunge pentru totdeauna. Cuprins de teamă, Apollonius căută din ochi pe cineva care să-l ajute. Dacă ar fi venit măcar Valentin ! Ar fi putut atunci să n-o mai țină în brațe. Valentin însă nu venea. Fiindcă îi era rușine de slăbiciunea lui care căuta un ajutor din afară, făcu un efort de a se ajuta singur. Aplecîndu-se, o culcă cu grijă pe pajiștea grădinii. Acum, cînd nu mai ținea în brațe trupul ei gingaș, înțelegea că o pierduse pentru totdeauna și, întorcîndu-se cu spatele, nu-și mai putut stăpîni un geamăt. În clipa aceea apăru în curte băiatul cel mai mic. Apollonius alergă spre el, îl ridică în brațe și-l strînse la piept, ca o pavază între el și Christiane. În timp ce strîngea copilul la piept, simți cum se ogoaie îmboldul lui nestăpînit, și mușchii încordați i se

destinaseră. Strângînd copilul la pieptul lui, o îmbrăţişase de fapt şi pe ea, în singurul fel ce-i era îngăduit.

Christiane îl privi şi îl înţelese. O roşeaţă arzătoare i se ridică pînă la rădăcina părului, care îi cădea în bucle pe obraji. Abia acum îşi dădea seama că el o ţinuse în braţe, că ea îl înconjurase cu braţele şi vorbise cu el aşa cum o poate face iubirea îngăduită. Abia acum vedea primejdia care putea să-i arunce în abis şi pe el, şi pe ea. Se ridică în genunchi, voind parcă să-l roage să n-o dispreţuiască. Totodată se gîndi că poate Fritz îi auzise ce au vorbit şi-şi va îndeplini ameninţarea. Însemna deci că-l nenorocise tocmai prin bucuria ce i-o arătase de a-l fi ştiut salvat. El citea toate acestea pe chipul ei şi suferea odată cu ea. Luptase cu sine însuşi, ca să nu-i arate ce se petrecea cu el, dar în sufletul lui lupta încă nu se terminase. Aplecîndu-se spre Christiane, spuse :

— Tu eşti sora mea cea bună. Eşti mai bună decît mine. Şi tu, şi eu, şi soţul tău sîntem în mîna lui Dumnezeu. Şi acum, sora mea, intră, te rog, în casă ; draga, buna mea soră.

Ea nu îndrăznea să ridice ochii spre el, dar pe sub pleoapele plecate vedea şi înţelegea înfăţişarea lui plină de blîndeţe, bunăvoinţa adîncă şi nesfîrşită, respectul statornic faţă de oameni ; vedea pe fruntea lui limpede, ca şi în jurul gurii pline de duiosie. Iar pentru că el era pentru ea, conştient sau inconştient, măsura tuturor lucrurilor, îşi dădea seama că nu se purtase nedemn : el o ferea de rău, aşa cum îşi ocroteşte mama copilul pe care îl poartă cu grijă în braţe. Privindu-l pe sub pleoapele coborîte, i se părea că-l vede ajungînd cu creştetul pînă la cer. Ştia că el nu-i va putea face niciodată vreun rău. Punîndu-i copilul în braţe, Apollonius îi întinse mîna, ajutînd-o să se ridice. Atingerea lui o făcu să tremure şi, fiind încă în genunchi, gîndul ei se ridică spre el ca o rugăciune. Apollonius o însoţi pînă la uşă. Dinspre magazie venea domnul Nettenmair, condus de ucenic. Fritz Nettenmair, care păsea

greoi în urma lor, o zări pe Christiane mergînd sprijinită de brațul fratelui său.

Pe chipul slăbit al domnului Nettenmair nu se putea citi deloc cît suferise și ce fusese gata să facă. Christiane și Valentin au fost nevoiți să asculte o predică despre imaginația fără frîu. Toate cele întîmplate se dovediseră altfel decît și le înfățișase Valentin în temerile lui. Bătrînul se gîdea la plecarea lui Fritz ca la o călătorie de mult pregătită de acesta și pe care el o îngăduise abia acum. Apollonius primi porunca să se ducă imediat cu registrele la tatăl său. Bătrînul spusese că vrea să cunoască situația exactă a firmei. Scopul lui era de fapt să-l țină în siguranță lingă el pe Apollonius pînă după plecarea lui Fritz. Apollonius putea pune la dispoziție, fără a întîmpina greutatea cu privire la cheltuielile apropiate, banii necesari pentru călătoria pînă la Hamburg. Avea acolo un prieten, pe care-l cunoscuse la Köln, cu o bună situație materială și care, în amintirea o numeroase servicii ce i le făcuse, se oferise deseori să-l împrumute cu bani. Apollonius îi scrisese o scrisoare chiar din camera tatălui său, rugîndu-l să-i găsească fratelui său un loc pe un vas de pasageri, să-i suporte cheltuielile de ședere la Hamburg și să-i înmîneze o sumă de bani, însă numai cu foarte puțin timp înaintea plecării. Toate aceste cheltuieli aveau să fie suportate de Apollonius. Valentin s-a dus chiar în aceeași seară la poștă să dea scrisoarea și să rezerve un loc pentru Fritz. Poștalionul pleca cu o oră înainte de răsăritul soarelui ; Valentin avea poruncă să se scoale cu o oră mai devreme și să vină în camera stăpînului său.

În casa cu obloane verzi viața devenise și mai apăsătoare. Noaptea aceea, cu neliniștea ei tăcută, semăna cu acalmia care prevestește izbucnirea unui uragan. Se petreceau în casă lucruri neobișnuite. Cine ar fi putut vedea în acea noapte ce se petrece în casă fără să știe ce se petrece în sufletele oamenilor ar fi fost din ce în ce mai

nedumerit. De obicei, cînd un membru al unei familii se pregătește să plece într-o călătorie, din care poate nu se va mai întoarce, toți ai casei se strîng în jurul lui. Cu cît se împuținează clipele pe care le pot petrece împreună, cu atît caută toți să se bucure cît mai mult de ele. Anii vieții petrecuți împreună îi împresoară, îi apropie. Fiecare privire, fiecare cuvînt, fiecare strîngere de mînă sînt dăruite și primite ca o amintire pentru tot restul vieții. Prietenii celui ce pleacă vin de la distanțe mari ca să-l mai vadă o dată.

În casa cu obloane verzi nimeni nu-l căuta pe Fritz Nettenmair. Se fereau din calea lui ca de o fantomă care te sperie. Și el rătăcea prin casă chiar ca o fantomă și se ferea de oameni, așa cum se fereau și ei de el, iar cei de care se ferea și care îl ocoleau nu erau străini ; erau tatăl lui, fratele lui, soția și copiii lui. Un călător pe care ceilalți nu-l caută și care la rîndul lui se ascunde de ei, care nu-și ia rămas bun și căruia nimeni nu-i urează drum bun, dar care pleacă totuși de bunăvoie, și a cărui plecare este cunoscută și încuviințată de toți ceilalți !

Apollonius i-a citit tatălui său registrele, așa cum îi ceruse. O treabă zadarnică ! Nici el, nici bătrînul nu erau cu mintea la cifre. Iar pe deasupra bătrînul încerca mereu să arate că știe tot ce e în registre. Nu scoase nici o vorbă despre faptul că Apollonius îi ascunsese situația gravă în care se aflate firma și nu mărturisi nici unul din gîndurile pe care i le trezise această tăcere a fiului său. Din frazele lui meșteșugite pe care se silea să le rostească la răs-timpuri, pentru a da o aparență de realitate acestui joc de umbre, s-ar fi putut desluși, ascultînd mai atent decît era atunci în stare Apollonius, că bătrînul lăsase totul în voia soartei, pentru a arăta unde s-ar ajunge dacă el ar lua mîna de pe cîrmă și că de acum înainte are de gînd să conducă el însuși corabia mai departe. În timp ce vorbeau, îl întrebă la un moment dat pe Apollonius, așa într-o doară, dacă aflate amănunte despre accidentul de

la Tambach. Apollonius aflate cine se prăbușise : era calfa care lucrase la ei mai înainte și care nu se purtase cum se cuvine.

— Așa? rosti nepăsător bătrînul. Și se știe care a fost cauza ?

Apollonius auzise că funia care se rupsese era aproape nouă și că la locul rupturii fusese probabil crestată cu o unealtă ascuțită. Bătrînul domn Nettenmair se sperie. Se gîndea că între accident și funia crestată există o legătură de care își vor da seama și alții. Știa că Valentin spusese mai înainte că lucrătorul care plecase la Brambach cu căruciorul cu unelte pierduse, parcă, la înapoiere, o funie. Apollonius îl liniștise însă pe Valentin, spunîndu-i că el împrumutase funia cuiva la Brambach. Bătrînul era convins că și Apollonius presimțea sau știa chiar că era ceva la mijloc, și prin răspunsul lui voise să-l distragă pe Valentin de la un gînd asemănător. Înțelegea că Apollonius dorea ceea ce dorea și el. În privința aceasta nu avea de ce să se teamă. S-ar fi putut totuși întîmpla ca unele lucruri, cu toată prudența lui Apollonius, să poată duce la descoperirea adevărului. De aceea, oricît de greu îi venea, ieși din rezerva lui și, punîndu-i lui Apollonius mai multe întrebări, află de la el tot ce se știa. Și iată ce a aflat : în prima zi, la Brambach, Apollonius a folosit numai scara ; la sosirea lui, calfa era la cîrciumă ; chiar în aceeași seară îl văzuse furișîndu-se prin curte. În dimineața următoare, funia lipsea. El bănuise numaidecît pe calfă, dar conștiința l-a împiedicat să-l denunțe. În drum spre casă, la poarta orașului, a aflat despre nenorocirea întîmplată și totodată că omul acela nu era angajatul nimănui și că lucra de unul singur la micile reparații ale acoperișului bisericii din Tambach. Una dintre uneltele rămase de la el, o secure de teslar, fusese cerută înapoi de adevăratul ei proprietar. Abia mai tîrziu, cuvintele Christianei l-au făcut să înțeleagă că funia care se rupsese pricinuind moartea calfei fusese funia lui. Așa cum stăteau lucrurile, nu putea re-

cunoaște fățiș că funia îi aparținea. Mai mult, era nevoit să-și pună la grea încercare simțul de probitate, inventînd diverse versiuni care să ascundă adevărul.

Bătrînul îi porunci să citească registrele mai departe. Apollonius îl ascultă, dar amîndoi erau cu gîndurile într-altă parte. Apollonius se străduia să fie atent. Era împotriva firii sale de a nu face un lucru cu tot sufletul. Încea, dar nu reușea. Ticăloșia unui alt suflet înrîurea și sufletul lui echilibrat și atît de armonios. În cele din urmă veni și Valentin ca să ia banii de drum pentru Fritz Nettenmair și scrisoarea către prietenul din Hamburg. Valentin primi, de asemenea, poruncă să ducă bagajul lui Fritz la poștă și să rămînă lîngă el, în așteptarea unei eventuale porunci, pînă la plecarea sa. După un ceas, Valentin se întoarse, după ce îndeplinisese ceea ce i se poruncise, și le spuse că Fritz se bucură la gîndul vieții noi pe care o va începe în America. Cînd îl vor revedea nu-l vor mai recunoaște. Era nerăbdător să plece cît mai repede. Bătrînul se simți mult mai liniștit. Încrunțat, ca de obicei, hotărî că Apollonius, somnoros cum e, nu mai poate citi cum trebuie și-l trimise la culcare. Aveau să continue altă dată ceea ce începuseră.

Dar Fritz Nettenmair ? Ce se petrecea în sufletul lui în acea noapte, atunci cînd, neliniștit ca un spirit damnat, se furișa între casă și magazie și apoi între magazie și casă, cînd frîngîndu-și mîinile, cînd cu pumnii strînși de furie ? Cînd se speria de o frunză în cădere, cînd dorea să se dărîme casa și să-l îngroape sub ea. Ori de cîte ori străbătea aleea, sufletul i se învoldura de împotrivire năvalnică, pentru ca în clipa următoare să se simtă din nou supus și neajutorat. Era hotărît să plece. Dar s-o lase pe ea celui pe care îl ura ? Ca ei să-și bată joc de el ? Îl împinseseră atît de departe, ca să scape de el. În felul acesta li s-ar fi îndeplinit dorința. Nu ! Voia să rămînă ! Trebuia să rămînă ! Dar în acest caz ar fi fost arestat. Bătrînul în

haină albastră se ține întotdeauna de cuvînt. Aveau să-l pună în lanțuri, și tot scăpau de el. El și ea și-ar fi atins oricum scopul. Fritz Nettenmair își mișca disperat brațele, ca și cum ar fi zgîlțit gratiile închisorii, și respira atît de greu ca și cum ar fi simțit că se înăbușă între pereții ei umezi. Apoi, cuprins subit de slăbiciune, înțelese limpede că nenorocirea lui era fără margini și se simți plin de tristețe, singur și părăsit de toți. Imagini frumoase de odinioară îi apăreau în fața ochilor, și fericirea pierdută îl chinuia mai mult decît nefericirea ce și-o pricinuisese singur. Se vedea copil nevinovat sărind vesel prin coridorul în lungul căruia își țira acum greaua povară a nenorocirii. Era înconjurat atunci de oameni care-l iubeau. Cît de dulce suna glasul mamei care-l chema ! Azi nu-l mai iubea nimeni. Oamenii străini îl disprețuiau, iar cei ce ar fi trebuit să-l iubească își întorceau fața de la el. Ah, dacă o singură inimă ar fi suferit pentru plecarea lui ar fi plecat mai ușor și ar fi devenit alt om ! Îi vin în minte acum toate privirile calde pe care, orbit de patima lui, nu le luase în seamă. Surîsul din jurul buzelor tremurătoare ale micuței Annchen îi apare în fața ochilor. Înțelege acum iubirea ei statornică, pe care a respins-o și pe căre ea i-o oferea mereu, ori de cîte ori el o respingea, pînă ce i-a zdrobit inima ; acum cînd Annchen l-ar fi putut salva, dacă n-ar fi murit din vina lui ; mila îl cuprinde cu o intensitate atît de dureroasă, încît l-ar putea face să-și uite propria nefericire, dacă mila aceasta și nefericirea lui n-ar fi atît de strîns legate. Annchen nu mai e, dar mai are și alți copii ; ei trebuie să-l iubească, sînt doar copiii lui. Inima lui e însetată de un cuvînt de iubire. Brațele i se deschid dornice să strîngă la pieptul lui pe cineva apropiat, ca să simtă că nu e pierdut. Și pierdut nu e nimeni care mai are încă pe cineva pe lume. Cu puteri reînnoite pășește grăbit pe alee, prin coridor, străbate camera de zi și intră în dormitor. O lampă de noapte, a cărei lumină e acoperită de un abajur, dă destulă lumină ca să-și poată vedea copiii.

Cade în genunchi lângă primul pătuț care îi iese în cale. Buzele lui murmură, cu o căldură cu care nu o făcuseră niciodată, un cuvânt aproape uitat : „Fritz !“ Nu dorește decât să-și mai strângă o dată copiii în brațe, să simtă dragostea lor, și apoi să plece. Să plece și să devină un alt om, un om mai bun, mai fericit ! Micuțul se trezește. Crede că l-a strigat mama lui. Deschide surzind ochii lui mari și se sperie. Se sperie de omul de lângă patul lui. E un om străin. Ba nu, mai rău ! Ah, e un om prea cunoscut, și totuși mai străin decât un străin. Este omul care s-a uitat de atâtea ori mînios la copil, omul de teama căruia mama îl închidea în cameră, ca să nu vadă cum o chinuia pe ea. Copilul rămînea tremurînd în picioare și asculta ce se petrecea dincolo de ușă, strîngîndu-și pumnii mici într-o mînie neputincioasă. Omul pe care copilul se obișnuise să-l urască, nu să-l iubească.

— Fritz, rosti tatăl lui cu teamă, eu plec și nu mă mai întorc, dar am să-ți trimit mere frumoase și cărți cu poze și am să mă gîndesc la tine de mii de ori în fiecare clipă.

— Nu-mi trebuie nimic de la tine, spuse băiatul hotărît și speriat totodată. Mere îmi dă unchiul Lonius ; de ale tale n-am nevoie.

— Nici tu nu mă iubești ? întrebă tatăl cu glasul frînt, trecînd la celălalt pătuț.

Micuțul Georg se strecură în patul fratelui său, unde amîndoi rămaseră strîns îmbrățișați. Deși îi este teamă, copilul îl înfruntă, și în ochii lui citește atîta aversiune cîtă poate cuprinde ochii unui copil.

— O iubesc pe mama, îl iubesc pe unchiul Lonius, tu nu-mi ești drag. Lasă-ne în pace, am să te spun unchiului Lonius.

Fritz Nettenmair rîde batjocoritor, iar inima îl doare fiindcă își dă seama de neputința lui. Copiii nu-i mai aparțin, el nu mai e tatăl lor. El e tatăl lor. El ! Sînt copiii lui, el e tatăl lor. El, care i-a luat totul, i-a luat și copiii, copiii pe care și cel mai nenorocit om are dreptul să nu-i

piardă. Dacă ar trebui să plece *el*, copiii s-ar agăța de el și mai curînd li s-ar rupe mînuțele decît să-l lase să plece, iar femeia care doarme alături, femeia frumoasă cu chip de înger pe care se revarsă toată lumina lămpii, capătă astfel mai multă strălucire decît poate pune lampa pe chipul ei ; femeia aceasta e și ea a celui alt ! „A lui ca tot ce-a fost odată al meu ! s-a culcat îmbrăcată, n-a mai așteptat plecarea mea ; dacă ar pleca *el*, trandafirii din obrazii ei ar păli și n-ar pierde nici o clipă care ar putea s-o despartă de *el*. Cum ar tresări speriată dacă acum, în timp ce se visează cu el, — căci zîmbește —, ar trezi-o cineva spunîndu-i că pleacă *el*. Nu ! Nu vreau să plec ! Nu ! Nu pot să plec. Mai bine mor de mii de ori !” Trecură numai cîteva ceasuri de cînd privise moartea în față, în timp ce zăcea întins pe schele, la picioarele tatălui său. Pe lîngă o asemenea viață moartea era un joc de copii. Era, pentru că el de fapt murise. Ar mai fi încă, dacă ar fi murit și *el* și dacă s-ar fi răzbunat pe femeia cu zîmbet ca de înger și totuși diavolesc. S-ar fi răzbunat și pe tatăl lui, care l-a smuls de lîngă Beate, îngerul lui cel bun ; s-ar fi răzbunat și pe copii, care l-au respins, și pe Annchen, care a murit după ce i-a făcut atîta rău și care îl chinuie încă zi și noapte. El ar fi putut — dar acum nu mai putea nimic. Trebuia să plece ; era și mai nenorocit decît mai înainte, iar cei pe care îi ura, care îl împinseseră la fapte nezugetate, aveau să fie fericiți după plecarea lui. Mintea sa îi zugrăvea în culorile cele mai negre pentru ca limpezimea și puritatea lor să nu-l zdrobească. Ura în ființa lor tot răul pe care li-l făcuse. Ura în ființa lor chiar și faptul că trebuia să se străduiască să-i vadă ca pe niște nemernici. Iar dacă nevinovăția lor răzbătea totuși prin întunecimea faptelor în care încerca să-i învăluie și dacă îi apăreau ca niște îngeri, el simțea că-i urăște cu invidie diavolească. Trecuse granița dincolo de care nu mai exista întoarcere. Uitîndu-se la Christiane, care dormea, și dîndu-și încă o dată seama de frumusețea ei, i se furisă iar

în minte gîndul să distrugă această frumusețe. Amintirea clipei în care zăcea la un pas de moarte în fața tatălui său și amintirea hotărîrii nestrămutate a acestuia au fost mai puternice, alungîndu-i acest gînd. Păstră însă amintirea clipei, schimbînd doar personajele. Imaginația lui se înfierbînta tot mai tare. Ieși pe alea dintre casă și magazie, umblînd încolo și încoace, stăpînit de o sălbatică bucurie. Își mișca brațele la fel de agitat ca mai înainte, dar acum ele nu se mai luptau cu gratiile de la fereastra închisorii. Răsărise între timp luna. Sub razele ei, casa cu obloane verzi se înălța neclintită și pașnică. Nici un trecător nu și-ar fi dat seama ce zbucium ascundeau pereții ei și nici n-ar fi bănuît nici unul din gîndurile care clocoteau înăuntrul ei ca într-un cazan al iadului.

Apollonius era obosit de veghe și de lupta pe care o stîrnise în sufletul lui primejdioasa îmbrățișare a femeii iubite, de descoperirea înșelăciunii fratelui său și a revoltațoarei lui nerecunoștințe. Dar aceasta nu era singura sa preocupare. Tatăl lor nu era convins de intenția criminală a lui Fritz. De aceea gîndul de a se apăra rîcînd la protecția legii nu i se părea potrivit. Rușinea ce s-ar fi abătut asupra familiei, dacă fapta fratelui său ar fi fost dată în vileag, ar fi curmat viața bătrînului. Poate că sufletul lui Fritz ar mai fi putut fi convins că se înșelase. Dar cum să-l convingă ? Să jure că pentru el Christiane nu-i decît o soră ? Cu cîteva luni în urmă ar fi putut jura, dar azi nu-i mai era îngăduit, ar fi însemnat să jure fals. Dacă fratele lui nu renunța la planul de a-i lua viața, el ar fi putut cel mult să-i îngreueze împlinirea acestui plan, dar nicidecum să i-l zădărnicească pentru totdeauna. În starea în care se afla, moartea care-l amenințase i se părea, de aceea, mai curînd de dorit decît de temut ; tot zbuciumul lui, toate frămîntările conștiinței și toate grijile ar fi luat sfîrșit. Ce s-ar fi întîmplat însă cu tatăl lui, ce s-ar fi

întîmplat cu ea și cu copiii ? Nu-și dăduse el cuvîntul că o va apăra de orice rușine și de orice suferință ?

Toate aceste frămîntări luaseră sfîrșit atunci cînd bătrînul domn Nettenmair îl înștiințase că Fritz va pleca în America. Însă lupta care se dăduse în el de la bun început se anunța acum și mai grea, pentru că dușmanul devenea acum mai puternic. Firește, era hotărît să nu preschimbe în faptă dorințele pe care le socotea nelegiuite. Dar dorintele înseși n-aveau oare să devină mai puternice atunci cînd în calea împlinirilor n-ar mai fi fost nici o piedică ? Dar procesele de conștiință ? Iar îndepărtarea de locurile în care apropierea zilnică le dădea mereu un nou imbold făcea, pe de altă parte, imposibilă împlinirea promisiunii pe care și-o făcuse lui însuși și a datoriei pe care o avea chiar fără să-și fi dat cuvîntul.

Era peste măsură de agitat și avea nevoie de odihnă. În ziua aceea, pînă la amiază, trebuia să termine ghirlandele care înconjurau acoperișul turnului și să coboare căruciorul, scripetii, cercul și scîndura. Trebuia să aibă pasul sigur și ochiul limpede. Mai era un singur ceas pînă la începutul zilei de lucru și nu voia să se mai dezbrace și să se culce. Avea în camera lui o canapea pe care nu o folosisese niciodată. Se ferea de tot ce ar fi putut însemna moliciune ; nevoia lui de a fi înconjurat de lucruri pe care să le îngrijească cu dragoste, pe care să le poată peria și lustrui ne este cunoscută. Chiar și în starea de oboseală și tulburare în care se găsea la întoarcerea din camera tatălui său această trăsătură a firii lui nu dispăruse. Pierdut în gînduri, mîngîie cu o mînă ușoară învelitoarea canapelei și se așază apoi pe scaunul de lemn pe care ședea de obicei cînd scria. Somnul îl cuprinse mai curînd decît se așteptase. Nu era însă somnul odihnitor de care avea nevoie, ci unul tulburat de un coșmar tulburător. O ținea în brațe pe Christiane așa cum o ținuse în ajun ; se lupta cu el însuși, dar de data aceasta nu mai fu biruitor : o ținea strîns la pieptul lui. Lîngă ei apăru deodată Fritz, dar acum nu mai

erau pe aleea dintre casă și magazie, ci sus, pe acoperișul turnului, pe schelă. Fritz voia să i-o smulgă din brațe pe Christiane, care leșinase, și să o lovească. Mînios și îndurerat, îi reproșă lui Fritz purtarea față de el și de Christiane. Apoi, vrînd să-l împiedice să i-o ia din brațe, îl împinse de pe schelă. Cînd se trezi, nu mai vru să adormă, de teamă ca visul să nu înceapă din nou. În cele din urmă, deschizînd ochii, văzu că se făcuse ziuă și că era timpul să pornească la lucru. Era și mai tulburat decît la întoarcerea din camera tatălui său. Se ridică de pe scaun. Spera că aerul proaspăt al dimineții și apa rece pe care, așa cum îi era obiceiul, și-o turna pe cap și pe brațe îl vor trezi și-i vor alunga din memorie imaginile din vis, care făceau mai vii și mai puternice dorințele de odinioară și procesele de conștiință pe care i le trezeau. Sperase însă zadarnic; ele îl urmăreau și nu-i dădeau pace nici în timp ce lucra. Simțea pe obraz suflarea ei ușoară și caldă, se simțea învăluit de îmbrățișarea ei unduitoare, și pe buze îi stăteau mereu, pornite din inimă, imputările pătimașe adresate fratelui, pe care îl vedea parcă alături de el. Nu se mai recunoștea. La reproșurile pe care și le făcea lui însuși se adăuga și nemulțumirea de a ști că nu-și vedea de lucru cu atenția cuvenită. De obicei punea în ocea ce făcea întreaga lui pricepere și lucra cu voie bună, și de aceea lucrul ieșit din mîna lui era bun și trainic. Azi i se părea că bate cu ciocanul în ghirlandele pe care le așeza, în timp ce gîndurile neîngăduite îl năpădeau, ca și cum ar fi fost la mijloc o vrajă malefică, iar lucrul astfel făcut nu putea să fie nici bun și nici durabil.

Cînd lucrează, ardezierul trebuie să fie cumpănit. Omul care face azi o reparație trebuie să se bizuie pe priceperea în meserie a celui care a lucrat aici cu zeci de ani sau chiar cu o sută de ani în urmă. Lipsa de conștiinciozitate cu care se bate azi în grabă un cîrlig de acoperiș poate aduce moartea omului de treabă care după cincizeci de ani își va prinde scara de acest cîrlig. Nu era de prevăzut că o

neglijență, o lipsă de atenție în îndeplinirea lucrării pe care o termina astăzi ar fi putut avea neapărat o urmare atît de gravă, dar corectitudinea strictă, care făcea parte din firea lui, era astăzi, ținînd seama de încordarea în care se afla, parcă și mai acută decît de obicei. Dincolo de lupta conștiinței lui cu amintirea visului neîngăduit, îl mai chinuia și gîndul că, nefiind destul de atent, o nenorocire s-ar putea întîmpla cîndva din cauza lui.

Terminase. Ornamentele cele noi luceau orbitor în lumina soarelui pe suprafața de culoare închisă a acoperișului de ardezie. Cercul, scripetele, căruciorul și scara fuseseră îndepărtate ; lucrătorii care ținuseră scara cît timp fusese dezlegată și coborîtă plecaseră. Apollonius desfăcuse de pe șarpanta acoperișului schela mobilă și bîrnele pe care se sprijiniseră și rămăsese singur pe scîndura îngustă care ducea spre ușa de ieșire. Stătea pe gînduri. Avea impresia că uitase să bată undeva niște cuie. Căută în lădițele unde ținea cuiele și ardezia, lădițe aflate pe căruciorul care atîrna lingă el, de o grindă. Un pas grăbit se auzea urcînd furișat treptele. Apollonius nu-l luă în seamă, căci tocmai zărise în lădiță o placă de plumb uitată. Luase cu sine numai atîtea plăci cîte îi trebuiau — prin urmare uitase să pună una ; cu mintea aiurea trecuse peste un punct de-consolidare. Scoase capul pe ferestruica de ieșire și privi în jos și în sus suprafața acoperișului. Dacă greșeala era de partea aceasta a turnului ar fi putut să o îndrepte fără cărucior. Ar fi avut nevoie numai de scară, ca să poată ajunge la locul cu pricina. Și chiar așa era. Cam la șase picioare deasupra lui, aproape de cîrligul din acoperiș, scosese placa de ardezie dar uitase să pună în locul ei placa de plumb și să fixeze pe ea ghirlanda. Între timp, pașii furișați se auzeau tot mai aproape. Cel care urca în grabă pe furiș ajunsese la capătul scării de piatră și se cățara acum pe scărița care ducea spre podul de sub șarpantă. Ceasul de dedesubt stătea să bată de două. Apollonius nu mîncase încă de prînz, dar cînd dă-

dea de urma unei greșeli în munca lui, nu avea liniște pînă ce nu o înlătura. Se întorsese din drum ca să-și ia scara, care rămăsese pe grindă, lîngă cărucior, cînd, deodată, în timp ce se aplecă după scară, se simți apucat și împins cu o forță năprasnică spre ușița de ieșire spre acoperiș. Fără să-și dea seama, se prinse cu mîna dreaptă de muchea de jos a unei grinzi de deasupra lui, în timp ce cu mîna stîngă, căută zadarnic să se țină de ceva. Mișcarea aceasta îl făcu să se întoarcă cu fața spre cel care-l atacase. Îngrozit, dădu cu ochii de un chip schimonosit : de chipul palid ca de mort al fratelui său. Nu avu timp să se întrebe cum a ajuns aici.

— Ce vrei ? strigă el, căci oricîte aflase, tot nu-i venea să creadă încă.

Un ris de om cu mintea rătăcită, și apoi răspunsul :

— Va fi numai a ta, sau te arunci și tu cu mine.

— În lături ! strigă cel atacat. Durerea și minia făceau să i se citească pe obraz toate dojenile ascunse pînă atunci în sufletul său. Își adună într-o clipă toate puterile și-l împinse pe cel ce-l atacase.

— Îți arăți, în sfîrșit, adevărata față ? îi aruncă acela, disprețuitor, și furia i se încinse și mai tare. M-ai izgonit de peste tot... acum e rîndul meu. Ai să mă ai pe conștiință, tipicarule ! Aruncă-mă, sau te trag după mine !

Apollonius înțelese că nu avea scăpare. Mîna cu care abia se mai ținea de marginea ascuțită a grinzii îi amorțise. Ar fi trebuit să-și apuce cu întreaga lui putere frațele de ambele brațe, să-l întoarcă și să-l arunce în gol, căci altfel acesta l-ar fi tras inevitabil după ei. Strigă totuși :

— Eu nu !

— Bine ! Și asta vrei să mi-o pui în cîrcă ! Vrei să mă împingi și la asta ! Dar acum s-a zis cu prefăcătorie ta !

Apollonius și-ar fi căutat un alt punct de sprijin dacă n-ar fi fost sigur că Fritz avea să se folosească de clipa

cînd el se va desprinde cît de puțin. Și într-adevăr, Fritz se și porni asupra lui. Apollonius simți cum mîna îi aluneca de pe grindă. Dacă nu se prindea de ceva, era pierdut. Ar fi putut face un salt, să se apuce cu amîndouă mîinile de grindă, dar atunci Fritz, care se avînta spre el și în calea căruia n-ar mai fi stat nici un obstacol, s-ar fi prăvălit pe ușă. Gîndul îi zboară la tatăl lui cinstit și mîndru, la copii ; își aminti de jurămîntul pe care-l făcuse — el e singur reazem al familiei, trebuie să trăiască ! Își ia avînt și se prinde cu brațele de grindă, în aceeași clipă în care Fritz zboară pe lîngă el și se prăbușește în gol. Se aude dedesubt hîrîitul pendulei, care începe să bată ceasurile două.

Stăncuțele, cărora lupta le-a tulburat liniștea, coboară în zbor plin de neastîmpăr pînă la ușa din acoperiș și plutesc în jurul ei ca un nor croncănitor. Adînc, sub ele, se aude căderea unui corp greu pe caldarîm. În aceeași clipă, strigăte de spaimă răsună din toate părțile. Chipuri vii și palide își apleacă privirile peste un chip și mai palid, lipsit de viață, care zace însîngerat pe pavajul străzii. Mulțimea de chipuri palide și agitate, strigătele de spaimă, oamenii care se adună în grupuri, speriați, frîngîndu-și mîinile, dau ocol străzilor ca un vîrtej și se răspîndesc pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale orașului. Sus, în înalt, norii cerului nu iau seama la cele întîmplate și își urmează netulburați lungă lor cale. În trecerea lor neîntreruptă văd sub ei zi de zi atîta nefericire pe care și-o face omul cu mîna lui, încît nenorocirea la care au fost mărtori acum nu-i mai impresionează.

Nimic din ce se întîmplă pe lume nu e fără folos. Dacă nu pentru cel care se străduiește sau căruia nici nu-i pasă, atunci măcar pentru alții. De data aceasta ceea ce acoperise de rușine casa Nettenmair a apărut-o de fapt de o rușine și mai mare. Se știa în tot orașul că lui Fritz Nettenmair îi plăcea să bea, fusese văzut de toată lumea amețit

de băutură. Nu era de mirare că oricine auzea de moartea lui o pune pe seama acestui viciu. La drept vorbind, presupunerea această au făcut-o numai cei dinții care au aflat vestea, căci ceilalți n-au mai avut nevoie să se ostenească : istoria morții lui Fritz umbla din gură în gură. Era bine că nimeni din afara casei nu știa că voise să plece în America și că se întorsese din drum. Pentru a trece cât mai neobservat acest lucru, se îmbrăcase cu hainele lui de lucru, peste care își aruncase mantaua, și urcase apoi în diligență. Pe drum își scosese mantaua. Se întorsese îmbrăcat numai în hainele lui de lucru. Cei ce știau de plecarea lui puteau presupune că trecuse pe acasă și se schimbase ; cei care îl întâlneau pe drum se gândiseră că vine de la cariera de ardezie sau de la vreo treabă sau că fusese undeva să discute despre lucrări. Nu-i trecea nimănui prin minte să dea importanță unor astfel de amănunte, întrucât nu era nevoie să se făurească o versiune a morții lui, ea fiind gata făurită. Mai mult, înaintea celor petrecute băuse zdravăn la cârciuma lui preferată, unde se laudase în fel și chip cu îndrăzneala lui. Această îndrăzneală fusese întotdeauna, după el, însușirea cea mai de preț a unui ardezier desăvârșit, iar în timpul activității lui dăduse destule dovezi de această îndrăzneală, dovezi care nu rămăseseră necunoscute de cei din oraș. La cârciumă spusese în cele din urmă că are de gând să arate tot ce poate și apoi, bine amețit, plecase spre biserica Sankt Georg. Toate aceste mărturii care treceau din gură în gură confirmau părerea pe care și-o făcuseră oamenii. Printr-o întâmplare fericită, la biserică nu mai era nici un lucrător. Despre lupta ce se dăduse acolo înainte de cădere nu mai știau, în afară de Apollonius, decât stâncuțele care locuiau sus în turn. Arhitectul orașului, după ce ascultase tot ceea ce se povestea despre moartea lui Fritz, urcase în turn, în căutarea tinărului la care ținea atât de mult, și-i înșiră lui Apollonius, care ședea istovit, întreaga poveste înseilată de la început pînă la sfîrșit. Nimănui nu-i trecu deci

prin minte să-i pună lui Apollonius vreo întrebare. Dimpotrivă, mai mult i se povestea decît să i se ceară să povestească. Cu toată durerea pe care o simțea, știind suferința tatălui său, se bucura totuși că nimeni nu bănuia adevărul. Pata de pe numele fratelui său și dezonoarea familiei lor n-ar fi fost de folos nimănui și l-ar fi ucis pe bătrîn. Nu spuse deci nici un cuvînt atîta timp cît nu fu întrebat. Tatăl lor ghicise însă că fiul pe care-l pierduse își căutase moartea cu bună știință. Găsea că așa era bine. Tot ce auzea îi dovedea că nenorocitul voise să cruțe cîntecul casei sale. Îl speria totuși posibilitatea că s-ar mai putea ivi unele lucruri care să facă să se clatine versiunea acceptată de toți. Se ferea, firește, să-și dea în vileag părerile sau temerile. Nu le mărturisi nici măcar lui Apollonius, care, în credința că bătrînul împărtășește convingerea tuturor celor din oraș, îi ascundea la rîndul său cele întîmplate; se temea că adevărul l-ar înspăimînta și l-ar îngrijora inutil pe bătrînul său tată. Prima versiune rămase deci în picioare, — autoritățile neavînd nici un motiv pentru a deschide o anchetă —, iar pericolul care putea umbri onoarea familiei se îndepărtă.

Apoi, într-o seară, un catafalc negru apăru în fața casei cu obloane verzi la ferestre, care nici nu se uita la el, pentru că nu s-ar fi potrivit cu fațada ei trandafirie. Ceva mai departe ședeau grupuri, grupuri, femei și copii cînd abia vorbind în șoaptă, cînd într-o stare de încordare, care mergea uneori pînă la neliniște. Același imbold, aceleași simțiri cu care oamenii din lumea bună așteaptă ridicarea cortinei care va îngădui desfășurarea tablourilor închipuite de autor, aceeași curiozitate, aceeași nevoie atrăseseră aici oamenii de rînd în hainele lor de lucru, așa cum se adună la teatru cele mai frumoase veșminte din oraș. Cînd și cînd, își face apariția cîte o mantie neagră deasupra căreia se înalță un tricorn, iar purtătorul lor, pășind cu tristețe și gravitate, trece pe lîngă catafalc și intră în casă. În sfîrșit, amîndouă ușile casei se dau în

lături. Coșciugul este așezat pe catafalc și acoperit apoi cu o pânză neagră ; cioclii își fac datoria cu mișcări încete și regulate, iar după ce termină, își potrivesc pălăriile pe frunte și se pregătesc de drum. Cortegiul pornește. Coșciugul se clatină și pinzele negre unduiesc. Deasupra coșciugului strălucește unealta de lucru a ardezierului, ciocanul, pârînd a spune : cel ce intră acum în pămînt și-a îndeplinit cu cinste munca între cer și pămînt. Lacrimile reținute ale femeilor bătrîne care privesc trecerea coșciugului șterg orice umbră care ar păta amintirea celui mort. În sinea lor fac legămîntul că nu vor lăsa pe nimeni dintre cei care le-ar da ascultare să devină ardezieri.

Primejdioasă este munca pe care o face ardezierul între cer și pămînt ; le-o spune omul care zace între scîndurile sicriului, între flamurile negre ; și deși gura lui e închisă pentru vecie, elocința lui este cutremurătoare. Privirile se îndreaptă apoi spre bătrînul care merge sprijinit între două persoane. Înfățișarea lui este întruchiparea vie a spiritului acestei oneste înmormîntări. Însă la vederea staturii înalte și zvelte a lui Apollonius, care pășește alături de tatăl său, este uitată mila pe care o arătaseră mai înainte. Îl dezgroapă pe mort de sub învelișul florilor mortuare care-i acoperă nimicnicia omenească. Dacă ar fi fost să fie după faptele lui, ciocanul de pe capacul sicriului trebuia să arate plin de rugina sumbră a rușinii ; datorită lui Apollonius ciocanul strălucește cu cinste deasupra ultimului său culcuș. Dar oare i-a fost recunoscător ? Nimeni nu poate spune. Dacă cel ce zace în sicriu sub pinzele negre filfiitoare ar putea auzi, ar avea noi motive să-și învinuiască fratele, mai multe pricini pentru care să-l ierte. Sau să nu-l ierte ; nu-i iertase nimic din ceea ce greșise el față de Apollonius, nimic din ce greșise acesta față de el. Iar dacă ar putea să citească adînc în inima fratelui său, de unde moartea a izgonit orice supărare sau minie, în inima care își reproșează că a văzut în fratele său un om rău, cînd, de fapt, ar fi trebuit să-i fie milă de

el ca de un nefericit cu mintea rătăcită, ar fi și mai copleșit de invidia lui diavolească. Vine apoi rîndul tinerei femei, pe care, privind-o, bocitoarele — după bunul lor obicei — se preschimbă pe loc în pețitoare și vor s-o mărite. Și într-adevăr nu poți să nu le dai dreptate ! Nici oamenii cei mai atenți și mai pricepuți din tot orașul n-ar putea găsi o pereche mai frumoasă, o pereche mai potrivită în care cei doi parteneri să fie mai demni unul de altul. Cortegiul trecea acum prin dreptul hanului „Vulturul roșu“. În încăperile de sus ale hanului se danșă : era un bal de la care Fritz Nettenmair lipsea, cu siguranță un bal plicticos ! „Iată-l că vine ! Iată-l că vine !“ se auzeau exclamații în întîmpinarea convoiului, însoțindu-l apoi în tot lungul drumului. „Strașnic“ nu mai putea fi însă nici balul, și nici drumul. Era același drum pe care se întorsesese Fritz Nettenmair după ce îl însoțise pe slujitorul cel nemernic. Atunci își văzuse în gînd fratele sub ciocanul de ardezier și sub vălurile negre unduitoare, în timp ce el pășea îndoliat în urma lui. Acum, în realitate, se schimbaseră rolurile ; Apollonius însă simțea cu adevărat ceea ce Fritz, în închipuirea lui, mimase doar. Cortegiul înainta încet, pe drumul străbătut cîndva de Fritz. Iar după ce ieșiră din oraș și ajunseră în fața porții, sălciile se pierdură iar în ceață, sau ceața se desfăcuse în șiruri de sălcii. De o parte și de alta, oameni de ceață purtau sicrie de ceață alături de cel adevărat. La răspîntia unde Fritz Nettenmair văzuse pe calfă dispărînd în ceață, dispărea acum el însuși. S-ar bucura oare dacă i-ar spune cineva că își va revedea prietenul ? L-ar însoți iar, dar încotro ? La Tambach, tocmai îl scot afară din oraș. Au multe să-și spună. Fritz Nettenmair i-ar putea spune cu cîtă migală și statonicie păzise și cultivase grăunțele de gînd primit și care culminase cu crestarea funiei. La rîndul său, fostul slujitor l-ar fi putut informa pe fostul său stăpîn că moartea lui se datora creștăturilor pe care le făcuse pentru fratele lui. Preotul care vorbește la mormîntul lui

Fritz Nettenmair — căci el e înmormîntat cu toate onorurile ce se cuvin stării sale sociale și care pot fi obținute în schimbul banilor — nu știe ce temă ar fi mai potrivit să dezvolte în această împrejurare.

Ultimul cuvînt al necrologului fusese rostit, ultimul bulgăre de pămînt căzuse pe sicriul lui Fritz Nettenmair, cei care-l însoțiseră pe ultimul său drum se întorseseră acasă. Venise noaptea și o nouă zi ; se înnoptase iar, se luminase iar de ziuă, trecuse zi după zi și noapte după noapte. Alte întîmplări făcuseră să nu se mai vorbească de accidentul lui Fritz Nettenmair, iar acestea, la rîndul lor, fuseseră uitate din pricina altor noi întîmplări. Pe mormîntul său fusese așezată o piatră, iar pe aceasta sculptorul adusese încă o dată mărturie despre moartea sa onorabilă, dăltuind-o în piatră pentru pōsteritate, care uită prea repede. Se putea crede că norul negru de deasupra casei cu obloane verzi la ferestre se risipise odată cu trăsnetul care aruncase pe caldarîmul străzii pe fiul cel mai mare, căzut din turnul bisericii Sankt Georg. Se putea crede că în casa aceasta viața se desfășura la fel de senină cum îi era înfățișarea. Da, așa puteai crede uitîndu-te la tînăra văduvă sau la copiii ei ! Cele trei fături sănătoase și încrezătoare își ridicaseră capetele de îndată ce fusese înlăturată povara care le apăsa. Tînăra văduvă nu arăta ca o femeie și încă mai puțin ca o femeie ce fusese nefericită ; părea din zi în zi mai mult o tînără logodnică sau o tînără mireasă. Și de ce nu ? Știa doar că el o iubea ! Iar ea îl iubea ! Chiar dacă nu s-ar fi gîndit ea însăși, glumele prietenesti ale celorlalți ar fi făcut-o să-și dea seama că iubirea ei era acum o iubire îngăduită. Fusese întrebată deseori pînă acum dacă n-a început să-și coasă zestrea. Copiii erau deseori întrebați dacă le-ar place să aibă un nou tată. Putea răspunde ea altfel decît îmbujorîndu-se tăcută, pentru ca apoi imediat să înceapă a vorbi despre altceva ? Așa răspund de obicei tinerile fete aproape de logodnă și viitoarele mirese, o știe oricine.

Căsătoria apărea atât de firească, ba, după tradiție, atât de necesară încît cei care încetaseră să mai glumească prietenește pe seama ei o considerau ca inevitabilă și tocmai de aceea nici nu mai vorbeau despre ea, pentru că o considerau ca ceva de la sine înțeles. În felul lui obișnuit de a vorbi, bătrînul lăsa și el nu o dată să se înțeleagă același lucru. Bărbatul pe care, după părerea lumii, trebuia chiar să-l ia de soț era în ochii Christianei mult mai presus decît ea. În această privință, ca și în toate celelalte era pentru ea o bucurie, o datorie și o nevoie de a se supune voinței lui, care era pentru ea sfîntă și curată. Cine n-ar găsi că era firesc ca în ciuda acestei supuneri să nutrească totuși speranțe și dorinți ? Cine i le-ar putea lua în nume de rău ?

Bătrînul domn Nettenmair era convins că, dacă ar fi rămas el la cîrma casei, lucrurile s-ar fi petrecut altfel. Nu dusese el la cea mai bună încheiere cu putință ceea ce stricase Apollonius ? Întimplarea îi adusese încă o dată caietul în mînă și nu voia să mai renunțe la el. Reușita obținută îl făcuse să aibă o și mai bună părere despre sine, dar îl făcuse totodată să uite că fusese constrîns de două ori să recunoască că nu poate dirija de unul singur, atîta timp cît e nevoit să vadă cu ochii altora. Era nevoit să o afle acum pentru a treia oară. Nu era de mirare că atribuia hotărîrilor luate de Apollonius temeiuri greșite. Încă din clipa în care se bucurase de destoinicia fiului său simțise totodată și teama pe care i-o insuflesse mărturisirea lui Valentin despre tăcerea lui Apollonius în legătură cu adevărata situație financiară a firmei. Dorința fiului său de a-l cruța i se părea numai un pretext, un joc ascuns, pentru a-și masca propriile țeluri. Gîndind astfel îl judeca după propriul lui fel de a fi. Era primul lucru pe care îl putea face, acela de a presupune că fiul său are aceleași înclinații ca și el. Încă de atunci simțise cu un fel de gelozie că așa infirm cum era nu mai însemna nimic în ochii tînărului și destoinicului său fiu. Pentru că

infirmitatea îl făcuse să devină și bănuitor, își închipuia că Apollonius, oricât s-ar fi străduit să o ascundă, înțelesese ce gîndea tatăl lui, și, de aceea, bătrînul credea că fiul său era condus printre altele și de disprețul pe care îl nutrea față de propriul său părinte.

Din noaptea premergătoare morții violente a fiului său mai mare, domnul Nettenmair trecuse din nou la conducerea firmei. Apollonius îi raporta zilnic despre mersul lucrărilor curente și îi lua în primire ordinele.

Odată ce o lucrare e pusă pe făgașul ei, ea merge de la sine, iar cel ce dirijează nu trebuie decît să o supravegheze și să mai dea unele dispoziții, la nevoie. Dacă se pornește însă o lucrare nouă, e nevoie întîi să se caute făgașul pe care să intre, alegîndu-l, dintre toate, pe cel mai scurt, mai sigur și mai rentabil. Patronul îngreuiază adeseori lucrul, ținînd să-și spună cuvîntul sau exprimîndu-și unele dorinți pe care meșterul trebuie să le îndeplinească. Locul, timpul și materialul au autonomia și particularitățile lor. Nu se poate încredința oricărui muncitor orice lucrare ; o lucrare nouă nu trebuie să-l facă pe meșter să uite lucrările în curs. Alegerea, angajarea oamenilor potrivîți și repartizarea lor nu sînt treburi ușoare. Distanța și starea vremii își au și ele cuvîntul. Toate aceste condiții trebuie îndeplinite, și încă în așa fel încît, pe lîngă avantajele și dorințele patronului, să nu fie nesocotite nici avantajele și prestigiul profesional al meșterului. Peste toate mai e nevoie și de un ochi limpede și clarvăzător, care să poată aprecia totul dintr-o privire. Domnul Nettenmair își dăduse seama încă de la primul raport al lui Apollonius că fiul său avea toate aceste însușiri. Raportul se referea la o sarcină deosebit de dificilă. Apollonius i-a înfățișat lucrurile cu atîta limpezime încît bătrînului i se părea că vede totul cu propriii săi ochi. De data aceasta era un caz care depășea experiența de pînă atunci a bătrînului. Pentru Apollonius totul părea însă simplu. Găsise trei sau chiar patru soluții diferite care îl

puseră pe bătrîn într-o încurcătură pe care abia o putea ascunde. Pe fruntea lui cu oase proeminente, sub cozerocul care-i proteja ochii, s-ar fi putut citi cele mai contradictorii simțăminte : era bucuros și mîndru de fiul său, suferea că el însuși nu mai era nimic și nu mai era în stare de nimic, era rușinat și mînios că fiul lui știa lucruri pe care el nu le știa, se simțea îndemnat să-l domolească și să-i arate că el, bătrînul, mai este încă domn și stăpîn. Dacă ar fi încercat să-și impună voința, fiul său l-ar fi ascultat oare ? El însuși n-ar fi putut găsi o soluție mai bună decît cele propuse de fiul său. Dacă ar fi poruncit altceva, fiul său l-ar fi luat și mai puțin în seamă, încercînd să pară că îndeplinește porunca tatălui său, dar făcînd de fapt ce socotea el de cuviință. Nu-l putea constrînge și nici împiedica. Era nevoit să creadă ce-i spuneau oamenii și fiul său. Fusesse nevoit să creadă timp de un an și jumătate ceea ce-i spunea fiul lui, sprijinit și de cei din jur. Dar dacă ar fi pus pe vreun străin să-i supravegheze fiul, s-ar fi putut încrede în acest străin ? Iar dacă ar fi vrut să-l supravegheze el însuși, nu și-ar fi dat de gol propria neputință și n-ar fi aflat întreg orașul că era lipsit de vedere, că nu mai era în stare de nimic și că putea fi manevrat după bunul plac al fiecăruia ? Nu avea altă cale de a păstra măcar aparențele conducerii firmei decît talentele lui diplomatice. Cu glas sever, dădu porunci care de fapt nu erau necesare, pentru că se refereau la lucruri de la sine înțelese și care s-ar fi îndeplinit și fără poruncile lui. La lucrări noi, care abia începeau, dezaproba cu nemulțumire propunerile lui Apollonius, dar porunca pe care o dădea nu era altceva decît acceptarea soluției pe care Apollonius o socotise drept cea mai potrivită. După aceea intervenea iar, născocind ceva ce i se părea mai nimerit decît propunerea făcută de Apollonius. Cînd era convins că dacă ar mai fi putut vedea toate ar fi mers cu totul altfel, nimic nu-l împiedica să se simtă bucuros și mîndru de priceperea fiului său, dar alteori era nevoit

să facă iar uz, cu minie, de arta lui diplomatică. Apollonius nu bănuia nimic din lupta ce se dădea din pricina, dar fără voia lui, în sufletul tatălui său și nici nu știa cât de mîndru era bătrînul de fiul său. Era bucuros că nu trebuia să-i mai ascundă tatălui său nimic cu privire la mersul afacerilor ; iar faptul că-i dădea ascultare nu împiedica ducerea la îndeplinire a dispozițiilor date de el. Și în această privință, cerul de deasupra casei cu obloane verzi era tot mai senin. Dar sufletul casei rătăcea pe furiș și frîngîndu-și mîinile prin încăperi. Cînd băteau orele două, noaptea, se oprea în pridvor la ușa camerei lui Apollonius și ridica rugător spre cer brațele străvezii, ca într-o rugăciune.

Cînd era acasă, Apollonius rămînea retras în odaia lui. Bătrînul Valentin îi aducea, așa cum făcuse întotdeauna, mîncarea în cameră, ceea ce nu mira deci pe nimeni. Sub oblăduirea lui plină de hărnicie, firma se extinsese, iar el scria de două ori mai mult decît înainte. Poștașul aducea vrafuri întregi de scrisori. De curînd, Apollonius acceptase și oferta avantajoasă a proprietarului și luase în arendă cariera de ardezie. Deprinsese la Köln regulile extragerii și exploatării ardeziei și angajase pe unul din cunoscuții săi din acea vreme, știindu-l priceput în meserie și om de nădejde totodată. Alegerea lui s-a dovedit nimerită ; omul acela își vedea de treabă, dar exploatarea carierei însemna totuși pentru Apollonius și mai multă muncă decît pînă atunci. Bătrînul lui prieten, arhitectul, îl privea uneori preocupat, gîndindu-se că tînărul se ostenea peste măsură. Christianei nu i se părea curios că Apollonius venea numai arareori în camera de jos. Copiii, pe care îi chema adesea la el pentru unele treburi potrivite cu vîrsta lor, dar din care aveau ceva de învățat, păstrau legătura între ei doi. Christiane știa astfel că Apollonius muncea fără răgaz. Ea însăși se ducea tot mai des în camera lui, însă numai cînd nu era el acasă. Împodobește pereții și ușile

cu tot ce avea și știa că îi place lui, petrecînd ceasuri întregi cu asemenea îndeletniciri. Băgase însă și ea de seamă paloarea feței lui, și la fiecare revedere îl găsea mai palid decît ultima oară. Iar pentru că ea era ca o oglindă, o proiecție a propriei lui imagini, paloarea se întindea și pe chipul ei. Ar fi dorit să-l înveselească, dar nu-i căuta apropierea ; i se părea că prezența ei avea un efect contrar celui pe care îl dorea. El se purta întotdeauna prietenos și plin de atenție respectuoasă. Această purtare îi domolea cel puțin teama pe care i-ar fi trezit-o, înainte de orice, rezerva lui. Strînsese în făptura lui, ca într-un chivot, toate virtuțile și n-o uitase, firește, pe cea care îi era cea mai scumpă : lipsa de prefăcătorie. Știa deci că respectul pe care i-l arăta nu era silit, ci simțit cu adevărat. Uneori glumea și el, mai ales cînd îi surprindea privirea speriată întîrziind pe chipul lui din ce în ce mai palid. Ea înțelegea însă că prezența ei nu-l făcea să fie nici mai vesel, nici mai sănătos. Ar fi dorit mult să-l întrebe ce are. Cînd era în fața ei, nu îndrăznea, dar îl întreba cînd eră singură. Se gîndea nopți întregi la cuvinte care l-ar fi făcut să mărturisească și stătea în gînd de vorbă cu el. Sigur ! Dacă ar fi auzit-o plîngînd, dacă ar fi auzit cum îl alinta și îl ruga din ce în ce mai cald și mai dulce, dacă ar fi auzit cuvintele mîngîietoare pe care i le spunea, nu s-ar fi putut să nu-i mărturisească. Viața ei întreagă se desfășura atunci numai între inimă și buze ; dacă vreunul din cuvintele rostite îi ajungea la ureche, se înroșea auzindu-se și se ascundea de ea însăși și de noaptea care o asculta, furișîndu-se cît mai adînc sub plapumă.

Într-o zi îi vorbi însă bătrînului și bunului arhitect despre grijile ei.

— Nu-i de mirare, îi răspunse el numaidecît, cînd cineva se ostenește peste măsură vreme de un an și jumătate cît e ziua de lungă, iar noaptea stă aplecat peste registre și scrisori ! Unde mai pui și grijile tot mai mari pe care — Dumnezeu să-l ierte, căci a murit și morții nu

trebuie vorbiți de rău — i le pricinuia fratele ; iar peste toate și groaza, din pricina căreia eu am zăcut trei zile, pentru că — ei bine, chiar văduva lui e aici de față — mie nu mi-a prea plăcut niciodată, iar în ultima vreme mai puțin decât oricând. Așa e tinerețea. Pe tânărul acesta cinstit eu l-am prevenit de nenumărate ori. Iar acum mai are și cariera aceea blestemată ! Conștiinciozitate ? Da de unde ! Nu-i conștiincios cel ce nu se gîndește la sănătatea lui !

Bătrînul arhitect i-a ținut tinerei văduve o adevărată prelegere, din care ea n-a auzit însă nimic. S-au înțeles în cele din urmă că Apollonius — cu sau fără voia lui — trebuia văzut de un doctor, iar bătrînul s-a dus pe dată la cel mai bun medic din oraș. Acesta a promis să facă tot ce-i va sta în putință. A venit să-l vadă pe Apollonius, care s-a lăsat consultat pentru că așa doreau cei pe care îi iubea. Doctorul i-a luat pulsul, apoi a venit iar și iar, și scria rețete peste rețete : Apollonius era din ce în ce mai palid și mai trist. Pînă la urmă, vrednicul doctor a declarat că e vorba de o boală împotriva căreia arta medicală e neputincioasă, pentru că nici unul din medicamentele sale nu poate pătrunde destul de adînc ca să o înlăture.

Iată de ce nu voise Apollonius să meargă la doctor. Știa că nu există doctor pentru boala lui. Cauza ei era numai în parte cea pe care o credea bătrînul arhitect. Munca peste puteri pregătise doar terenul pentru parazitul care se hrănea cu seva vieții lui. Germenele crescuse din zbuciumul lui lăuntric, dar zbuciumul acesta nu era cel știut de arhitect. Nu spaima stîrnită de moartea fratelui său, ci starea sufletească în care îl surprinsese spaima îi adusese boala. Primele ei semne erau de natură trupească. În clipa în care fratele lui se repezise pe lîngă el prăvălindu-se spre moarte, clopotele de sub ei bătuseră orele două. De atunci îl înspăimînta orice glas de clopot. Ceea ce îl îngrijora mai mult era senzația de amețală. Toate spaimile acelei zile nu-i putuseră estompa starea de neli-

niște, care nu-l părăsea pînă cînd nu îndrepta un lucru care nu fusese făcut cum trebuie. Bătăia de clopot care îl speriasă i se părea o chemare, un îndemn de a duce treaba pînă la capăt. De aceea, chiar în dimineata următoare era sus în turn și, cu șcara în mînă, deschidea ușa de ieșire spre acoperiș. Băgase de seamă cu mirare cît de nesigur îi era pasul în timp ce se cățara pe barele scării ; apoi, văzînd cum munții din depărtare, spre care alteori abia dacă arunca cîte o privire, se mișcau ciudat iar turnul neclintit de sub picioarele lui începea să se legene, se sperie : amețise. Cel mai rău și mai perfid dușman al ardierului este amețeala care îl prinde pe neașteptate între cer și pămînt, pe scara care se clatină sub el ! Luptîndu-se zadarnic să o înfrîngă, Apollonius a fost nevoit să renunțe în cele din urmă la planul lui. Niciodată nu i se păruse un drum atît de greu ca cel al coborîrii treptelor din turnul bisericii Sankt Georg. Ce era de făcut ? Cum să-și facă datoria, dacă nu-l lăsa amețeala ? Mai avea ceva de terminat chiar în aceeași zi la acoperișul turlei bisericii Sankt Nicolaus. Acolo a dat dovadă de mai mult curaj : clopoțele începuseră să bată tocmai cînd se cățăraseră pînă la locul cel mai primejdios, dar nu simțise nici o umbră de amețeală. Plin de bucurie, se grăbi spre biserica Sankt Georg. Aici însă barele scării i-au tremurat din nou sub tălpi, iar cînd se uită afară, munții începură iar să se aplece și turnul să se clatine. Ajunsese pe ultima treaptă a scării, cînd sus, deasupra lui, începu să bată ceasul cel mare. Bătăile treceau parcă prin trupul lui și trebui să se țină strîns de balustradă pînă ce ultimele vibrații se risipiră în aer. A făcut apoi încercări peste încercări, urcînd în toate turlele și pe toate acoperișurile cu siguranța lui de totdeauna. Amețeala apărea numai cînd se urca în turla de la Sankt Georg. Acolo gîndurile rele care îl frămîntau puneau stăpînire și pe lucrarea mîinilor lui. Avea senzația chiar că în clipele acelea pregătește o vrajă, un blestem, o nenorocire ce avea să vină. Vedeă zi și noapte în fața

ochilor locul unde uitase să pună placa de plumb și să bată în cuie ghirlanda. Pătratul acela neacoperit era un loc blestemat, unde fusese pusă la cale sau îndeplinită o nelegiuire, un loc fără iarbă, fără umbră, ca o rană deschisă care nu se vindecă atita timp cît cel ce a făcut-o rămîne nepedepsit, ca un mormînt ce nu se închide înainte de a-l primi pe cel căruia îi este destinat. Dacă acoperea pătratul rămas descoperit, blestemul își pierdea puterea. Ar fi putut să pună pe unul din oamenii lui, dar gîndul de a trimite pe altcineva să repare o greșeală făcută de el îi aprindea de rușine obrajii palizi. Iar placa de plumb bătută în cuie de mîna altcuiva ar fi căzut iar. Locul rămas gol reclama prezența lui ; numai el îl putea acoperi, căci pe omul pe care l-ar fi trimis l-ar fi atins blestemul și, cuprins de amețeala care sta la pîndă acolo sus, s-ar fi prăbușit la pămînt.

De cînd o ținuse în brațe pe soția fratelui său ducea o viață dublă. Muncea departe de casă ziua întreagă, iar noaptea ședea în odăița lui și scria în registre. Făcea totul mecanic ; deși se străduia, nu era decît pe jumătate atent la ceea ce făcea. Cealaltă jumătate a ființei lui își trăia viața ei aparte, plutind împreună cu stăncuțele pe deasupra locului rămas gol în acoperișul turlei și întrebîndu-se ce nenorocire va fi aceea pe care o pregătise bătînd în dimineata aceea cu ciocanul. Sufletul lui visa din nou, amănunțit, visul neîngăduit și retrăia clipă de clipă îngrozitoare luptă cu fratele lui. Căderea lui Fritz era fapta silnică pe care o pregătise cu bătăile lui de ciocan ? Se întreabă apoi dacă n-ar fi fost cu putință să-și salveze fratele, care își ieșise din minți. Căută febril vreo posibilitate care l-ar fi salvat și se temu totodată că ar putea-o găsi. Purtarea fratelui său îl descumpănise peste măsură, dar deosebirea dintre ei doi se vădea pînă și în această stare. Sufletul lui Fritz era întunecat de egoism și de instinctele lui rele, pe cînd la Apollonius tulburarea exalta toate însușirile lui bune : conștiinciozitatea, atașamentul

și dragostea lui de curățenie. Nu arunca asupra fratelui propria sa vină ci, dimpotrivă, lua asupra lui, cu bunătate, vina celui frate. Vedea din ce în ce mai limpede că și-ar fi putut salva chiar și în ultima clipă fratele de la cădere. Ar fi trebuit să găsească drumurile posibile dacă mintea și inima lui n-ar fi fost pline de doruri năvalnice și neîngăduite și dacă nu s-ar fi mîniat pe fratele său, care își pierduse mințile și pe care ar fi trebuit să-l compătimească. Da, el cu gîndurile lui rele adusese nenorocirea fratelui său. Dacă n-ar fi fost gîndurile acelea ar fi terminat mai repede ce avea de făcut, iar fratele lui nu l-ar mai fi găsit sus în turn și ar fi avut răgaz să renunțe la hotărîrea lui. Și chiar dacă mai era în turn, el, Apollonius, era mai puternic și cu mintea mai limpede și ar fi trebuit să găsească ceva ca să împiedice nenorocirea. Deosebirea dintre ei doi se vedea și în comportarea lor. În vreme ce Fritz devenea tot mai brutal, mai nestăpînit și mai egoist din cauza suferinței, pe Apollonius suferința îl făcea din ce în ce mai blînd și mai tăcut. Tristețea pe care o încerca nu-l făcea nepăsător față de durerea celorlalți. Nu se compătimea pe sine. Cînd se gîndea la cei apropiați și dragi inimii lui, durerea era mai curînd o părere de rău pentru compătimirea lor. Avea un gest de atenție pînă și pentru canapeaua sa, pe care o mîngîia ușor. O mîngîia așa cum consolezi un slujitor credincios care e nefericit pentru că își știe nefericit stăpînul. Firește, și lui îi vorbeau oamenii despre căsătorie, care li se părea necesară. Trebuia să recunoască că și el gîndea la fel și că ceea ce își dorea nu mai era neîngăduit. Cîndva dorința lui fusese însă neîngăduită și trecutul arunca o pată de umbră peste prezentul fără prihană. Dragostea lui, dreptul de a o avea alături i se păreau pîngărite. Orice i-ar fi spus rațiunea și dragostea, el simțea că această căsătorie rămînea o faptă vinovată. De aceea, prezența Christianei nu-l însenina. În unele clipe întristarea care îl stăpînea i se părea lui însuși o boală de care spera să se vindece. Însă nici atunci nu se apropia mai

mult de Christiane, oricît l-ar fi îndemnat inima. Avea mereu față de ea aceeași purtare ca în ziua cînd pusese între ei doi copilul. După el, orice apropiere, chiar și cea mai ușoară, ar fi însemnat o legătură, iar gîndul la căsătorie îi trezea un apăsător sentiment de vinovăție. Alunga de aceea într-un viitor incert perspectiva căsătoriei și găsea în felul acesta că starea lui e suportabilă. El, care în alte situații nu putea suferi nimic neclar ! Într-o singură privință ră-măsese însă credincios lui însuși : în închipuirea lui, nu se vedea vinovat decît pe sine, orice s-ar fi întîmplat, ea rămînea pentru el pură și sfîntă.

Pentru bătrînul domn Nettenmair, cu concepția lui despre onoare, o conviețuire fără binecuvîntarea bisericii ca cea dintre Apollonius și Christiane era un motiv de adîncă amărăciune. Apollonius putea să poarte capul sus ca protector și susținător al tinerei și frumoasei văduve și al copiilor ei numai dacă i-ar fi fost soț. De aceea, autoritar cum fusese întotdeauna, și-a spus cuvîntul, hotărînd data căsătoriei. Obișnuitul an de doliu trecuse, logodna trebuia să aibă loc peste opt zile, iar nunta peste trei săptămîni.

În casa cu obloane verzi viața începuse să fie iar din ce în ce mai apăsătoare. Norii nevăzuți care se adunau deasupra ei prevesteau o furtună și mai grea decît cea dezlănțuită de cei dinaintea lor. Tînăra văduvă putea să apară acum în fața oamenilor ca logodnică și se îndeletnicea cu ceea ce pînă atunci fusese un subiect de glumă prietenească al întrebărilor ce i se puneau : își întregea zestrea. Stătea pînă în miez de noapte tîind și cosînd, aplecată peste pînzeturi albe și cearșafuri înflorate. Din ochi îi picurau lacrimi, dar ele erau din ce în ce mai puțin lacrimi de bucurie. Vedea înrăutățindu-se din ceas în ceas starea bărbatului pe care îl iubea și nu greșea spunîndu-și că vina o poartă căsătoria apropiată. Cu cît era mai palid și mai istovit, cu atît mai delicat și mai plin de respect se purta față de ea. Se ghicea în purtarea lui un fel de compătimire plină de tristețe, un soi de rugăminte nerostită de a

fi iertat pentru o nedreptate sau o jignire de care se ştia vinovat. Ea nu ştia ce să creadă despre purtarea lui ; ştia numai că nu trebuia să gîndească nimic ce n-ar fi fost demn de chipul lui, pe care îl purta în suflet. În prezenţa lui Apollonius era la fel de tăcută ca şi el. Îi vedea frămîntarea fără cuvinte. Numai cînd era singură şi copiii dormeau alături de ea avea curajul să-l roage. Îl ruga ceasuri în şir, copilăreşte, să-i spună ei ce-l doare. Voia să împartă cu el durerea, avea datoria s-o facă ; nu era ea soţia lui ?

Iar Apollonius ? Izbutise pînă nu demult să facă să pălească apăsătorul sentiment de vinovăţie legat de gîndul căsătoriei, amînînd descumpănit încheierea ei într-un viitor imprecis şi îndepărtat. Îl mai ajuta şi speranţa că sentimentul lui de vinovăţie e o manifestare, nesănătoasă, trecătoare. Acum însă, după ce bătrînul rostise ultimul cuvînt, nu se mai putea amăgi. Data era hotărîtă şi se apropia cu fiecare zi, cu fiecare ceas. Trebuia să se hotărască, dar nu putea. În sufletul lui, ruptura se adîncea. Dacă era gata să renunţe la fericire, fantoma vinovăţiei se risipea, dar fericirea tot îl mai îmbia cu braţe ademenitoare. Îşi chema atunci în ajutor onoarea. Tatăl lui însă nici nu voia să audă. Cum să nu-şi ţină cuvîntul dat ? Cine l-ar fi putut învinui că îşi făurea fericirea cu mîinile lui ? Era dorinţa tatălui său, iar ea îl iubeşte şi l-a iubit întotdeauna numai pe el. Toată lumea vede cu ochi buni căsătoria lor, ba chiar o cere. Şi-o amintea pe Christiane aşa cum era înainte de a-i fi fost răpită, o vedea punînd pe bancă floarea albastră destinată lui : sub bucla de păr brun şi ondulat, care se desprindea mereu din pieptănătura strînsă, pielea ei era trandafirie. Îi revedea apoi chipul acoperit de aceleaşi bucle, dar palid din pricina brutalităţii fratelui care i-o furase, şi apoi palid de grija pentru el ; o mai vedea tremurînd sub ameninţările fratelui său, tremurînd de grija lui, sau rîzînd şi plîngînd, speriată şi fericită totodată în braţele lui. Se gîndea că o

va putea ține astfel, fără vină, pentru că va fi soția lui ! Dar prin căldura care îi umplea sufletul, prin unda de fericire blândă și calmă a acestor evocări se strecura mereu fiorul rece de odinioară. Îl simțise și în vis, când se lupta cu fratele lui pentru ea și îl împinsese de pe schelă în moarte. Își spune că totul nu fusese decît un vis și ceea ce făcuse în vis nu s-a adevărit. Dar simțămintele nestăpînite din vis stăruie și cînd e treaz. Gîndurile lui rele nu l-au lăsat să-și salveze fratele. Christiane devenea liberă prin moartea lui Fritz, iar el știa acest lucru cînd l-a lăsat să cadă. Totul era acum ca în visul lui rău : fratele lui murise, iar el îi lua soția. De aceea îl împinsese în gol în vis. Dacă se căsătorește cu soția fratelui său, care e liberă acum pentru că soțul ei a murit, înseamnă că el l-a omorît. Dacă e răsplătit pentru faptă, înseamnă că a săvîrșit-o. Dacă o ia de soție, gîndul nu-i va da pace niciodată ; are să fie nefericit și o va face și pe ea nefericită. Trebuie să renunțe la ea, spre binele amîndurora. Dar hotărîndu-se astfel, își dă seama cît de șubrede sînt aceste rețineri pentru ochiul limpede al minții, iar cînd se gîndește să nu renunțe totuși la fericire, sentimentul nelămurit al vinovăției plutește ca o brumă de gheață peste petalele florii lui, iar mintea îi e fără putere în fața forței ei nimicitoare. Clopotele bisericii Sankt Georg îl muștrău și ele cu dangătul lor, mai tare, tot mai tare. Se gîndea că nu pusesese încă la loc plăcuța uitată și nu mai avea liniște. Starea vremii făcea reparația și mai necesară. Plouase fără încetare, prin pătratul rămas descoperit intra ploaia, puntea se îmbiba de apă, lemnăria avea să putrezească. Dacă frigul se întetea, lemnul umed îngheța, puntea se frîngea putînd accidenta pe cei ce ar fi lucrat acolo sus. Din pricina lui, orașul, care avusese încredere în el și în munca lui, ar fi fost păgubit. Se scula în fiecare noapte cînd băteau ceasurile două. În arșița febrei, umbrele se amestecau, muștrările instinctului de puritate atît interioară cît și exterioară se contopeau. Rana deschisă cerea tot mai

stăruitor să i se facă dreptate, iar mormîntul descoperit cerea să fie închis. Pe el îl chema la judecată bătaia ceasului, el trebuia să închidă mormîntul înainte ca nenorocirea pe care el o făurise cu bătăile lui de ciocan să se abată asupra unei ființe nevinovate. Lui însuși își făurise nenorocirea ce avea să vină. Trebuia să se urce în turn, să îndrepte ce greșise. Iar cînd ar fi ajuns sus, tocmai să bată ora două, să-l cuprindă amețea și să cadă în gol, după frațele lui.

Bătrînul și bunul arhitect voia să știe ce se întîmplase, sigur fiind că își cîștigase dreptul de a-i cere să aibă încredere în el. Apollonius zîmbea trist. Nu-și refuza prietenul, dar amîna din zi în zi răspunsul cerut. Tînăra și frumoasa lui mireasă îi vedea chipul din ce în ce mai palid de la o zi la alta, de la un ceas la altul și își pierdea și ea culorile din obraji. Lipsit de vedere, numai bătrînul domn Nettenmair nu băga de seamă norul prevestitor de rău. Era iar apăsătoare, din zi în zi mai apăsătoare, viața în casă cu obloane verzi. Cine o vede astăzi surîzătoare și trandafirie nu bănuiește cîtă tristețe se ascundea cîndva înăuntru ei.

Era în noaptea dinaintea zilei hotărîte pentru logodnă. Ninsese pe neașteptate și era ger. Cîteva nopți la rînd fuseseră văzute pîlpiind pe vîrfurile clopotnițelor, sub cerul strălucitor de stele, limbile de foc ale sfîntului Elm. Cu tot frigul uscat, oamenii simțeau în toate mădularele o greutate ciudată. Aerul sta neclintit. Oamenii se uitau unii la alții, parcă întrebîndu-se dacă îi încearcă pe toți aceeași teamă nelămurită. Preziceri stranii despre război, molime și scumpirea traiului umblau din gură în gură. Cei înțelepți luau totul în glumă, dar nu-și puteau stăpîni nici ei imboldul de a-și arăta îngrijorarea lăuntrică vorbind despre diferite evenimente ce i-ar fi putut amenința din afară. Toată ziua se grămădiseră unii peste alții nori întunecați, de forme și culori mai hotărîte decît se văd de

obicei pe un cer de iarnă. Întunecimea lor sumbră alături de albul zăpezii, care acoperea munții și valea și învelea ca într-o vată de zahăr ramurile fără frunze, ar fi izbit dureros ochiul dacă umbrele lor aruncate pe zăpadă nu i-ar fi domolit strălucirea. Ici și colo, conturul ferm al muntelui de nori se spărgea în rotunjimi moi, ca niște adevărați bulgări de zăpadă; cenușiul lor tulbure cu reflexe roșietice plutea între negreala de plumb a stratului de deasupra și albeața murdară cu luciri vineții a pământului. Masa de nori stătea neclintită deasupra orașului. Întunericul creștea. Noaptea se lăsase pe străzi la numai două ceasuri după prînz. Cei ce locuiau la parterul caselor își închideau obloanele, la ferestrele etajelor se aprindeau lumini după lumini. În piețele orașului, de unde cerul se putea vedea mai bine, se adunaseră grupuri de oameni care se uitau fie în sus, spre toate părțile zării, fie unii la alții, iscodindu-și chipurile îngrijorate. Vorbeau despre cîrdușii mari de corbi care veniseră în zbor pînă la marginea orașului, luau seama la stăncuțele care filfîiau din aripi, neliniștite și zgomotoase, în jurul tarlelor de la Sankt Georg și Sankt Nicolaus, prevesteau cutremure, prăbușiri de munți sau chiar judecata-de-apoi. Cei mai curajoși erau de părere că se vestește o furtună mare, dar și furtuna stîrnea destulă îngrijorare. Rîul și Iazul focului, cum i se spunea, a cărui apă ajungea într-o clipă, prin conducte subterane, în orice parte a orașului, înghețaseră. Mulți sperau că primejdia e trecătoare, dar oricît își ridicau ochii spre cer, masa neagră și informă nu se clintea din loc. Apăruse deasupra orașului la două ceasuri după prînz, și către miezul nopții era tot acolo, nemîscată. Părea totuși mai grea și parcă se lăsase mai aproape de pămînt. Cum să se fi clintit cînd nu sufla nici o boare de vînt ? Iar ca să se rupă și să se risipească masa de nori ar fi fost nevoie de un vîrtej !

Bătea miezul nopții în clopotnița bisericii Sankt Georg. Ultima bătaie părea că nu se mai sfîrșește. Vuietul surd

și duruitor care se prelungea în aer nu mai era însă glas de clopot. Creștea din clipă în clipă și, cu foșnet și freamăt, vuind și trosnind, se năpusti ca un zbor de mii de aripi mînios peste casele ce-i stăteau în cale, trecea fluierînd și șuierînd prin orice deschidere întilnită în drum, răscolind prin case pînă ce găsea o porțiță de ieșire ; deschidea și închidea obloanele, trîntindu-le. Se strecura oftînd printre ziduri, șuiera furios la colțuri de stradă ; se risipi apoi în mii de fire, dar se reculese și, pocnind și izbind, se strinse apoi într-un singur fuior, măturînd totul în calea lui ; sălta în aer și cobora iar la pămînt, cu o plăcere diavolească, zguduia copacii și gardurile, făcea să tremure pereții, mișca cu degete grăbite și neastîmpărate giruetele ruginite și hohotea zgomotos auzindu-le scîrțîitul, spulbera zăpada de pe un acoperiș pe altul, o mătura de pe străzi, o arunca în lungul zidurilor, silind-o să se furișeze speriată prin toate crăpăturile ferestrelor și mîna din urmă uriașe spirale, ca niște brazi enormi din zăpadă, legănați de suflarea lui.

Bănuind dezlănțuirea furtunii, nimeni nu se dezbrăcase. Paznicii de noapte de la plasă și de la primărie, ca și pompierii se strinseseră laolaltă de cîteva ceasuri. Domnul Nettenmair, care era meșterul ardezier al primăriei, îl trimise pe Apollonius ca să-l reprezinte la camera de gardă a primăriei. Cei doi lucrători fuseseră trimiși alături de paznicii din turlele bisericilor, unul la Sankt Georg, celălalt la Sankt Nikolaus. Ceilalți oameni ai primăriei stăteau de vorbă în camera de gardă. Arhitectul-constructor se uita cu tristețe la Apollonius, frămîntat ca de obicei de gînduri. Simțîndu-se privit de bătrînul său prieten, Apollonius se ridică de la locul lui, ca să-i ascundă starea sa. În clipa aceea se auzi iar mugetul vijeliei prin văzduh. Bătea ora unu în turnul primăriei. Glasul clopotului era ca un geamăt în mijlocul furtunii, care îl ducea cu ea în goana ei sălbatecă. Apollonius se opri în dreptul unei ferestre, ca pentru a vedea ce se întîmplă afară. O uriașă

limbă de foc albăstruie se repezi în acea clipă în încăpere, se înalță de două ori tremurătoare pe sobă, pe pereți și pe oameni, mistuindu-se apoi fără urmă în ea însăși. Vîntul vuia mai departe ; se născuse parcă din ultima bătaie de clopot din turla bisericii Sankt Georg, dar cu mugetul lui acoperi în curînd dulcea vibrație a glasului de clopot. Parcă se sfărîma în văzduh o lume nevăzută. Furtuna mugea și şuiera ca un tigru furios, care nu-și poate înghiți prada : vuietul adînc și maiestuos care o acoperea era răcnetul leului care își ține prada sub laba sa puternică, imagine triumfătoare a forței întruchipate în faptă.

— A trăsnet undeva ! rosti un glas.

„Dacă ar cădea trăsnetul pe turla de la Sankt Georg, chiar pe locul descoperit, ar trebui să mă urc, iar dacă ar bate tocmai ceasurile două...“. Nu și-a putut duce gîndul pînă la capăt. Un strigăt de ajutor, țipete de „foc !“ se auzeau prin mugetul vîntului și bubuiturile tunetului.

— A trăsnet ! striga lumea pe stradă. A trăsnet în turla de la Sankt Georg ! Să mergem acolo ! Ajutor ! Arde ! Arde biserica ! Foc, foc ! Arde turnul de la Sankt Georg !

Suflau goarneau, băteau tobele. Vîntul sufla, tunetele nu se mai opreau. S-a auzit apoi un strigăt :

— Unde-i Nettenmair ? Numai el poate să ne ajute ! Arde ! Foc ! La Sankt Georg ! Nettenmair ! Unde-i Nettenmair ? Arde ! Foc ! În turla de la Sankt Georg !

Arhitectul văzu că Apollonius se făcuse și mai alb la față ; trupul lui era mai chircit decît înainte.

— Unde-i Nettenmair ? strigă iar glasul de afară. Obrajii palizi i se acoperiră de o roșeață puternică, statura lui zveltă se îndreptă, înălțîndu-se. Își încheie repede haina și-și strînse bine sub bărbie cureaua caschetei.

Îndreptîndu-se spre ușă, îi spuse arhitectului :

— Dacă nu mă întorc, ai grijă de tata, de nevasta fratelui meu și de copiii ei.

Arhitectul tresări. Apollonius spusese „dacă nu mă întorc“ ca și cum ar fi spus „eu nu mă mai întorc“. Simțea bătrînul că în spatele cuvintelor rostite se ascundea un gînd legat de zbuciumul lui din ultima vreme. Pe chip nu i se mai citea însă nici urmă de suferință, nu era nici speriat, nici neliniștit. În clipele acelea de îngrijorare și spaimă, bătrînul arhitect, prieten de nădejde, își simți sufletul încălzit de o rază de speranță. În fața lui era Apollonius cel de odinioară, calm, modest și hotărît, așa cum îl îndrăgise de la cea dintîi privire. „De-ar rămîne tot așa !“, se gîndea el. Nu avu timp să-i răspundă ; îi strînse doar mîna. Apollonius a simțit atunci tot ce voia să-i spună strîngerea de mîna a prietenului. Îi era milă de bunul bătrîn, îi părea rău că l-a făcut să sufere și că îl va face poate să sufere și mai mult. Privindu-l îi spuse cu zîmbetul lui dintotdeauna :

— Știu că se poate întîmpla oricînd, dar acum trebuie să mă grăbesc. Să ne vedem cu bine ! Apollonius mergea mult mai repede și bătrînul îl pierdu curînd din ochi. Dar tot drumul pînă la biserică, printre strigăte, goarne și tobe, prin furtună și tunete, bătrînul își spunea întruna : „Sau nu-l mai văd niciodată, sau îl văd iar sănătos ca altădată.“ Nu încerca să înțeleagă de unde îi venea această credință, și chiar dacă ar fi încercat să afle, nu avea timp : trebuia să-și facă cu trup și suflet datoria de arhitect-șef al primăriei.

Strigătele „Nettenmair ! Unde-i Nettenmair ?“ îl întîmpinau pe Apollonius în drumul lui spre biserica Sankt Georg și răsunau apoi în urma lui. Încrederea arătată de concetățenii săi îi redeștepta încrederea în forțele proprii. Cînd întorcîndu-se din locuri străine și-a văzut de sus orașul natal întins la picioare, și-a jurat să-l slujească și să-i fie de folos. Avea acum prilejul să arate cît de sincer îi fusese jurămîntul. Prefiră în gînd diverse posibile primejdii, chibzuind cum să le întîmpine. Sub bîrnele acoperișului fusese adusă o pompă de apă ; în ju-

rul ei se aflau fișii de postav care, udate în apă, aveau să apere locurile amenințate de flăcări. Calfei i se spusese să aibă la îndemână apă fierbinte. Bîrnele fuseseră legate între ele prin scări. Apollonius își făcea iar datoria fără să se gîndească la nimic altceva, pentru prima oară de cînd se întorsese de la Brambach. Nenorocirea abătută peste oraș și faptele pe care le cerea îi alungaseră din minte, ca pe niște umbre firave, toate neliniștile. Forța și bucuria lui de muncă se redeșteptaseră și erau mai puternice, pentru că își simțea inima mai ușoară. Împotriva gîndurilor poți să lupți cu alte gînduri, dar ele nu te prea ajută în lupta împotriva sentimentelor. Spiritul lui cunoștea drumul cel bun, dar era fără putere pentru că suferea și el din cauza lipsei lui de hotărîre. Acum însă apăruse un sentiment sănătos, mai puternic decît sentimentele îndoielnice de pînă atunci și le mistuise pe toate în flacăra lui. Apollonius știa, fără să se gîndească prea mult, că luase o hotărîre binefăcătoare și că hotărîrea aceasta îi dăruise o viață nouă. Era sigur că nu are să ametească, dar dacă totuși s-ar fi prăbușit, ar fi căzut la datorie, și nu din vina lui, iar Dumnezeu și recunoștința celor din oraș ar fi avut grijă de familia lui.

Piața din fața bisericii era plină de oameni. Toți se uitau speriați în sus, la acoperișul turlei. Imensa clădire de demult stătea neclintită ca o stîncă în lupta pe care lumina fulgerelor și întunericul nopții o dădeau pentru cucerirea ei. Mii de brațe aprinse și nerăbdătoare o cuprindeau atît de fierbinte, încît parcă lua foc sub văpaia lor. Valul de lumină se lovea de ziduri cum se lovește de țărîm valul mării și se retrăgea apoi neputincios, lăsînd-o acoperită iar de vîlul negru al nopții. Mulțimea de chipuri palide adunate la picioarele ei apărea de fiecare dată la lumină și dispărea apoi iar în întuneric. Furtuna încerca să smulgă pălării și mantale, arunca șuvițe de păr în ochii oamenilor, îi lovea cu colțuri de haine fluturînde și îi împingea cu o zăpadă înghețată, care la lumina fulgerelor se

imprăștiat în jurul lor ca o ploaie de scînteii. Părea că astfel vor să se răzbune pentru cavalcadele nereușite împotriva piepturilor de piatră ale clădirilor. Și așa cum oamenii ba apăreau, ba dispăreau, tot așa și vorbele pe care și le aruncau grăbiți și îngrijorați erau mereu acoperite de furtună și înăbușite de tunete.

Cineva, voind să-și dea singur curaj, spuse :

— A fost un trăsnet rece, nu se vede nici o lumină !

Altcineva era de părere că flacăra trăsnetului ar putea să mai apară. Un al treilea și-a ieșit din fire, luînd răspunsul drept o dorință ca trăsnetul să fie totuși însoțit de fulger. Apucase să se liniștească și acum era furios din pricina neliniștii pe care i-o redeșteptase părerea celui-lalt. Tremurînd de frig și de frică, cei mai mulți se uitau ameteți în sus, fără să știe de ce și fără să vadă nimic. În schimb, sute de glasuri vorbeau despre nenorocirea de neocolit care s-ar abate asupra orașului dacă trăsnetul ar cădea odată cu fulgerul. Povestea cineva cum se topec la foc plăcuțele de ardezie și cum, preschimbate în bucăți de zgură aprinsă, zboară peste străzi prin aer, răspîndind adesea într-o clipă în tot orașul un foc abia iscat. Unii se tînguiau că furtuna va înteți focul ce ar putea să izbucnească și că nu au apă ca să-l stingă, în timp ce alții erau de părere că, oricîtă apă ar avea, tot ar îngheța în pompe și în furtunuri. Cei mai mulți încercau să arate, cu o elocvență stîrnită de spaimă, ce proporții ar putea lua focul. Dacă se prăbușea scheletul acoperișului, vîntul l-ar fi împins înspre casele așezate una lingă alta chiar la picioarele turnului. Era acolo locul cel mai primejdut de incendiu din întreg orașul, cu nenumărate foișoare din lemn în curți înguste, cu frontoane din scînduri, cu șuri acoperite cu șindrilă, toate atît de înghesuite încît nu se putea aduce pompa de stins, iar pompierii n-aveau cum să-și facă meseria. Dacă scheletul acoperișului lua foc și s-ar fi prăbușit, așa cum era de așteptat, în partea aceea, întreg cartierul, așezat în direcția vîntului, ar fi fost

pierdut fără scăpare, din pricina furtunii și a lipsei de apă. Toate aceste presupuneri i-au făcut pe cei mai temători să-și piardă cumpătul într-atît, încît fiecare nou fulger li se părea o flamă de trăsnet. Pentru că fiecare vedea numai cîte o mică parte din acoperișul turlei, confuzia s-a răspîndit cu repeziciune. Era de mirare, dar din toate părțile se auzea deodată același strigăt :

— Unde ? Unde ? Furtuna și tunetele făceau cuvintele de neînțeles. Fiecare ținea să vadă cu ochii lui și imbulzeala era de nedescris.

— Unde a trăsnet ? a întrebat Apollonius, care tocmai sosise.

— În partea dinspre Brambach, i-au răspuns mai multe glasuri deodată.

Croindu-și drum prin mulțime, Apollonius începu să urce repede, cu pași mari, scara care ducea în turn, întrecîndu-și cu mult însoțitorii. Sus n-a putut afla nimic. Oamenii din turn spuneau că o fi fost vreun trăsnet fără flamă, dar își strîngeau lucrurile, gata să o ia la fugă. Numai calfa, care își făcea de lucru pe lîngă sobă, își păstrase calmul. Înarmat cu felinare, Apollonius se urcă în podul turlei. Scara cu bare nu-i mai tremura sub tălpi. N-a descoperit în pod nici urmă de început de foc. Nu se simțea nici mirosul de sulf, care însoțește trăsnetul, nu se vedea nici fumul obișnuit. Auzind că cei ce-l însoțiseră urcau scara, Apollonius le strigă că e acolo sus. În clipa aceea, flăcări albastre năvăliră pîlpîind prin toate ferestrele turnului, urmate îndată de bubuituri de tunet care făceau să vibreze zidurile. Apollonius rămase întîi nemișcat, ca încremenit. Dacă nu s-ar fi prins fără să-și dea seama de o grindă, zguduitura l-ar fi trîntit jos. Un abur greu de pucioasă îi tăia răsufarea. Dintr-un salt ajunse la ferestruica cea mai apropiată și trase aer în piept. Oamenii lui, mai departe de trăsnet, nu fuseseră atinși, dar se opriseră de spaimă pe ultimele trepte ale scării.

— Urcați ! le strigă Apollonius. Aduceți repede apă !
Pompa ! Cred că trăsnetul a căzut în partea asta, presiunea și mirosul de sulf veneau dintr-acolo. Veniți repede cu apa la ușa dinspre acoperiș !

— Dar fumul ! strigă încă de pe scară meșterul dulgher, tușind.

— Repede ! a fost răspunsul lui Apollonius — pe ușa de ieșire are să intre mai mult aer decît ne trebuie.

În urma dulgherului, care ducea furtunul, urcau cu pompa de apă, cît puteau de repede, zidarul și hornarul. Ceilalți aduceau găleți cu apă rece, calfa purta un vas cu apă fierbinte ca să împiedice înghețul.

În asemenea clipe, cel ce dă dovadă de calm se bucură de încrederea celorlalți, care i se supun fără să cîrtească. Puntea de scinduri spre ușa ce da pe acoperiș era îngustă, dar Apollonius a așezat oamenii atît de chibzuit încît într-o clipă fiecare își găsise locul. La ușa, imediat lîngă el, ședea dulgherul, apoi pompa, iar după ea — zidarul. Pompa era așezată în așa fel încît manetele ei erau chiar în fața celor doi oameni. Doi oameni puternici puteau mănevra bine pompa. În spatele zidarului ședea calfa, ca să poată turna peste umărul acestuia apă fierbinte, ori de cîte ori ar fi fost nevoie. Alții făceau ce făcuse calfa pînă atunci : topeau gheața și zăpada și depozitau apa astfel obținută în camera încălzită din turn ca să nu înghețe iar. Alt grup de oameni așezați în rînd erau gata să care gălețile cu apă între pod și camera din turn. În timp ce înfățișase zidarului și dulgherului, prin cîteva semne și cuvinte, acest plan de acțiune, îndeplinit apoi de ei întocmai, Apollonius, luînd scara în mîna dreaptă, deschise cu stînga zăvorul ușii dinspre acoperiș. Oamenii erau plini de speranță, dar cînd vîntul pătrunse suierînd prin ușa deschisă, smulgînd dulgherului căciula de pe cap, îngrămădind pe grinzi pulbere de zăpadă, rostogolindu-se urlînd prin pod, în timp ce fulger după fulger intra prin gaura neagră a ușii, chiar și cei mai curajoși erau gata-

gata să dea bir cu fugiții. Apollonius a trebuit să se întoarcă cu spatele la ușă ca să poată respira. Apoi, cu amîndouă palmele rezemate de ușorul ușii, și-a dat capul pe spate, cercetînd suprafața acoperișului.

— Îl mai putem salva, a strigat din răsputeri, ca să-l audă oamenii, peste mugetul furtunii și bubuitul neîntre-rupt al tunetului. A pus mîna pe furtunul cel mai scurt și, în timp ce dulgherul îi fixa capătul de jos la pompa de apă, își înfășura în jurul trupului partea lui de sus.

— Cînd trag de două ori la rînd de furtun, dați drumul la apă ! Meștere, o să salvăm biserica, poate și orașul ! Sprijinindu-se cu mîna dreaptă de punte, se aplecă în afară ; cu mîna stîngă ținea în aer scara ușoară, pe care voia să o prindă de cîrligul cel mai apropiat, deasupra ușii. Oamenii care erau cu el se gîndeau că nu are cum să reușească ; furtuna i-ar fi smuls din mînă scara și — foarte probabil — totodată și pe el. Dar Apollonius a avut noroc — vîntul împingea scara spre acoperiș. Avea și lumină destulă ca să vadă cîrligul ; îl împiedica însă pulberea de zăpadă purtată de vînt în vîrtejuri și care, spulberată de pe acoperiș, îi intra în ochi. A izbutit totuși — scara se ținea bine. Nu era timp de pierdut și, săltîndu-și trupul, ieși pe acoperiș. În timp ce se cățara pe scară se bizuia mai mult pe forța și siguranța brațelor și degetelor lui ; pasul nu-i era prea sigur, căci furtuna legăna ca pe un clopot scara și pe omul agățat de ea. Sus, nu departe de prima bară a scării, flăcări albastrii cu vîrfurile galbene dănuiau ceva mai jos de pătratul uitat gol și ieșeau de sub marginile plăcilor de ardezie. Trăsnetul căzuse cam la două picioare mai jos de gaură. Cu o oră în urmă îl îngrozise pînă și gîndul că putea să cadă trăsnetul peste biserică și că va trebui să se urce pe acoperiș — iar prin minte i se perindăseră imagini de coșmar, sumbre și înfricoșătoare. Totul se petrecuse ca în închipuirea lui, dar pătratul rămas descoperit era acum un punct ca oricare altul de pe acoperiș. Stătea pe scară fără

să ametească și inima îi era plină de un sentiment nou și cutezător : să îndepărteze primejdia care amenința biserica și orașul. Da, ceea ce îl făcuse nu numai să se teamă, ci să fie și îngrijorat se dovedea acum salutar și binevenit : apa care se scursese săptămîni de-a rîndul prin locul descoperit se îmbibase în lemnărie, înghețase, și astfel flăcările nu puteau înainta cu repeziciunea lor obișnuită. Focul nu se întinsese prea mult. Lemnul înghețat al grinzilor alunga pentru o vreme micile flăcări jucăușe, care se întorceau mereu, stăruitoare, pînă ce izbuteau să se prindă într-un punct de unde se răspîndeau apoi în voie mai departe. Dacă s-ar fi adunat într-o singură flăcără mare, care ar fi trecut peste locul apărat de îngheț, focul ar fi izbucnit curînd ca turbat, înălțîndu-și limbile spre cer, iar biserica și chiar orașul ar fi fost biruite de forța îndoită a focului și a furtunii. Apollonius înțelese că încă nu e prea tîrziu și simți în el puteri noi, de care tocmai avea nevoie. Scara nu numai că se legăna încolo și înapoi, dar și sălta cu putere în sus și în jos. Ce putea să fie ? Se slăbise oare grînda ? Știa însă că nu — scara nu s-ar fi mișcat așa. Scara nu era agățată în cîrlig, o prinsese într-o frunză de stejar a ghirlandei de feronerie, aproape de un punct de fixare ; celălalt capăt al fragmentului de ghirlandă de care atîrna scara era cel pe care uitase să-l fixeze. Greutatea lui trăgea de ghirlandă, lăsînd-o tot mai jos odată cu scara, îndoind în afară partea de care se ținea scara. Încă puțin, și frunza de stejar s-ar fi întins de tot, iar scara ar fi alunecat de pe ea, căzînd cu el cu tot în hău. Trebuia să se folosească de curajul pe care îl redobîndise, și așa și făcu. Ceva mai încolo de frunză, cam la șase țoli, era cîrligul. A mai urcat ușor încă trei pași pe scara nesigură, a apucat cîrligul cu mîna stîngă, ținîndu-se bine de el, și, ridicînd scara cu dreapta, a prins-o de cîrlig. Acum era fixă. Luîndu-și mîna stîngă de pe cîrlig, a apucat cu ea, alături de dreapta, treapta scării, a trecut apoi cu un picior, apoi cu celălalt, ajungînd

din nou pe scară. Plăcile de sub locul rămas descoperit începuseră să se înroșească. Curînd aveau să ia foc, iar resturile lor aprinse ar fi împrăștiat flăcările mai departe. Apollonius scoase gheara din centură : cîteva lovituri și plăcile încinse se prăbușiră în gol. Putea să vadă acum limpede că focul nu se întinsese prea mult. Era tot mai plin de speranță. Trase de două ori de furtun, și pompa începu să meargă. Îndreptă întii furtunul spre deschidere pentru ca grinzile de deasupra locului ars să reziste și mai bine la foc. Pompa era puternică, acolo unde șuvoiul de apă pătrundea pe sub marginea plăcilor, ele se spargeau și se desprindeau pocnind din cuie. Flăcările trosneau și săreau minioase sub șiroaiele de apă și numai șuvoiul îndreptat direct asupra lor izbutea să le înfrîngă împotrivirea, mai mult înăbușindu-le decît încîndu-le.

Locul ars se întindea negru în fața lui, nici o flacără nu mai pîlpîia sub șuvoiul pompei. Deodată, adînc sub el, începu să hîrîie mecanismul ceasornicului. Bătea ora două. Două bătăi ! Iar el rămăsese în picioare, nu se prăbușise ! Cît de diferit se întîmplase totul în realitate, altfel decît în vedeniile lui de coșmar ! Era sus cînd bătea două, ametea și cădea în gol, ispășind o vină nelămurită. Așa se întîmpla în visurile lui urîte cu ochii deschiși. Iar acum era cu adevărat sus pe acoperiș, scara se legăna sub furtună, vârtejuri de zăpadă viscolită îl izbeau, fulgerele cădeau în stînga și în dreapta, străluminînd învelișul de zăpadă al acoperișurilor, al munților și văilor și al întregului ținut, preschimbîndu-l într-o întinsă flacără..., iar sub picioarele lui bătea ora două, bătăile de clopot prinse în furtună mugeau și ele odată cu stihiiile răsculate. El rămînea în picioare, fără să ametească, și nu cădea. Știa acum că e fără vină. Își făcuse datoria, așa cum mii de oameni nu și-ar fi făcut-o. Scăpase, el singur, orașul, de care era legat prin toate fibrele sufletului său, dintr-o primejdie fără seamăn. În sufletul lui, toată mîndria stîrnită de acest gînd nu era decît o singură rugăciune de mul-

tumire. Nu se gîdea la oamenii care aveau să-l laude, se gîdea numai la oamenii care puteau să respire iar în voie, la nenorocirea alungată, la fericirea păstrată. După atîtea luni, simţea şi el din nou ce înseamnă să respiri liniştit. Noaptea care trecuse îi făcuse şi lui acest dar. Îşi amintea iar cu bucurie de jurămîntul pe care şi-l făcuse lui-însuşi. Pentru oameni ca Apollonius, cea mai mare binecuvîntare a unei fapte bune este îndemnul pe care îl simţi pentru săvîrşirea altor fapte bune.

Mulţimea de jos mai striga încă :

— Unde ? Unde e ? şi învălmăşeala era mare, cînd căzu şi al doilea trăsnet. Pentru o clipă, toţi încremeniseră de groază.

— Slavă Domnului ! A fost tot rece ! a strigat cineva.

— Nu ! Nu ! Acuma arde ! Să ne ferească Dumnezeu ! au răspuns alţii.

Ochi ageri vedeau, cînd se făcea întuneric între un fulger şi altul, limbi mici de foc săltînd ca nişte luminiţe pe deasupra plăcilor. Se căutau, şi cînd se găseau, se alipeau, înălţîndu-se împreună într-o flacără pîlpîitoare ; se depărtau apoi săltînd şi se adunau iar. Vîntul le aplecă şi le întindea în toate părţile. Uneori păreau să se stingă, dar apoi se ridicau pîlpîind mai sus decît înainte. Se vedea că erau din ce în ce mai mari, dar nu se întindeau cu repeziciune. Mult mai tare şi mai repede s-au întins în tot oraşul strigătele care vesteau încă un foc. Toate privirile erau aţintite cu spaimă asupra acelei bucăţi de acoperiş.

— Dacă primim acum ajutor, se mai poate stinge !

Peste vuietul vijeliei şi bubuitul tunetului se auzeau iar strigătele celor speriaţi :

— Nettenmair ! Unde-i Nettenmair ?

— E sus pe turn ! Cuvintele acestea erau o alinare pentru toţi. Cei mai mulţi nici nu-l cunoşteau, nici măcar toţi cei care-l strigau, iar cei care nu-l cunoşteau strigau mai tare decît toţi. În clipe de restrişte, oamenii se agăţau

de un nume, de un simplu cuvînt. Unii dintre ei fug astfel de strădaniile și de faptele la care conștiința îi îndeamnă ; aceștia îi impută apoi fără milă omului de acțiune — dacă nu a reușit — tot ce a făcut și ce n-a făcut. Alții se bucură, după ce trec cu bine emoția primelor clipe.

— Ce să facă ? a întrebat cineva.

— Să ajute ! Să ne scape ! strigau alții.

— Chiar de-ar avea aripi, pe furtuna asta n-are nimeni curaj !

— Nettenmair are cu siguranță ! În adîncul inimii, chiar și cei mai încrezători erau convinși că nici Apollonius Nettenmair nu va avea curajul s-o facă. Gîndul că flacăra mai putea fi stinsă dacă se ajungea pînă la ea făcea situația și mai complicată, pentru că făcea cu neputință resemnarea la care te constrînge cu blîndă asprime o nenorocire inevitabilă. Cînd s-a deschis ușa de ieșire și cînd au văzut scara scoasă în afară, cînd și-au dat seama că cineva riscă totuși, s-a stîrnit o spaimă la fel cu cea pe care o stîrnise trăsnetul. Iar scara atîrna și se clătina acolo sus de tot, odată cu cel ce se urca pe ea împresurat de zăpadă ; cădeau fulgere în jurul lui, el urca mereu pe scara ce părea tăiată dintr-un șpan și se clătina ca un clopot, cu om cu tot, la înălțimea aceea amețitoare. Mulțimea era cu respirația tăiată. Sute de chipuri diferite priveau cu aceeași expresie pe omul de pe turn. Părea vis și realitate totodată. Știa fiecare că nu e așa, și totuși fiecare se simțea stînd el însuși pe scară, iar sub picioarele lui jucăria ușoară se clătina bătută de vînt, sub fulgere și tunete, sus, între cer și pămînt. Dar ei simțeau totodată pămîntul sigur sub picioare și priveau doar în sus. Dacă însă omul de acolo se prăbușea, ar fi simțit și ei că se prăbușesc. Oamenii de pe pămîntul sigur se țineau strîns de propriile lor mîini, de bastoane, de veșminte, ca să nu cadă de la înălțimea aceea amețitoare. Se simțeau astfel în siguranță și avînd totodată sub ei prăpastia morții ani la rînd, o viață întreagă, căci trecutul nu mai

exista, deși nu trecuse decît o clipă de cînd simțiseră că erau sus, pe acoperișul înalt. Uitaseră primejdia care amenința orașul, uitaseră primejdia ce-i amenința pe ei, nu se gîndeau decît la primejdia în care se aflau oamenii din turn și care de fapt îi amenința pe ei, pe orășeni. Vedeau că focul fusese stăvilit, că orașul nu mai era în primejdie. Înțelegeau totul ca într-un vis cînd știi că visezi, era un simplu gînd, fără conținut real. Abia după ce omul de pe acoperiș coborî scara și dispăru pe ușa de ieșire trăgînd apoi scara după el, abia cînd au simțit că nici ei nu mai sînt sus, cînd n-a mai fost nevoie să se țină de propriile lor mîini, haine și bastoane, abia atunci a început lupta dintre admirație și teamă, iar strigătele de încurajare de pînă atunci „Curaj, tinere !“ au fost înlocuite de strigăte de spaimă : „I s-a întîmplat ceva !“ Un bătrîn a început să cînte cu voce tremurătoare : „Domnului să-i mulțumim“, iar cînd a ajuns la versul : „Cel care ne-a apărat“, abia atunci și-au dat seama cu toții ce li s-ar fi putut întîmpla și din ce primejdie scăpaseră. Oameni care nu se văzuseră niciodată se îmbrățișau, căci fiecare îmbrățișa în ființa celui străin pe toți cei dragi pe care i-ar fi putut pierde, dar fuseseră salvați. Începură cu toții să intoneze un cîntec, iar cuvintele lor de mulțumire se răspîndeau în tot orașul, pe străzi și prin piețele pline de oameni care trecuseră prin clipe de groază, pătrundeau în case pînă în cea mai tainică încăpere și urcau în poduri, pînă la cea mai de sus cămăruță. Bolnavul în patul lui singuratic, bătrînul țintuit în scaun de slăbiciunea vîrstei, toți cîntau, de departe. Cîntau și copiii, care nu înțelegeau cîntecul și nici primejdia de care scăpaseră. Întreg orașul era ca o singură mare biserică, în care vîntul și tunetele erau orga. Și iar s-a auzit strigătul : „Nettenmair ! Unde-i Nettenmair, salvatorul și mîntuitorul nostru ? Unde-i tînărul temerar ? Unde-i omul de omenie ?“ Nimeni nu se mai gîndea la vînt și la furtună. Toată lumea se învălmășea, căutîndu-l pe cel strigat. Turnul

bisericii Sankt Georg fu luat cu asalt. Dulgherul a ieșit înaintea celor ce îl căutau pe Apollonius, spunându-le că tânărul intrase în camera paznicilor ca să se odihnească o clipă. Toți voiau să știe dacă nu fusese cumva rănit, dacă sănătatea lui nu avusese de suferit. Dulgherul nu le-a putut spune decât că Nettenmair făcuse mai mult decât poate face un om în împrejurări obișnuite. Când e vorba de o faptă ca cea săvârșită de el, omul are puteri nebănuite, iar după aceea se miră el însuși cum de le-a avut. Dar totul se plătește, și de aceea el, dulgherul, nu s-ar mira dacă tânărul, după efortul făcut, ar dormi „dintr-un foc“ trei zile și trei nopți la rînd. Oamenii păreau gata să aștepte acolo pe trepte tot acest răstimp, ca să-l poată vedea pe curajosul tânăr îndată ce se va scula. Între timp, un om respectabil din oraș organizează o chetă în Piața primăriei. Firește, banul nu putea răsplăti o faptă ca a lui, dar cel puțin îi puteau arăta astfel că știu ce îi datorează. Starea sufletească în care se găseau toți în acele clipe i-a făcut chiar și pe zgîrciții notorii să se repeadă pînă acasă ca să-și aducă obolul, fără să le pese că peste un ceas aveau să se căiască. Dintre cei bogați, numai cîțiva nu au dat nimic, dar cei săraci au dat cu toții cîte ceva, așa că pînă la urmă organizatorul colectei s-a mirat el singur de reușita strădaniilor sale.

Apollonius se odihnise cam o jumătate de oră. Înainte de a se culca mai avusese grijă ca felinarele să fie stinse cu atenție. Închisese ușa de ieșire pe acoperiș și pusese oamenii să golească pompa și să aducă furtunurile în camera din turn ca să nu înghețe din cauza gerului. Abia se mai ținea pe picioare. Arhitectul, care urcase și el între timp, îl silise aproape să intre în camera paznicilor, trăsese zăvorul pe dinăuntru, îl puse să-și scoată hainele înghețate, rămînînd ca o mamă grijulie la căpătiul tînarului pe care îl îndrăgise atît de mult. Apollonius nu putea să doarmă, dar bătrînul nu-i dădu voie nici să vorbească.

Venise cu rom și zahăr, apă fierbinte era din belșug, însă Apollonius, care nu bea niciodată băuturi tari, i-a mulțumit, dar n-a băut grogul pe care i-l pregătise. Calfa adusesese între timp haine uscate. Apollonius susținea că se simte complet refăcut, dar nu se hotăra să se scoale din pat. Rîzînd, bătrînul îi dădu hainele. Apollonius se dezbrăcase mai înainte sub pătură și tot așa s-a și îmbrăcat. Vîrstnicul lui prieten se întoarse cu spatele și, uitîndu-se pe fereastră, rîdea în fața fulgerelor și a vijeliei, fără să știe prea bine dacă îl înveselea pudoarea tînărului, sau pur și simplu bucuria de a-l fi cunoscut. Regretase adesea că nu se căsătorise, dar acum mai curînd îi părea bine, pentru că avea totuși un fiu, un fiu bun, pe care orice tată și l-ar fi dorit.

La grea încercare a fost supus Apollonius în drumul lui spre casă ! Trecea din brațe în brațe — și chiar și doamne cu vază din oraș îl îmbrățișau și îl sărutau. Oamenii îi strîngeau mîinile cu atîta căldură și însuflețire încît trei zile nici nu și le-a mai simțit. Purtarea lui a rămas însă la fel de firească și de plăcută. Modestia stînjinită cu care primea mulțumirile pline de entuziasm, rumeneala obrazilor în fața admirației și a laudelor îi veneau la fel de bine ca și curajul și hotărîrea pe care le dovedise la primejdie. Cine nu-l cunoștea mai dinainte se minuna. Și-l închipuiseră altfel : brun, cu o privire îndrăzneată, cutezător, plin de vigoare, ba chiar nestăpînit. Recunoșteau însă că înfățișarea lui nu-i dezmințea fapta. Un bărbat cu o statură atît de impunătoare și care roșea ca o fată tînră avea un farmec aparte, iar chipul lui deschis, pe care se citeau modestia și stînjeneala, pentru că ceea ce făcuse nu i se părea extraordinar, cîștiga inimile tuturor. Purtarea lui calmă și cumpătată, liniștea și simplitatea îi puneau fapta într-o lumină și mai frumoasă. Se vedea bine că nici vanitatea, nici dorința de a fi lăudat nu-l îndemnaseră să o săvîrșească.

Să sărim cu gândul peste trei decenii și să ne întoarcem la bărbatul de care ne-am ocupat la începutul povestirii noastre. Îl lăsasem în chioșcul din grădina lui. Dangătul clopotelor bisericii Sankt Georg chema credincioșii la slujba de dimineață iar chemarea lor plutea și asupra grădiniței din spatele casei cu obloane verzi la ferestre. E ora la care, în fiecare duminică, bărbatul de care am vorbit se află în grădiniță. Când bat clopotele pentru slujba de după-amiază, e văzut urcînd drumul spre biserică, sprijinit în bastonul lui cu măciulie de argint. Toți cei care îl întîlnesc îl salută plîni de respect. Au trecut aproape treizeci de ani, dar mai sînt oameni care au apucat noaptea aceea, noaptea de neuitat, despre care am vorbit mai adineauri. Acești oameni pot spune celor care nu știu încă ce a făcut pentru oraș în noaptea de atunci omul ce pășește sprijinit de bastonul cu măciulie de argint. Iar despre ce a mai făcut în dimineața următoare ar putea vorbi pînă și pietrele. Afară din oraș, pe drumul spre Brambach, nu departe de cabana Asociației de tir, se înalță din mijlocul unei grădini vesele o clădire impunătoare. Este noul spital orășenesc. Orice străin care îl vizitează află că ideea întemeierii lui a pornit de la domnul Nettenmair. Și mai află și întreaga istorie a acelei nopți, fapta de bravură a domnului Nettenmair, care era pe atunci încă tânăr. Află că s-au strîns bani pentru el și că el a donat Primăriei întreaga sumă, punînd astfel bazele capitalului necesar pentru construcție; pilda sa a dat roade, cetățenii avuți au donat sau au lăsat prin testament sume mai mari sau mai mici iar după cîțiva ani, datorită unui fond suplimentar pus la dispoziție din bugetul orașului, s-a putut începe și termina construcția.

După ce se întorcea de la biserică, domnul Nettenmair își petrecea restul zilei de duminică în odăița lui — căci tot în ea locuiește și azi — sau făcea un drum în apropiere, la cariera de ardezie, care e acum proprietatea sa, ori mai bine zis a nepoților săi. Respectarea legămîntului

pe care îl făcuse cu el însuși rămăsese mereu cel dintîi gînd al vieții sale. Tot ce făcea era dedicat familiei frate-lui său, el însuși se socotea un administrator al bunurilor lor. Cînd întîlnea în cale un copil, o fetiță delicată și gîngașă, se gîndea la Annchen, care murise. Memoria lui era la fel de conștiincioasă ca și el însuși. Chema atunci fetița, o mîngîia pe creștet, și nu știu cum se făcea, dar din buzunarele redingotei lui albastre scotea întotdeauna, învelit cu grijă în hîrtie curată, cîte un dulce în schimbul căruia primea cuvinte de mulțumire rostite de buze de copil. Copilul se bucura însă cu adevărat numai după ce domnul Nettenmair pleca mai departe. Deși era atît de prietenos, statura lui înaltă avea ceva atît de grav și de solemn, încît de atîta respect copilul nu mai putea simți și bucurie.

În timpul săptămînii, domnul Nettenmair se ocupa de registre și de scrisori sau veghea în magazie la încărcatul și descărcatul, la tăierea și sortarea ardeziei. La douăsprezece punct mîncă de prînz, iar la șase punct cina, totdeauna în odăița lui. Pentru masă avea nevoie de un sfert de oră, apoi, după ce netezea ușor, ca o mîngîiere, canapeaua cea veche, se plimba, dacă era vară, alte trei sferturi de oră prin grădină. Cînd ceasul începea să bată unu sau șapte, închidea în urma lui porțile grădinii. Duminicile sînt însă altfel : stă cîte un ceas întreg în boschet și se uită la acoperișul turlei bisericii Sankt Georg. Mai avem puține de spus, iar cititorul cunoaște ce se petrece în sufletul domnului Nettenmair, ce vede el pe acoperișul turlei. Cititorul știe și al cui este chipul vîrstnic dar încă frumos care dîin cînd în cînd privește de departe, printre zăbrele și peste răzoare, spre omul așezat pe banca din grădină. Bucla acum albă de deasupra frunții și căreia tot îi mai place să se desprindă din pieptănătură era pe atunci brună și deasă și cădea pe o frunte fără cute, obrajii de sub ea aveau rotunjimea tinereții, buzele erau ca o floare și ochii albaștri străluceau în timp ce alerga în întîmpinarea celui ce salvase orașul de nenorocire. El a sărutat-o

ușor pe frunte și i-a spus „Surioară“. Iar ea a înțeles ce voia să-i spună. Încă din clipa aceea și-a ridicat spre el privirile pline de același devotament, de aceeași venerație cu care îi veghează acum meditația, dar atunci pe chipul ei se mai citea și un alt sentiment.

Bătrînul domn Nettenmair avu un acces de furie cînd Apollonius i-a spus că e hotărît să nu se căsătorească. I-a pus fiului său în vedere ori să se gîndească la cinstea familiei, ori să se întoarcă la Köln. Inimii lui Apollonius îi era mult mai greu decît rațiunii să-și convingă tatăl că numai el poate păstra neștirbită cinstea familiei și că nu trebuie să plece. Știa că numai dacă rămînea credincios hotărîrii luate ar fi fost în stare să se țină de cuvînt, dar tatălui său nu-i putea spune. Dacă acesta ar fi aflat adevărul despre cei doi tineri, ar fi insistat și mai mult ca ei să se căsătorească. Apollonius ar fi trebuit atunci să-i spună în ce fel și-a găsit Fritz moartea, iar bătrînul ar fi fost și mai neliniștit. Nu știa însă că în adîncul inimii lui bătrînul era convins că Fritz își pusese capăt vieții. Cei doi oameni atît de înrudiți nu se înțelegeau. Apollonius presupunea la tatăl lui același sentiment al onoarei, cu rădăcini adînci în însăși firea lor, iar bătrînul vedea, în refuzul fiului și în convingerea acestuia că numai el poate îndrepta situația dificilă în care se aflau, vechea înfumurare de a se crede de neînlocuit, înfumurare pe care socotea că nu mai are de ce să o ascundă. Pentru el, tatăl lui nu mai era decît un bătrîn orb și neajutorat. Ceea ce provocase și favoriza această neînțelegere era însă tocmai trăsătura distinctă de familie pe care o aveau și unul și celălalt : reținerea, lipsa de expansivitate. În aceeași dimineață venise de la Primărie o delegație ca să-i mulțumească lui Apollonius din partea orașului. Cei mai de seamă oameni din oraș se luaseră la întrecere în a-i dovedi respectul și atenția lor — un motiv suficient să umple de trufie un suflet ambițios și un temei suficient pentru bătrîn, care îl considera pe Apollonius ambițios, să-ți închipuie că e în-

fumurat. Își dădea însă seama că Apollonius, îndărătnicul, era indispensabil și nu avea nici dreptul, nici puterea să-l combată. Frământarea lui sufletească și gândurile care îl împovăraseră în prețuia morții fiului său mai mare îi măcinaseră ultimele puteri, iar acum ele secătuiseră. Devenea din zi în zi mai sensibil și mai ciudat. Nu mai cerea ca Apollonius să se supună ; îi plăcea să se chinuie singur, reproșându-i fiului său, pe ocolite, lipsa lui de dragoste filială, exprimându-și constant regretul că un fiu atât de capabil e nevoit să suporte atâtea neajunsuri din partea bătrînului și tiranicului său tată, care nu mai înseamnă nimic și nu mai e în stare de nimic. Strădaniile fiului erau zadarnice, bătrînul nu credea că e sincer. Cu toată ciudățenia lui, se bucura totuși de vrednicia fiului, de cinstea tot mai mare și de bunăstarea crescîndă a casei sale, chiar dacă nu-și mărturisea bucuria. Era încă în viață cînd Apollonius a cumpărat cariera pe care o avusese pînă atunci în arendă. Fiul suporta ciudățeniile tatălui cu răbdarea nemărginită și plină de iubire cu care își suportase și fratele. Singura lui dorință era să-și îndeplinească pe cît putea mai cu folos ceea ce își jurase lui însuși, iar cînd făcuse jurămîntul se gîndise și la tatăl lui. Reușita întreprinderilor sale îi dădea puterea de a suporta cu seninătate micile jigniri la care era supus.

Chiar de a doua zi după furtună îi spusese bătrînului său prieten tot ce avea pe suflet. Arhitectul, care l-a iubit din tot sufletul pînă cînd s-a stins, a rămas și singurul lui prieten, după cum a fost și singurul om de care Apollonius s-a simțit apropiat, rămînînd credincios lui însuși.

La cîteva zile după noaptea aceea, Apollonius a căzut la pat. Avea febră mare. La început, doctorul a crezut că e vorba de o boală gravă, dar ea nu era de fapt decît lupta trupului împotriva suferinței, asupra căreia spiritul triumfase salutar prin hotărîrea luată în noaptea aceea. Tot orașul era preocupat de boala lui Apollonius și interesul

oamenilor se arăta în cele mai diferite și mișcătoare feluri. Bătrînul arhitect și Valentin îl îngrijeau. Ființa pe care natura o destinase prin iubire și recunoștință a fi cea mai plină de grijă infirmieră a bolnavului n-a fost chemată de Apollonius la patul lui, iar ea nu îndrăznea să vină nechemată. Cît timp a durat boala își așezase un pat în pridvorul îngust, pentru a fi cît mai aproape de bolnav. Cînd el dormea, bătrînul arhitect îi făcea semn să intre. Stătea atunci cu mîinile împreunate lingă paravanul ce ascundea patul, urmărind cu grijă și speranță fiecare răsufflare a bolnavului. Fără voie, respirația ei ușoară se adapta ritmului respirației lui. Rămînea acolo în picioare ceasuri la rînd, uitîndu-se la bolnav printr-o crăpătură a paravanului. El nu știa că ea e aproape și totuși arhitectul băga de seamă că somnul lui era atunci mult mai ușor și fața mai surîzătoare. Orice sticlă din care bolnavul își lua doctoria trecea, fără știrea lui, prin mîna ei ; toate compresele și cataplasmele erau pregătite de ea, nici o rufă nu-l atîngea fără să fi fost încălzită la pieptul ei sau de sărutarea ei. Cînd el vorbea despre ea cu arhitectul, Christiane înțelegea că Apollonius avea mai multă grijă de ea decît de el însuși ; cînd îi transmitea prietenos salutări care să o liniștească, ea, ascunsă după paravan, tremura de bucurie. Dormea numai puține ceasuri, iar cînd vîntul rece de iarnă sufla prin obloanele nu prea bine închise fulgi reci peste obrazul ei cald, propria ei suflare înghețată pe pătura îi atîngea gîtul, bărbia și pieptul, și era fericită să sufere și ea pentru el, care suferea totul pentru ea. În nopțile acelea, în sufletul ei dragostea sfîntă și pură a învins pentru totdeauna dragostea pămîntească. Din durerea dulcilor speranțe înșelate, care doriseră să-l aibă lingă ea, înăginea lui a urcat iar în slăvile inaccesibile în care îl privise întotdeauna.

Apollonius s-a însănătoșit curînd, și după aceea a început neobișnuita conviețuire a acestor doi oameni. Se

vedeau puțin. El rămăsese să locuiască în cămăruța lui, unde Valentin îi aducea mîncarea ca de obicei, iar copiii veneau să-l vadă adeseori. Cînd se întîlneau, Apollonius o saluta călduros, dar reținut, iar ea îi răspundea la fel. Dacă aveau ceva de discutat, copiii, sau bătrînul Valentin, sau slujnica erau, ca din întîmplare, de față. Nu trecea nici o zi fără semne mute de atenție respectuoasă. Cînd el se întorcea duminica din grădină, aducea pentru ea un buchet de flori pe care i-l înmîna Valentin. Ar fi putut nu o dată să se căsătorească, iar ea, la rîndul ei, a fost cerută de oameni cumsecade și plăcuți la înfățișare. El respingea propunerile de căsătorie, ea își refuza pețitorii. Au trecut astfel zile, săptămîni, luni, ani, decenii. Bătrînul domn Nettenmair a murit și a fost înmormîntat. După el, a urmat bunul arhitect, apoi Valentin. Bucla neastîmpărată de pe fruntea văduvei, bucla de deasupra frunții lui Apollonius albiseră, copiii deveniseră bărbați puternici și blajini ca cel care-i crescuse și-i îndrumase. Bucele de pe frunțile lor își pierduseră culoarea, dar viața celor doi oameni rămăsese neschimbată.

Cititorul cunoaște acum întreg trecutul ce se perindă prin fața ochilor bătrînului cînd privește spre turla bisericii Sankt Georg, în timp ce clopotele de duminică cheamă la slujba de dimineață. Azi însă el privește mai mult înainte, spre viitor, decît spre trecut. Nepotul lui mai mare o va duce curînd în fața altarului bisericii Sankt Georg pe fiica Annei Wochlig și-o va aduce apoi acasă ca soție. Nu însă în casa cu obloane verzi la ferestre, ci în casa mare de alături. Casa cu pereți trandafirii a devenit neîncăpătoare de cînd s-au extins afacerile, și tinărul menaj nu ar avea loc în ea. De aceea, Apollonius Nettenmair a cumpărat casa cea mare, dincolo de ulicioară. Nepotul mai mic pleacă la Köln. Bătrînul lor văr din Köln, căruia Apollonius îi datorează atît de mult, a încetat de cîțiva ani din viață, fiul lui a murit și el. Acesta lăsase moștenire firma lui importantă singurului copil, logodnica fiului mai

mic al lui Fritz Nettenmair. Tinerele perechi trebuiau să se cunune în aceeași zi în biserica Sankt Georg. Cei doi bătrâni rămîneau singuri în casa cu obloane verzi la ferestre. Apollonius voise de mult să se retragă din afaceri, dar tinerii făcuseră în așa fel încît să-l împiedice. Nepotul mai vîrstnic a insistat ca unchiul său să rămînă la conducerea firmei, dar acesta n-a vrut. Și-a oprit pentru restul vieții o parte din averea bătrînului arhitect pe care îl moștenise ; restul averii — și nu puțin, căci domnul Nettenmair trece drept un om bogat, — revine nepoților, iar partea lui va fi donată, după ce va muri, noului spital orășenesc. Apollonius și-a îndeplinit legămîntul ; deasupra sicriului ciocanul de ardezier va trece cu cinste așa cum nu strălucește pentru mulți.

Tînăra mireasă se codește să primească tot ce vrea să-i dea viitoarea ei soacră. Chiar dacă aceasta îi va da totul, un lucru îl va păstra pentru ea : un mic medalion de tablă cu o floare uscată. Medalionul e nedespărțit de *Biblia* și de *Cartea de cîntece*, fiind la fel de prețios ca și ele pentru posesoarea lor.

Clopotele bat mai departe. Trandafirii din vîrfurile tufelor cu tulpini înalte își împrăstie mireasma în aer, se aude cîntecul unei gîze într-un tufiș, sub părul cel bătrîn. O adiere tainică suflă deasupra întregii grădini, se leagănă chiar și frunzele de un verde întunecat ale tufelor de cimișir ce mărginesc straturile de flori. Bătrînul, pierdut în gînduri, privește mereu spre turla bisericii Sankt Georg ; chipul frumos al femeii vîrstnice îl caută cu privirea, ascuns după zăbrelele și tufele grădinii. Spun clopotele, cîntă gîzele, vestește aroma trandafirilor, șoptește adierea ușoară care trece pe deasupra grădinii, vorbesc frumoasele chipuri vîrstnice, se poate citi pe acoperișul turlei bisericii Sankt Georg : oamenii vorbesc despre fericirea și nefericirea care le vine din cer ! Ceea ce oamenii numesc fericire și nefericire este numai materia brută din care ele se plămădesc, căci de om depinde în ce

fel va modela această materie. Fericirea nu vine din cer. Omul e cel ce-și făurește fericirea, iar cerul adevărat este cel pe care-l poartă el însuși în sufletul lui. Omul să nu se îngrijească să ajungă în cer, ci să aibă grijă ca cerul să vină la el. Cine nu poartă cerul în sufletul lui zadarnic îl va căuta în întreg universul. Să ne lăsăm îndrumați de rațiune, dar să respectăm și legile sfinte ale simțirii. Să nu întoarcem cu supărare fața de la lume, să căutăm să o înțelegem și ne vom înțelege pe noi înșine, să ne împăcăm cu ea și ne vom împăca cu noi înșine. Ținând seamă de toate acestea, să mergem pe drumul nostru : între cer și pământ !

Lector : CORNEL SIMIONESCU
Tehnoredactor : VASILE CIUCA

Bun de tipar 23.09.1983. Coli ed. 12,38.
Coli tipar 7,5.

Comanda nr. 30 285
Combinatul poligrafic „Casa Scintei”
București — Piața Scintei nr. 1
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

